

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
DOKTORA PROGRAMI

GELİŞMİŞ VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE
YOKSULLUĞUN BELİRLEYİCİLERİ ÜZERİNE EKONOMETRİK
BİR ANALİZ
DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Öznur ÖZBEK

Danışman : Prof. Dr. Rüştü YAYAR

TOKAT – 2023

JÜRİ KABUL VE ONAY

Öznur ÖZBEK tarafından hazırlanan “Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Belirleyicileri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz” adlı tez çalışmasının savunma sınavı 28/08/2023 tarihinde yapılmış olup aşağıda verilen jüri tarafından oy birliği ile Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı’nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

İmzası

Üye (Başkan) : Prof. Dr. Osman DEMİR

.....

Üye : Prof. Dr. Adem DOĞAN

.....

Üye : Doç. Dr. Yusuf DEMİR

.....

Üye : Prof. Dr. Rüştü YAYAR

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Emin BARLAS

.....

ONAY

...../...../.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Prof. Dr. Rüştü YAYAR danışmanlığında hazırlamış olduğum “Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Belirleyicileri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz” adlı Doktora Tezinin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

28/08/2023

Öznur ÖZBEK

TEŞEKKÜR

Doktora programı süresince tezin oluşturulması ve geliştirilmesi sürecinde katkıda bulunan değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Rüştü YAYAR'a, çalışmanın tüm aşamalarında değerli görüşlerini esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Osman DEMİR'e, değerli görüş ve katkılarından yararlandığım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Emin BARLAS'a, ayrıca doktora sürecimin başından sonuna kadar desteğini esirgemeyen sevgili eşim Dr. Mahmut ÖZBEK'e ve sevgili oğlum Yağız Efe ÖZBEK'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZET

Yoksulluk, insanlık tarihi boyunca var olan, az gelişmiş ülkelerin olduğu kadar gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin de karşı karşıya kaldığı temel sorunların başında gelmektedir. Yoksulluğu anlamak, yoksulluğa yönelik müdahalelerin ve politikaların belirlenmesini etkilediğinden son derece önemlidir. Yoksullukla mücadelede ülkelerin kendi çabalarının yanı sıra uluslararası birçok kurum ve kuruluşun da dünyanın en yoksul kesimlerinin desteklenmesinde önemli bir rolü bulunmaktadır. Politikalar ve reçetelerin uygun şekilde tasarlanıp uygulanması, rota düzenlenmesi açısından iyi bir başlangıç olacaktır.

Çalışmanın ana teması; GSYH büyüme oranının, genel devlet sağlık harcamalarının, genel devlet eğitim harcamalarının, enflasyon oranının, nüfus artış hızının, Gini katsayısının, işsizlik oranının ve GSYH içindeki vergi gelirinin yoksulluk üzerindeki etkisini ampirik olarak incelemektir. Bu doğrultuda 2004-2019 döneminde 24 gelişmiş ülkenin ve 2000-2018 döneminde 22 gelişmekte olan ülkenin verileri kullanılmıştır.

Analiz sonuçlarına göre, gelişmekte olan ülkelere; Gini katsayısında, enflasyon oranında ve işsizlik oranındaki artışların yoksulluğu artırıcı yönde; genel devlet sağlık harcamalarında, genel devlet eğitim harcamalarında ve GSYH içindeki vergi gelirindeki artışların yoksulluğu azaltıcı yönde etkileyeceği sonucuna ulaşılmıştır. Gelişmiş ülkelere ise genel devlet sağlık harcamalarındaki artışların yoksulluğu azaltıcı yönde etki ettiği, Gini katsayısındaki ve işsizlik oranındaki artışların ise yoksulluğu artırıcı yönde etki ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Panel Veri Analizi, Gelişmiş Ülkeler, Gelişmekte Olan Ülkeler

ABSTRACT

AN ECONOMETRIC ANALYSIS ON THE INDICATORS OF POVERTY IN DEVELOPED AND DEVELOPING COUNTRIES

Poverty is one of the main problems faced by developed and developing countries as well as underdeveloped countries that have existed throughout human history. Understanding poverty is extremely important as it influences the formulation of interventions and policies to address poverty. In addition to the efforts of countries in the fight against poverty, many international institutions and organizations also play an important role in supporting the poorest parts of the world. If policies and prescriptions are properly designed and implemented, it will be a good start to achieve the required course correction.

The main theme of the study is to empirically examine the effects of GDP growth rate, general government health expenditures, government expenditures for education, inflation rate, population growth rate, Gini coefficient, unemployment rate and tax income on poverty. In this direction, the data of 24 developed countries in the 2004-2019 period and 22 developing countries in the 2000-2018 period were used.

According to the analysis results, in developing countries; increases in the Gini coefficient, inflation rate and unemployment rate increase poverty; it has been concluded that increases in general government health expenditures, general government education expenditures and tax revenue within the GDP will have an impact on reducing poverty. In developed countries, it has been concluded that increases in general government health expenditures have an effect on reducing poverty, while increases in the Gini coefficient and unemployment rate have an effect on increasing poverty.

Key Words: Poverty, Panel Data Analysis, Developed Countries, Developing Countries

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Bilimsel Etik Sayfası	i
Teşekkür.....	ii
Özet.....	iii
Abstract	iv
İçindekiler	v
Tablolar Listesi.....	x
Şekiller Listesi.....	xii
Kısaltmalar Listesi.....	xiii
 GİRİŞ.....	 1
 BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	 7
1.1. YOKSULLUK KAVRAMI	8
1.2. YOKSULLUK TÜRLERİ	15
1.2.1. Mutlak – Görelî Yoksulluk.....	16
1.2.2. Öznel – Nesnel Yoksulluk	18
1.2.3. Kırsal – Kentsel Yoksulluk	20
1.2.4. Kadın – Çocuk Yoksulluğu.....	22
1.2.5. Kronik – Geçici Yoksulluk.....	25
1.2.6. Gelir Yoksulluğu – İnsani Yoksulluk.....	27
1.2.7. Çok Boyutlu Yoksulluk	28
1.3. YOKSULLUK SINIRI	30
1.3.1. Mutlak Yoksulluk Sınırı	36
1.3.2. Görelî Yoksulluk Sınırı.....	36
1.3.3. Öznel Yoksulluk Sınırı.....	38
1.4. YOKSULLUĞUN ÖLÇÜMÜ VE YOKSULLUK ENDEKSLERİ	39
1.4.1. Yoksulluğun Ölçümü.....	39
1.4.2. Yoksulluk Endeksleri.....	42
1.4.2.1. Kafa Sayısı Endeksi	43
1.4.2.2. Yoksulluk Açığı Endeksi.....	44
1.4.2.3. Yoksulluk Açığının Karesi Endeksi.....	45

1.4.2.4. Sen Endeksi.....	46
1.4.2.5. Foster, Greer ve Thorbecke (FGT) Endeksi.....	47
1.4.2.6. Bileşik Yoksulluk Endeksleri.....	48
1.4.2.7. İnsani Gelişme Endeksi.....	48
1.4.2.8. Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi.....	50
1.5. YOKSULLUK YAKLAŞIMLARI	52
1.5.1. Parasal Yaklaşım.....	53
1.5.2. Yetenek Yaklaşımı veya İnsani Gelişme Paradigması.....	53
1.5.3. Sosyal Dışlanma Yaklaşımı.....	55
1.5.4. Katılımcı Yaklaşım	56
BÖLÜM 2: YOKSULLUĞUN SEBEPLERİ	58
2.1. EKONOMİK FAKTÖRLER	59
2.1.1. Büyüme Yetersizliği.....	60
2.1.2. İşsizlik.....	61
2.1.3. Gelir Eşitsizliği	63
2.1.4. Enflasyon.....	67
2.1.5. Ticari Açıklık.....	68
2.1.6. Doğrudan Yabancı Yatırımlar	70
2.1.7. Vergiler	71
2.1.8. Krizler.....	72
2.2. SOSYAL VE DEMOGRAFİK FAKTÖRLER	74
2.2.1. Eğitim Harcamaları.....	74
2.2.2. Sağlık Harcamaları	77
2.2.3. Kamu Harcamaları	78
2.2.4. Göç	79
2.2.5. Nüfus	81
2.3. POLİTİK FAKTÖRLER	82
2.3.1. Savaşlar ve Çatışmalar.....	83
2.3.2. Politik İstikrarsızlıklar.....	85
2.3.3. Siyasi Rejim Farklılıkları.....	86
2.4. DİĞER FAKTÖRLER.....	88

2.4.1. Ekolojik Etki	88
2.4.2. Coğrafi Konum.....	90
2.4.3. İnovasyon ve Teknolojik Gelişme	92
2.4.4. Bulaşıcı Hastalıklar.....	93
2.4.5. Tarihsel Nedenler.....	95
2.4.6. İnanışlar.....	99

BÖLÜM 3: DÜNYADA YOKSULLUĞUN BOYUTU VE YOKSULLUKLA

MÜCADELE EDEN KURULUŞLAR	102
3.1. DÜNYADA YOKSULLUĞUN BOYUTU	102
3.2. GELİŞMİŞLİĞİN ÜLKE BAZINDA SINIFLANDIRILMASI	106
3.2.1. Dünya Bankası'nın Ülke Sınıflandırma Sistemi	107
3.2.2. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın Ülke Sınıflandırma Sistemi	108
3.2.3. IMF'nin Ülke Sınıflandırma Sistemleri	111
3.3. AZ GELİŞMİŞ ÜLKELER VE YOKSULLUK	113
3.4. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER VE YOKSULLUK	115
3.5. GELİŞMİŞ ÜLKELER VE YOKSULLUK	117
3.6. YOKSULLUKLA MÜCADELE EDEN KURULUŞLAR	118
3.6.1. Birleşmiş Milletler.....	120
3.6.1.1. UNDP (United Nations Development Program).....	121
3.6.1.2. UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development).....	122
3.6.1.3. UNICEF (United Nations International Children's Emergency Fund).....	124
3.6.1.4. UN DESA (United Nations Department of Economic and Social Affairs)	125
3.6.2. WB (WorldBank Group).....	126
3.6.3. IMF (International Monetary Fund).....	127
3.6.4. OXFAM (Oxford Committee for Famine Relief).....	128
3.6.5. ILO (International Labour Organization).....	129
3.6.6. OPAD (Organization for Poverty Alleviation Development)	130
3.6.7. Diğerleri	131

3.6.7.1. Borgen Projesi.....	131
3.6.7.2. ODI (Overseas Development Institute).....	131
3.6.7.3. Concern Worldwide	132

BÖLÜM 4: GELİŞMİŞ VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE

YOKSULLUĞUN BELİRLEYİCİLERİ	133
4.1. ÇALIŞMANIN AMACI, ÖNEMİ ve KAPSAMI	133
4.2. LİTERATÜR TARAMASI	135
4.2.1. Teorik Literatür	135
4.2.2. Ampirik Literatür.....	139
4.2.2.1. Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk.....	139
4.2.2.2. Enflasyon ve Yoksulluk.....	141
4.2.2.3. Kamunun Eğitim-Sağlık Harcamaları ve Yoksulluk.....	142
4.2.2.4. Ekonomik Büyüme ve Yoksulluk	144
4.2.2.5. Vergiler ve Yoksulluk.....	147
4.2.2.6. İşsizlik ve Yoksulluk.....	148
4.2.2.7. Krizler ve Yoksulluk.....	149
4.3. ÇALIŞMANIN VERİ SETİ.....	151
4.3.1. Modelde Kullanılan Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı Açıklamalar.....	152
4.3.2. Analize Dahil Edilen Ülkeler.....	154
4.4. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ	156
4.4.1. Panel Veri.....	157
4.4.1.1. Dengeli ve Dengesiz Panel Veri.....	158
4.4.1.2. Panel Veri Örnekleri.....	159
4.4.2. Panel Veri Analizi	160
4.4.2.1. Doğrusal Panel Veri Modelleri.....	164
4.4.2.2. Sabit Etkiler Modeli.....	165
4.4.2.3. Rastgele Etkiler Modeli	167
4.4.2.4. Panel Veri Analizinin Avantajları	168
4.5. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	170
4.5.1. Gelişmekte Olan Ülkeler Modelinde Tahminciler Arasında Karar Vermek İçin Yapılan Test Sonuçları.....	176

4.5.2. Gelişmekte Olan Ülkeler Modelinde Temel Varsayımların Test Sonuçları	182
4.5.3. Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Yapılan Sabit Etkiler Modeli İçin Driscoll-Kraay Tahmin Sonuçları	183
4.5.4. Gelişmiş Ülkeler Modelinde Temel Varsayımların Test Sonuçları.....	185
4.5.5. Gelişmiş Ülkeler Üzerine Yapılan Sabit Etkiler Modeli İçin Driscoll-Kraay Tahmin Sonuçları.....	186
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	188
KAYNAKLAR.....	193
ÖZGEÇMİŞ.....	252

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo No	Sayfa
Tablo 3.1: Kişi Başına Düşen GSMH'ye göre Dünya'nın En Zengin ve En Yoksul 10 Ülkesi	106
Tablo 3.2: Dünya Gelir Sınıflandırması.....	108
Tablo 3.3: En Yüksek İGE'ye Sahip İlk 10 Ülke – 2022.....	110
Tablo 3.4: İGE'ye Göre Dünyanın En Az Gelişmiş 10 Ülkesi.....	111
Tablo 3.5: Uluslararası Kuruluşlarda Ülke Sınıflandırma Sistemleri.....	112
Tablo 3.6: Gelişmiş Ülkelerin Karşılaştığı Temel Avantaj ve Dezavantajlar.....	118
Tablo 3.7: BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri.....	121
Tablo 4.1: Modelde Kullanılan Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı Açıklamalar.....	152
Tablo 4.2: Analizde Dahil Edilen Ülkeler.....	155
Tablo 4.3: Panel Veri Örnekleri	159
Tablo 4.4: Gelişmekte Olan Ülkelere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler.....	170
Tablo 4.5: Gelişmiş Ülkelere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	171
Tablo 4.6: Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Pesaran (2004) CD Test Sonuçları	173
Tablo 4.7: Gelişmiş Ülkeler İçin Pesaran (2004) CD Test Sonuçları.....	173
Tablo 4.8: Gelişmekte Olan Ülkelerin Birim Kök Test Sonuçları.....	174
Tablo 4.9: Gelişmiş Ülkelerin Birim Kök Test Sonuçları.....	175
Tablo 4.10: Gelişmekte Olan Ülkeler İçin LR, LM ve Hausman Testi Sonuçları ...	178
Tablo 4.11: Gelişmiş Ülkeler İçin LR, LM ve Hausman Testi Sonuçları	179
Tablo 4.12: Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Havuzlanmış EKK, Sabit Etkiler ve Rastgele Etkiler Modelleri Analiz Bulguları.....	180
Tablo 4.13: Gelişmiş Ülkeler İçin Havuzlanmış EKK, Sabit Etkiler ve Rastgele Etkiler Modelleri Analiz Bulguları.....	181
Tablo 4.14: Gelişmekte Olan Ülkeler Modelinde Temel Varsayım Test Sonuçları..	182
Tablo 4.15: Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Yapılan Sabit Etkiler Modeli İçin Driscoll - Kraay Tahmin Sonuçları	183
Tablo 4.16: Gelişmiş Ülkeler Modelinde Temel Varsayım Test Sonuçları	185
Tablo 4.17: Gelişmiş Ülkeler Üzerine Yapılan Sabit Etkiler Modeli İçin Driscoll - Kraay	

Tahmin Sonuçları	186
------------------------	-----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil No	Sayfa
Şekil 1.1: OECD'nin Çok Boyutlu Yoksulluk Çerçevesi	14
Şekil 1.2: Günde 2,15 ABD Doları Yoksulluk Sınırının Altında Yaşayan İnsanlarda Küresel Eğilimler: 1990–2022.....	33
Şekil 1.3: Günde 3,65 ABD Doları Yoksulluk Sınırının Altında Yaşayan İnsanlarda Küresel Eğilimler: 1990–2022.....	34
Şekil 1.4: Günde 6,85 ABD Doları Yoksulluk Sınırının Altında Yaşayan İnsanlarda Küresel Eğilimler: 1990–2022.....	35
Şekil 1.5: İnsani Gelişme Endeksi (İGE).....	49
Şekil 1.6: Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi.....	51
Şekil 2.1: Küresel İstihdam Tablosu (1991-2022).....	62
Şekil 2.2: Küresel Eşitsizlik	66
Şekil 2.3: Eğitimin Yoksulluğun Azaltılmasına Etkisi.....	76
Şekil 3.1: Farklı Yoksulluk Sınırlarında Küresel ve Bölgesel Yoksulluk Eğilimleri, 1990-2019	105
Şekil 3.2: 1990 - 2021 Arasındaki İGE Eğilimleri	109
Şekil 4.1: Panel Veri Modelleri	163

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BKH	: Binyıl Kalkınma Hedefleri
CSDH	: Sağlıkın Sosyal Belirleyicileri Komisyonu
ÇBYE	: Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi
ÇUŞ	: Çok Uluslu Şirketler
DAC	: Kalkınma Yardımı Komitesi (Development Assistance Committee)
DW	: Durbin-Watson Testi
DYY	: Doğrudan Yabancı Yatırım
EKK	: En Küçük Kareler Yöntemi
EU	: Avrupa Birliği
EVI	: Ekonomik Kırılganlık Endeksi
FGT Endeksi	: Foster, Greer, Thorbecke Endeksi
GSMG	: Gayrisafi Milli Gelir
GSYH	: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
HAI	: İnsan Varlıkları Endeksi
IBRD	: Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası
ICSID	: Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözümü Merkezi
IDA	: Uluslararası Kalkınma Derneği
IFC	: Uluslararası Finans Kurumu
İGE	: İnsani Gelişme Endeksi

ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İYE	: İnsani Yoksulluk Endeksi
MIGA	: Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı
ODI	: Yurtdışı Kalkınma Örgütü
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OPAD	: Yoksulluğu Azaltma ve Kalkınma Örgütü
OPHI	: Yoksulluk ve İnsani Gelişme Girişimi
OXFAM	: Oxford Kıtık Yardımı Komitesi
SAGP	: Satın Alma Gücü Paritesi
SKH	: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
UN DESA	: Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNFPA	: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNU	: Dünya Kalkınma Ekonomisi Araştırmaları Enstitüsü
WB	: Dünya Bankası Grubu
WDI	: Dünya Bankası Kalkınma Göstergeleri

GİRİŞ

Yoksulluk, içinde bulunulan toplumun standartlarına göre makul görülen asgari ihtiyaçları karşılayamama anlamına gelmektedir. Tanım, sosyal katılımın yanı sıra temel mal ve hizmetlere ihtiyaç olduğunu da ima etmektedir. Herhangi bir toplumda asgari yaşam standardının maliyeti, mal ve hizmetlerin devlet veya piyasa tarafından ne ölçüde sağlandığına, sosyal normlara, gıda ve diğer malların fiyatına bağlı olmaktadır. Yoksulluğun bir yerden bir yere ve zamana göre değişen birçok yüzü vardır ve birçok şekilde tanımlanmıştır. Çoğu zaman, yoksulluk insanların kaçmak istediği bir durumdur. Yani yoksulluk hem yoksullar hem de zenginler için bir eylem çağrısıdır, dünyayı değiştirmeye yönelik bir çağrıdır, böylece daha birçok kişi yeterince yiyeceğe, yeterli barınağa, eğitime ve sağlığa erişime, şiddetten korunmaya ve toplumda olup bitenlere karşı söz sahibi olabilmesi için dünyayı değiştirmeye yönelik bir çağrıdır.

Yoksulluğun özlü ve evrensel olarak kabul edilen bir tanımı; fiziksel, ahlaki ve psikolojik de dahil olmak üzere insan koşullarının birçok yönünü etkilediği için oldukça zordur. Bu nedenle, yoksulluğu kavramsallaştırmak için farklı kriterler kullanılmıştır. Analizlerin çoğu, temel mal ve hizmetleri güvence altına almak için yetersiz gelirin bir sonucu olarak geleneksel yoksulluk görüşünü izlemektedir. Bazıları ise yoksulluğu kısmen eğitim, sağlık, beklenen yaşam süresi, çocuk ölüm oranı vb. faktörlerin bir fonksiyonu olarak görmektedir.

Yoksulluk statik bir durum değildir. Kaynaklar, ihtiyaçlar ve insanların bunları karşılama yeteneği gibi yükselebilir de, düşebilir de. Bireyler zaman içinde yoksulluk durumuna düşüp çıkabilirler, bu nedenle geçici, tekrarlayan veya daha uzun süreler boyunca yoksulluk kalıcı olabilmektedir. Yoksulluğu dinamik bir şekilde düşünmek, yoksulluğun önlenmesine ve ondan çıkış yollarına odaklanmayı gerektirmektedir. En az kaynağa sahip olanlar üzerinde en önemli ve kalıcı etkiye sahip olması muhtemel müdahalelere güçlü bir vurgu yapılması gerekmektedir.

Yoksulluğun tek bir nedeni veya belirleyicisi yoktur. Yoksulların sosyal süreçleri, kamu politikası seçimlerini ve kaynak tahsislerini etkileme kapasitesinin olmaması, eğitim eksikliği, mesleki becerileri, girişimcilik yetenekleri, kötü sağlık ve düşük yaşam

kalitesi nedeniyle düşük kapasiteleri, kadının toplumdaki dezavantajlı konumu, finansal, sosyal veya fiziksel güvenlik eksikliği nedeniyle risklere maruz kalmaları, sermayeye, sosyal varlıklara, toprağa ve pazar fırsatlarına erişim eksikliği nedeniyle düşük tüketim seviyeleri; kuraklık, seller, mahsul zararlıları, mahsul hastalıkları ve çevresel bozulmanın etkilerini önlemek için teknolojinin sınırlı kullanımından kaynaklanan şoklara maruz kalmaları, yetersiz çevre koruma önlemleri, enflasyon ve diğer değişkenler yoluyla yoksulların kaynaklarını aşındıran makroekonomik istikrar eksikliği, ulusal ekonominin küresel sistem içindeki faydaları optimize etmedeki yetersizliği, anti-sosyal davranışlara yol açan batıl inançlara dayanan alışkanlıkları ve görenekleri, hassasiyete ve dışlanmaya yol açan diğer faktörler yoksulluk nedenleri arasında sayılabilmektedir.

Toplumda kimlerin yoksul, kimlerin yoksul olmadığını belirlenmesi, uygulamaya yoksulluk sınırı kavramını getirmiştir. Yoksulluk sınırı, hayati ihtiyaçların karşılanması için belirlenen minimum düzeydir. Bu sınır bireyin ihtiyaçlarını karşılayabilmesi, hayatta kalabilmesi veya gerekli olan kalori miktarını alabilmesi için uzmanlar tarafından belirlenmiş izafi bir çizgidir (UNDP, 1997). Yoksul olanı olmayandan ayırmak için kullanılan ve Dünya Bankası tarafından tahmin edilen yoksulluk sınırı, küresel ekonomik kalkınmadaki ilerlemeyi değerlendirmek için kullanılan en önemli göstergelerden biri haline gelmiş ve Binyıl Kalkınma Hedefleri için merkezi bir gösterge olmuştur.

Yoksulluğun doğru bir şekilde ölçülmesi, yoksullukla mücadele ölçeğinin belirlenmesi, politikaların formüle edilmesi ve bunların etkinliğinin değerlendirilmesi bağlamında önemlidir. Dünya Bankası, dünya çapında temel gıda, giyim ve barınma için yaşam maliyeti değiştikçe, uluslararası yoksulluk sınırını periyodik aralıklarla belirlemektedir. 2017 SAGP'ne göre 2022 yılı Eylül ayında yapılan güncelleme ile yoksulluk sınırı günde 2,15 ABD doları olarak belirlenmiştir.

Yoksulluğun araştırılması, onu tanımlayabilme ve ölçebilme becerisine dayanmaktadır. Diğer sosyal olgularda olduğu gibi, yoksulluğun tanımları ve ölçümleri de bir dizi sorunla bağlantılıdır. Yoksulluk ölçümleri sorunun büyüklüğüne ilişkin tahminler sağlamakta ve yoksul insanları politika gündeminde tutmaktadır. Yoksul insanları belirlemek ve ardından uygun politika müdahalelerini hedeflemek için yoksulluk önlemlerine ihtiyaç vardır. Bu, diğerlerinin yanı sıra kişisel özelliklere, aile

yapısına, ikamet yerine, vb. dayalı olarak daha yüksek yoksulluk riskiyle karşı karşıya olan nüfus gruplarını belirlemek için verilerin ayrıştırılmasını gerektirir. Bu nedenle, sonuçları, özellikle de yoksul insanlara odaklanan politika, programlama ve proje müdahalelerinin etkinliğini izlemek ve değerlendirmek için yüksek kaliteli yoksulluk istatistiklerine ihtiyaç bulunmaktadır. Ölçümler için uygun yoksulluk sınırı standardı kullanıldığında, veriler farklı endeksler kullanılarak yorumlanabilmektedir. Yaygın olarak kullanılan endekslerden bazıları; kafa sayısı endeksi, yoksulluk açığı endeksi, çok boyutlu yoksulluk endeksi, Sen endeksi vb.

Yoksulluk kavramı farklı ilgi gruplarına ve yoksulluğu yaşayan bireylere bağlı olarak görecelidir, yoksulluğun tanımı ve ölçümüne yönelik dört ana yaklaşımın altını çizilmiştir. Bunlar, bireysel yoksulluğu parasal gelire veya yetersizlik göstergelerine dayalı olarak ölçmeye çalışan yaklaşımlar, sosyal dışlanma kavramlarına dayalı yaklaşımlar ve yoksulların görüşlerini kendilerinin oluşturması için katılımcı yöntemlere yanıt veren yaklaşımlardan oluşmaktadır. Hepsinin, yoksulluğun öne çıkardıkları veya dikkatlerden kaçan yönleri açısından avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Bu nedenlerden dolayı, yoksulluk yaklaşımları yapılacak müdahalelerde kimin hedef alınması gerektiğine ilişkin çıkarımlar açısından farklılık göstermekte, yoksulluğun ölçeği ve görülme sıklığı konusunda farklı tahminlere yol açmaktadırlar.

Diğer taraftan, yoksulluk karmaşık bir sorundur. Bunun birçok yönü ve birçok nedeni bulunmaktadır. En yaygın olarak kullanılan yoksulluk tanımı, ekonomik yoksulluğa odaklanmaktadır. Bu tanım, yoksulluğu bir kişinin kazandığı para miktarına göre ölçmekte ve gelir eşitsizliğine ve mali olarak çizilmiş yoksulluk sınırlarına dayalı olarak topluluklar ve ülkeler için yoksulluk oranlarını belirlemektedir. Bu şekilde yoksulluk göreceli hale gelmektedir. Dünyanın en yoksul ülkelerinde yaşayan birçok ailenin, günlük 2,15 ABD dolarının altında bir gelirle temel ihtiyaçlarını karşılamak zorunda olduğu gerçeğiyle birlikte, dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 8'i bu aşırı yoksulluk içinde yaşamaktadır. Bununla birlikte yoksulluğu ekonomik eşitsizlik olarak anlamak ve göreceli yoksulluk sınırları ile ölçmek, yoksulluğu işsizlik, kötü yaşam standartları ve düşük gelirden daha fazlası olarak görmeyi zorlaştıracaktır. Çünkü yoksulluk bundan daha fazlasını kapsamaktadır.

Tarihin her döneminde var olduğu ifade edilen yoksulluk, son yıllarda dünyanın

küreselleşme süreciyle birlikte daha da yaygınlaşmış ve derinleşmiştir. Küresel boyutta zenginliğin tüm zamanların en yüksek düzeyine ulaşmış olmasına rağmen, yoksulluk sorununu ortadan kaldırılamadığı ve gelir dağılımındaki olağanüstü boyutlara ulaşan eşitsizliği gideremediği belirtilmektedir. Bununla birlikte COVID-19 pandemisi, küresel yoksulluğun azaltılmasında olağanüstü bir ilerleme çağının sonuna işaret etmiştir. 1990'dan 2015'e kadar, aşırı yoksulluk oranı yarıdan fazla azalmış, bir milyardan fazla insan yoksulluktan kurtulmuş ve en yoksul ülkelerin gelirlerinde ilerleme kaydedilmişken, COVID-19'un getirdiği ekonomik çalkantılar ve 2022 Şubat ayından itibaren Rusya'nın Ukrayna'yı işgali ve bunun sonucunda ortaya çıkan ekonomik serpinti, bu ilerlemede önemli bir tersine dönüş yaratmıştır.

Yalnızca 2020'de, aşırı yoksulluk sınırının altında günde 2,15 ABD dolarının altında yaşayan insanların sayısı 70 milyondan fazla artmıştır. Bu, 1990'da küresel yoksulluk izleminin başlamasından bu yana en büyük bir yıllık artış olarak gerçekleşirken daha da acısı; zaten aşırı yoksulluk sınırının altında olan insanların şimdi daha da yoksul hale gelmesidir. Covid-19 Pandemisi, yoksul olmanın, sağlıklı olmanın ve uygun sosyal koruma ve yoksullukla mücadele programlarına sahip olmanın ne anlama geldiğine dair önyargılı fikirlerin çoğuna meydan okumuştur. Böylesine önemli bir olay, dünyayı 21. yüzyılda yoksulluk kavramını yeniden düşünmeye zorlamıştır. Bunu yaparken zengin, varlıklı ve güvenli olmanın ne demek olduğu da sorulmalı ve sorgulanmalıdır.

Yoksulluğun az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde görülmesi, aynı zamanda gelişmiş ülkelerde de bir sorun olarak görülmeye başlaması yoksullukla ilgili daha geniş çaplı araştırmalara yönelmesine neden olmuştur. Yoksullukla mücadelede ülkelerin kendi çabalarının yanı sıra uluslararası birçok kurum ve kuruluşun da dünyanın en yoksul kesimlerinin desteklenmesinde önemli bir rolü bulunmaktadır. Bu anlamda politikaların ve reçetelerin uygun şekilde tasarlanması ve uygulanması, gerekli rota düzeltilmesini elde etmek için iyi bir başlangıç olacaktır. Tüm yaşamların eşit olması gerektiğine inanmaktayız. Hiç kimse ayrımcılığa uğramamalı veya yoksulluk içinde yaşamamalıdır. Herkesin kendisi için daha iyi bir gelecek inşa edebileceği adil ve sürdürülebilir bir dünya istiyoruz. Kalıcı değişime katkıda bulunmak için, insanların yaşamları üzerinde en önemli etkiye sahip olan sistemleri, politikaları ve uygulamaları dönüştürmek için seferber olunmalıdır. Karmaşık ve öngörülemez bir geleceğin zorluklarını aşmak için yeni

beceriler geliştirilmeli, yenilik yapmalı ve değişen koşullara hızla uyum sağlama yeteneği geliştirilmelidir.

Bu bağlamda çalışmanın temel amacı; gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğu en çok etkileyen faktörleri tespit etmek, gelişmiş ülkelerde yoksulluğun belirleyicilerinin neler olduğu değerlendirilerek, gelişmekte olan ülkelerin ve akabinde az gelişmiş ülkelerin yoksulluk sorununun çözümüne yönelik bir ışık tutabilmektir. Bunun için gelişmekte olan 22 ülke için 2000-2019 dönemini, gelişmiş 24 ülke için ise 2004-2019 dönemini kapsayan panel veri analizi uygulanmıştır. Bağımlı değişken olarak yoksulluğun derinliğini hesaba katan yoksulluk açığı endeksi gelişmiş ülkeler için günde 6,85 ABD doları olarak alınırken, gelişmekte olan ülkeler için günde 3,65 ABD doları alınmıştır. Açıklayıcı değişken olarak ise GSYH büyüme oranı, Genel Devlet Sağlık Harcamaları, Genel Devlet Eğitim Harcamaları, Enflasyon Oranı, Nüfus Artış Hızı, Gini katsayısı, İşsizlik oranı ve vergi gelirleri alınmıştır.

Bu bilgiler dahilinde dört bölümden oluşacak çalışmanın ilk bölümünde; yoksulluğun geniş perspektifte tanımlamalarına yer verilmiş olup, yoksullukla ilgili bu döneme kadar hangi temel kavramların yapıldığı ve bu tanımlara göre toplumda kimlerin yoksul, kimlerin yoksul olmadığını belirlenmesi için getirilen yoksulluk sınırı kavramı detaylıca incelenmiştir. Yoksulluğun her zaman hükümetler ve kurumlar tarafından önemi vurgulanan bir konu olması nedeniyle, yoksulluğun azaltılmasına yönelik, yoksulluğun ölçülmesi için farklı endeksler ve yoksulluğa bakış açıları kapsamında farklı yaklaşımlar geliştirilmiştir.

Zenginin daha zengin, yoksulların daha yoksul olduğu ve açların hayatını kaybettiği adaletsiz bir dünyada yaşamaktayız ve bu kadar zenginliğin ve israfın olduğu bir dünyada hala yoksulluğun varoluşu ve sürekliliği zamanımızın ahlaki bir sorunu olmaktadır. Dünya nüfusunun yaklaşık %8'i aşırı yoksulluk içinde yaşıyor ama nedenini biliyor muyuz? Çalışmanın ikinci bölümünde; küreselleşmenin de hız kazanmasıyla dünyada yoksulluğu etkileyebilecek nedenlerin iktisadi sınırların içine sığdıramayacak büyüklükte olması nedeniyle yoksulluk; ekonomik, sosyal ve demografik, politik ve diğer süreçler açısından başlıklar halinde irdelenmiştir. Aynı zamanda yoksulluğun bir insanlık durumu olması ve kişisel görüş ve algıların da yoksulluğa iten ya da yoksullukta çıkaran etkenlerden sayılması; yoksulluğu “inanışlar” açısından da değerlendirilmesine ve

yoksulluk nedenleri arasında sayılmasına sebep olmuştur.

Üçüncü bölümde; dünyada yoksulluğun ne boyutta olduğu; Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve IMF'nin kriterlerine göre belirlenen gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler kapsamında incelenmiş, aynı zamanda gelişmişlik düzeyinin nasıl belirlendiğine değinilmiştir.

Dördüncü bölümde; öncelikle yoksulluğun belirleyicileri çerçevesinde literatür çalışması gerçekleştirilmiştir. Literatürde yer alan ampirik ve teorik çalışmalar ışığında ekonometrik model kurgulanarak hipotez testleri gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, 2000-2019 dönemi verileriyle 22 gelişmekte olan ve 2004-2019 dönemi verileriyle 24 gelişmiş ülke grubu kapsamında yoksulluğun belirleyicileri panel veri analizi ile ekonometrik olarak test edilerek, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğun azaltılmasına ve nihayetinde ortadan kaldırılmasına yönelik politika önermeleri yapılmıştır.

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

“Yoksulluk, evde buğday olmadığına, çok az yiyecek olduğunda, anne ve babanın işi olmadığına, mutfak eşyaları, güzel kıyafetler olmadığına ve bazen ev olmadığına ortaya çıkar. Ve olsa bile, kirli duvarları vardır, halıları ve battaniyeleri yoktur. Yoksulluk, bir kişinin genellikle aç olmasıdır. ” (UNICEF, 2012).

Dünyada çok sayıda insan en iyi yaşam standardının tadını çıkarırken, birçoğu da, katı bir yoksunluk içinde yaşamakta... Günümüz dünyasında yoksulluk, bazıları için varken diğerlerinde olmayan, yaşam kalitesi arasındaki keskin zıtlıktır. Yoksulluk, düzeltilmesi gereken, telafi edilebilecek gereksiz bir yoksunluk durumudur.

Dünyada milyonlarca insanı etkileyen yoksulluk; evini ısıtamama, kirasını ödeyememe, çocukları için temel ihtiyaçları karşılayamama, her gün güvensizlik, belirsizlik ve parayla ilgili imkansız kararlarla karşı karşıya kalma ve finansal koşullar nedeniyle marjinalleşme ve hatta ayrımcılığa uğrama anlamına gelmektedir. Bunun neden olduğu sürekli stres, insanları toplumda tam bir rol oynama şansından mahrum bırakan sorunlara yol açabilmektedir.

Farklı geçmişleri olan insanlar, gerçekte her bireyin gözünde net olsa da yoksulluğu farklı tanımlamaktadırlar. Bu anlamda yoksulluk tartışmalı bir kavramdır; anlamı kullanıldığı ideolojik ve politik duruma göre belirlenmektedir. Bununla birlikte, en geniş anlamda, “genellikle sosyal olarak kabul edilebilir bir yaşam standardının olmaması veya elde edilememesi veya temel ihtiyaçları karşılamak için yetersiz kaynaklara sahip olunması” olarak anlaşılabilmektedir. Farklı yerlerde farklı süreçler ve sosyal ilişkiler tarafından oluşturulmakta, sürdürülmekte ve duruma göre farklı şekilde deneyimlenmekte ve kavranmaktadır (World Bank, 2001).

İstatistikte veya ekonomide yoksulluğu değerlendirirken temelde mutlak yoksulluk ve göreceli yoksulluk olarak iki ana ölçüt bulunmaktadır. Mutlak yoksulluk, insanın hayatta kalması için minimum mutlak gereksinimleri temsil ettiği düşünülen

şeyleri karşılayamama anlamına gelmektedir. Herhangi bir bireyin veya hanenin yoksulluk durumu, diğer bireylerin veya hanelerin koşullarından tamamen bağımsız olarak değerlendirilmektedir. Mutlak yoksul olarak kabul edilenler, genellikle yoksulluk sınırlarına, yani yoksulluk sınırının altına düşen haneler veya bireylere atıfta bulunularak tanımlanmaktadır. Günde 2,15 ABD doları¹ belki de en iyi bilinen yoksulluk sınırı olsa da mutlak yoksulluk, gıda güvensizliği, yetersiz beslenme, sağlık hizmetlerine erişim eksikliği vb. yoksunluğun gelir dışı yönleriyle de ölçülebilmektedir.

Görelî yoksulluk, oluştuğu durumu (yani, bireyin o nüfusun dağılımı içindeki konumunu) dikkate alarak, bireylerin veya hanelerin statüsüne göre durumunu hesaba katmaktadır. Görelî yoksulluk tipik olarak mekansal ve zamansal olarak değişmektedir ve bu nedenle görelî yoksulluk ölçüleri, topluluklar arasındaki farklı sosyal tabakalaşmalar olması nedeniyle zaman içinde karşılaştırılamayabilmektedir. Bundan başka kırsal, kentsel, kadın, çocuk, geçici, gelir, insani ve çok boyutlu yoksulluk olarak literatürde birçok yoksulluk kavramı bulunmaktadır (Handley, vd, 2009).

Bu bölümde literatürde yer alan ve geçmişten günümüze kadar gelen süreç içerisinde yoksulluk ile ilgili yapılmış olan tanımlamalara, yoksulluğun türlerine, yoksulluk sınırlarına, ölçümüne, endekslerine ve yoksulluk yaklaşımlarına yer verilmiştir.

1.1. YOKSULLUK KAVRAMI

Yoksulluk, yaşamın birçok farklı boyutunda yoksunluğu içeren çok boyutlu bir olgu olarak giderek daha fazla kavramsallaştırılmaktadır. Kavramın içeriği yaşanan mekana ve zamana göre değişebildiği gibi, aynı zaman diliminde farklı ülkelerde farklı kriterlere göre de kişiler zengin veya yoksul olarak nitelendirilebilmektedir. Yoksulluk, insanlık tarihi boyunca var olan, az gelişmiş ülkelerin olduğu kadar gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin de karşı karşıya kaldığı temel sorunların başında gelmektedir. Yoksulluğu tanımlamak, yoksulluğa yönelik müdahalelerin ve politikaların belirlenmesini etkilediğinden son derece önemlidir. Buna rağmen, yoksulluk teriminin

¹ Uluslararası yoksulluk sınırı başlangıçta günde yaklaşık 1 dolar olarak belirlenmiştir. Dünya Bankası, dünya çapında temel gıda, giyim ve barınma için yaşam maliyeti değiştikçe, uluslararası yoksulluk sınırını periyodik aralıklarla güncellemektedir. 2008 güncellemesinde, yoksulluk sınırı günde 1,25 dolar olarak belirlenmiş, 2015 yılında eşik 1,90 ABD doları, 2017 yılında ise 2,15 ABD doları olarak revize edilmiştir.

nasıl kullanıldığı konusunda bir muğlaklık bulunmaktadır ve bunun sonucunda farklı disiplin yaklaşımlarından, dünya görüşlerinden ve ideolojilerinden etkilenen bir dizi tanım bulunmaktadır (Handley, vd, 2009).

“Hem şehirde hem de ülkedeki çok sayıda insanın (İngiltere) yetersiz gıdaları, kıyafetleri ve odaları vardı, hiç boş zamanları olmadan ve dinlenmeden çok çalışmışlardı.” Alfred Marshall

Yoksulluğun incelenmesi ilk olarak Marshall (1981) tarafından, yüzyılın başında gözlenen ve toplumun büyük bir bölümünün sosyal ve kültürel anlamda bozulmasının sebeplerinin incelenmesi ile başlamıştır. Alfred Marshall, hem bireysel hem de genel refah anlamında toplum üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle, yoksulluğu insan uygarlığına büyük bir zarar olarak görmüştür.

Sen (1983) yoksulluğu, kişinin sahip olduğu çeşitli mal ve hizmet demetleri olarak kabul edilen malların elde edildiği araçları (örneğin, para ve kuponlar vb.) gerekli malların mevcudiyeti ile ilişkilendirmektedir. Ancak, diğer uzmanlar yoksulluğu, bir yaşam için temel ihtiyaçları (fiziksel, gıda, sağlık, eğitim, barınma vb. ve fiziksel olmayan; katılım, kimlik vb.) karşılayamamak gibi çok geniş terimlerle ifade etmektedir (World Bank, 1996).

Yoksulluk, tüm kültürlerde ve tarih boyunca yoğun bir kelime hazinesine sahip olmuştur. Analitik bir perspektiften bakıldığında, yoksulluk hakkında düşünmek, en azından Ortaçağ İngiltere’sindeki yoksul yasalarının oluşturulmasından, yüzyılın başında, Londra’daki Booth ve York’ta Rowntree’ye kadar izlenebilmektedir. Rowntree’ye (1901: 436) göre yoksulluk, toplam kazançların, biyolojik varlığın devamı için gerekli olan yiyecek, giyim vb. asgari düzeydeki fiziki ihtiyaçları karşılamaya yetmemesidir. Seebom Rowntree’nin 1901’de yayınlanan “Yoksulluk: Kent Yaşamı Üzerine Bir İnceleme (Poverty: A Study of Town Life)” çalışması ile beslenme ve diğer gereksinim tahminlerine dayanarak, aileler için bir yoksulluk standardı geliştiren ilk kişi olmuştur (Bradshaw, 2000).

Yoksulluk genellikle, bir kişinin belirli bir maddi varlığa veya paraya sahip olmadığı durum veya kıtlık olarak açıklanmaktadır. Modern iktisadın kurucusu olarak

bilinen ve aynı zamanda ahlak filozofu da olan Smith (1776), Ahlaki Duygular Teorisi'nde yoksulluğu 'doğanın veya geleneklerin gerektirdiği ihtiyaçların satın alınamaması' olarak tanımlamıştır. Bu tanımda, yoksulluğun (ahlaki) sosyal / psikolojik yönünü, ekonomik durumla (doğa) aynı ağırlıkta görmektedir. "Yoksul olmayan" olarak nitelendirilebilecek kişinin ihtiyaçlarının türünü açıklayarak bu tanım üzerinde daha ayrıntılı olarak durmuş, bu ihtiyaçları "yaşamın sürdürülebilmesi için gerekli olanın yalnızca metalar değil, aynı zamanda ülke geleneklerine göre yokluğunda, en alt tabakada olsalar bile, insanları itibarsız hale getirebilecek şeyler" olarak ifade etmiştir. Bu nedenle, mutlak bir ölçüyü (doğanın gerektirdiği zorunluluklar) görelî bir ölçüyle (geleneklerin gerektirdiği zorunluluklar) birleştirmektedir (Davis ve Martinez, 2014: 7).

Smith'in Ahlaki Duygular Teorisi'nde yoksulluğu ele alışının dikkate değer bir diğer özelliği, yoksulların sıkıntılarını ruhsal acı açısından karakterize etmesidir. Gerçek zorluk olan mallardan mahrumiyet, resme pek yansımamıştır. Yoksulluk içindeki bir insanı ezen, fiziksel rahatlık veya sağlıktan yoksunluk değil, sosyal izolasyon ve aşağılık duygusudur:

"Zavallı adam... Yoksulluğundan utanıyor. Yoksulluğunun onu insanlığın gözünden uzak tuttuğunu ya da görünürse, çektiği sefalet ve üzüntüyle herhangi bir dostluk duygusu yaşayamayacaklarını hissediyor... Her iki durumda da utanıyor. Farkına varılmamak hayal kırıklığına uğrattırken, farkına varıldığında ise acınma duygusu yaşatması..." (Smith, 1759).

Böylece Smith'in 1759'da ele aldığı yoksulluk, bireyi açlığa, yetersiz beslenmeye, hastalığa, giysi veya barınak eksikliğine maruz bırakmamış; daha ziyade, sosyal ölçekte aşağı konumunun acılı bir farkındalığıyla onu utandırmıştır (Gilbert, 1997).

Townsend (1979: 29), "Bireylerin, beslenme düzeni oluşturmak için kaynaklarının olmadığı, etkinliklere katılamadığı ve alışlagelen yaşam koşullarına ve olanaklarına sahip olmadıkları zaman yoksulluk içinde oldukları söylenebilir" olarak yoksulluğu ifade etmiştir.

Bangladeş'teki bir hükümet çalışanı, "Yoksulluk nedir?" sorusuna (Asra ve Santos-Francisco, 2001).

“Mutlak yoksullar günlük kalori alımı kişi başına 2,122 kcal'den az olanlar, en yoksulun ise kişi başına günlük 1,805 kcal'nin altında olduğu” şeklinde cevap verirken, aynı soru Uganda'daki yoksul bir kadına sorulduğunda ise (World Bank, 2006),

“Bir kadın yoksul olduğunda, toplum içinde söz hakkı yoktur, kendini aşağılık hisseder. Yiyeceği yoktur, bu yüzden evinde kıtlık vardır; giysileri yoktur ve ailesinde ilerleyiş yoktur.” şeklinde ifade etmektedir.

“Hayalimiz yoksulluktan arınmış bir dünya...” (World Bank, 2006)

Dünya Bankası'nın 2000 Dünya Kalkınma Raporu yoksulluğu; fizyolojik ve sosyal yoksunluğu içerebilen, insan refahında kabul edilemez bir yoksunluk olarak tanımlamaktadır. Fizyolojik yoksunluk, yetersiz beslenme, sağlık, eğitim ve barınma dahil olmak üzere temel zaruri veya biyolojik ihtiyaçların karşılanamamasını içermektedir. Bu temel ihtiyaçları karşılayacak mal ve hizmetleri temin edemeyen kişi yoksul olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, yoksulluk düşük parasal gelir ve tüketim seviyeleriyle yakından ilgili olup, bunun ötesine de geçebilmektedir. Sosyal yoksunluk ise, yoksulluk kavramını risk, kırılganlık, özerklik eksikliği, güçsüzlük ve öz saygı eksikliğini içerecek şekilde genişletmektedir. 1990 yılında, Dünya Bankası yoksulluğu asgari yaşam standartlarını karşılanamaması olarak tanımlamışken, 2004 yılındaki tanımına göre (Ingratubun, vd, 2019);

“Yoksulluk açlıktır. Yoksulluk barınma eksikliğidir. Yoksulluk hastalanmak ve doktora görünememektir. Yoksulluk okula gidememek ve okuma-yazmayı bilememektir. Yoksulluk iş sahibi olamamak, gelecekte kaygı duymaktır. Yoksulluk, kirli suyun neden olduğu hastalıkla bir çocuğun kaybedilmesidir. Yoksulluk, güçsüzlüktür, temsil ve özgürlük eksikliğidir.

“Kaynak yetersizliğini, düşük geliri ve düşük harcamayı, eğitim ve sağlık alanında başarısızlığı, hastalık, şiddet veya güvensizlik ve geçim yetersizliği gibi olumsuz şoklara karşı kırılganlığı ve toplumun politik, sosyal ve ekonomik hayatında güçsüzlüğünü yansıtmaktadır” (World Bank, 2001a).

Dünya Bankası'nın tanımından çok farklı olmayan UNDP yoksulluğu, gelir düşüklüğü ve ekonomik zorluk durumu olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte, yoksulluk, eğitime, sağlığa veya temiz içme suyuna erişimin olmadığı veya siyasi süreçleri ve insanlar için önemli olan diğer faktörleri etkilediği bir durum olarak da görülmektedir. Başka bir deyişle, UNDP yoksulluğu çok boyutlu bir sorun olarak görmekte ve sadece gelir ve ekonomik kaynak eksikliğiyle sınırlı tutmamaktadır. Bu tanımla yoksulluğun dinamikleri daha iyi anlaşılmaktadır ve dış şoklara karşı aşırı derecede savunmasızlık, yoksulluğun artık temel özelliklerinden biri olarak görülmektedir (UNDP, 1997).

UNDP'nin 1991 İnsani Gelişme Raporu, insani gelişme paradigmasını tek bir cümleyle ifade etmiştir: “Gelişmenin asıl amacı insanların seçimlerini arttırmaktır”. Temel konsept, uzun, sağlıklı ve yaratıcı hayatlar yaşatabilmektir. Bu seçimler arasında siyasal özgürlük, insan hakları ve kendine saygı, Adam Smith'in “toplum içinde görünmekten utanmadan yaşama” başkalarına karşılaşılabilir kabiliyeti de bulunmaktadır. Bu açıdan yoksulluk, seçim ve fırsatları elde edememek veya gerçekleştirememek olan, itibarın ihlalidir.

Yoksulluk, topluma etkin biçimde katılmak için temel yeterliliğin olmaması anlamına gelmektedir. Bu, bir aileyi beslemek ve giydirmek için yeterli olamamak, eğitim veya sağlık hizmeti alamamak, gıda yetiştirmek için bir toprağa sahip olamamak ya da hayatını kazanmak için bir meslek sahibi olamamak, itibar kazanamamak demektir. Bireylerin, hane halklarının ve toplulukların güvensizliği, güçsüzlüğü, dışlanması, şiddete duyarlılığı ve genellikle temiz suya veya sağlık hizmetlerine erişimi olmayan, marjinal veya kırılgan ortamlarda yaşamayı ifade etmektedir (UN ECOSOC, 1998).

Avrupa Birliği (EU), 2005 tarihli Avrupa Kalkınma Mutabakatı temel politika belgesinde yoksulluğu şu şekilde karakterize etmektedir (EU, 2006):

“Yoksulluk, her iki cinsiyetten de insanların yoksun bırakıldığı ve farklı toplumlarda ve yerel bağlamlarda aciz olarak algılandığı tüm alanları kapsamaktadır. Yoksulluğun temel boyutları ekonomik, insani, politik, sosyo-kültürel ve koruyucu politikaları içermektedir. Yoksulluk; tüketim ve gıda güvenliği, sağlık, eğitim, haklar, duyulma yeteneği, bireysel güvenlik, haysiyet ve insana yakışır, saygın bir iş gibi insan

yetenekleriyle ilgilidir. "

Tüm bu tanımlar makul bir yaşam standardına ulaşamayan bir durum olarak yoksulluğa işaret etmektedir. Yoksulluk genel olarak metalar üzerinde hakimiyet eksikliği olarak tanımlanabilmektedir.

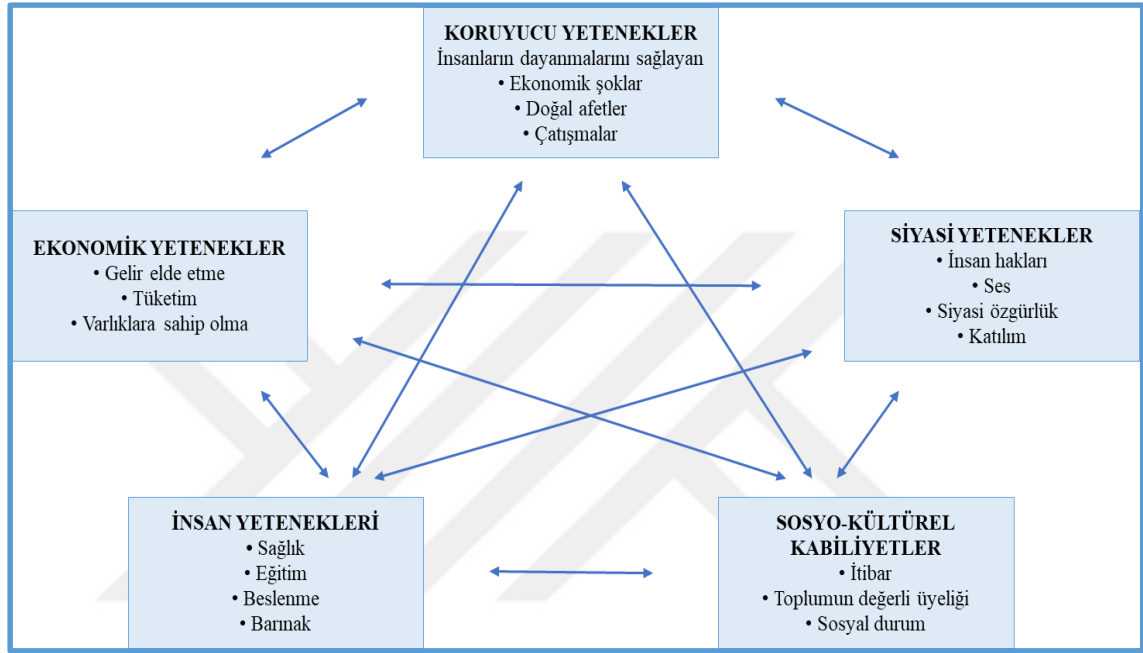
Bu gibi birkaç örnek, yoksulluğun çok çeşitli tanımlarının olduğunu zaten göstermektedir. Chambers (2006: 3-4) yoksulluk tanımlarını beş gruba ayırmaktadır:

- 1- Gelir yoksulluğu (veya bunun ortak karşılığı, tüketim yoksulluğu).
- 2- Maddi eksiklik veya yoksunluk: Gelir dışında bu, eksik, sınırlı veya düşük kaliteden varlıkları (barınak, giysi, mobilya, kişisel ulaşım araçları, radyo vb.), ayrıca hizmetlere erişimde yetersizliği de içermektedir.
- 3- Neyi yapıp, neleri yapamayacağımızı ifade eden yetenek yoksunluğu: Tanıma, maddi eksikliğin çok ötesine geçmekte veya beceriler ve fiziksel yetenekler gibi insan kabiliyetlerini ve ayrıca toplumda kendine olan saygıyı da dahil etmektedir.
- 4- Birbirini destekleyen birkaç boyuttan sadece biri olarak, maddi eksiklik veya yoksunluk ile çok boyutlu yoksunluk.
- 5- Yoksulların kendileri tarafından tanımlanan yoksulluk tanımları.

Chambers'a (2006) göre kalkınma uzmanları yoksul insanların kendileri için yaptıkları analizi ve kendi bakış açılarına göre yaptıkları tanımın (marjinalleştirilmiş, savunmasız, dışlanmış veya yoksun) gözden kaçabilme ihtimali olabileceğini belirtmektedir. Bu nedenle Chambers, beşinci maddeye duyulan ihtiyacı ve maddenin önemi vurgulamaktadır.

OECD'ye (2001) göre yoksulluk, tüketim ve gıda güvenliği, sağlık, eğitim, haklar, düşünce, güvenlik, haysiyet ve insana yakışır bir meslek dahil olmak üzere insan yetenekleriyle ilgili yoksunluğun farklı boyutlarını kapsamaktadır. Yoksulluk çevresel sürdürülebilirlik bağlamında da azaltılmalıdır. Cinsiyet eşitsizliğinin azaltılması, yoksulluğun tüm boyutlarının anahtarıdır.

Kalkınma Yardımı Komitesi (Development Assistance Committee (DAC)) ise yoksulluğun çeşitli şekillerde tanımlandığını kabul etmekte, ancak yoksulluk tanımlarının duruma özel olması, yoksul kadın ve erkeklerin karşılaştığı temel yoksunlukları kapsamaması ve nasıl yetersiz olduklarının belirlenmesi gerektiğini önermektedir (Şekil 1.1).

Şekil 1.1. OECD'nin Çok Boyutlu Yoksulluk Çerçevesi

Kaynak: Ludi, 11 Mart 2020.

DAC, yoksulluğa yönelik yetenekler yaklaşımını benimsemekte ve yoksulluk sonuçlarının birey ve hanehalkı yeteneklerinden etkilendiğini ve bu yeteneklerin birbiriyle ilişkili olduğunu öne sürmektedir. Ayrıca DAC, yetenekler arasında ayırım yapmanın hem analiz hem de etkili politikalar ve müdahaleler tasarlamak için önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Yoksulluk kavramı UNDP'nin 1997'deki İnsani Gelişme Raporu'nda da ortaya konulmaktadır. Raporda yoksulluğu en temel anlamda insanların maddi refah eksikliği olarak tanımlamaktan ziyade, bazı temel yaşam koşullarına ulaşma kabiliyeti veya yetersizliği olarak ifade ederek, uzun ve sağlıklı bir yaşam sürmek, bilgili olmak, yeterli ekonomik koşullara sahip olmak ve toplum yaşamına tam anlamıyla katılmak da dahil

olmak üzere, yaşamın en temel yeteneklerinden yoksunluk olarak belirtmektedir (UNDP, 1997: 2-15-16).

Jensen (2009) yoksulluğu sadece ekonomik kaynak yetersizliği değil, hayatın her alanını etkileyen faktörler olarak tanımlamaktadır. Ona göre yoksulluk, çoklu olumsuz sinerjik risk faktörlerinden kaynaklanan ve zihni, bedeni ve ruhu etkileyen kronik ve zayıflatıcı bir durumdur.

Yoksulluk, insanların ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli kaynağa sahip olamama veya benzer biçimlerde mutlak asgari refah düzeyinin altında kalma durumu ve hayatta kalabilmek için gerekli mal ve hizmetlere olan ihtiyaçların karşılanamaması durumu olarak tanımlanmaktadır (Şenses, 2002: 62-63).

Yoksulluk teriminin nasıl kullanıldığı farklı disiplin geleneklerine, aynı zamanda farklı dünya görüşlerine ve ideolojilerine de bağlı olmaktadır. Yoksulluk tarihsel olarak, bugün hala kavramın özü olan gelirle ilişkilendirilmiştir. 19. yüzyılın bir kişinin hayatta kalmak için neye ihtiyacı olduğu anlamına gelen “geçim ihtiyaçları” fikrinden, “temel ihtiyaçların” eksikliğinin 20. yüzyılın ortalarına doğru kavramsallaştırılmasına, geçim fikrinin sağlık, temizlik ve eğitim gibi temel tesis ve hizmetleri de dahil ederek genişlemesine evrilmiştir (Ludi ve Bird, 2007).

1.2. YOKSULLUK TÜRLERİ

Yoksulluk, olağan veya sosyal olarak makul miktarda para veya maddi varlıktan yoksun olan kişinin durumu olarak ifade edilmektedir. Yoksulluğun, insanların temel ihtiyaçlarını karşılayacak araçlardan yoksun olduklarında ortaya çıktığı söylenmektedir. Bu bağlamda yoksulların tespiti öncelikle temel ihtiyaçların neler olduğunun belirlenmesini gerektirmektedir. Bunlar, dar anlamda “hayatta kalmak için gerekli olanlar” veya daha geniş olarak “toplumda hakim yaşam standardını yansıtanlar” olarak tanımlanabilmektedir. İlk kriter, yalnızca açlık veya açlığa maruz kalarak hayatını kaybetme sınırına yakın insanları kapsamaktadır; ikincisi, beslenmesi, barınması ve giyimi, yaşamı korumak için yeterli olmakla birlikte, bir bütün olarak nüfusunkiyile örtüşmeyen insanları kapsamaktadır. Tanım sorunu, yoksulluk kelimesinin kazandığı ekonomik olmayan çağrışımlarla daha da karmaşıklştırmaktadır.

Yoksulluk kötü sağlık, düşük eğitim veya beceri düzeyleri, çalışamama veya isteksizlik, yüksek oranda yıkıcı veya uygunsuz davranış ve tedbirsizlik ile ilişkilendirilmiştir. Bu niteliklerin genellikle yoksullukla birlikte var olduğu tespit edilmiş olsa da, bunların bir yoksulluk tanımına dahil edilmesi, aralarındaki ilişkiyi ve kişinin temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumunu belirsizleştirme eğiliminde olacaktır. Hangi tanım kullanılırsa kullanılsın, yetkili makamlar yoksulluğun etkilerinin hem bireyler hem de toplum için zararlı olduğunu varsaymaktadırlar.

Yoksulluk, uzun zamandır tüm dünyada yaygın bir sorun olmuştur ve olmaya da devam etmektedir. Bu sorunla başa çıkabilmek için yoksul bireylerin mümkün olduğunca doğru bir şekilde belirlenmesi önemli bir adımdır. Dönem, süre (uzun veya kısa vadeli veya döngüsel) veya dağılım (yaygın, yoğun, bireysel) gibi faktörlere de bağlı olarak çeşitli yoksulluk türleri ortaya çıkmıştır.

1.2.1. Mutlak – Göreli Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, genellikle “aşırı yoksulluk” ya da “derin yoksulluk” ile eşanlamlıdır, zaman içinde ve ülkeler arasında tutarlı olan bir dizi standardı ifade etmektedir. Bu standart genellikle "gıda, güvenli içme suyu, sağlık, barınma, eğitim ve bilgi dahil olmak üzere, temel insan ihtiyaçlarından ciddi şekilde yoksun bırakılmasıyla karakterize edilen bir duruma atıfta bulunmaktadır. Bu yalnızca gelire değil, aynı zamanda hizmetlere erişime de bağlı olmaktadır (Sachs, 2005: 416).

Rowntree'nin asgari geçim olarak mutlak yoksulluk tanımı, ilk resmi tanımlardan biri olup 20. yüzyılın başından 1970'lere kadar baskın yorum olmuştur. Mutlak yoksulluk bireylerin hayatta kalmak için hayati önem taşıyan temel ihtiyaçlarını karşılayamadığı asgari gelir eşiğini ifade etmektedir. Diğeri de, küresel yoksulluk algısının oluşumunda ve yoksulluğa yönelik mücadelede önemli uluslararası kurumlardan biri olan Dünya Bankası'na göre, bir ailenin kişi başına günde 2,15 ABD doları'ndan (2017 SAGP'ne göre) daha az kazandığı bir durum olarak tanımlanmaktadır (Ravallion, vd, 2008). Günde 2,15 ABD doları sınırına yönelik kimi eleştiriler olmakla birlikte bu sınır, küresel yoksulluğun dağılımı ve gelişiminin takibinde genel kabul gören kıstas olmuştur.

Bireyin temel ihtiyaçlarının karşılanmaması, diğer bir deyişle temel mal ve

hizmetlerden (normalde gıda, barınma ve giyim ile ilgili) yoksun olması durumu olarak tanımlanan mutlak yoksulluk kavramı, tüm ülkelere veya toplumlara uygulanabildiğinden, bu kritere göre yoksul sayılan bir kişi tüm dünyada aynı şekilde sınıflandırılmaktadır. Bu yoksulluk türünde, belirtilen yoksulluk sınırının altında yaşayan insanlar, yaşadıkları ülke ekonomik olarak gelişiyor olsa dahi etkilanmemektedirler. Başka bir deyişle, ülke ekonomisi ne kadar zengin ve başarılı olursa olsun, mutlak yoksulluk içinde yaşayan insanlara ülkelerinin ekonomik refahının hiçbir faydası yoktur. Bununla birlikte mutlak yoksulluk, daha geniş yaşam kalitesi sorunlarını veya toplumdaki genel eşitsizlik düzeyini içermemektedir. Kavramın göstermediği şey, bireylerin de önemli sosyal ve kültürel ihtiyaçları olduğudur.

Yoksulluk üzerine çalışmalar arttıkça, mutlak yoksulluğun farklı tanımları geliştirilmiştir. “Hanehalkı veya ferdin yaşamını fiziken devam ettirebilmek amacıyla ihtiyaç duyduğu asgari (en düşük) tüketim seviyesini karşılayamaması”, “İnsanların yaşamda kalabilmek için gerekli mal ve hizmetlere ulaşabilmesi için yeterli kaynağa sahip olmaması”, “Mutlak asgari refah düzeyinin altında olma durumu”, “fiziksel yeniden üretim için gereken asgari yaşam düzeyinin altına düşme” bu tanımlardan bazılarıdır (Şenses, 2002: 62-73).

Mutlak yoksulluk, bir kişinin “asgari yaşam standardını” sürdürmek için edinmesi gereken kaynakları ifade ederken, görelî yoksulluk, bir bireyin aynı toplumdaki “diğerlerine göre ne kadar iyi durumda olduğu” ile ilgilidir. Bu nedenle teoride, mutlak bir yoksulluk sınırı, fiyat dalgalanmalarını ayarlayarak, zaman içinde sabit kalabilen bir ölçü iken, belirli bir toplumdaki genel yaşam standardıyla birlikte değişmesi beklenen, bir görelî yoksulluk sınırındır (Mowafi, 12 Ekim 2019).

Görelî yoksulluk kavramının kökeni, normalde düşünülenden çok daha eskidir. Adam Smith’in 1776’da “yaşamın sürdürülmesi için vazgeçilmez bir şekilde gerekli olan metalara sahip olamama” şeklinde yapılandan başka, görelî yoksulluğun en iyi bilinen tanımını 1979’da Townsend’e aittir:

“Bireyler, aileler ve gruplar, beslenme çeşitlerini elde etmek, faaliyetlere katılmak ve geleneksel veya en azından yaygın olarak teşvik edilen veya onaylanan yaşam koşullarına ve kolaylıklara sahip olmak için kaynaklardan yoksun olduklarında yoksulluk

içinde oldukları söylenebilir.” (Townsend, 1979).

Dolayısıyla bu tanım mutlak yoksulluk için söz konusu olan yoksunlukların sınırlarını daha geniş bir boyuta taşımıştır (Lourenço, 2017).

Görelî yoksulluk, yoksulluk olgusunu incelenen toplumda konumlandırmaktadır. Bu açıdan bir kişi, çevresindeki diğer insanlara göre finansal veya sosyal olarak açıkça dezavantajlı bir durumda olduğunda yoksul olarak kabul edilmektedir. Bu yoksulluk düşüncesi, eşitsizlik kavramıyla yakından ilgilidir. Bu kritere göre yoksullar ile yoksul olmayanlar arasındaki sınıflandırma, incelenen toplumun gelişmişlik derecesine bağlı olmakta ve başka bir topluma aktarılamamaktadır. Örneğin, bir ülke, yıllık geliri 3.000 Avro'nun altında olan herkesi yoksul olarak kabul ederken, başka bir ülke, geliri 7.000 Avro'nun altında olan bir kişiyi yoksul olarak sınıflandırabilmektedir. Bu nedenle, birinci ülkenin kriterleri kullanılıyorsa, ikinci ülkedeki sözde yoksul bir kişi bu şekilde sınıflandırılmayabilir. Ancak yoksulluk statik bir olgu değildir ve bir kişinin durumu, yoksulluk içinde ve dışında hareket ederek zamanla değişebilir. Bu nedenle, değişiklikleri ve geçişleri dikkate alan ve bir nüfusu, yalnızca belirli yıllar boyunca ve izole bir şekilde değil, yeterince uzun bir süre boyunca analiz eden dinamik yoksulluk araştırmaları yürütmek esastır (INE, 1 Eylül 2019).

1.2.2. Öznel – Nesnel Yoksulluk

Öznel yoksulluk kavramı, genellikle toplumdaki bireylerin gerçekten zevk aldığı yaşam standardının göstergelerini ifade etmekte, insanların tercihlerine ve mal ve hizmetlere ne kadar değer verdikleri ile yoksulluğun tanımlanmasında kişisel duygu ve yargılara odaklanmaktadır (Mahmood, vd, 2019). Sosyal ve kültürel farklılıkları, sosyal özgüllükleri ve insanların öznelliklerini göz ardı ederek yoksulluğun ölçülmesinde yalnızca nesnel yaklaşımı kullanmanın sınırlamalarını aşmaktadır (Pradhan ve Ravallion, 2000).

Öznel yoksulluk, yoksulluğu belirlemede ve yoksulluğun ortadan kaldırılmasına yönelik etkili ve başarılı stratejiler geliştirmede faydalı olmasına rağmen daha az kullanılmaktadır. Bireylerin maddi durumlarının kabul edilebilir gördükleri seviyenin altında olup olmadığına dair kendi görüşlerine atıfta bulunmanın yanı sıra, öznel

yoksulluk kavramı insanların genel olarak yoksulluktan kaçınmak için gerekli gördüklerini incelemenin olası bir yolu olmaktadır. Yoksulluk içinde olup olmadıklarını en iyi değerlendirebilecek kişiler sosyal bireylerin kendileridir. Çünkü en yetkin bilgiye kişilerin kendisi sahiptir. Nesnel yoksulluğun çeşitli dezavantajları ile birleştiğinde, öznel yoksulluk kavramı, yoksulluğun belirlenmesi ve politika tasarımı için oldukça faydalıdır (Wang, vd, 2020).

Yoksulluğa nesnel yönden bakıldığında ise, asgari gelirle ilgili sorulardan ve özellikle eşdeğerlik ölçeğinde, hane halkının yoksulluk içinde yaşadığı sosyal çevrede bulunanlarla harcamaları kıyaslandığında ortaya çıktığı görülmektedir (Sy, 2013). Nesnel yoksulluk, yoksulluğun nedenlerini somut bir şekilde ortaya koymaya çalışmakta, yoksulluğun ortaya çıkma sebeplerini ve yoksullukla mücadele yöntemlerinin anlaşılmasını ifade etmektedir. Mevcut yoksulluk literatürü de yoğun olarak hane geliri, hane tüketimi, temel ihtiyaçlar, kalori alımı veya çok boyutlu bir yoksulluk yaklaşımına dayanan nesnel yoksulluğa odaklanmaktadır.

Nesnel bakış açısı (bazen refah yaklaşımı olarak anılır), yoksulluğu neyin oluşturduğuna ve insanları yoksullaşmış durumlarından çıkarmak için neyin gerekli olduğuna dair yargılar içermektedir. Öznel ya da nesnel yaklaşım, insanların tercihlerine, mal ve hizmetlere ne kadar değer verdiklerine (dolayısıyla bireysel faydaya vurgu) öncelik vermektedir. Ekonomistler, temel olarak bir popülasyonda birden fazla bireysel faydayı bir araya getirmeye çalışırken karşılaşılan engeller nedeniyle çalışmalarını geleneksel olarak nesnel yaklaşıma dayandırmışlardır.

Bu yaklaşımın savunucuları, bireylerin kendileri için neyin en iyi olduğu konusunda her zaman en iyi hakem olmadığı argümanını kullanmaktadır. Örneğin, çoğu yoksulluk ölçüm sistemi beslenme kazanımlarına odaklanmakta ve tüm bireyler gıda tüketimine değer verse de, bazıları fizyolojik sağlıkları için en iyi olmayan belirli gıda türlerine veya gıda miktarlarına daha fazla değer verebilmektedir. Nesnel yoksulluk ile karşılaştırıldığında, öznel yaklaşımın gıda tüketimini düşük ya da aşırı yüksek olarak tanımlayabileceği, yoksulların kim olduğu konusunda çelişkili değerlendirmelere yol açabileceği düşünülebilmektedir. Bu açıklamalarla birlikte yoksulluk ölçümüne geleneksel olarak nesnel yaklaşım hakim olmuştur. Uluslararası toplum bir bütün olarak nispeten yakın zamanda öznel yoksulluğu ölçmeye ciddi bir ilgi göstermiştir. Bunun

temel nedeni, sözde nesnel göstergelerle ilişkili sınırlamaların ve politika ve programları şekillendirmede yoksulların bakış açılarını anlamının değerinin giderek daha fazla tanınmasıdır (Lok-Dessallien, 2000).

Nesnel ve öznel yoksulluk arasındaki temel fark ise; nesnel yoksulluğun insanların farklı türdeki kaynaklara erişimine odaklanması, öznel yoksulluğun ise insanların gerçekten keyif aldığı yaşam standartlarının göstergelerine odaklanmasıdır.

1.2.3. Kırsal – Kentsel Yoksulluk

Kırsal yoksulluk, kırsal ekonomi ve orada bulunan yoksulluğa yol açan siyasi sistemler dahil olmak üzere, kırsal alanlardaki yoksulluğu ifade etmektedir (Janvry, Sadoulet ve Murgai, 2002). Kırsal yoksullar büyük ölçüde tarım, balıkçılık, ormancılık ve ilgili küçük ölçekli sanayi ve hizmetlere bağımlıdır. Yoksulluğun bu bireyleri ve haneleri nasıl etkilediğini anlamak ve yoksulluğun azaltılmasına yönelik politika seçeneklerini belirlemek için öncelikle kırsal kesimdeki yoksulların kim olduğunun belirlenmesi gerekmektedir.

Kırsal alanlar, yayılmış nüfusları nedeniyle, tipik olarak daha yetersiz altyapıya sahiptir ve nüfus merkezlerinde yoğunlaşma eğiliminde olan pazarlara erişim daha zordur. Kadınlar ve marjinal topluluklar, ekonomik kalkınmaya yardımcı olan arazi, eğitim ve diğer destek sistemlerine erişmekte sık sık zorlandıkları için, kırsal topluluklar da yasal ve sosyal korumalar açısından dezavantajlarla karşı karşıyadır.

Akademik çalışmalarda, kırsal yoksulluk genellikle kentsel ve kırsal alanlar arasındaki eşitsizliği ifade eden mekansal eşitsizlik ile bağlantılı olarak tartışılmaktadır (Kanbur ve Venables, 2005). Hem kırsal yoksulluk hem de mekansal eşitsizlik küresel olgulardır, ancak genel olarak yoksulluk gibi, gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere göre daha yüksek kırsal yoksulluk oranları bulunmaktadır (Jazaïry, Alamgir ve Panuccio, 1992).

Bu bölgelerde daha az iş fırsatı, hizmetlere daha az erişim, engelliler için daha az destek ve daha az kaliteli eğitim fırsatları olduğundan, insanlar çoğunlukla çevrede mevcut olan diğer vasıfsız işlerle veya çiftçilikle hayatlarını idame ettirme eğilimindedirler. Aynı zamanda çeşitli faktörler de kırsal yoksulluğu sürdürebilmektedir.

Örneğin, siyasi istikrarsızlık ve yolsuzluk, ayrımcılık, düzensiz ev sahibi/kiracı sözleşmeleri ve etkisiz ekonomik politikalar, kırsal kesimdeki yoksulların yoksulluk sınırlarının üzerine çıkmasını çoğu zaman imkansız kılmaktadır. Kırsal kesimdeki yoksullar, sağlık hizmetleri ve mesleki yetersizlik, sağlık merkezlerine ve okullara ulaşım maliyeti gibi nedenlerle sağlık ve eğitim anlamında da sorun yaşamaktadırlar. (Suryahadi, vd, 2010).

Kırsal yoksullar tipik olarak toprağa sahip olan çiftçiler ve olmayanlar gibi mesleğe dayalı olarak alt gruplara ayrılabilir. Çiftçilerin durumu diğerlerine kıyasla biraz daha iyidir, çünkü çiftlik işleterek ve arazi kullanma kirası gibi ücretler alarak kazanç elde edebilmektedirler. Bununla birlikte, çiftçi olmayanlar ve çiftliklerde mevsimlik işçi olarak çalışanlar da son derece yoksullaşmışlardır. Çiftlik sahiplerinin ve mevcut diğer birkaç işverenin programlarına dayandığından, maaşları hem düşük hem de düzensizdir. Onlar için kamu hizmetlerinin ve hayır kurumlarının mevcut olmaması, kırsal kesimdeki yoksulların kentsel yoksullardan daha fazla zorluk çekmelerine neden olmaktadır (Tobin, 10 Kasım 2019).

Etkili politikalar ve ekonomik büyüme yoluyla kırsal yoksulluğun ortadan kaldırılması, uluslararası toplum için bir zorluk olmaya devam etmektedir (Otsuka, 2009). Gıda ve Tarım Örgütü'ne göre, yoksulların dörtte üçü kırsal alanlarda yaşamakta ve bunların çoğunluğunu, geçimleri büyük ölçüde tarıma bağlı olan küçük toprak sahipleri veya tarım işçileri oluşturmaktadır (SDG, 10 Ekim 2021). Gelişmekte olan ülkelerde, daha az tercih edilen tarım alanlarında zorlu arazi, kötü toprak kalitesi, sınırlı yağış vb. nedeniyle kısıtlanan veya pazarlara sınırlı erişimi olan tarım arazileri ve kırsal düşük rakımlı kıyı bölgelerinde bulunan nüfuslar, on metreden daha az yüksekliğe sahip kıyılar, yalnızca en şiddetli ve uzun süreli iklim değişikliği etkilerinden dolayı risk altında olmakla kalmayıp, aynı zamanda yoksulluk-çevre tuzaklarına da (düşük gelirlere yol açan değersiz tarım arazisine ve ortak kaynaklara aşırı bağımlılık) duyarlı hale gelmekte ve bu etkiler kırılganlıklarını daha da artırmaktadır (Barbier ve Hochard, 2018).

Gelişen dünya giderek daha kentsel hale gelmekte ve bazı gözlemciler bunu, “sıkışık şehirlerde çiçek açan kentsel gecekondu” gibi yeni yoksulluk sorunlarının istenmeyen habercisi; buna karşılık bazıları da, ekonomilerin yavaş yavaş tarımdan daha kazançlı faaliyetlere geçmesini yoksulluğu azaltmak için bir güç olarak görmektedir

(Ravallion, Chen ve Sangraula, 2007).

Kentsel yoksulluk, sanayileşmiş şehirlerde bulunan ve konforlu yaşam standartlarının oluşturulması, bireyselliğin artması, toplumsal parçalanma süreçleri ve yaşamın ikilileşmesi, sosyal dualizasyona dönüşen işgücü piyasası gibi süreçlerin bir bileşiminin sonucu olan bir dizi ekonomik ve sosyal güçlükleri ifade etmektedir. Kentsel yoksulluk, Rowntree (1901)'e göre sanayileşmiş toplumlarda, aynı zamanda Mitlin ve Satterthwaite'ye (2012) göre Küresel Güney'de ortaya çıkan birincil düzeyde bir yoksulluk türü olarak görülmektedir (Cano-Hila, 2020).

Kentsel yoksulluk terimi nüfusu 50.000'in üzerinde olan metropol alanlar için kullanılmaktadır. Kentsel yoksulluk, gelişmekte olan ülkelerin karşılaştığı ciddi zorluklardandır. Sağlık ve eğitime sınırlı erişim, yetersiz konut ve hizmet, aşırı kalabalık nedeniyle şiddet içeren ve sağlıksız ortamlar, yoksulluktan muzdarip insanların bu durumdan kurtulmasını daha da zorlaştırmaktadır. Kentsel yoksulluğun daha nadir görünmesine rağmen, karmaşıklık kırsal yoksulluktan daha yüksek boyuttadır. Örneğin, gecekonduların oluşması, kirlilik, yoğun şehirleşme nedeniyle toprağın ve suyun tükenmesi, yoğun trafik kaynaklı ölümler ve şiddet olayları kırsal konutlarda meydana gelmektedir. Buna ek olarak, kırsal yoksulluk nedenine benzer şekilde sermaye ve temel hizmet sıkıntısı gelişmekte olan ülkelerde kent yoksulları tarafından da yaşanmaktadır.

Sonuç olarak, kentsel nüfus artışının yüksek hızı, altyapı, düzgün konut ve iş olanakları gibi kamu hizmeti talebinin karşılanması açısından özellikle kentleşme sorunlarının yönetilmesinde hükümet için zorluklar yaratmaktadır (Elhadary ve Samat 2012). Bunun nedeni olarak da, ülkenin kentsel alanlarda elde edilen kaynakların, kitlesel kentleşme akımını karşılamak için yetersiz olması gösterilmektedir. Başka bir deyişle, kırsal yoksulluk, kent sakinlerinin talepleri, kentsel alanların kıtlığı telafi etme kapasitelerini aştığında ortaya çıkmaktadır (Samat, 2002).

1.2.4. Kadın – Çocuk Yoksulluğu

Cinsiyet eşitsizliği, dünyadaki en eski ve en yaygın eşitsizlik biçimlerinden biridir. Kadınların seslerini yok saymakta, çalışmalarını değersizleştirmekte ve kadınların konumunu haneden, ulusal ve küresel düzeylere kadar erkeklerinkiyle eşitsiz hale

getirmekte... Son yıllarda bunu değiştirmek için bazı önemli ilerlemelere rağmen, hiçbir ülkede kadınlar erkeklerle ekonomik eşitliği sağlayamamış ve kadınların yoksulluk içinde yaşama olasılığı hala erkeklerden daha yüksek olmuştur (OXFAM, 10 Kasım 2020).

Kadınların yoksulluğu, geleneksel klişelerden ve önyargılardan türetilen güçlü bir eğitimsel ve mesleki yatay ve dikey cinsiyet ayrımı nedeniyle (cinsiyetler arası ücret farkı ve buna bağlı emeklilik maaşı farkı, yeterli ve karşılanabilir eğitim ve bakım hizmetlerinin eksikliği, sosyal dışlanma, kadınlara yönelik ayrımcılık ve şiddet) işgücü piyasasındaki güvencesiz konumları da dahil olmak üzere birbiriyle ilişkili bir dizi faktörden kaynaklanmaktadır. Kadınlar ve erkekler arasında ev içi sorumlulukların eşitsiz paylaşımı, çoğunlukla kadınlar tarafından yapılan işe maddi olarak (örneğin eğitim, sağlık, gastronomi, temizlik veya ev işleri alanlarında) daha düşük ödeme yapılmasına yol açmaktadır. Düşük emekli maaşı olan yaşlı kadınlar, engelli kadınlar, göçmen geçmişli olan veya etnik azınlıklardan gelen kadınlar, düşük sosyo-ekonomik statüye sahip kadınlar, kırsal kesimdeki kadınlar ve bakım sektörü gibi güvencesiz işlerde çalışan kadınlar, mevsimlik işçiler (turizm, tarım) vb. gibi yoksulluk içinde yaşama olasılığı daha yüksek (EP, 2017) olan hassas durumdaki veya savunmasız gruplara mensup kadınlar için durum daha da kötüleşmektedir (EQUINET, 2020).

Kadın yoksulluğu çok sayıda anlamı ve katmanı olan, büyük ölçüde tartışmalı bir konudur. Yoksulluk ve cinsiyet arasında güçlü bir bağlantı ve bir dizi kesişen faktör nedeniyle, kadınlar ve çocuklar erkeklerden daha yüksek bir yoksulluk oranına sahiptir ve yoksullukları erkeklere nazaran daha şiddetlidir. Yoksulluğun bir başka boyutu olan kadın yoksulluğunda görülen artış, “yoksulluğun kadınlaşmasını” gündeme getirmiştir. “Yoksulluğun feminizasyonu” ya da “yoksulluğun kadınlaşması”, 1970'lerin sonlarından bu tarafa literatürde olan bir kavramdır. Yoksulluk içindeki kadın sayısının erkeklere göre çok daha hızlı artması, dolayısıyla yoksul insanların orantısız biçimde kadın olduğu bir durumu anlatmaktadır (Townson, 2000).

Medeiros ve Costa (2008), yoksulluğun feminizasyonunun erkekler ve kadınlar arasındaki yaşam kalitesi farklarının artmasıyla bağlantılı olduğunu belirtirken, aynı zamanda erkek ve kadın hane rolleri arasındaki boşluğa da değinerek, benzer şekilde cinsiyet ayrımcılığının yoksulluğu belirlemedeki artan rolünü de tasvir etmişlerdir. Örneğin, erkekler ve kadınlar arasındaki ücret ayrımcılığının artması, her tür aileden

kadın ve erkek arasındaki yoksulluğu da şiddetlendirebilmektedir. Bu, yoksulluğun kadınlaşması olarak anlaşılabilir, çünkü kadınlara yönelik önyargılar ile yoksulluğun artması arasındaki ilişkiyi ifade etmektedir. Pek çok durumda, yoksulluğun nedenlerindeki bu tür değişiklikler, yoksulluğun kadınlaşmasının türlerinden biri, yani kadınların ve hane reisinin kadın olduğu hanelerin yoksulluk düzeylerindeki göreceli değişikliklerle sonuçlanacaktır. Kadınların yaşadığı ekonomik eşitsizlik, kadınların erkeklere göre daha düşük bir statüye ve duruma sahip olmasına katkıda bulunmaktadır. Bu onların dezavantajlı ekonomik konumlarından kaynaklanmaktadır. Ayrımcılık ve klişeleştirme, kadınları ekonomik açıdan avantajlı konumlardan dışlayarak ekonomik eşitsizliğe de sebebiyet olmaktadır (EQUINET, 2010: 7).

Kadınlar evde, toplumda ve işyerinde emeklerinin karşılığını alarak yada alamadan çalışarak, ekonomiye ve yoksullukla mücadeleye katkıda bulunur. Kadınların güçlendirilmesi, yoksulluğun ortadan kaldırılmasında kritik bir faktördür.” (UN, 1995: 11).

Boşanma, aile bölünmeleri, savaşlar ve iç çatışmalar gibi olgular, kadın yoksulluğunu tetikleyen unsurlardır. Bu, hem hane içindeki ilişkilerde, hem toplumsal hayattaki ilişkilerde, hem de çalışma hayatı ve işgücüyle ilgili olan ilişkilerde gözlemlenmektedir. Yoksul kadınlar; hane içinde şiddete ve cinsiyet ayrımcılığına uğramakta, toplumsal alanlarda eğitimsizlik ve beceri eksikliği gibi sıkıntıları çekmekte, çalışma hayatında ise emek sömürsü ve çeşitli olumsuzluklarla karşılaşmaktadırlar. Yoksulluk içindeki kadınların hayatın farklı alanlarında karşılaştıkları farklı ayrımcılık biçimlerinin ve temellerinin birleşimi de bu kadınların sözde “yoksulluk döngüsü”nden çıkmalarını zorlaştırmakta hatta imkansız hale getirmektedir.

Çocuk yoksulluğu ise, çocukların ve gençlerin refahlarını sağlamaları ve potansiyellerini gerçekleştirmeleri için hayati önem taşıyan ekonomik, sosyal, kültürel, fiziksel, çevresel ve politik kaynaklara erişimleri olmadan büyüdüğü anlamına gelmektedir (Marshall, 2003).

“Çocukların yoksulluk içinde yaşama olasılığı yetişkinlerden daha fazladır. Ayrıca yoksulluğun yetkilerine karşı daha savunmasızdırlar. Tahminen 356 milyon çocuk aşırı yoksulluk içinde yaşıyor.” (Unicef)

Çoğu ülkede çocuk tanımı "on sekiz yaşın altındaki bireyler" iken (Human Rights, 1989) biyolojik olarak çocukluktan yetişkinliğe geçişin, ergenliğin başlamasıyla gerçekleştiği söylenmektedir. Çocukluğun bitimini kültürel olarak tanımlamak oldukça karmaşıktır ve işe başlama, okullaşma ve evlilik gibi faktörlerin yanı sıra sınıf, cinsiyet ve ırk gibi faktörleri de hesaba katmaktadır (Feeny ve Boyden, 2003).

Yoksulluk çeken çocukların çoğu, yoksul ebeveynlerden doğmaktadır. Dolayısıyla, devlet politikaları, eğitimsizlik, yetişkin yoksulluğu, işsizlik, sosyal hizmetler, engellilik ve ayrımcılık gibi nedenler çocuk yoksulluğunun varlığını önemli ölçüde etkilemektedir. Harcanabilir gelir gibi ebeveynin ekonomik kaynaklarının eksikliği çocukların fırsatlarını kısıtlamaktadır. Sanayisizleşme, küreselleşme, konut ayrımı, işgücü piyasası segmentasyonu ve orta sınıf sakinlerin şehir içi göçü gibi ekonomik ve demografik faktörler, ekonomik fırsatları ve nesiller arası seçenekleri kısıtlayarak yoksul çocukları izole etmektedir (Corcoran, 2001).

Çocuklar genellikle ebeveynlerine veya vasilerine bağımlı olarak yaşamaktadırlar. Kendilerini yoksulluktan kurtaracak kaynaklara sahip olamamaları, temiz suya erişememe ve yetersiz sanitasyondan kaynaklanan hastalıklar, yetersiz beslenme (örneğin, büyümenin yavaşlamasına yol açar), eğitime erişim sıkıntısı (örneğin, gelecekte üretkenliğin azalmasına yol açar), yetersiz sağlık hizmeti başta olmak üzere yoksullukla ilgili ortak sorunları yaşama olasılıklarını artırmaktadır. Bundan başka, bir ailenin birbirini izleyen nesiller boyunca yoksulluk içinde kalması anlamına gelen “yoksulluk döngüsünü” tetikleyebilme, erken evlilik vakalarını artırabilme ve psikolojik stres ve utanç sorunlarını gündeme getirebilme gibi çocuk yoksulluğunun başka olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Yoksullara verilen eğitimin kalitesini artırmak ve dolayısıyla çocuk yoksulluğunu azaltmak, bu döngüyü kırmanın en iyi yolu olarak tüm hükümetlerin odak noktası olmuştur (Unesco, 2021).

1.2.5. Kronik – Geçici Yoksulluk

Kronik yoksulluk, bir bireyin veya grubun uzun bir süre boyunca yoksulluk içinde olduğu bir olgudur. Bir tarihte gözlemlenen yoksulluğun bir kısmı, düşük uzun vadeli yaşam seviyesinden kaynaklanmaktadır; buna “kronik yoksulluk” denilmektedir. Bu tür yoksulluğun belirlenmesi, geçici yoksullukla mücadele için ihtiyaç duyulandan farklı

politikalar gerektirebileceğinden oldukça önemli görülmektedir (Moore ve Hulme, 2005: 75-76).

Kronik yoksul insanlar, her zaman veya genellikle yoksulluk sınırının altında yaşayanlardır. Onlar için yoksulluk yıllarca veya nesiller boyu sürebilmektedir. Kronik yoksulluğun ayırt edici özelliği, basitçe, uzun süreli olmasıdır. Sadece gelirden değil, aynı zamanda sağlık veya eğitim gibi yeteneklerden de yoksun ve çok boyutlu olarak yoksul olmaları muhtemeldir. İnsanları uzun süre yoksul tutan şey, yetenek yoksunluğu, düşük düzeydeki maddi varlıklar ve sosyal veya politik marjinalliğin toplamıdır (Chronic Poverty Research Centre, 2007).

Kronik yoksulluğun nedenleri oldukça karmaşıktır. Faktörler, genel olarak yoksulluğun nedenleri ile aynı olabilmektedir, örneğin; pazarlara erişim eksikliği (tarımsal ürün, emek vb. için), sağlık sorunları, zayıf sosyal güvenlik ağları veya baskıcı sosyal veya politik ilişkiler... Ancak bu faktörler daha yoğun, yaygın ve kalıcı olduğunda veya bir araya geldiklerinde yoksulluk kronikleşebilmekte ve bu tür yoksulluğa da kronik yoksulluk adı verilmektedir. Çoğu kronik yoksulluk, hane içi düzeyden küresel düzeye kadar çeşitli seviyelerde faaliyet gösteren, birbiriyle etkileşime giren birçok faktörün bir sonucudur. Bu faktörlerin bazıları, kronik yoksulluğun devam ettiricisi olarak hareket ederek, yoksul insanları yoksul tutmak için çalışırken, diğerleri ise kronik yoksulluğun itici güçleridir, savunmasız, yoksul olmayan ve geçici olarak yoksul insanları bir çıkış yolu bulamayacakları yoksulluğa itmektedirler (Braunholtz, 2007: 2).

Hanehalkı kaynaklarının ortalama olarak haneyi yoksulluk sınırının üzerinde tutmak için yeterli olmasına rağmen, gelir veya harcamadaki geçici bir düşüşün sonucu olarak yaşanan yoksulluk ise geçici yoksulluk olarak belirtilmektedir (DFID, 2001: 186). Gözlemlenen herhangi bir yoksulluğun bir kısmının, örneğin negatif bir gelir şoku nedeniyle geçici bir durum olması da muhtemeldir; bu tür yoksulluk, insanların yaşam standartlarının düşmesine karşı savunmasızlığından kaynaklanmaktadır; normal zamanlarda yoksul olmayan insanlar aniden yoksulluğa düşebilmekte veya yoksulluk sınırının çok altında olmayan insanlar aniden aşırı yoksulluğa düşebilmektedir. Böylece geçici yoksulluk, bireylerin yoksulluk durumunda değişkenlik ve dolayısıyla eşitsizlik yaratmaktadır (Jalan ve Ravallion, 2007). Geçici yoksulluk, zaman içindeki tüketim değişkenliğinin tüketim yoksulluğuna katkısı olarak da tanımlanmaktadır. (Ravallion,

1988). Farklı bir anlatımla, azalan tüketime karşı kırılganlığın bir ölçüsü olarak ifade edilebilmektedir (CPRC, 2005).

1.2.6. Gelir Yoksulluğu – İnsani Yoksulluk

Dar anlamda refah tanımı tipik olarak mallarla, yani hanelerin veya bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli kaynağa sahip olup olmadığıyla bağlantılıdır. Bu durumda yoksulluk, büyük ölçüde hane halkının geliri veya tüketimiyle ilgili olarak parasal olarak görülmektedir. Gelir veya diğer anlatımla tüketim yoksulluğu, ihtiyaçları karşılamak için parasal kaynakların eksikliğini ifade etmektedir. Bu nedenle yoksulluğun ölçümü, gıda ve gıda dışı ihtiyaçlar da dahil olmak üzere belirli temel ihtiyaçları (yoksulluk sınırı) karşılamak için gerekli olan bir tür gelir veya tüketim ölçümüdür (Haughton ve Khandker, 2009). Yoksulluk veya refah eksikliği parasal olduğu kadar parasal olmayan yönleri de kapsamaktadır. Nobel ödüllü Amartya Sen, yoksulluğu yalnızca temel ihtiyaçları karşılayacak gelir eksikliği olarak değil, temel insani yeteneklerden yoksunluk olduğuna da inanmaktadır.

Gelir yoksulluğu, yoksulluğun parasal yönünü iyi yansıtırken parasal olmayan yönlerini tam olarak yansıtamamaktadır (Sen, 1992). Normal şartlar altında, insanların gelirindeki artışla, hem parasal hem de parasal olmayan alanlarda refahın bir dereceye kadar iyileştirileceğine şüphe yoktur. Bununla birlikte, parasal olmayan refah sorunlarının genellikle piyasa başarısızlığı veya eksik piyasalarla ilgili olduğu da yadsınamaz. Örneğin, okuma yazma bilmeyen yoksul bir kişi için, gelir yoksulluk sınırının üzerinde yaşasa dahi eğitim durumu değişmeyecektir; fiziksel engelli bir kişinin yaşamını ve hareketliliğini sürdürmek için diğer insanlardan daha fazla gelire ihtiyacı vardır. Sağlık ve temel eğitim, insanların yoksulluktan kurtulmasını kolaylaştırmakla kalmaz, aynı zamanda hayatlarını daha anlamlı hale getirmekte ve sosyal faaliyetlere katılmalarına yardımcı olmaktadır (Sen, 1999). Parasal olmayan refahtaki (eğitim ve sağlık hizmetleri gibi) iyileştirmeler esas olarak kamu mal ve hizmetlerinin iyileştirilmesini içermektedir (Bourguignon ve Chakravarty, 2003).

UNDP yoksulluğu azaltma konusunda adaletin, sosyalleşmenin, kadınların güçlendirilmesinin ve insan haklarına saygının önemli olduğunu vurgulayarak, gelir yoksulluğunun bir tamamlayıcısı olarak “insani yoksulluk” kavramının önemini

belirtmiştir. İlk defa UNDP'nin 1997 yılı İnsani Gelişme Raporu ile ortaya atılan kavram, insanların yaşamları boyunca çektikleri yoksunluk anlamına gelmektedir. İnsani gelişmenin en temel unsuru olan ve uzun, sağlıklı, iyi beslenme ile kendi kendine yeten bir yaşam sürmeyi, eğitilmiş olmayı, özgürce, onurlu bir biçimde, haysiyet içinde yaşamayı ve topluma katılmayı ve makul bir yaşam standardına sahip olmayı mümkün kılan seçeneklerden ve fırsatlardan yararlanamamaktadırlar. İfade edildiği gibi, günümüz dünyasında insani yoksulluğun birçok boyutunun olduğu ve bunun maddi refah için gerekli şeylere sahip olamama olarak açıklandığı ya da yalnızca gelir yoksulluğundan ibaret olmadığı genel olarak bilinen bir durumdur. Bu nedenle, yoksulluk kriterleri, yalnızca gelir yoksulluğunu değil, yoksulluğun tüm boyutlarını dikkate almalıdır (Pochun, 21 Haziran 2020).

İnsani yoksulluk, gelir yoksulluğu ile ilişkili olmasına rağmen ondan farklıdır. Gelir yoksulluğu ölçümleri mutlak gelir üzerine odaklanırken, insani yoksulluk kavramı, yetersiz beslenme, okur-yazarlık, kısa yaşam süresi, ana-çocuk sağlığının yetersizliği, önlenabilir hastalıklara yakalanmak gibi temel insani yeteneklerden yoksun olmak biçiminde tanımlanmıştır. İnsani yoksulluk, sınırlı yoksulluk görüşünün ötesine geçen bir fikirdir. İnsanlar düşük standartlar altında yaşadığında ortaya çıkmaktadır. Bu durumda, insanlar genellikle temel ihtiyaçlara (yiyecek, barınma, temiz su, giysi, ilaç vb.) yeterli erişime sahip değildir. Ayrıca bir bireyin “makul” bir yaşam standardını sürdürmesi için siyasi, sosyal ve ekonomik fırsatların reddedildiğini de ifade etmektedir (UNDP, 2015).

1.2.7. Çok Boyutlu Yoksulluk

Yoksulluğu algılamamanın farklı yollarının her biri, aynı olguya farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Farklı yaklaşımlar, mümkün olan en eksiksiz genel görünümü elde etmek için birleştirilmesi gereken çeşitli ve zengin bilgiler sağlamaktadır. Yoksulluk kavramının son yıllarda önemli değişikliklere uğraması kavramın yalnızca gelir koşullarına dayalı kısıtlamalarından ve yetersizliklerinden kaynaklanmaktadır. Tek boyutlu yaklaşım, yoksulluğu, denklik ölçeklerine göre ayarlanmış aile geliri ve ortalama veya medyan gelirin yüzdesi olarak tanımlanan bir sınır gibi, hanenin ekonomik kapasitesinin bir göstergesinden tahmin etmektedir. Kesin olarak gelire dayalı kriterlerin kullanılmasının ürettiği genel memnuniyetsizlik, çok boyutlu bir yoksulluk görüşüne dayanan yeni yaklaşımların ve ölçüm prosedürlerinin geliştirilmesine yol açmıştır. Sosyal dışlanma ile

yakından bağlantılı, temel ihtiyaç olsun ya da olmasın toplum için gerekli görülen bazı mal ve hizmetlere erişim eksikliği ile ilgili olan ve “çok boyutlu yoksulluk” adı verilen bu kavram, parasal olmayan değişkenler ve yoksulluk göstergeleri ile ölçülmekte ve yoksulluk ölçütlerini oluşturmak için bu göstergelerin analizleri kullanılmaktadır. Bu tür yoksulluk, şiddetli yoksulluk olarak da adlandırılmaktadır (Fusco, 2003).

Dünyadaki çoğu ülke yoksulluğu parasızlık olarak tanımlarken yoksullar, yoksulluk deneyimlerini çok daha geniş olarak ele almaktadırlar. Yoksul bir kişi, sağlık sorunları veya yetersiz beslenme, temiz su veya elektrik yokluğu, düşük iş kalitesi veya eğitimsizlik gibi aynı anda birden fazla dezavantaja sahip olabilmektedir. Gelir gibi tek bir faktöre odaklanmak, yoksulluğun gerçekliğini yakalamak için yeterli olmamakta, daha kapsamlı bir tablo oluşturmak için çok boyutlu yoksulluk ölçümleri kullanılmaktadır. Kimlerin ve nasıl yoksul olduğunu ve nasıl yaşadığı farklı dezavantajları ortaya çıkarmaktadır. Temel bir yoksulluk ölçüsü sağlamanın yanı sıra, çok boyutlu ölçümler, bir ülkenin farklı bölgelerindeki ve farklı alt gruptaki insanlar arasındaki yoksulluk düzeyini ortaya çıkarmak için de kullanılabilmektedir (Sabina, 2015).

Çok boyutlu yoksulluk, eğitime ve temel altyapıya erişime, günde 2,15 ABD doları uluslararası yoksulluk sınırındaki kafa sayısı oranını da dahil ederek (Dünya Bankası'nın küresel yoksulluğu izlemesinin odak noktası olmaya devam eden) parasal yoksunlukların ötesinde yoksulluğu tanımlamaya çalışmaktadır. Tanım, parasal ve tüketime dayalı yoksulluk ölçütlerine yönelik artan eleştirilerin ardından geliştirilmiş ve refaha katkıda bulunan parasal olmayan faktörlerdeki yoksunlukları yakalamaya çalışmaktadır (World Bank, 2021).

Yoksul insanlar yoksulluk deneyimlerini çok boyutlu olarak tanımlamaktadırlar. Katılımcı uygulamalar yoksul insanların kötü sağlık, beslenme, yeterli sanitasyon ve temiz su eksikliği, sosyal dışlanma, düşük eğitim, kötü barınma koşulları, şiddet, utanç, acizlik ve çok daha fazlasını içerdiğini ortaya koymuştur (OPHI, 2013).

1.3. YOKSULLUK SINIRI

Toplumda kimlerin yoksul, kimlerin yoksul olmadığını belirlenmesi, uygulamaya yoksulluk sınırı kavramını getirmiştir. Yoksulluk sınırı; gelir, harcama veya tüketim gibi standartlar kullanılarak, hayati ihtiyaçların karşılanması için belirlenen minimum düzeydir. Yoksulluk sınırı ilk olarak 1963 ile 1964 yılları arasında Mollie Orshansky² tarafından geliştirilmiştir. Üç veya dört kişilik aile başına yemek planının maliyetini üçle çarparak yoksulluk sınırını gelir yetersizliğinin bir ölçüsü olarak formülize etmiştir (Fisher, 1997).

Yoksulluk sınırı, herhangi bir yoksulluk analizinin temel bir bileşenidir. Temel asgari yaşam standardını sürdürmek için yeterli olan gelir düzeyini belirtmektedir. Rowntree (1901), minimum yaşam standardını korumanın maliyetini ölçen ilk kişidir. İlk olarak, farklı büyüklükteki ailelerin ortalama beslenme ihtiyacını karşılayabilecek gıda için minimum parasal maliyeti tahmin etmiştir. Bu maliyetlere, ödenen kira ve belirli büyüklükteki bir ailenin yoksulluk sınırına ulaşması için giyim, yakıt ve çeşitli eşyalar için belirli asgari miktarlar dahil edilmiştir. Bir aile, toplam kazancı yoksulluk sınırının altındaysa, yoksul olarak sınıflandırılacaktır. Bu yaklaşım, popüler olarak temel ihtiyaçlar yaklaşımı olarak bilinmektedir (Kakwani ve Hill, 2001).

Her ülke tarafından tanımlanan ve genellikle bir kişinin asgari beslenme, giyim ve barınma ihtiyaçlarının o ülkede karşılanamayacağı miktarı yansıtan yoksulluk sınırı, bireyin ihtiyaçlarını karşılayabilmesi, hayatta kalabilmesi veya gerekli olan kalori miktarını alabilmesi için uzmanlar tarafından belirlenmiş izafi bir çizgidir. Yoksulluk tanımlarının kapsamlarına göre bu çizgi değeri de değişmektedir (UNDP, 1997).

Yoksulluk sınırı, hükümetlerin ve sivil toplum kuruluşlarının dikkatinin yoksulların yaşam koşullarına odaklanmalarına yardımcı olmaktadır. Uygulamada, yoksulluk sınırlarının iki farklı rol üstlenmektedir. İlk rol, bir kişinin artık “yoksul” olarak kabul edilmeden önce asgari yaşam seviyesinin ne olduğunu belirlemektir. Diğer rol ise kişiler arası karşılaştırmalar yapmaktır. Farklı yerlerde veya farklı tarihlerde yaşayan

² Mollie Orshansky (9 Ocak 1915 - 18 Aralık 2006) , 1963-65'te Amerika Birleşik Devletleri'nde bir hane halkının sahip olmaması gereken gelir ölçüsü olarak kullanılan Orshansky Yoksulluk Eşiklerini geliştiren Amerikalı bir ekonomist ve istatistikçidir.

farklı büyüklük ve yapıdaki aileler için yoksulluk sınırları, yoksulluktan kurtulmak için gereken minimum yaşam düzeyine ulaşılmasını sağlamak için her koşulda hangi harcamaların gerekli olduğunu belirtmektedir. Her iki rol de, ilgili yoksulluk sınırının altında yaşayan nüfusun oranıyla verilen popüler “kafa sayısı endeksi” gibi ortaya çıkan yoksulluk önlemlerinin güvenilirliği için önemli olmaktadır. Ekonomistler ilk role şaşırtıcı derecede az ilgi göstermişler ve bir yoksulluk sınırı veriliyken (ve kafa sayısı endeksinin zayıf yönleri iyi anlaşılmaya başlandığında), refahın dağılımına ilişkin verilerin tek bir yoksulluk ölçüsünde nasıl toplanması gerektiği sorununu incelemiş olsalar da, yoksulluk sınırının nasıl belirlendiği sorunu büyük ölçüde göz ardı edilmiştir. Ekonomistler, genel refah ölçümü konusunda ikinci role büyük önem vermişlerdir. Deneyimler, yoksulluk sınırlarının belirlenmesinde yapılan seçimlerin elde edilen önlemler ve politika için yapılan çıkarımlar açısından büyük önem taşıyabileceğini göstermektedir (Ravallion, 1988a).

Yoksulları, geliri (veya harcamaları) belirli bir çizginin altında olanlar olarak belirlemek, politika oluşturma ve analize açıklık ve odaklanma da sağlamaktadır. Yoksulluk sınırına sahip olmak, uzmanların yoksulları saymasına, kaynakları hedeflemesine ve net bir kritere göre ilerlemeyi izlemesine olanak tanımakla beraber yoksulluğun kapsamını ifade etmeyi ve yoksunluk kavramını açıklamayı daha kolay hale getirmektedir (Jolliffe ve Prydz, 2016).

Daha zengin ülkeler daha yüksek yoksulluk sınırlarına sahip olma eğilimindeyken, daha yoksul ülkeler daha düşük yoksulluk sınırlarına sahiptir. Bununla birlikte ülkeler arasında dünyada kaç kişinin aşırı yoksulluk içinde yaşadığını belirlemek için, her ülkenin ulusal yoksulluk oranlarının toplamı ile mümkün olmaktadır. Bu, kimin yoksul olduğunu belirlemek için her ülkede farklı bir kıstas kullanmaya eşdeğer olacaktır. Bu nedenle, tüm ülkelerde yoksulluğu aynı standartta ölçen bir yoksulluk sınırına ihtiyaç duyulmuştur. 1990 yılında, bir grup bağımsız araştırmacı ve Dünya Bankası, dünyanın en yoksul ülkelerinden bazılarının ulusal yoksulluk sınırlarını incelemiş ve satın alma gücü paritesi (SAGP) kullanarak bu çizgileri ortak bir para birimine dönüştürmüştür. SAGP aynı miktardaki mal ve hizmetlerin ülkeler arasında eşit olarak fiyatlandırılmasını sağlamak için oluşturulmuştur. Başka bir deyişle “ulusal yoksulluk sınırlarının” ve farklı ülkelerin yaşam standartlarının karşılaştırılmasına izin veren temel veriler, satın alma

gücü pariteleridir (SAGP'ler). Ortak bir para birimine dönüştürüldüğünde, 1980'lerde yoksul ülkelerde 1985 yılı fiyatlarıyla ulusal yoksulluk sınırının kişi başına günlük yaklaşık “1 dolar” olduğu tespit edilmiştir. Bu, “günde bir dolar” uluslararası yoksulluk sınırının temelini oluşturmuş ve küresel yoksulluğu ölçmek için evrensel standart olmuştur.

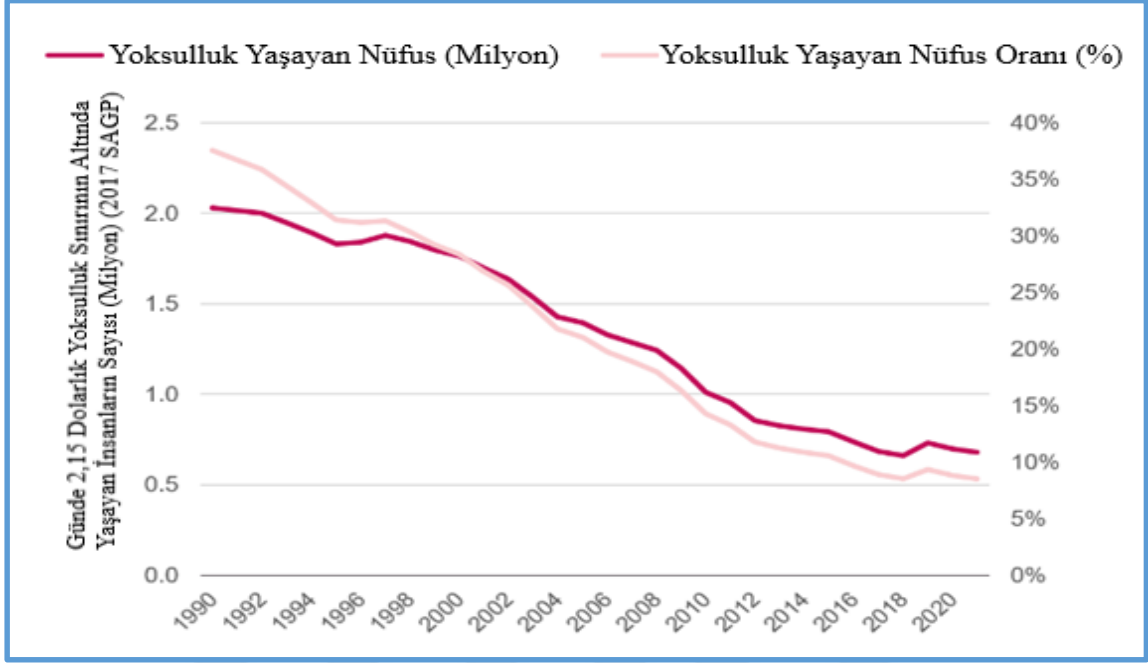
Uluslararası yoksulluk sınırı, fiyatların yükselme eğiliminde olması nedeniyle zaman içinde artmaktadır. Yeni SAGP'ler yayınlandıkça, Dünya Bankası uluslararası yoksulluk sınırını 1985 SAGP'lerinde günde 1 ABD dolarından 1993 SAGP'lerde günde 1,08 ABD dolarına, 2005 SAGP'lerde günde 1,25 ABD dolarına, 2011 SAGP'lerde günde 1,90 ABD dolarına ve bugün kullanılan 2017 SAGP'lerini kullanmaya başlamış ve günde 2,15 ABD dolarına revize etmiştir. Sonuç olarak, uluslararası yoksulluk sınırı 2,15 ABD doları olmasıyla, günde bu miktarın altında yaşayan herkesin aşırı yoksulluk içinde sayılacağı anlamına gelmektedir (Filmer, vd, 2022).

Uluslararası Yoksulluk Sınırı, Dünya Bankası tarafından dünyanın en yoksul ülkelerinde benimsenen ulusal yoksulluk tanımlarını temsil edecek şekilde belirlenmiştir. Bu çok düşük yoksulluk sınırına ek olarak, Dünya Bankası ayrıca yoksulluğu ölçmek için iki daha yüksek küresel yoksulluk sınırı belirlemiştir. İlki alt-orta gelirli ülkelerde benimsenen yoksulluk tanımlarını yansıtmakta, diğeri ise üst-orta gelirli ülkelerde benimsenen tanımları yansıtmaktadır. Güncellenen metodolojide bu sınırlar, 2011 SAGP ile ifade edilen günde 3,20 ABD doları ve 5,50 ABD doları sınırları 2017 yılında günde 3,65 ABD doları ve 6,85 ABD doları olarak yeniden belirlenmiştir (Hasell, 2022).

1990'da 2 milyar insanın yani dünya nüfusunun %38'nin aşırı yoksulluk sınırının altında yaşadığı tahmin edilmekteydi. Binyıl Kalkınma Hedefleri (MDG'ler) döneminde (özellikle 2000-2015 yılları arasında) azalan yoksulluk, yoğun küresel çabaların gücünü göstermektedir; aslında hedef (aşırı yoksulluğu yarı yarıya azaltmak) 2011'de programın dört yıl ilerisinde gerçekleştirilmiştir. 2019'da (Dünya Bankası'nın küresel tahminlerinin mevcut olduğu en son yıl), 660 milyon insan - dünya nüfusunun %8'i - aşırı yoksulluk içinde yaşamaktadır. 2020'de bu sayı artmış ve 733 milyon olduğu tahmin edilirken, 2022 yılında ise 682 milyona düştüğü tahmin edilmektedir.

Şekil 1.2, 1.3 ve 1.4'de; 1990-2022 yılları arası günlük 2,15, 3,65 ve 6,85 ABD

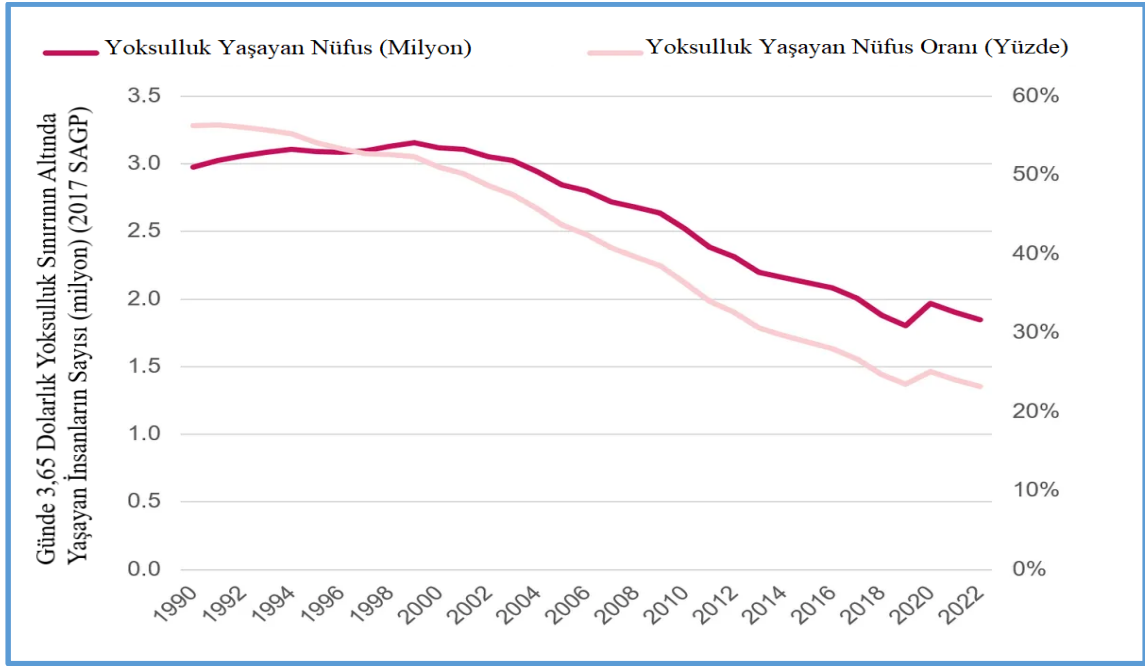
doları yoksulluk sınırlarının altında yaşayan insanlarda küresel eğilimleri gösterilmektedir.

Şekil 1.2. Günde 2,15 ABD doları Yoksulluk Sınırının Altında Yaşayan İnsanlarda Küresel Eğilimler: 1990–2022

Kaynak: Christensen, 2022.

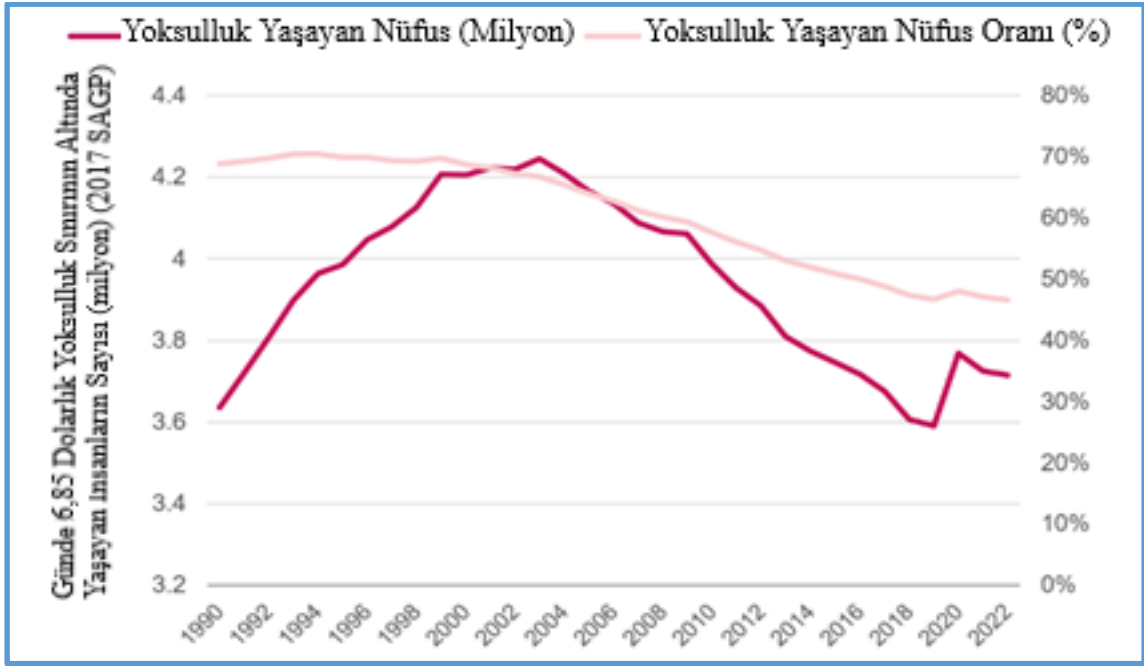
Şekil 1.2’de aşırı yoksulluk içinde yaşayan insanların sayısı 1990’dan bu yana yarı yarıya azalmıştır, ancak dünya nüfusunun %8,5’i hala günde 2,15 ABD dolarlık yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. 2022’de 1,8 milyar insan günde 3,65 ABD dolarının altında yaşamaktadır, bu 2019’a göre 46 milyon daha fazla insan anlamına gelmektedir.

Şekil 1.3. Günde 3,65 ABD doları Yoksulluk Sınırının Altında Yaşayan İnsanlarda Küresel Eğilimler: 1990–2022.

Kaynak: Christensen, 2022.

Şekil 1.3’de günde 3,65 ABD dolarının altında yaşayan insan sayısı 1990 ile 1999 yılları arasında artmış (çoğunlukla az gelişmiş ülkeler ve düşük ve orta gelirli ülkelerdeki hızlı nüfus artışına bağlanabilir), ancak daha sonra 1999 ile 2019 yılları arasında düşüş göstermiştir. Ancak, 2019 yılında yaklaşık 160 milyon arttığı tahmin edilmektedir, 2020 ve 2022 yılları için tahminler 2019 yılına göre 46 milyon daha fazla insanın günde 3,65 ABD doları yoksulluk sınırının altında yaşadığını göstermektedir. 2022 yılı itibarıyla, küresel nüfusun %23’ü (1,8 milyar insan) bu eşiğin altında yaşamaktadır.

Şekil 1.4. Günde 6,85 ABD doları Yoksulluk Sınırının Altında Yaşayan İnsanlarda Küresel Eğilimler: 1990 - 2022.

Kaynak: Christensen, 2022.

Şekil 1.4'e göre, küresel nüfusun neredeyse yarısı günde 6,85 ABD dolarlık yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır.

Uygulamada yoksulluk sınırını oluşturmak için üç temel yaklaşım belirlenmiştir:

- Mutlak yoksulluk sınırı (veya “nesnel olarak tanımlanmış bir mutlak minimumdan daha azına sahip olmak” (Hagenaars ve van Praag, 1985),
- Göreli yoksulluk sınırı (veya “diğerlerinden daha azına sahip olma”),
- Öznel yoksulluk sınırı (ya da “geçinmek için yeterli olunmadığı hissi”).

Resmi yoksulluk ölçütlerine sahip hemen hemen her ülke, mutlak ya da göreli yoksulluk sınırları ve bu sınırlara göre yoksulluk göstergeleri üretmektedir (UNECE, 2017). Öznel yoksulluk sınırı da, insanlara geçimlerini sağlamak için ne kadar paraya ihtiyaçları olduğunu soran bir soruya verilen yanıtlardan bir yoksulluk sınırı üretmektedir.

1.3.1. Mutlak Yoksulluk Sınırı

Mutlak yoksulluk, bir kişinin veya hane halkının uzun bir süre boyunca ihtiyaç duyulan asgari yaşam gereksinimlerini karşılamak için gereken asgari gelir düzeyine sahip olmaması anlamına gelmektedir. Mutlak yoksullukta, birey temel ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Uluslararası boyutta bu düzey, BM tarafından günde 2,15 ABD doları olarak tanımlanmaktadır. Bu sınırın son derece düşük düzeyde olması, BM'in, Sahra Altı Afrika gibi aşırı derecede yoksul olan bölgeleri de hesaba katmak zorunda olmasından kaynaklanmaktadır. Bu sınır bölgelere göre değişmeyen dünya çapında bir standart olmakla birlikte, asgari düzeyde bir refah seviyesini korumak için ihtiyaç duyulan kaynakların değerini yansıtmaktadır. Amaç, bir kişinin temel ihtiyaçlar açısından minimum tatmin seviyelerine ulaşmasını sağlayan bir temel ürün (mal ve hizmetler) sepeti satın almanın maliyetini ölçmektir (INE, 1 Eylül 2019).

Mutlak yoksulluk sınırları en çok gelişmekte olan ülkelerde kullanılsa da, yüksek gelirli ülkelerde de böyle bir yaklaşımın düşünülmesinin birkaç nedeni bulunmaktadır. Birincisi, bu tip ülkelerde mutlak yoksulluk içindeki nüfusun oranı çok küçük de olsa, refah politikalarını etkin bir şekilde hedeflemek için yoksulluk içinde yaşayanların özelliklerini anlamak önemlidir. Mutlak yoksulluk sınırı, bir ülke içinde kısa ila orta zaman dilimlerinde veya kabaca benzer gelişmişlik düzeylerine sahip iki ülke arasında yoksulluğun değerlendirilmesinde kullanım için etkilidir. Ancak bu yaklaşımı, daha uzun zaman dilimlerinde veya çok farklı gelişmişlik seviyelerine sahip ülkeler arasında bir karşılaştırmada haklı çıkarmak daha zor olabilmektedir (UN, 2017).

Mutlak yoksulluk sınırının kullanımı yıllar içinde zemin kaybetmekle birlikte, çok farklı gelir seviyelerine sahip toplumların karşılaştırılmasında tercih edilebilmektedir. Öte yandan, amaç yoksulluğun hızlı ve basit bir şekilde değerlendirilmesi ve yalnızca bir toplumda yoksulluğa genel bir bakış sağlamak olduğunda mutlak yoksulluğun kullanılması önerilmemektedir (Nunes, 1999).

1.3.2. Göreli Yoksulluk Sınırı

Görelî yoksulluk durumunda, yoksulluk sınırı, bir topluma iyi bir şekilde entegre olmak için yeterli gelire sahip olmayan kişilerin belirlenmesiyle elde edilmektedir. Bu,

genellikle ortalama veya medyan geliri alarak ve bu değerin yüzdesi olarak yoksul ve yoksul olmayan arasındaki sınırı belirleyerek yapılmaktadır. Bu şekilde yoksul sayılmak, kişinin yaşıdığı toplumun özelliklerine bağlı olmaktadır. Sınır çok farklı yüzdelere için tanımlanabildiğinden, aynı veriler kullanılarak hesaplanabilen çok sayıda görelî yoksulluk sınırına ulaşılabilecektir. Görelî yoksulluk, “beslenme düzeni türünü elde etmek, faaliyetlere katılmak ve yaşam koşullarına ve olağan veya en azından ait oldukları toplumlarda yaygın olanaklara sahip olmaktan yoksun insanlar” olarak tanımlanmıştır. Bu kişilerin imkanları ortalama bir ailenin sahip olduğunun o kadar altındadır ki, sıradan yaşam kalıplarından, geleneklerden ve faaliyetlerden dışlanmaktadır (Townsend, 1979).

Görelî yoksulluk sınırı genellikle gelir (veya tüketim harcaması) dağılımının açık bir fonksiyonudur. Örneğın, Avrupa Birliği'nin ülke düzeyindeki yoksulluk sınırı, ülkenin medyan (harcanabilir) gelirinin %60'ı olarak belirlenmektedir. Görelî yoksulluk sınırının yapısı, bir kişinin yoksul olarak kabul edildiği sınırın gelir ölçütü ile orantılı olarak değiştirdiğini belirtmektedir. Gerçekten de, bir dağılımda yoksulluk sınırının üzerinde olan bir gelir düzeyi, daha yüksek bir gelir standardına sahip başka bir dağılımın yoksulluk sınırının altında kalabilmektedir. Görelî yoksulluk sınırları, çoğunlukla, asgari mutlak yaşam standardına ulaşma konusunda daha az endişenin veya görelî konuma daha fazla ilginin olduğu daha yüksek gelirli ülkelerde kullanılmaktadır (UNECE, 2017).

Görelî yoksulluk sınırının önemli bir avantajı da, özellikle uluslararası karşılaştırmalar için kavramsal netliği ve kullanım kolaylığıdır. Bununla birlikte, herhangi bir görelî yoksulluk sınırı esasen ihtiyaridir. Ek olarak, mutlak yoksulluğun aksine, daha yoksul hanelerin gelirleri ulusal ortalamalara göre daha yavaş yükselirse, ortalama gelirlerdeki genel artışlarla görelî yoksulluk sınırı artabilmektedir. Bu durumda yoksulluğun azaltılması süreci mutlak yoksulluk durumundaki kadar belirgin olmayacaktır. Hem görelî hem de mutlak yoksulluk ölçütlerinin avantajları ve dezavantajları göz önüne alındığında, birçok ülke kendi ülkelerinde daha zengin bir yoksulluk anlayışı kazanmak için her iki ölçü türünü de (bazı durumlarda öznel ölçüler de) kullanmaktadır (UNECE, 2017).

1.3.3. Öznel Yoksulluk Sınırı

Öznel yoksulluk sınırı, belirli bir nüfusa, kendilerini yoksul olarak görmemek için sahip olmaları gereken asgari gelirin ne olduğu sorularak elde edilmektedir. Bu şekilde yapılan bir yoksulluk tanımı araştırmacıdan bağımsızdır ve temel mal sepetini veya gelir eşiğini tanımlamaya gerek olmadığı için toplumun bakış açısıyla daha uyumlu olmaktadır (Hagenaars ve Praag, 1985). Bu tanım, insanların kendi refahlarının en iyi hakimi olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bu yaklaşımı kullanmak, farklı insanların farklı ihtiyaçları olduğunu ve bunun, bireylerin refah yargılarında heterojenliğin dikkate alınmasını sağlaması açısından önemlidir.

Öznel yaklaşım ilk olarak ailelerin geçimlerini sağlamaya yetecek kadar para kazanmadıkları takdirde kendilerini yoksul saydıkları bir yöntemi kendi görüşlerine göre tanımladıkları zaman ortaya atılmıştır. Bu yöntem “Asgari gelir” sorusuna dayanmaktadır (Goedhard, vd, 1977). Asgari gelir sorusunun en iyi bilinen formülasyonu 1985'te Kapteyn tarafından oluşturulmuştur: “Kişisel olarak daha azıyla geçiminizi sağlayamayacağınız hangi gelir düzeyinin kesinlikle minimum olduğunu düşünüyorsunuz?” Bu formülasyonla ilgili ek bir problem, bireyler alacakları devlet transferlerinin miktarını etkileyeceğine inanırlarsa, cevaplarını, stratejik olarak değiştirebilecekleridir (Citro ve Michael, 1995).

“Asgari gelir” sorusunu cevaplarırken, farklı insanlar yoksul olmanın ne anlama geldiği konusunda farklı fikirlere sahip olabilmekte ve bu da anket sorularının farklı yorumlarını üretebilmektedir. Cevaplayanlardan bazıları, kendilerini gerçekte olduklarından daha yoksul olarak görerek (örneğin, aile çiftliği geliri gibi bazı ikincil gelirleri hariç tutarak) ve bazıları da gelirlerini olduğundan fazla tahmin ederek (örneğin bazı üretim maliyetlerini göz ardı ederek) gelirlerini hafife alma eğiliminde olabileceklerdir. Bu, gelişmekte olan ülkelerde büyük bir endişe kaynağı oluşturmaktadır (Pradhan ve Ravallion, 2000).

Ekonomide temel bir kavram olan fayda, öz-refahın öznel algısı olarak tanımlanmıştır, ancak bu, birçok çalışmada, özellikle yoksulluk ölçümünde büyük ölçüde ihmal edilmektedir. Böylece bazı çalışmalar öznel yoksulluğa ışık tutmaya başlamıştır. Yoksulluk içinde olup olmadıklarını en iyi değerlendirebilecek kişiler sosyal bireylerin

kendileridir. Çünkü en yetkin bilgiye kişilerin kendisi sahiptir. Nesnel yoksulluğun çeşitli dezavantajları ile birleştiğinde, öznel yoksulluk kavramı, yoksulluğun belirlenmesi ve politika tasarımı için oldukça faydalıdır (Wang, vd, 2020).

Öznel yoksulluk, öznel iyi oluşu yansıtmada anlamında önemli bir boyuttur. Bu nedenle, yaşam kalitesini ölçmek ve sosyal ilerlemeyi ve sosyal politikanın etkisini değerlendirmek için öznel yaklaşım giderek daha fazla uygulanmaktadır (Crettaz ve Suter, 2013). Hissedilen yoksulluk kavramına dayanan öznel yoksulluk yaygın olarak kullanılan bir kavram değildir. Öznel ölçüler genellikle toplumdaki bireylerin fiilen zevk aldıkları yaşam standardının göstergelerini ifade etmektedir. Bu kavram, insanların tercihlerine ve mal ve hizmetlere ne kadar değer verdiklerine odaklanmaktadır. Kısacası, öznel yoksulluk daha çok bir kişinin veya ailenin kendilerini nasıl tanımladığıyla ilgilidir.

1.4. YOKSULLUĞUN ÖLÇÜMÜ VE YOKSULLUK ENDEKSLERİ

Yoksulluk birçok farklı şekilde ve birçok farklı standart kullanılarak tanımlanmaktadır. Kavramın özü yoksunlukla ilgili olup; en basit haliyle, tek boyutlu olarak kabul edilebilir bir minimum tüketim veya gelir standardındaki eksiklik olarak ölçülürken, aynı zamanda sağlık, eğitim, güvenlik ve güçlendirme gibi insan kapasitesinin standartlarından eksiklik olarak çok boyutlu olarak da ölçülmektedir. Diğer bir deyişle, yoksulluk ölçümü için iki önemli uluslararası standart geliştirilmiştir. Birincisi, Dünya Bankası'nın gelir düzeyine dayalı yoksulluk sınırı, yani günde 2,15 ABD doları ve diğeri, UNDP tarafından ortaya konan “Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE)” (Alkire ve Santos, 2014).

Yoksulluğun ölçülmesi, öncelikle yoksulların belirlenmesi ve nüfus içindeki paylarının veya mutlak sayılarının belirlenmesi anlamına gelmektedir. Bu, analitik amaçlarla gerçekleşmektedir ancak esas olarak yönetsel nedenlerdir. Sosyal yardım almaya hak kazananların tespiti ve bu yardımlar aracılığıyla gelirin yeniden dağıtılmasının gerektireceği maliyetlerin belirlenmesi gerekmektedir (Mareš, 2002).

1.4.1. Yoksulluğun Ölçümü

Yoksulluk, “refahtan bariz bir yoksunluk”tur. Geleneksel görüş, refahı öncelikle metalara sahip olmaya bağlamaktadır, bu nedenle yoksul, onları yeterli bir asgari eşişin

üzerine koyacak kadar yeterli geliri veya tüketimi olmayanlardır. Bu görüş, yoksulluğu büyük ölçüde parasal olarak görmekte ve yoksulluğun belirli bir tüketim türüne bağlı olarak; insanlar ev yoksulu, gıda yoksulu veya sağlık yoksulu da olabileceğini belirtmektedir. Yoksulluğun bu boyutları yetersiz beslenme veya okuryazarlık hesaplanarak doğrudan ölçülebilmektedir. Refah (ve yoksulluk) konusundaki en geniş yaklaşım, bireyin toplumdaki yetenek düzeyine odaklanmaktadır. Yoksul insanlar genellikle temel yeteneklerden yoksundur; yetersiz gelire veya eğitime sahip olabilirler, sağlık problemleri olabilir, kendilerini güçsüz hissedebilirler veya siyasi özgürlüklerden yoksun olabilirler.

Yoksulluğu ölçmek için dört neden vardır (Haughton ve Khandker, 2009: 1):

1- Yoksulları Gündemde Tutma

Belki de en güçlü gerekçe, “güvenilir bir yoksulluk ölçüsü, politika yapıcılarının dikkatini yoksulların yaşam koşullarına odaklamak için güçlü bir araç olabilir” diyen Ravallion (1998) tarafından sağlanandır. Başka bir deyişle, istatistiksel olarak görünmezlerse, yoksulları görmezden gelmek kolaydır. Yoksulluğun ölçülmesi, siyasi ve ekonomik gündemde yer alacaksa gereklidir.

2- Yoksul İnsanları Tanımlayabilmek ve Böylece Uygun Müdahaleleri Hedefleyebilme

Yoksulluğu ölçmenin ikinci nedeni müdahaleleri hedeflemektir. Açıkçası, kim olduklarını bilmeden yoksullara yardım edilemez. Bu, yoksulluk (ve tipik olarak eşitsizlik) hakkındaki temel gerçekleri ortaya koyan ve ardından coğrafyaya göre (örneğin bölgeye, kentsel/kırsal, dağ/ova), topluluk özelliklerine (örneğin, okullu ve okulsuz topluluklarda) ve hane özelliklerine (örneğin, hane reisinin eğitimi, hane büyüklüğüne göre) göre nasıl değiştiğini görmek için yoksulluk modelini inceleyen bir yoksulluk profilinin amacıdır. İyi sunulan bir yoksulluk profili, genellikle tablolar ve grafikler gibi oldukça temel teknikleri kullanmasına rağmen çok değerlidir.

Yoksulluk profilinin muhtemelen en önemli operasyonel kullanımı, kalkınma kaynaklarını daha yoksul bölgelere yönlendirme çabalarını desteklemektir. Ancak, hedeflemede hangi bölgelerin öncelikli olması gerektiği, bölgesel olması kadar, dünya

çapında olması da önemlidir. Dünya Bankası ve yardım kuruluşları da dahil olmak üzere kurumlar sınırlı kaynaklara sahiptir ve bu kaynakları yoksullukla mücadele için en iyi şekilde nasıl kullanacaklarını bilmek isterler. Bunun için yoksulların dünyanın neresinde olduğunun bilinmesini ve her ülkede yoksulluk hakkında geçerli bilgiler olmasını gerektirmektedir. Tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yaklaşık üçte ikisi, tüketim ve/veya gelir hakkında bilgi toplamak için ulusal düzeyde temsili hane anketleri gerçekleştirmiştir; çoğu durumda, bu anketler zaman içinde tekrarlanmıştır. Yoksul insanlara yardım etmek için politika ve programları hedeflemeye yönelik başarılı çabalar, aynı zamanda neden yoksul olduklarının da anlaşılmasını gerektirmektedir. Bu sadece akademik merak olmayıp, uygulanabilir çözümler bulma sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır. Örneğin, dıştan takma motorlar sağlamak yoksul balıkçılara yardım edecek mi? Yoksa aşırı avlanmaya mı yol açacak? Bu nedenle uzun vadeli bir yardımı olamayabilecek... Gecekondulara kanalizasyon sağlamak, orada oturanlara yardım edecek mi, yoksa daha yüksek kiralar onları taşınmaya ve toprak sahiplerine beklenmedik bir kazanç sağlamaya zorladığından durumlarını daha da kötüleştirecek mi? Bu gibi sorular, çözüm geliştirmeye yönelik yalnızca ilk adım olsa dahi, yoksulluğu ölçen geçerli bilgiler olmadan yeterince yanıtlanamayacaktır (Brandolini ve Micklewright, 2020).

3- Yoksul İnsanlara Yönelik Projeleri ve Politika Müdahalelerini İzleme ve Değerlendirme

Yoksulluğu ölçmenin üçüncü nedeni, yoksul insanlara yardım etmek için tasarlanmış politika ve programların etkilerini tahmin edebilmek ve ardından değerlendirebilmektir. Kağıt üzerinde iyi görünen politikalar – örneğin yoksullar için yeni mikro kredi fırsatları – pratikte beklendiği gibi çalışmayabilmektedir. Bir politikanın yoksul insanlar üzerindeki etkilerini izlemek ve sonuçları bir kontrol grubuyla karşılaştırmalı olarak değerlendirmek arzu edilendir. Hem proje ve programların tasarımını geliştirmek hem de hatalı olanları ayıklamak için bu türden titiz analizlere ihtiyaç vardır. Yoksullukla ilgili bilgiler, birçok hükümet politikasının siyasetini anlamada da yardımcı olmaktadır. Hanehalkının ekonomik durumları hakkında bilgi toplayarak, kamu hizmetlerini kimin kullandığı ve devlet sübvansiyonlarından kimin kazanç sağladığı mukayese edilebilmektedir. Programlar kesilirse veya kamu sektöründe kesinti olursa, yoksulluk verileri bu planların etkileri hakkında bilgi sağlamaktadır.

Yoksulluk hakkındaki bilgiler kullanılarak, farklı politikaların etkisi simüle edilebilmektedir. Kazananların ve kaybedenlerin belirlenmesi, belirli bir politikayı kimin destekleyeceğini veya karşı çıkacağını belirlemede uzun bir yol kat edecektir.

4- Amacı Yoksullara Yardım Etmek Olan Kurumların Etkinliğini Değerlendirmek

Yoksulluğu ölçmenin dördüncü nedeni, kurumların değerlendirilmesine yardımcı olmaktır. Yoksulluk hakkında sağlam bilgi olmadıkça, bir hükümetin yoksullukla mücadelede iyi bir iş çıkardığı söylenemez. Bu sadece hükümetler için geçerli değildir. Dünya Bankası şöyle ifade etmekte: “Hayalimiz yoksulluktan arınmış bir dünya” ve ilk misyonları olarak da “kalıcı sonuçlar için yoksullukla tutku ve profesyonellikle mücadele etmek”. Kurumun bu amacı gerçekleştirmedeki başarısı, ancak yeterli yoksulluk önlemleri varsa değerlendirilebilmektedir. Ölçüm gereklidir ancak yeterli değildir. Yoksulların durumunun nasıl iyileştirilebileceği konusunda açık ve sistematik bir şekilde düşünmek ve buna göre hareket etmek de bir o kadar önemlidir (Haughton ve Khandker, 2009).

1.4.2. Yoksulluk Endeksleri

Bir yoksulluk sınırı belirledikten sonraki aşama, yoksullukla mücadele için yararlı olan bir veya daha fazla endeksin seçilmesidir. Endeksler, farklı ülkelerdeki veya bölgelerdeki yoksulluk düzeyini, insanların yaşadığı yoksulluğun derinliğini ve yoksulluğun zaman içinde nasıl değiştiğini vurgulamak için kullanılmaktadır. Çoğu ülke ve uluslararası kuruluş tek bir endekse odaklanmak yerine, verileri kullananlara daha kapsamlı bir yoksulluk resmi sağlayan bir dizi önlem yayınlama eğilimindedir.

Literatürde bazı yoksulluk ve eşitsizlik ölçütleri diğerlerine göre daha sık kullanılmaktadır. Bununla birlikte, tüm ölçütlerin, büyük ölçüde bu ölçütleri oluştururken kullanılan farklı değişkenlerin niteliklerinden türetilen kendi güçlü ve zayıf yönleri bulunmaktadır (SESRIC, 2015).

“Erkek, kadın ve çocuklarımızı şu anda bir milyardan fazlasının maruz kaldığı aşırı yoksulluğun korkunç ve insanlık dışı koşullarından kurtarmak için hiçbir çabadan kaçınmayacağız.” (MDG, 2000).

1.4.2.1. Kafa Sayısı Endeksi

En yaygın kullanılan ölçü olan kafa sayısı endeksi, gelir veya tüketim harcamaları yoksulluk sınırının altında olan hanelerde yaşayan nüfusun oranını belirtmektedir. Hem anlaşılması hem de ölçülmesi kolay olduğu için popülerdir ve kullanıcıların farklı gruplar arasındaki yoksulluğun ölçeğini kolayca anlamalarına olanak tanımaktadır. En yaygın olarak kullanılan ölçü, genellikle P_0 ile gösterilen yoksul olarak sayılan nüfusun oranını ölçen kafa sayısı endeksidir. Formül olarak;

$$P_0 = \frac{N_P}{N} \quad (1.1)$$

Burada N_P , yoksulların sayısıdır ve N , toplam nüfus (veya örneklem)'tur. 300 kişiyi örnekleyen bir ankette 60 kişi yoksulsa, $P_0 = 60/300 = 0,2 = \%20$ 'dir. Aşağıda daha açık olacak nedenlerle, (1.1) yeniden yazıldığında:

$$P_0 = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N I(y_i < z) \quad (1.2)$$

Burada $I(y_i < z)$, parantez içindeki ifade doğruysa 1, değilse 0 değerini alan bir gösterge işlevidir. Yani harcama (y_i) yoksulluk sınırından (z) küçükse, o zaman $I(y_i < z)$ 1'e eşittir ve hane yoksul olarak sayılır. N_P , yoksulların toplam sayısıdır.

Güçlü yönlerine ve uygulanabilir olmasına karşın, kafa sayısı oranının bir takım kısıtları bulunmaktadır. Yoksulluk içindeki insan sayısını tanımlarken, insanların yaşadığı yoksulluğun derinliğini yansıtmamaktadır. İkili bir yoksulluk ölçüsüne dayanmakta ve yoksulluk sınırının hemen altında olanlar ile önemli ölçüde altında olanlar arasında hiçbir ayırım yapmamaktadır. Bunun bir anlamı, yoksul bireyler daha az yoksullaşırsa (ancak yine de yoksulluk sınırının altındaysa), göstergede herhangi bir değişiklik olmayacağıdır. Benzer şekilde, insanların yoksulluğunun derinliği artarsa gösterge de etkilenmeyecektir. Bu özellik, politika oluşturma konusunda potansiyel olarak ters teşviklere yol açabilmektedir. Odak noktası yalnızca kafa sayısı oranıysa, yoksulluğu azaltmanın en kolay yolu, çok yoksul olanlardan ziyade yoksulluk sınırının hemen altındaki gruplara odaklanmak olacaktır ki bu muhtemelen sosyal olarak daha fazla fayda sağlayacaktır (UNECE, 2017).

Sen'in (1976) bir makalesi, bu endeksin istenmeyen özelliklerine dikkat çekmiştir; örneğin, bir yoksul daha da yoksullaştığında, yoksulluk endeksinin artmayacağı (doğruyu söylemek gerekirse, kişi ölürse, endeks düşecektir!). O zamandan beri geniş bir literatür, sayısız alternatif endeks önermiş ve incelemiştir, ancak henüz tek bir endeks kafa sayısı endeksini kamuoyunun dikkatinden düşürmeyi başaramamıştır.

Sen (1976) ve diğerlerinin *Econometrica*³ ve diğer yerlerdeki uzun bir makale listesindeki keskin eleştirilerine rağmen, kafa sayısı endeksinin neden bu kadar popüler olmasının açıkçası ana nedeni "basitliğidir". Yoksulluk önlemi gibi kamu yararına olan bir şey için, görünüşte müphem gerekçeleri ve diğer önlemlerin formüllerini kavramak zor olabilmektedir. Bununla birlikte, politika analizi, sınırın altındaki etkileri daha fazla dikkate almaya ihtiyaç olduğunu kavramış ve potansiyel olarak geniş bir üst ve alt aralığına izin vermeye başlamıştır. Bu, hem Lipton'un (1983) hem de diğerlerinin "ultra yoksul" vurgusunu ve sınırın hemen üzerindeki "korunmasız" haneler hakkındaki endişeleri yansıtan, birden fazla yoksulluk sınırı için kafa sayısı endeksinin daha yaygın kullanımında açıkça görülmektedir (Ravallion, 1996).

1.4.2.2. Yoksulluk Açığı Endeksi

Orta derecede popüler bir yoksulluk ölçüsü, yoksulluk açığı endeksi, yoksulluk sınırının bir yüzdesi olarak bireylerin yoksulluk sınırının ne ölçüde altına düştüğünü ölçmektedir. Yoksulluk açığı endeksi şu şekilde ifade edilmektedir:

$$G_i = (z - y_i) I (y_i < z) \quad (1.3)$$

Bu ölçü, nüfustaki ortalama yoksulluk açığıdır (yoksul olmayanların sıfır yoksulluk açığına sahip olduğu). Bazı insanlar, bu ölçümü yoksulluğu ortadan kaldırmanın maliyeti (yoksulluk sınırına göre) olarak düşünmeyi yararlı bulmaktadır, çünkü gelirlerini veya harcamalarını yoksulluk sınırına getirmek için yoksulluk sınırının bir oranı olarak yoksullara ne kadar transfer edilmesi gerektiğini göstermektedir. Sosyal transferleri mükemmel bir şekilde hedeflemek bir şekilde mümkün olsaydı, yoksulluk açıklarının toplamı, yoksulluğu ortadan kaldırmanın minimum maliyeti olarak

³ *Econometrica*, ekonominin tüm dallarında - teorik ve ampirik, soyut ve uygulamalı - özgün makaleler yayınlamak, konu alanında geniş kapsamlı bir bakış açısı sağlar.

görülebilecektir (World Bank, 2005: 72). Hedeflenen transferleri kullanarak yoksulluğu ortadan kaldırmanın asgari maliyeti, basitçe bir nüfustaki tüm yoksulluk açıklarının toplamıdır. Bununla birlikte, bu yorum, yalnızca transferler, örneğin götürü transferler gibi, kusursuz bir şekilde verimli bir şekilde yapılabiliriyorsa makuldür. Açıkça bu, politika yapıcının çok fazla bilgiye sahip olduğunu varsaymaktadır; “yoksul yanlısı” bir hükümetin, yoksulluğu azaltmak adına bundan çok daha fazlasını harcaması gerekeceğini öğrenince şaşırması gerekmektedir. Yoksulluk sınırına göre dağıtım da, ölçüyü standartlaştırmakta ve ülkeler arasında ve zaman içinde karşılaştırmalara izin vermektedir (UNECE, 2017).

Bununla birlikte, yoksulluk açığı oranının da kısıtları da bulunmaktadır. Özellikle, ölçü yalnızca yoksulluğun ortalama derinliğini yansıtmakta, bu nedenle yoksullar arasındaki eşitsizlikteki değişiklikleri gösterememektedir. Bununla birlikte, insanlar yoksulluktan ayrıldığında geriye kalanların ortalama yoksulluk açığı düşmek yerine yükselebilmektedir. İlave bir husus, en düşük gelirlere ilişkin verilerin, genellikle düşük veri kalitesinden etkilenebileceği ve bunun da yoksulluk açığı önlemlerinin yararlılığını etkileyeceğidir. Yoksulluğun derinliği hakkında bir fikir sağlamanın alternatif bir yöntemi, daha düşük sınırlar kullanarak kafa sayısı oranlarını incelemektir (UNECE, 2017).

1.4.2.3. Yoksulluk Açığının Karesi Endeksi

Yoksullar arasındaki eşitsizliği hesaba katan bir yoksulluk ölçüsü oluşturmak için bazı araştırmacılar yoksulluk açığının karesi (yoksulluk şiddeti) endeksini kullanmaktadır. Endeks, yoksulluk sınırına göre yoksulluk açıklarının karelerinin ortalamasını almaktadır. Bu, dolaylı olarak, yoksulluk sınırının oldukça altındaki gözlemlere daha fazla ağırlık vererek, yoksullar arasındaki eşitsizliği hesaba katmaktadır. Bununla birlikte, yoksulluk açıklarının karesinin alınması, yorumlanmasının standart yoksulluk açığı endeksinden daha zor olduğu anlamına gelmektedir.

Endeks yoksulluk farklarının ağırlıklı bir toplamıdır (yoksulluk sınırının bir oranı olarak), burada ağırlıklar orantılı yoksulluk boşluklarının kendileridir; (örneğin) yoksulluk sınırının %10'luk bir yoksulluk açığına %10 ağırlık verilirken, %50'lik bir yoksulluk sınırına %50 ağırlık verilmektedir; bu, eşit ağırlıkta oldukları yoksulluk açığı

endeksiyle çelişmektedir. Dolayısıyla, yoksulluk açığı endeksinin karesini alarak, ölçü dolaylı olarak yoksulluk sınırının oldukça altına düşen gözlemlere daha fazla ağırlık vermektedir. Ölçü yorumlanması kolay olmadığı için çok yaygın olarak kullanılmamaktadır. Foster, Greer ve Thorbecke (1984) tarafından önerilen ve toplumdaki en yoksul üyelerin gelir (veya harcama) düzeyinin ağırlığını değiştiren bir yoksulluk önlemleri sınıfından biridir. Formül olarak,

$$P_{\alpha} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N \left(\frac{G_i}{z} \right)^{\alpha} \quad (1.4)$$

α , endeksin yoksulluğa duyarlılığının bir ölçüsü ve yoksulluk sınırı z olduğunda, i -inci kişinin hanesi için kişi başına harcama değeri x_i ve i bireyi için yoksulluk açığı $G_i = z - x_i$ 'dir.

($x_i > z$ olduğunda $G_i = 0$ ile) Parametre $\alpha = 0$ olduğunda, P_0 basitçe kişi sayısı endeksidir.

$\alpha = 1$ olduğunda, yoksulluk açığı endeksi P_1 'dir ve α , 2'ye eşit olarak ayarlandığında, P_2 yoksulluk şiddeti endeksidir. Tüm $\alpha > 0$ için, ölçü, yoksulların yaşam standardında kesin olarak azalmaktadır (yaşam standardınız ne kadar düşükse, o kadar yoksul sayılırsınız). Ayrıca, $\alpha > 1$ için kişinin yaşam standardındaki düşüş nedeniyle ölçülen yoksulluktaki artışın, daha yoksul olanın daha büyük sayılacağı özelliğine de sahiptir.

1.4.2.4. Sen Endeksi

Sen (1976), yoksulluğun üç yönünü; yoksulların sayısının, yoksulluklarının derinliğinin ve yoksulluğun grup içindeki dağılımının etkilerini birleştirmeye çalışan sezgisel olarak çekici bir endeks önermiştir.

$$P_s = P_0 \left(1 - (1 - G^p)^{\frac{\mu^p}{z}} \right) \quad (1.5)$$

Burada P_0 , kafa sayısı endeksidir. μ^p yoksulların ortalama geliri (veya harcaması) ve G^p yoksullar arasındaki Gini eşitsizlik katsayısıdır. Gini katsayısı, 0 (tam eşitlik) ile 1 (tam eşitsizlik) arasında değişmektedir. Sen Endeksi ayrıca, yoksulların Gini katsayısı ile

ağırlıklandırılan kafa sayısı ve yoksulluk açığı ölçümlerinin ortalaması olarak da yazılabilmektedir:

$$P_s = P_0 G^p + P_1 (1 - G^p) \quad (1.6)$$

Sen endeksi geniş çapta tartışılan bir endeks olup, yoksullar arasındaki gelir dağılımını hesaba katma üstünlüğüne sahiptir. Sen'in çalışmasından önce, sözde "kafa sayısı" ve "yoksulluk açığı" ölçütlerinin her ikisinin de yoksulluğun değerlendirilmesiyle ilgili olduğu konusunda genel bir görüş bulunmaktadır; kafa sayısı yoksulların sayısını gösterirken ve yoksulluk açığı yoksulluğun yoğunluğunu ortaya çıkarmaktadır. Sen'e göre, birlikte alınan veya tek başına kullanılan ne kafa sayısı ne de yoksulluk açığı önlemleri toplam yoksulluğun yeterli ölçütleri değildir. Sen'in görüşüne göre, kabul edilebilir bir yoksulluk ölçüsü dağılıma duyarlı olmalıdır, bu da yoksullar arasındaki bir gelir transferinin toplam yoksulluk endeksine yansıtılması gerektiği anlamına gelmektedir (Bishop, Formby ve Zheng, 1995).

Bununla birlikte endeks, belki de bazı basit yoksulluk ölçülerinin sezgilerinden yoksun olduğu, yoksulluk ölçümlerinin gelir araştırmalarına dayalı olduğu ve yoksulluktaki değişikliklere ilişkin sonuçları etkileyebilecek örnekleme hatalarına tabi olabildiği için ve aynı zamanda “yoksulluğu farklı alt grupların katkılarına ayırtırmak için kullanılmadığı” için akademik literatürün dışında neredeyse hiçbir zaman kullanılmamaktadır (Deaton, 1997: 147).

1.4.2.5. Foster, Greer ve Thorbecke (FGT) Endeksi

Foster, Greer, Thorbecke endeksi ya da FGT endeksi, bireyin gelir açığı ölçümünün, yalnızca yoksulluk sınırına ve o kişinin gelirine bağlı olması gerektiği fikrinden hareket edilerek 1984 yılında Erik Thorbecke, Joel Greer ve James Foster adlı 3 iktisatçı tarafından oluşturulmuş bir yoksulluk endeksidir (Foster, Greer ve Thorbecke, 1984: 761 - 2010: 491).

Toplam yoksulluğu alt gruplara ayırtırmak özelliğine sahip olan endekste yoksul kitle farklı sosyoekonomik gruplara ya da bölgesel gruplara ayrılabilirdiği gibi, nüfus paylarıyla ağırlıklandırılarak toplandığında, toplam yoksulluk sayısına erişmek mümkün olmaktadır. Bu şekilde yoksul sayısı yanında, yoksulluğun derinliği ve her bir

grup için göreceli yoğunluğuna da ulaşmak mümkün olmaktadır.

FGT endeksi, şu şekilde formüle edilmektedir:

$$P = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N p(z, y_i) \quad (1.7)$$

Formüldeki z : yoksulluk sınırını, N : toplam hane halkı sayısını, H : geliri z 'nin altında olan toplam yoksul sayısını, y_i : yoksulluk sınırı altında gelire sahip olan i . Hanenin gelirini göstermektedir. Eğer endeks birden büyükse, gelir dağılımının yoksulluk ölçütündeki önemi artmaktadır.

1.4.2.6. Bileşik Yoksulluk Endeksleri

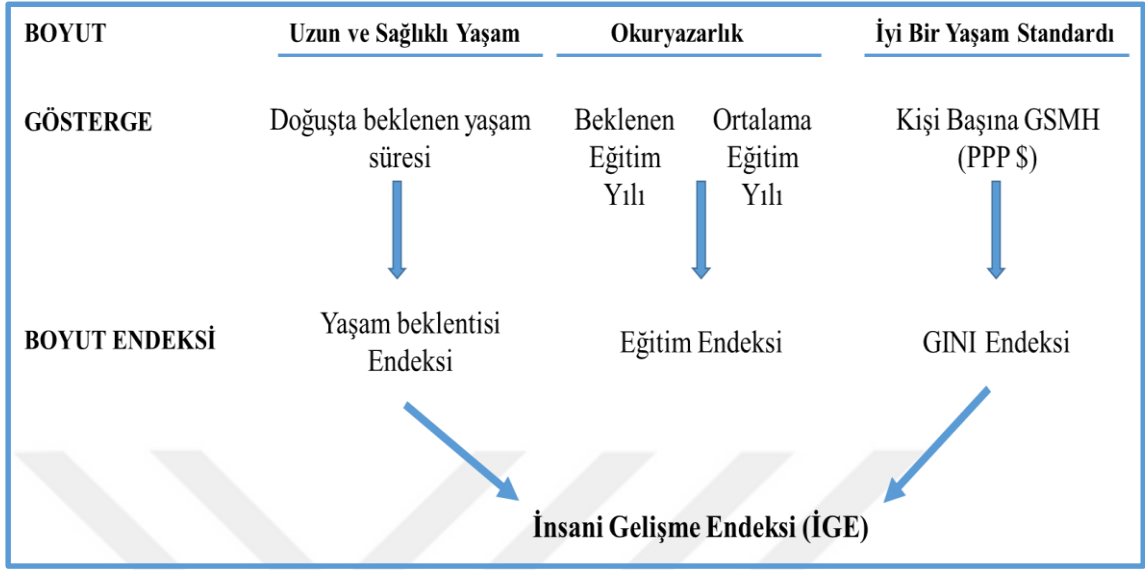
Yoksulluğun analizi ve ölçümü, sosyal bilimler alanında çok önemli bir konudur. Yoksulluk, istatistiksel göstergelerin sentezlenmesiyle ilgili bileşik göstergeler kullanılarak ölçülebilen çok boyutlu bir kavramdır. Ancak öznel seçimlerin bu göstergeleri etkileyebilmesi nedeniyle oluşabilecek sorunu önlemek için de sağlam ve güvenilir önlemler alınması bağlamında bileşik göstergeler önerilmektedir. Bileşik endeksler, hem araştırma hem de politikada yoksulluğun anlaşılması için kritik öneme sahiptir (Drago, 2020).

1.4.2.7. İnsani Gelişme Endeksi

Bileşik Yoksulluk endekslerinden en yaygın kullanılan örneklerden biri UNDP tarafından geliştirilen İnsani Gelişme Endeksi'dir (İGE), bir ülkenin kalkınmasını değerlendirmek için tek başına ekonomik büyümenin değil, insanların ve onların yeteneklerinin nihai kriter olması gerektiğini vurgulamak için oluşturulmuştur. İGE aynı zamanda kişi başına aynı GSYH düzeyine sahip iki ülkenin nasıl farklı insani gelişme sonuçları elde edebileceğini araştırarak ulusal politika seçimlerini sorgulamak için de kullanılabilir.

İGE, uzun ve sağlıklı bir yaşam, okuryazarlık (bilgi) ve iyi bir yaşam standardına sahip olmak gibi insani gelişmenin temel boyutlarındaki ortalama başarının özet bir ölçüsüdür. İGE, üç boyutun her biri için normalleştirilmiş endekslerin geometrik ortalamasıdır (UNDP, 05/09/2020).

Şekil 1.5.'te, bu üç boyutun aktarım mekanizması yer almaktadır.

Şekil 1.5. İnsani Gelişme Endeksi (İGE)

Kaynak: UNDP, 20 Haziran 2021.

İGE, refahla ilgili birçok yönü genel bir endekste toplayarak ve ardından ülkeleri yaşam beklentisi, eğitim ve kişi başına gelirden oluşan üç boyuttaki performanslarına göre sıralayarak hanehalkı varlığını ve refahını ölçmeyi amaçlamaktadır (Steinert, 2018).

Benzer bir şekilde, varlık endeksleri hanehalkı refahının ölçümü için yaygın olarak kullanılmaktadır (Carter ve Barrett 2006; Moser ve Felton, 2007; Filmer ve Scott 2012). Bir varlık endeksi, örneğin elektriğe ve suya erişim yoluyla, daha dayanıklı mallara/varlığa sahip olunması ve daha yüksek bir yaşam standardı ile hanehalkının servetinin (sayısal olarak) artması için tanımlanmaktadır. Nüfus ve Sağlık Araştırması, düşük ve orta gelirli ülkelerin çoğunda konut ve hanehalkı varlıklarının kalitesi hakkında kapsamlı veriler toplar ve bu nedenle bu endekslere olan güveni daha da artırmıştır.

İGE'ye kıyasla yoksul ülkelerdeki yoksulluğun boyutunu daha iyi yansıtmak için 2010 yılında, BM'nin Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi İGE'nin yerini almıştır.

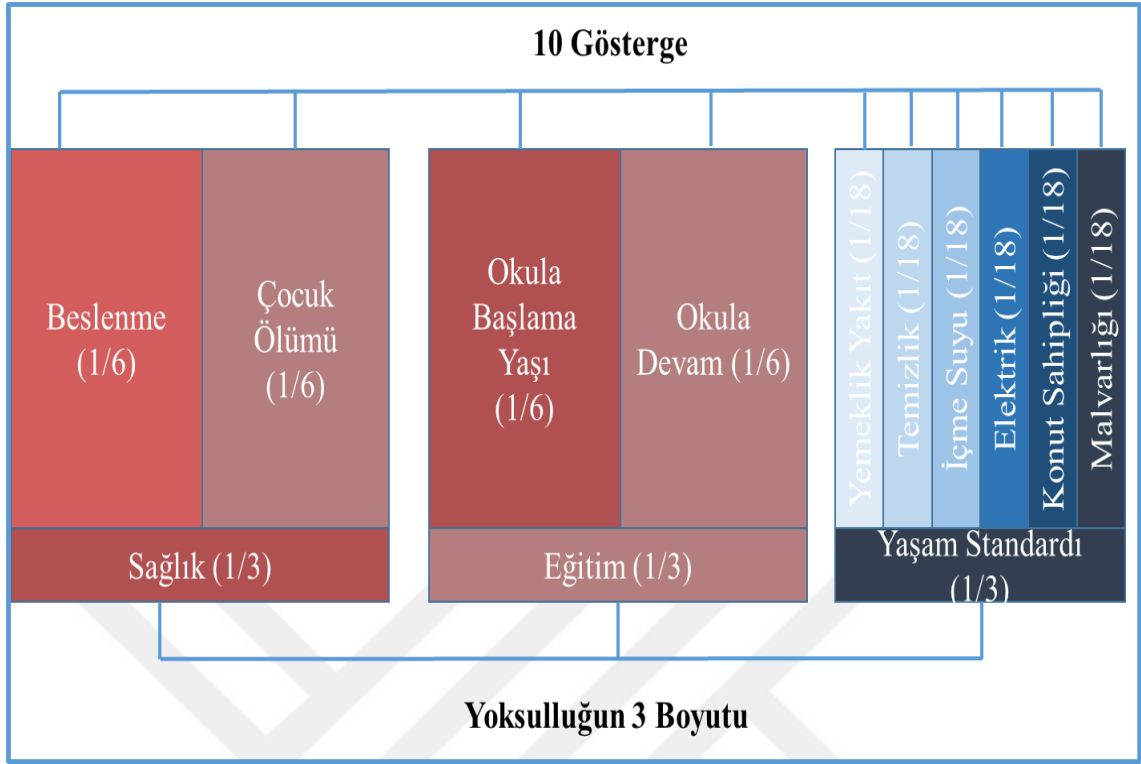
1.4.2.8. Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi

Bileşik ölçümün bir başka örneği, UNDP tarafından ortaya konulan, Oxford Yoksulluk ve İnsani Gelişme Girişimi (OPHI) tarafından geliştirilen ve son on yılda uluslararası bir itibar kazanan Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi'dir (ÇBYE).

1997-2009 yılları arasında yoksulluk, İnsani Kalkınma Raporlarında İnsani Yoksulluk Endeksi (İYE) aracılığıyla ile ölçülmekteydi. UNDP tarafından oluşturulan İYE, yoksulluğun temel boyutlarını birleştirerek insani gelişmedeki temel yoksunluğu ölçmekte ve insani yoksulluk ile gelir yoksulluğu arasındaki farkları ortaya koymaktadır. İYE, BM tarafından İGE'yi tamamlamak üzere geliştirilen ve ilk olarak 1997'de İnsani Yoksulluk Raporu'nun bir parçası olarak rapor edilen bir ülkedeki toplum yoksulluğunun bir göstergesidir. 1997'de oluşturulan İYE, bir ülkedeki yoksunluğun üç unsurunu (uzun ömür, bilgi ve iyi bir yaşam standardı) değerlendiren, gelişmekte olan ülkeler için HP-1 ve gelişmiş ülkeler için HP-2 olarak iki şekilde ifade edilen bileşik bir endekstir.

2010 yılında ÇBYE, İnsani yoksulluk endeksinin üzerine bir gelişme olarak ortaya çıkarılmıştır. Tek boyutlu alandan çok boyutlu alana geçme arzusu ve gelişimin araçlarından çok amaçlarını düşünme anlamında aynı motivasyonu paylaşmaları bakımından benzerlik göstermektedirler. İYE, revaçta olduğu dönemde sağlık, eğitim ve yaşam standardındaki bileşik yoksunlukları yansıtmak için ülke ortalamalarını kullanmıştır. Endeks bireyleri, haneleri veya daha büyük insan gruplarını müşterek yoksun olarak tanımlayamamıştır. ÇBYE, kaç kişinin örtüşen yoksunluklar yaşadığını ve ortalama olarak kaç yoksunlukla karşılaştıklarını yakalayarak bu eksikliği gidermektedir. ÇBYE, çok boyutlu yoksulluğun bileşiminin farklı bölgeler, etnik gruplar vb. için nasıl değiştiğini göstermek için - politika için yararlı çıkarımlarla birlikte - göstergeye göre bölünebilmektedir.

ÇBYE yoksulluğu bireysel düzeyde değerlendirmektedir. Bir kişi on (ağırlıklı) göstergenin üçte birinden veya daha fazlasından yoksunsa, küresel endeks onları “ÇBYE yoksulu” olarak tanımlamakta ve yoksulluğun kapsamı – veya yoğunluğu – yaşadıkları yoksunlukların yüzdesi ile ölçülmektedir (HPI ve MPI, 20 Haziran 2021).

Şekil 1.6. Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi

Kaynak: OPHI, 2018.

ÇBYE, 2005'ten itibaren verilerin mevcut olduğu 104 ülkedeki insanlar için çok boyutlu yoksulluğu değerlendirmektedir. ÇBYE, şekil 1.6'da görüleceği üzere üç boyutta organize edilen 10 göstergeden gelen bilgileri kullanmaktadır. ÇBYE, beslenme, ölüm oranı, okullaşma yılı ve iyi yaşam standartları gibi yönleri içeren bir dizi on göstergeye dayalı olarak bireysel yoksunluk profillerini değerlendirmektedir. Bu on göstergenin her biri için, bireyler önceden tanımlanmış sınır değerlere göre "yoksun" veya "yoksun olmayan" olarak sınıflandırılmaktadır. Ülkeler daha sonra birden fazla yoksunluk yaşayan kişileri kafa sayısına göre sıralanmaktadır (Alkire, vd, 2016; OPHI, 2013; Ferreira ve Lugo, 2013). 2010'dan itibaren de ÇBYE, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP, 2010) tarafından her yıl yayınlanan İnsani Gelişme Raporu'na entegre edilmiştir.

1.5. YOKSULLUK YAKLAŞIMLARI

Yoksulluk dünya çapında bir endişedir. Yoksulluğun azaltılması küresel bir endişe olmasına rağmen, yoksulluğun tek bir tanımı ve ölçümü yoktur. Yoksulluk farklı grupları etkilediğinden, yoksulluk kavramı farklı çıkar gruplarına ve yoksulluğu yaşayan bireylere göre görelidir (Kotler, Robert ve Leisner, 2006; Laderchi, Saith ve Stewart, 2003).

Yoksulluğu etkili bir şekilde azaltmak üzere politikalar tasarlamak için neyin hedeflendiğini bilmek önemlidir. Yoksulluğun tanımlanmasına ve politika formülasyonuna yönelik mevcut yaklaşımlar oldukça geniştir. Bir yandan, çalışmalar arasında yoksulluğun çok boyutluluğunun kabulü vardır. Öte yandan, uygulamada parasal yaklaşım hem ulusal hem de uluslararası düzeyde tanımlamalarda ve analizlerde çoğunlukla baskınlığını korumaktadır. Yoksulluğun nasıl tanımlandığının netleştirilmesi, farklı tanımlar ölçüm için farklı göstergelerin kullanılmasını gerektirdiğinden son derece önemlidir; farklı bireylerin ve grupların yoksul olarak tanımlanmasına yol açabilmekte ve yoksulluğun azaltılması için farklı politikalar gerektirebilmektedir. Gerçekliğin farklı yorumları, farklı yoksulluk önlemleri anlamına gelmektedir. Bu farklılıklar, kısmen, iyi bir toplumu ve iyi yaşamları neyin oluşturduğuna dair farklı görüşleri yansıtmaktadır.

Tarihsel olarak yoksulluk, gelir veya tüketim seviyeleri kullanılarak parasal terimlerle tanımlanmıştır. Ülkeler arasında ve zaman içinde yoksulluk düzeylerini karşılaştırmak için, belirli bir gelir düzeyinin (yoksulluk sınırının (Ravallion, 2010)) altında yaşayanlar yoksul olarak sınıflandırılmıştır.

Yoksulluğa; geçim kaynağı, insan hakları temelli, temel ihtiyaçlar, beşeri sermaye (yetenek), insan kaynakları, ekonomik büyüme, sosyal dışlanma ve katılımcı yaklaşımlar olmak üzere farklı isimlerle farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Stewart vd. (2003) ve Laderchi vd. (2003) tarafından vurgulandığı gibi bu farklı isimler dört yaklaşıma indirgenebilmektedir.

1- Ekonomik büyüme ve insan kaynakları yaklaşımlarını yakalayan “parasal yaklaşım”,

2- Geçim kaynağı, insan hakları temelli ve temel ihtiyaç yaklaşımlarını kapsayan “yetenek yaklaşımı”,

3- Sosyal dışlanma yaklaşımı,

4- Katılımcı veya gelişim sonrası yaklaşım.

1.5.1. Parasal Yaklaşım

Bu yaklaşımın “faydacılık” gibi güçlü bir teorik temeli vardır. Bu teoriye dayanarak, kişisel refah ölçüsü, mal ve hizmetlerin tüketilmesiyle oluşturulan fayda veya tatmin düzeyidir. Fayda fonksiyonunu ve faydaya dayalı talep fonksiyonunu belirlemek zor olduğundan, gelir genellikle fayda için bir temsili değişken olarak kullanılmaktadır. Daha fazla parası olanların da daha fazla refaha sahip olacağı varsayıldığından, bu kişiler “yoksul olmayan” olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, bir yoksulluk sınırı belirlemek ve yoksulları yoksul olmayanlardan ayırmak mümkündür (Dini ve Lippit, 2009).

Parasal yaklaşım, yoksulluğu malların dağıtımı ve kullanımı ve aynı zamanda bu mallara sahip bireyler olgusu bağlamında tanımlayan meta veya fayda temelli bir yaklaşımdır. Bireyler arasındaki ilgili tüm heterojenliğin kontrol edilebileceği ve gelir veya harcama göstergelerinin tüketim için uygun değişkenler olduğu varsayımına dayalı olarak parasal geliri vurgulayan metodolojileri kullanmaktadır. Parasal yaklaşım, piyasadan satın alınan temel mallardan elde edilen verilere odaklandığından ve bu, bu tür malların fayda düzeylerini yansıttığından, genellikle gelir veya tüketim verilerini analiz etmektedir. Diğer bir ifade ile parasal yaklaşıma temel gereksinimler yaklaşımı denmekte ve bu yöntemle gıda ile başlanarak giyim, barınma, eğitim ve sağlık harcamalarının tutarları eklenerek yoksulluk sınırı bulunup yoksulluk tanımı yapılmaktadır (Laderchi, Saith ve Stewart, 2003; Ravallion, 1998).

1.5.2. Yetenek Yaklaşımı veya İnsani Gelişme Paradigması

Amartya Sen'in öncülük ettiği yetenek yaklaşımı veya insani gelişme (HD) paradigması, sosyoekonomik konulara bütüncül bir yaklaşım benimsemektedir (Dini ve Lippit, 2009).

Yetenek yaklaşımı, parasal yaklaşımın materyalist yoksulluk anlayışının ötesine

geçmekte ve maddi kaynakların, refahı garanti etmek için yeterli olmadığını belirtmektedir. Hasta olan bir zengin, servetinden yararlanamayabilir, büyük ölçüde yoksun olabilir veya başka bir deyişle yoksul olabilir. Bunu göz önünde bulundurarak, yetenek yaklaşımı, yoksulluğu insanların değer verdiği türden yaşamlardan zevk alma fırsatlarının olmaması olarak tanımlamaktadır. Yaklaşım bu fırsatları “yetenekler” olarak adlandırır ve adını bu kavramdan almaktadır (Global Volunteers, 12/04/2020).

Yetenek yaklaşımı, insanların neye sahip olduklarına veya nasıl hissettiklerine karşın ne yapabildiklerine ve ne olduklarına odaklanmaktadır. Sen, refahı analiz ederken, odağı gelir gibi “yaşam araçlarından”, “bir kişinin sahip olduğu gerçek fırsatlara”, yani işlevlerine ve yeteneklerine kaydırmak gerektiğini savunmaktadır (Sen, 2009: 253). “İşlevler”, bir kişinin toplum yaşamına katılmak, sağlıklı olmak vb. gibi “yapmakta veya olmakta” başarılı olduğu çeşitli şeyleri ifade ederken, “yetenekler” bir kişinin bu tür işlevleri yerine getirme konusundaki gerçek veya esaslı özgürlüğünü ifade etmektedir; örneğin toplum yaşamında yer alabilme yeteneği (Sen, 1999: 75; Hick, 2012). İmkanlar kişinin istendiği takdirde kullanabileceği fırsatlar olduğu için, formel özgürlüğe karşıt olarak gerçek ya da asli özgürlüğe yapılan vurgu çok önemlidir. Yetenek yaklaşımı, kişinin bunları kullanmayı seçip seçmemesinden bağımsız olarak, bir kişinin sahip olduğu yeteneklere özel bir vurgu yapmaktadır. Yeterli beslenmek, tedavisi olmayan hastalıklara yakalanmamak, erken yaşta ölmek, yeteri kadar eğitim almak, temel tüketim mallarına sahip olabilmek, iyi bir eve sahip olmak, bir yerden bir yere özgürce seyahat edebilmek, evlilikte seçme hakkının bulunabilmesi, mülk sahibi olabilmek, herkesle eşit şartlar altında iş aramak ve iş sahibi olabilmek gibi temel kazanımların var olması durumu yoksul olmamanın ön koşulu olarak tanımlanmaktadır.

Yetenek yoksulluğu yaklaşımı, parasal kaynakların gerekli bir koşul olduğunu ve yoksulluğun oluşmasını önlemek adına bir kişinin yeteneklerini geliştirmesinde başka kaynakların gerekli olduğunu savunmaktadır. İnsana yakışır bir yaşam için temel gereksinimler de sağlık, beslenme, eğitim, temizlik, su temini ve barınma olarak tanımlanmıştır (Laderchi, Saith ve Stewart, 2003).

1.5.3. Sosyal Dışlanma Yaklaşımı

Sosyal dışlama yaklaşımı da parasal yaklaşımın kısıtlılığına dikkat çekmektedir, ancak belirli grupları ötekileştirme süreçlerine odaklanmaktadır. Örneğin, bazı insanlar iyi işlere sahip olabilir, ancak ırk, din, etnisite vb. nedenlerle çoğunluk tarafından marjinalleştirilirlerse, iyi bir yaşamları olduğu söylenememektedir. Bu yaklaşıma göre, bir kişi toplumun diğer üyeleri tarafından dışlanıyorsa o kişinin yoksulluk içerisinde olduğu söylenebilmektedir.

Sosyal dışlanma kavramı, genellikle yoksulluk kavramıyla bağlantılı bir kavram olarak, büyük ilgi görmektedir. İkisi arasındaki ayrımın genellikle, statik, tek boyutlu yoksulluk kavramıyla çeliştiği varsayılan sosyal dışlanmanın çok boyutlu, dinamik doğasında yattığı söylenmektedir.

Sosyal dışlanma yaklaşımı kavramı ilk olarak Fransa'da bazı sosyal grupların marjinalleşmesini, yoksunluk ve yoksulluklarını açıklamak için ortaya çıkmıştır; daha sonra İngiltere'de ve etnik Çingene azınlıkların olduğu Macaristan ve İtalya gibi diğer Avrupa ülkelerinde artan dilenciliği ve soygun ve suç gibi sorunları açıklamak için kullanılmıştır. Tarihsel arka planında Adam Smith'in “utanmadan toplum içine çıkabilme” derken yoksul olmamanın “gerekliliklerini” ifade etmiştir (Sen, 2000).

Bu açıdan yoksulluk, toplumsal cinsiyet, din, etnik ve engelli ayrımcılığı veya işsizlikten kaynaklanan çok boyutlu, çok katmanlı ve dinamik bir sosyal olgudur. Sosyal grupların topluma katılamamaları, yoksulluğun hem bir sonucu hem de bir nedenidir. Bu yönler, yoksulluğun yalnızca gelirden daha fazla faktörle ilişkili olduğu ve aynı zamanda parasal yaklaşımla tanımlanandan daha karmaşık olduğu anlamına gelmektedir. Örneğin, kabul edilebilir bir emekli maaşı almasına rağmen işsiz kalmak yoksulluğa yol açabilmektedir. Bireyler uzun süre işsiz kaldıklarında, para kazanamayacakları ve toplumda etkili olamayacakları sorununa yavaş yavaş alışmakta ve bu da iş bulma ve topluma katılma konusunda daha fazla yetersizliğe yol açmaktadır. Bu, tatmin edilmeyen işler için de geçerlidir; yoksulluk sınırının üzerinde bir gelir ödemesi olmasına rağmen, bu tür işlerle uğraşan bireyler işlerini iyi yapmadıklarını ve yeterince etkili olmadıklarını düşünmektedirler (Dini ve Lippit, 2009).

Bu bakış açısı, esas olarak gelişmiş ülkelerle ilgilidir, ancak siyasi sistemlerden veya kültürel meselelerden kaynaklanan söz konusu ayrımcılıkların çok güçlü olduğu gelişmekte olan ülkelerde uygulanmaktadır. Bu noktadan hareketle yoksullukla mücadelenin temel yollarından biri sosyal sermaye olarak kabul edilen sosyal ağları güçlendirmektir. Ayrımcılığın ortadan kaldırılmasıyla birlikte bu tür bir sosyal bölüm, başlangıçtaki gelir düzeyi göz önüne alındığında, ayrımcılığa uğrayan grupların topluma entegre olmaları ve yaşam standartlarını iyileştirmeleri için daha fazla güç verecektir (Dini ve Lippit, 2009).

1.5.4. Katılımcı Yaklaşım

Hem parasal hem de kapasite ölçümleri içeren geleneksel yoksulluk tahminleri, dışarıdan dayatıldığı ve yoksul insanların görüşlerini dikkate almadığı için eleştirilmiştir. Chambers'ın öncülük ettiği katılımcı yaklaşım, bunu değiştirmeyi ve insanların yoksul olmanın ne anlama geldiği ve yoksulluğun boyutuyla ilgili kararlara kendilerinin katılmasını sağlamayı amaçlamaktadır (Chambers, 1994; Chambers, 1997).

Yoksulların kendi yaşam koşullarını değerlendirmelerini ve onların önemsedikleri toplumdan dışlanmışlık, siyasal güç eksikliği ve gelir dalgalanmaları gibi risk unsurlarını esas alan katılımcı yoksulluk yaklaşımı, yoksulluğun tanımlanmasında ve ölçülmesinde kullanılan temel yaklaşımlardan biridir. Bu yaklaşım yoksulluğun gerçeklerine, ihtiyaçlarına ve önceliklerine odaklanarak yoksulluğu yoksulların bakış açısından anlamak için katılımcı araştırma yöntemlerini kullanmaktadır. Hanehalkı anketlerinde kullanılan önceden belirlenmiş bir dizi soru yerine, bu yaklaşım bireylerin, grupların, hanelerin ve toplulukların deneyimlerini daha iyi tanımlamak amacıyla hem görsel (haritalama, matrisler, diyagramlar) hem de sözlü (açık uçlu görüşmeler, tartışma grupları) teknikleri birleştiren çeşitli esnek yöntemler kullanmaktadır.

Yaklaşımın ilkesi, amaçlanan yararlanıcıların araştırma süreci üzerinde bir miktar kontrole sahip olmasını sağlamaktır. Görüşülen kişiden bilgi alınması yerine, topluluklar bilgilerini paylaşmakta ve sonuçlar analizine dahil olmaktadır. Varsayım, yoksul insanların uzmanlığa sahip olduğu ve karar verme sürecinin bir parçası olmaları gerektiğidir. Geçmişteki yaklaşımlardan elde edilen deneyimler, yoksulların şimdiye kadar kabul edilenden çok daha büyük ölçüde değerlendirme, analiz etme, planlama ve

eylemde bulunma kapasitesine sahip olduğunu göstermiştir (Robb, 1999). Katılımcı yoksulluk yaklaşımı, yoksulların yoksulluğun boyutlarını vurgulamalarını, yoksullaşma süreçlerini açıklamalarını ve önceliklerini sıralamalarını sağlayarak yoksulluk anlayışını derinleştirmektedir.

Yoksulluğa yönelik bu yaklaşımların farklı odakları bulunmakta ve yoksulluğun ne olduğuna dair birçok önemli hususa dikkat çekmektedir. Odakların çeşitliliği yoksulluğun bir şeyin yokluğuyla değil, birçok şeyin eksikliğiyle ilgili olduğu sonucunu belirtmekte, bu da yoksulluğun çok boyutluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu dört yaklaşım, her zaman yoksulluğun ne olduğunu anlama veya iletilme konusunda eksiklikler olabileceği anlamına da gelebilmektedir. Parasal yaklaşım açıkça tüm yoksulları kapsamamakta, sosyal dışlanma da yoksulların tek ve hatta ana mücadelesi olmamaktadır (büyük sosyal uyumu olan topluluklarda çok sayıda yoksul olabilir). Katılımcı yaklaşımın ve yetenek yaklaşımının önerdiği gibi, insanların yaşadıklarını ve değer verdiklerini de dinlenmeli, yoksulluğun ne olduğu ancak o zaman anlaşılabilir.

2. BÖLÜM

YOKSULLUĞUN SEBEPLERİ

Yoksulluk karmaşık ve derinlere yerleşmiş bir gerçekliktir. Dünyanın neredeyse yarısı günde 2 doların altında bir gelire yaşamaktadır. 1 milyardan fazla insan günde 1 dolar veya daha azıyla mücadele ekte ve istatistiklerin ölçebileceğinin ötesinde daha da büyük bir zorluk içermektedir. Yoksulluk, günlük hayatta kalma mücadelesinin ötesinde, artan bir güçsüzlük ve onursuzluk, düşünememe, plan yapamama veya hayal edememe duygusunu beslemektedir. Bireyler için yoksulluk bir kabustur. Kötü sağlık, düşük çalışma kapasitesi, düşük üretkenlik ve kısalan yaşam beklentisi kısır döngüsüdür. Aileler için yoksulluk bir tuzaktır. Yetersiz eğitime, düşük beceriye, güvencesiz gelire, erken ebeveynliğe, sağlıksızlığa ve erken ölüme yol açar. Toplumlar için yoksulluk bir lanettir. Büyüme engeller, istikrarsızlığı körükler ve yoksul ülkeleri sürdürülebilir kalkınma yolunda ilerlemekten alıkoyar. Hepimiz için ve tüm bu nedenlerden dolayı paramparça olmuş insan yaşamlarındaki yoksulluğun maliyeti çok yüksek seviyededir.

Günde 2,15 ABD dolarının altında yaşamak imkansız bir durum gibi gözüke de, bugün dünyada yaklaşık 698 milyon insan için maalesef bir gerçektir. Küresel nüfusun yaklaşık %9'u aşırı yoksulluk içinde yaşamakta ve bu genellikle günde sadece günde 2,15 ABD doları veya daha azıyla hayatta kalmak olarak tanımlanmaktadır. 1990'da bu rakam 1,8 milyar kişi iken, bugüne kadar ciddi ilerlemeler kaydedilmiş olsa da, hala yoksulluğa sihirli bir çözüm yolu bulunamamasına rağmen, en azından yoksulluğun nedenlerini anlamak iyi bir adım olacaktır.

Yoksulluğun nedenleri sadece yoksulların yaşadığı yerleşim yerleriyle sınırlı değildir, hiçbir birey kişisel nedenlerle yoksullaşamaz ve hiç kimse özgür iradesiyle haklarından yoksun bırakılamaz. İnsanları yoksullaştırmanın ya da belirli grupları ya da sınıfları geride tutmanın politik, ekonomik, sosyal ve çevresel nedenleri vardır. Bu tür nedenler, devlet yapıları ve yönetim sistemleri, sosyal yapılar ve politikalar, ekonomik fırsatlar ve bunlara erişim, dağılım sistemi ve kişinin yaşadığı çevre gibi bir dizi faktör tarafından oluşturulur, beslenir ve genişletilir. Yoksulluğun nedenleri bu yüzdendir, sadece bireyler, haneler, toplumlar, sosyal yapılar ve devlet işleyişi düzeyinde değil, aynı zamanda ulusal ve uluslararası düzeyde de mevcuttur (Sharma, 2009).

Hükümetler, çeşitli kurum ve kuruluşlar yoksulluk sorununa acil çözümler ararken ve yoksulluğun birçok olumsuz etkisiyle mücadele etmeye çalışırken, sürdürülebilir bir pozitif değişim yaratmak için yoksulluğun nedenlerini belirlemeye ihtiyaç duymaktadır. Yoksulluğa neyin neden olduğunu anlamak, etkili çözümler tasarlama ve uygulama sürecinin çok önemli bir parçasıdır. Çoğu araştırmacı, insanlık tarihi boyunca her yerde tüm yoksulluğun tek bir temel nedeni olmadığı konusunda hemfikirdir. Bununla birlikte, belirli ülke ve bölgelerin geçmişi ve koşulları dikkate alındığında bile, yoksulluğun nedenleri açıkça gözükmemektedir. Yoksulluk skalası ve koşulları, onu ülkelerin karşı karşıya olduğu en acil sosyal sorunlardan biri haline getirmektedir. Sebepleri ne olursa olsun yoksulluk, içinde yaşayan insanlar için yıkıcı sonuçlar doğurmaktadır. Bilim adamları, devlet kurumları ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar tarafından yürütülen ve/veya analiz edilen birçok araştırma, yoksulluğun (ve yoksulluğa yakın olmanın) yoksulların yaşamları üzerindeki etkilerini araştırmışlardır.

Bu bölümde bireyi, haneyi, ülkeyi ya da bölgeyi yoksul yapanın ne olduğu ekonomik, sosyal ve demografik, siyasi ve tarihi olmak üzere dört temel başlık halinde incelenmiştir.

2.1. EKONOMİK FAKTÖRLER

“Dünyadaki insanların çoğu yoksul; bu yüzden yoksul olmanın ekonomisini anlasaydık, gerçekten önemli olan ekonominin çoğunu bilirdik. (Schultz, 1979)”

Makroekonomik politikaların yoksulların refahı ve gelir dağılımı üzerindeki sonuçları hem iktisatçılar hem de politika yapıcılar tarafından artan ilgi gören konulardır. Yoksulluk analizlerinin çoğu doğası gereği mikro ekonomik olsa da, makroekonomik politikaların da gelirin hem dağılımı hem de düzeyi üzerinde önemli etkileri olabileceğine dair artan bir fikir birliği bulunmaktadır. Büyüme, işsizlik, enflasyon ile yoksulluğun bağlantısı uzun yıllardır tartışılan konular arasında yer almaktadır. Yoksulluk bugün hala ekonomide önemli bir sorundur ve ekonomik büyüme ve kalkınma hedeflerine ulaşamadığı sürece, inceleme konusu olmaya da devam edecektir. Bu alanda birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen yoksulluk sorununun üstesinden gelmek için standart formül henüz bulunamamıştır. Bunun temel nedeni, yoksulluğun çok boyutlu oluşu ve büyüme, enflasyon, işsizlik, gelir eşitsizliği, krizler vb

gibi birçok faktörden etkilenmesidir.

2.1.1. Büyüme Yetersizliği

Gelişmekte olan dünyada süregelen yoksulluk sorunu birçok kişinin yoksulluğu azaltmanın bir yolu olarak ekonomik büyüme ve kalkınmanın etkinliğini sorgulamasına yol açmıştır. Gerçekten de, ülkeler arasında yaşam standartlarında yakınsama olmaması, kalkınma ve büyüme ekonomisindeki çözülmemiş büyük sorunlardan biridir. Yoksulluğun yaygınlığı, piyasa odaklı politikaların ve dışa dönük kalkınma stratejilerinin etkileri konusunda da karamsarlığa yol açabilmektedir. Bir ülkenin ekonomik faaliyetinin ve genel refahının en yaygın olarak kullanılan ölçüsü gayri safi yurtiçi hasılasıdır (GSYH). Büyüme, belirli bir dönemde (genellikle bir yıl) gayri safi yurtiçi hasıladaki artışı ifade etmektedir. Sermaye ve emek gibi üretim faktörlerine yapılan ödemeleri etkileyen ekonomik üretimin büyüklüğünü ölçmektedir. Bu nedenle GSYH büyümesi, bir ülkenin toplam gelirin zaman içinde nasıl arttığının bir tahminidir.

Bir ülkenin toplam geliri ailelerin ve bireylerin gelirlerini artıracak kaynaklar da sağlamaktadır. Ancak ekonomik büyümenin her bireyin refahını artırmaya yeterli olup olmadığı, büyümenin faydalarının topluma nasıl yansıdığına bağlıdır. Büyüme, toplumdaki herkesin gelirini eşit oranda artırıyor ise gelir dağılımı değişmeyecektir. Ancak, büyüme yoksullukta azalma olmadan gerçekleşirse, gelir dağılımı eşitsiz hale gelebilmektedir. Hızlı büyümenin yoksullukta herhangi bir azalma olmaksızın gerçekleşmesi de olasıdır. Nitekim yoksulların geliri artarken gelir dağılımının bir miktar bozulması mümkündür. Büyüme herkesin gelirini orantılı olarak artırmıyorsa, o zaman bir bireyin ekonomik refahının analizi, toplam büyümenin gelir dağılımı ile birlikte incelenmesini gerektirmektedir. Ancak farklı koşullar altında, benzer büyüme oranları, yoksulluk, yoksulların istihdam beklentileri ve daha geniş insani gelişme göstergeleri üzerinde çok farklı etkilere sahip olabilmektedir (Cerra, Lama ve Loayza, 2021).

Büyümenin yoksulluğu azaltma derecesi, yoksulların büyüme sürecine ne ölçüde katıldığına ve büyümeden ortaya çıkan gelirden ne ölçüde pay aldığına da bağlıdır. Bu nedenle, yoksulluğu azaltmak için büyümenin hem hızı hem de modeli önemlidir. Başarılı bir yoksulluğu azaltma stratejisi, hızlı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi teşvik etmek için temel önlemlere sahip olmalıdır. Politika için zorluk, büyümeyi teşvik eden

politikaları, yoksulların serbest bırakılan fırsatlara tam olarak katılmalarına ve dolayısıyla bu büyümeye katkıda bulunmalarına izin veren politikalarla birleştirmektir. Bu, işgücü piyasalarının daha iyi çalışmasını sağlamaya, cinsiyet eşitsizliklerini ortadan kaldırmaya ve finansal katılımı artırmaya yönelik politikaları içermektedir (DFID, 2007).

“Tarihsel olarak hiçbir şey, toplumların, en alttakiler de dahil olmak üzere, bireylerin yaşam şanslarını iyileştirmelerini sağlamada ekonomik büyümeden daha iyi sonuç vermemiştir.”(Rodrik, 2017:7).

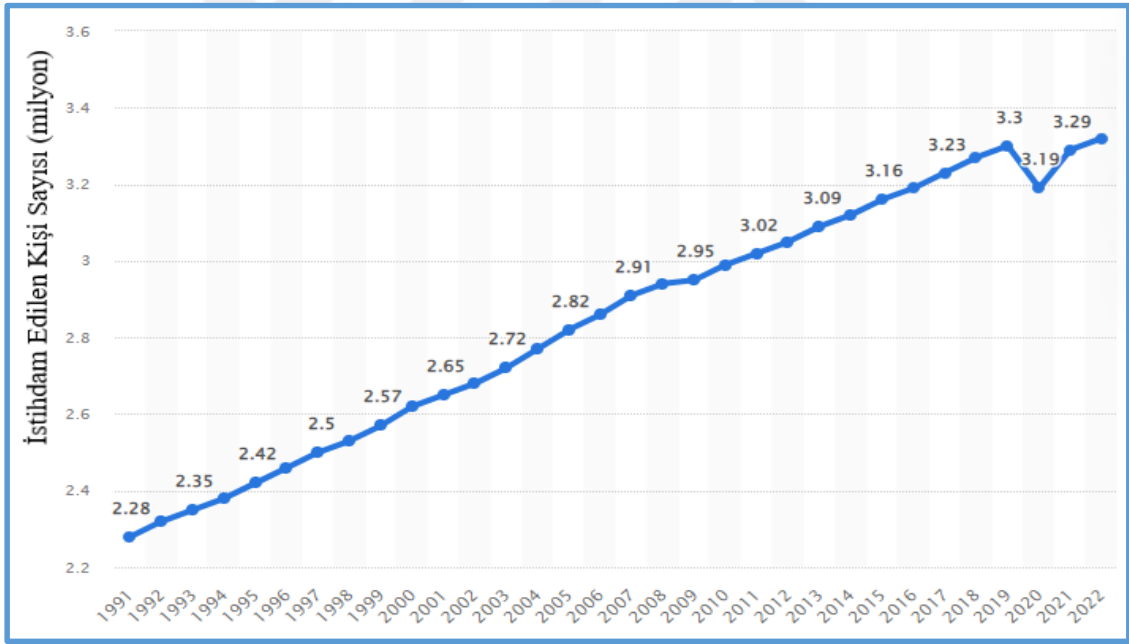
Büyüme, yoksulluğun kalıcı olarak azaltılmasının anahtarıdır. Aynı zamanda, yoksulluktaki eşzamanlı azalmalarla da güçlü bir şekilde ilişkilidir (Bruno, Ravallion ve Squire, 1996; Roemer ve Gugerty, 1997). Büyüme, gelir dağılımını ciddi biçimde kötüleştirmedikçe, ortalama gelir arttıkça mutlak yoksulluk içinde yaşayan nüfusun oranı düşecektir (Winters, 2000). Yoksulluğu azaltmayı başaran ülkelerin deneyimi, bunu başarmada yüksek büyüme oranlarının önemini önemli ölçüde göstermektedir. Ancak yüksek büyüme, yoksulluğun azaltılması için yeterli bir koşul değildir; büyümenin modeli ve kaynakları ile faydalarının dağıtılma şekli, yoksulluğu azaltma hedefine ulaşmak açısından eşit derecede önemlidir ve istihdam bu bağlamda kilit bir rol oynamaktadır. Nitekim, yüksek büyüme oranlarının yanı sıra yüksek istihdam artışı oranlarına ulaşan ülkeler, aynı zamanda yoksulluğu önemli ölçüde azaltmayı başaran ülkelerdir (Islam, 2004). Büyüme, yoksulluğu etkileyen en önemli faktördür ve lokomotif görevi görmektedir. Yüksek ve sürdürülebilir büyüme oranları için makroekonomik istikrar şarttır. Dolayısıyla, makroekonomik istikrar, herhangi bir yoksulluğu azaltma stratejisinin temel bir bileşeni olmalıdır.

2.1.2. İşsizlik

Yoksulluğun temelinde işsizlik ve eksik istihdam yatmaktadır. Yoksulluk ve istihdam arasındaki ilişki, istihdamdan elde edilen gelirin, işçilere ve bakmakla yükümlü oldukları kişilerin temel ihtiyaçları karşılamak için gerekli mal ve hizmetleri elde etmelerine ne ölçüde izin verdiğine bağlıdır (GLOPP/ILO, 2008). Yoksullar için, refahlarını iyileştirmede kullanabilecekleri tek varlık emektir. Bu nedenle, üretken istihdam fırsatlarının yaratılması, yoksulluğun azaltılması ve sürdürülebilir ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması için esastır. Yoksullar, özellikle kadınlar ve gençler için

hem gelir hem de güç sağlayan, insana yakışır işler sağlamak çok önemlidir. Hızlı ekonomik büyüme, potansiyel olarak, yoksulluğun azalmasına yol açabilecek üretken ve ücretli istihdamın yüksek oranda genişlemesini sağlayabilmektedir. Bununla birlikte, büyüme sürecinin yoksulluğun azaltılmasına katkısı yalnızca ekonomik büyüme oranına değil, aynı zamanda yoksulların daha üretken istihdam kategorilerinde artan işgücü talebine cevap verme yeteneğine de bağlı olmaktadır (UN, 2007).

Şekil 2.1'e bakıldığında 2022'de, 1991'deki 2,28 milyar kişiye kıyasla dünya çapında yaklaşık 3,32 milyar insanın istihdam edildiği tahmin edilmektedir. Bu da yaklaşık 1,04 milyar insan artışına denk gelmektedir. 2019 ile 2020 yılları arasında küresel istihdamda gözle görülür bir düşüş yaşanmış ve muhtemelen Coronavirüs pandemisinin neden olduğu ani ekonomik şok nedeniyle istihdam edilen insan sayısı 3,3 milyardan 3,19 milyara düşmüştür.

Şekil 2.1. Küresel İstihdam Tablosu (1991-2022)

Kaynak: <https://www.statista.com/statistics/1258612/global-employment-figures/>, 15 Mayıs 2022.

İşsizlik ve istihdam istatistiklerinin temel amacı ekonominin döngüsel performansını izlemek olmasına rağmen, işsizlik oranı ekonominin gücünün bir

göstergesi olarak kullanılmaktadır. Dünyadaki yoksulluğu ortadan kaldırmak için, öncelikle onları tanımlamayı gerektiren temel nedenlerini ele almak gerekmektedir. Bu anlamda, yoksulluk içinde yaşayan nüfusun özellikleri hakkında bilgi verilmesi esastır. Özellikle istihdam durumlarına ilişkin veriler (yani, çalışıyorlar, işsizler veya işgücünün dışında olup olmadıkları), yoksulluğu tetikleyen faktörler hakkında değerli bilgiler sağlayabilmektedir.

Çalışan yoksullar olarak da bilinen, yoksulluk içinde yaşayan çalışan kişiler söz konusu olduğunda, düşük kazançların ve daha genel olarak yetersiz çalışma koşullarının neden olması muhtemeldir. Tersine, işsizler veya işgücü dışından yoksul olan kişiler söz konusu olduğunda, yoksulluğun nedeni istihdam olanaklarının olmaması ve yetersiz sosyal koruma olabilmektedir. İstihdam, insanları yoksulluktan kurtaracak bir vektör olmalıdır, ancak bu yalnızca yeterli kazanç, iş güvenliği ve güvenli çalışma ortamları dahil olmak üzere iş kalitesi yeterliyse doğru olabilmektedir. İşsizlik ve yoksulluk arasındaki ilişki, büyük ölçüde işgücü piyasasında insana yakışır işin ne ölçüde sağlandığına (ILO, 2009) ve yoksulluğu azaltma sürecinin etkinliği, süreçteki her bir halkanın gücüne bağlıdır. Bu bağlantılar şunlardan oluşmaktadır:

- (i) Ekonominin büyüme oranı,
- (ii) Emek talebinin çıktı esnekliği ve
- (iii) İşgücünün yoksul üyelerinin, özellikle daha üretken istihdam kategorileri için, artan emek talebine yanıt verme yeteneği.

Bu bağlantılardan her birinin eşzamanlı olarak güçlü olması, yoksulluğun hızlı bir şekilde azalmasını sağlarken, bu bağlantılardan herhangi birinin zayıf olması, sürecin yoksulluğu azaltma etkisini zayıflatacaktır (Khan, 2001).

2.1.3. Gelir Eşitsizliği

Yoksulluk ve gelir eşitsizliği, kuşkusuz gelişmekte olan ülkelerin temel kaygıları arasındadır. Tipik bir gelişmekte olan ülke, tipik bir yüksek gelirli ekonomiyle karşılaştırıldığında, yüksek düzeyde maddi yoksunlukla ile karakterize edilmektedir. Yoksullukla mücadele ve gelir eşitsizliklerin en aza indirilmesi, gelişmekte olan dünyanın en önemli önceliklerindendir.

Eşitsizlik alanındaki, özellikle de gelir dağılımındaki en eski ve en önemli ampirik çalışma Kuznets (1955) tarafından başlatılmıştır. Farklı gelişmişlik düzeylerine sahip bir ülke örneğinde gelir dağılımını incelemiş, ekonomik büyüme ve eşitsizliğin ters U şeklinde bir eğri ile ilişkili olduğunu savunmuştur. Bununla birlikte, son zamanlarda yapılan birçok ampirik çalışma, bu ilişkinin sıklıkla doğrulanmadığını ileri sürmüştür. Aslında, Addison ve Cornia'nın (2001) modeline göre, güçlü ekonomik büyüme, yüksek gelir eşitsizliği bağlamında yoksulluğu azaltmada farklı sonuçlar verebilmektedir. Tabassum (2005), ekonometrik bir bakış açısıyla, gelişmiş ülkelerin yüksek büyüme oranlarına ulaştığını ancak yoksulluğu ve gelir eşitsizliğini ortadan kaldıramadığını göstermiştir. Aynı yıl, Ravallion (2004), belirli bir ülkedeki yoksul insanların yüzdesinin, gelirin yeniden dağıtılmasıyla birlikte bir kamu eylemi veya stratejisi olduğunda azaldığını öne sürmüştür.

Artan gelir eşitsizlikleri büyüme için önemlidir. Yüksek oranda eşitsizlik, düşük gelirli haneleri sağlıklı kalma ve fiziksel ve beşeri sermaye biriktirme yeteneğinden mahrum bırakarak büyümeyi düşürmektedir (Galor ve Moav, 2004; Aghion, Caroli ve Garcia-Penalosa, 1999; Dabla-Norris, vd, 2015). Örneğin, yoksul çocukların düşük kalitede okullara gitmesi ile üniversite kazanma ihtimalinin düşmesi, eğitime yetersiz yatırım yapılmasına yol açabilmektedir⁴. Sonuç olarak, işgücü verimliliği, daha eşitlikçi bir dünyada olacağı boyuttan çok daha düşük olacaktır (Stiglitz, 2012). Aynı şekilde, Corak (2013) gelir eşitsizliğinin daha yüksek olduğu ülkelerin nesiller arasında daha düşük hareketliliğe sahip olma eğiliminde olduğunu ve ebeveynlerin gelirinin çocukları üzerinde daha önemli bir belirleyici olduğunu bulmuştur.

Gelir eşitsizliği, büyümenin yoksulluğu azaltma yönündeki hızını da etkilemektedir (Ravallion, 2004). Büyüme, başlangıçtaki eşitsizlik düzeylerinin yüksek olduğu veya büyümenin dağılım modelinin yoksul olmayanları kayırdığı ülkelerde yoksulluğu azaltmada daha az etkilidir. Ayrıca, ekonomilerin periyodik olarak büyümeyi baltalayan çeşitli türden şoklara maruz kalması ölçüsünde, daha yüksek eşitsizlik, nüfusun daha büyük bir bölümünü yoksulluğa karşı savunmasız hale getirecektir. Gelir

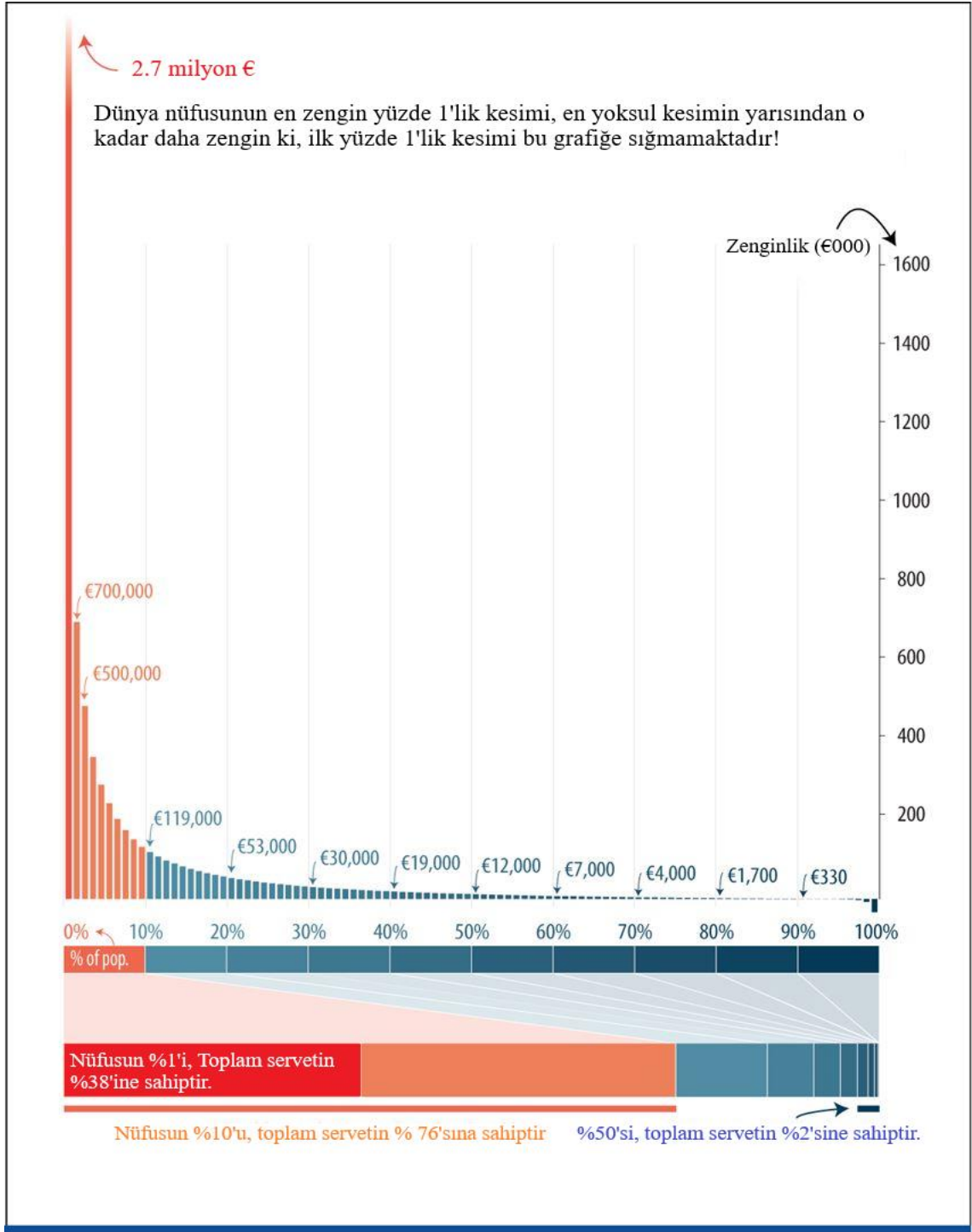
⁴ Artan gelir eşitsizlikleri, hem elde edilen eğitimin miktarı (örneğin, eğitim yılı) hem de kalitesi (yani beceri yeterliliği) açısından, ebeveyn eğitimi daha zayıf olan bireyler arasında beceri gelişimini baskılayabilir. Bununla birlikte, daha zengin geçmişlere sahip bireylerin eğitim sonuçları eşitsizlikten etkilenmez (Cingano, 2014).

eşitsizlikteki artış, büyümede yoksulların payını azalttığı için ekonomik kalkınmanın önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Bu nedenle, yoksulluğu ve gelir eşitsizliğini azaltmak, kalkınma sürecinde temel bir politika hedefidir. Çünkü yoksulluğun azaltılması sürecinde büyümenin yanı sıra adil bir gelir dağılımının sağlanması daha etkin sonuçların elde edilmesi açısından önemlidir.

Gelir eşitsizliği başlı başına bir sorundur ama aynı zamanda aşırı yoksulluğun ortadan kaldırılmasına yönelik bir zorluktur (UNICEF, vd, 2014; Kabeer, 2010). Gelir eşitsizliği yoksulluk için önemlidir, çünkü bireylerin veya hanelerin toplumdaki göreceli konumu, refahlarının önemli bir yönü olarak kabul edilmektedir (Coudouel, vd, 2002). Ayrıca, birçok gelişmekte olan ekonomide eşitsizliğin yüksek seviyelerde devam etmesi, yoksulluğun azaltılmasını daha da zorlaştırmıştır.

Daha fazla eşitsizliğin, ekonomik büyüme oranından bağımsız olarak, ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltma olasılığını düşürdüğü şimdiye kadar iyi bilinmekte ve aynı zamanda aşırı eşitsizliğin büyümeyi engelleyebileceği konusunda artan bir fikir birliği bulunmaktadır (Birdsall, 2005). Bugün eşitsizlikler 20. yüzyılın başlarındakiyle hemen hemen aynı durumdadır ve pandemi ve etkileri durumu daha da kötüleştirmeye devam etmektedir. Yakın zamanda yayınlanan “Dünya Eşitsizlik Raporu” bu soruna ışık tutmaktadır (Chancel, vd, 2022).

Şekil 2.2’de gösterildiği gibi, mevcut eşitsizlikler aşırı düzeydedir. Küresel nüfusun en yoksul olanların yarısı, yetişkin başına sadece 2.900 Euro’ya (SAGP’ye göre) sahipken, en zengin yüzde 10'luk kesim bunun kabaca 190 katına sahip bulunmaktadır. Bugün en zengin yüzde 10, tüm gelirin yüzde 52'sine sahipken en yoksul yüzde 50'nin tüm gelirden aldığı pay ise yüzde 8,5 düzeyindedir.

Şekil 2.2. Küresel Eşitsizlik

Kaynak: Stanley, 2022: 51.

Eşitlik; adalet gibi, çoğu toplumda önemli bir değerdir. İdeoloji, kültür ve din ne olursa olsun, insanlar eşitliği önemsemektedir. Eşitsizlik, toplumun belirli kesimleri için

sürekli dezavantajın bir yansıması olan gelir hareketliliği ve fırsat eksikliğinin bir işareti olabilmektedir. Artan eşitsizliğin ayrıca büyüme ve makroekonomik istikrar için önemli etkileri bulunmaktadır; politik anlamda karar alma gücünü birkaç kişinin elinde toplayabilmekte, insan kaynaklarının yetersiz kullanımına yol açabilmekte, yatırımları azaltan siyasi ve ekonomik istikrarsızlığa neden olabilmekte ve kriz riskini artırabilmektedir (Dabla-Norris, vd, 2015). Gelir eşitsizliğinin önemli küresel sosyal, sağlık ve çevresel etkileri de bulunmaktadır ve bu, ülkelerin seçimi ve onların tarihsel, kültürel, politik ve ekonomik bağlamlarıyla bağlantılı olabilmektedir (Hojjat ve Hojjat, 2017).

2.1.4. Enflasyon

Yoksulluğa neden olabilecek birçok faktör olmakla birlikte, enflasyon yoksulluğun belirlenmesinde etkili bir neden olarak kabul edilmektedir. Genel olarak emtia ve gıda fiyatları arttığında, yoksulluk sorunu daha da şiddetlenmektedir. Genellikle yoksullar üzerindeki "en acımasız vergi" olarak tanımlanan ve mal ve hizmet fiyatlarındaki sürekli artışı ifade eden enflasyonun, zenginlerden daha çok yoksulları incittiği şeklinde yorumlanmaktadır (Easterly ve Fischer, 2001). Temel ihtiyaçların maliyeti arttıkça, bu ihtiyaçların karşılanması için gerekli finansal kaynak miktarı da artmaktadır. Bir kişinin gelir düzeyi enflasyon yükseldikçe artmadığında daha da yoksullaşacaktır.

Herhangi bir ekonomide enflasyon önemli bir zorluktur. Prensip olarak, tüm politikacılar düşük enflasyon istemektedir. Diğer şeyler eşit olduğunda, bir ülkenin makroekonomik istikrarının tek haneli enflasyon sağlanacağı yaygın olarak kabul edilmektedir. Makroekonomik istikrar, büyüme, planlama ve kalkınma için kritik olduğundan, istikrar hedeflerine ulaşılabilecekse, diğer ekonomik temellerdeki değişiklikler izlenmelidir. Enflasyon, fiyatların herhangi bir anda büyüyebileceği, düşebileceği veya sabit kalabileceği için, toplam fiyat seviyesinin ortalama bir ölçüsüdür; fiyatlardaki sürekli yükseliş, ekonomiyi, özellikle de fiyat artışlarını dengeleyecek çok az rezervi olan veya hiç rezervi olmayan yoksulları etkilemektedir (Orji, vd, 2015; Tenzin, 2019).

Artan enflasyon, dünyadaki birçok hane için önemli bir zorluk teşkil etmektedir. Daha yüksek fiyatlar, gerçek ücretlerin ve tasarrufların değerini aşındırabilmekte ve

hanehalklarını daha yoksul bırakabilmektedir. Ancak bu etkiler eşit olarak hissedilmemekte; düşük ve orta gelirli haneler, varlıklı hanelere göre yüksek enflasyona karşı daha savunmasız olma eğilimindedir. Bu, gelirlerinin, varlıklarının ve tüketim sepetlerinin bileşimini yansıtmaktadır. Ancak enflasyon, küresel yoksulluk sınırının altında yaşayan en yoksul haneleri daha az doğrudan etkileyebilmektedir. Bunun nedeni, en yoksul hanelerin asgari ücret gelirine sahip olmaları ve enflasyondan daha az etkilenmelerini sağlayacak geçimlik tarım veya takas gibi parasal olmayan gelirlere güvenme eğiliminde olmalarıdır (Gill ve Nagle, 2022).

Uluslararası Para Fonu'na (IMF) göre, son dönemde küresel enflasyondaki artışın bir dizi faktörden kaynaklandığı görülmektedir. Öncelikle, küresel salgın tedarik zincirini kesintiye uğratmış ve muhtemelen enflasyonist arz şoklarına neden olmuştur. Covid-19 pandemisinin neden olduğu sokağa çıkma kısıtlamaları ve müteakip mali yardım paketleri, kısıtlı arzla eşleşen yapay talep fazlası üretmiş ve bu da başka bir enflasyon tetikleyicisine neden olmuştur (Avdiu ve Unger, 2022). Pandeminin ardından Rusya-Ukrayna çatışması tüm dünya ekonomisinde şok dalgaları yaratmıştır. Arz kesintilerine ilişkin belirsizlik arttıkça, enerji de dahil olmak üzere emtia fiyatları keskin bir şekilde artmıştır (Bachmann, vd, 2022; Chepeliev, vd, 2022). Bu, enerji arzı şokları ve ticari arz şokları aracılığıyla kendini gösterirken enerji, emtia ve gıda fiyatlarının yükselmesine yol açarak birçok ülkede küresel enflasyonun yükselmesine neden olmuştur.

2.1.5. Ticari Açıklık

İhracat ve ithalat toplamının GSYH'ye oranı olarak tanımlanan ticari açıklık yada dış açıklık evrensel olarak ekonomik büyüme ve refah için gerekli olan ulusal politika araçlarının temel bileşeni olarak görülmektedir. 20. yüzyılın ortalarından bu yana sanayileşmiş ülkelerin kayda değer büyümesinde ve 1970'lerden bu yana başarılı ekonomik kalkınma örneklerinin merkezinde olduklarına inanılmaktadır. Ekonomilerini küresel ekonomiye açmak, birçok gelişmekte olan ülkenin belirli ürünlerin imalatında rekabet avantajları geliştirmesini sağlamak için elzem olmuştur (Winters, 2000).

Ticari açıklığın avantajı ve dezavantajı üzerine bir polemik bulunmaktadır. Birçok ülkede yapılan bazı araştırmalara dayanarak, bir ülkede ticarete açıklık ile yoksulluk arasında 3 bağlantı modeli olduğu bulunmuştur;

- (1) ticari açıklık yoksulluğun azalmasına neden olur,
- (2) ticari açıklık yoksulluğun artmasına neden olur,
- (3) ticari açıklık ile yoksulluk arasında karmaşık bir bağlantı vardır (Agusalim, 2017).

Ticari açıklığın yoksulluğu azaltmadaki etkisi, ticarete açıklığın ekonomik büyümeyi hızlandırabildiği ve yoksulluğu azaltabildiği, Okungbowa ve Eburajolo (2014), Oyewale ve Amusat (2013) ve Fischer (2003) tarafından yapılan araştırmalarla kanıtlanmıştır. Ekonomistlerin ve ekonomik kuruluşlardan uluslararası ticaretten yana olanlar, 1980'lerden itibaren küreselleşme dalgasının ekonomik eşitliği teşvik ettiğini ve yoksulluğu azalttığını iddia etmişlerdir (Dollar ve Kraay, 2002). Ancak, küreselleşmenin ülkeyi yoksullaştırdığını iddia eden Chen ve Ravallion (2007), Ravallion (2006) ve Abbott (2003) tarafından yapılan araştırmalar, ekonomik küreselleşmenin büyümesine rağmen yoksulluğun hala yüksek olduğunu göstermiştir.

Ticaret ve yoksulluk arasındaki ilişki genellikle ticaret ve büyüme arasındaki ilişkiden türetilmektedir. Büyümenin her zaman yoksullar için iyi olduğu şeklindeki ünlü "Bhagwathi hipotezi"ne ve ampirik literatürde, ticari serbestleşmenin daha fazla ticari açıklığa yol açtığını gösterdiğine dayanmaktadır. Ticaretin serbestleştirilmesi, ticari engellerin azaltılması ve ticaretin teşvik edilmesi anlamına gelmektedir. Bu nedenle, ticaretin serbestleştirilmesi yoksulluğun azaltılması için uygun bir politika aracı olarak görülebilmektedir. Yerli ürünlere yeni pazarlar açmakta ve iç piyasaya yeni ürünler sunmaktadır. Bu hem tüketicilere hem de üreticilere fayda sağlamakta ve dolayısıyla milli gelirin artmasına neden olmaktadır. Tüm uluslar uluslararası pazarda rekabet edebileceğinden ülkenin ekonomik büyümesini etkileyecektir (Todaro ve Smith, 2006). Gelişmekte olan ülkeler, 2015 yılına kadar Binyıl Kalkınma Hedeflerine (BKH) ulaşmak için ulusal ve küresel ekonomik büyümeye bağımlıdır. Bu bağlamda, uluslararası ticaret, ekonomik ilerlemeyi teşvik etmek ve yoksulluğu azaltmak için güçlü bir araç olarak kabul edilmektedir. Hem teorik hem de ampirik kanıtlar, ticaretin serbestleştirilmesinin, yoksulluğu azaltmak için en güçlü araç olmasa da, en ucuz ve en erişilebilir araç olmasına rağmen, yoksulluğu hafiflettiğini söylemektedir (Winters, vd, 2004).

2.1.6. Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Doğrudan yabancı yatırım (DYY), bir ekonomide yerleşik bir yatırımcının, başka bir ekonomide yerleşik bir işletme üzerinde kalıcı bir ilgi ve önemli derecede bir etki oluşturduğu bir sınır ötesi yatırım kategorisidir. DYY, ekonomiler arasında istikrarlı ve uzun süreli bağlantılar yarattığı için uluslararası ekonomik entegrasyonda kilit bir unsurdur. DYY, ülkeler arasında teknoloji transferi için önemli bir kanaldır, dış pazarlara erişim yoluyla uluslararası ticareti teşvik eder ve ekonomik kalkınma için önemli bir araç olabilir. DYY, yalnızca sermaye eksikliğini gidermeye yardımcı olmakla kalmayıp aynı zamanda yeni teknolojilerin, yeni yönetim tekniklerinin ve becerilerinin aktarılması, işçilerin niteliklerinin iyileştirilmesi için bir kanal görevi gören ev sahibi ülkenin refahının iyileştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Ekonomik büyümeye, iş fırsatlarına ve ev sahibi ülkeler için devlet bütçesinin artmasına yol açmaktadır (Haddad ve Harrison, 1993; Markusen ve Venables, 1999).

Teorik ve ampirik olarak çoğu ekonomist, doğrudan yabancı yatırımın ekonomik büyümeye katkı sağlayan iş yaratma, bilgi transferi yoluyla yoksulluğun azaltılmasını olumlu yönde etkileyebileceğine inanmaktadır (Gohou ve Soumare, 2012; Shamim, vd, 2014). Ancak, bu konuda çelişkili argümanlar bulunmaktadır. Büyümeye, artan sosyal eşitsizlik eşlik ederse yoksulluğu daha da kötüleştirebilmektedir (Choi, 2006; Basu ve Guariglia, 2007; Pham ve Riedel, 2019). Bu nedenle, dünyada DYY'nin yoksulluğun azaltılmasına etkileri üzerine yapılan çalışmalarda artış olmasına rağmen, sonuçları hala yetersizdir. Teorik literatür, DYY'nin yoksulluğu sosyal ve ekonomik yönden de etkileyebileceğini göstermektedir. Sosyal açıdan DYY, istihdam yaratma, altyapı geliştirme ve yerel beceri geliştirme üzerindeki etkisiyle refahı artırmakta, insan sermayesini geliştirmekte, teknolojik ilerlemeyi teşvik etmekte ve emek verimliliğini artırmaktadır.

DYY'nin ayrıca yoksulluğun azaltılması üzerinde doğrudan veya dolaylı bir etkisi de olabilmektedir. DYY, yayılma etkileri yoluyla yoksulluğun azaltılması üzerinde doğrudan etkilere sahip olabilmektedir. Çok Uluslu Şirketler (ÇUŞ'ler), tedarikçinin ürünlerinin kalitesini artırmak ve modern teknolojiyi ev sahibi ülkedeki yerel şirketlere aktarmak için teknik yardım, eğitim ve diğer bilgileri sağlamaktadır. Bu bütünleşik hareketin sonunda toplam faktör verimliliği ve ekonomik büyüme artarak bireysel ve

ulusal refahın artmasına katkı sağlamaktadır. Doğrudan yabancı yatırımın doğrudan etkisinin bir başka kanalı, iş yaratma, altyapı ve insan sermayesi geliştirme, ev sahibi ülkenin daha iyi sanitasyon hizmetleri ve etkili su sağlama sistemleri gibi temel sosyal olanaklarına artan yatırımdan oluşmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımın refah üzerindeki dolaylı etkisi ise makroekonomik düzeyde açıklanmaktadır. DYY, kişi başına geliri artırarak yoksulluğu azaltabilmektedir. Aynı zamanda ev sahibi ülkede tamamlayıcı politikalar varken, içe dönük doğrudan yabancı yatırımlardan elde edilen kazançtan yoksullar büyük olasılıkla pay da alacaktır. Bu tür tamamlayıcı politikalar arasında insan sermayesi ve altyapı geliştirme, makroekonomik istikrar, daha iyi yönetim ve kurum performansı, finansal gelişme vb. bulunmaktadır (Nguea, 2020).

Ekonomik kalkınmanın nihai amacı insanlara sosyal ilerleme sağlamaktır, bu nedenle ekonomik kalkınmayı sağlamak için yoksulluğun azaltılması amacı her zaman birinci önceliğe sahiptir. Bu amaca ulaşmak için, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyümeyi hızlandırmak ve insanların gelirini artırmak, böylece yoksulluğu azaltmak için iç ve dış kaynaklardan yararlanmaları gerekmektedir.

2.1.7. Vergiler

Büyüme ve vergi gelirleri arasındaki ilişki, Smith'ten (1776) bu yana 244 yıldır iktisatçılar arasında tartışma konusu olmuştur. Ekonomilerin daralma dönemlerinde devletlerin finansman kaynağını oluşturan vergilerde azalma görülürken, ekonomik genişleme dönemlerinde vergi gelirleri artış göstermektedir. Bu bağlamda, istikrarlı büyüme gösteren Gelişmiş Ülkelerin vergi gelirleri, istikrarsız büyüme gösteren Gelişmekte Olan Ülkelerin vergi gelirlerinden daha yüksektir (Goode, 1980).

Vergi, servetin yeniden dağıtılması için kilit araçtır. Zengin ve yoksul arasındaki uçurumu kapatmak sadece ahlaki ve etik bir zorunluluk olmamakla birlikte, aynı zamanda piyasaya dayalı bir ekonomide sağlıklı bir dengeyi yeniden kurmak için de kritik öneme sahiptir. Vatandaşlar ve hükümetleri arasındaki sosyal sözleşme ve artan oranlı vergilendirme sistemi, güçlü, demokratik ve etkili devletler yaratmanın merkezinde yer alır. Bu anlayışla hükümetlerce karar verilip uygulanacak vergi politikalarının eşitsizlik ve yoksulluğun azaltılması üzerinde olumlu ya da olumsuz bir etkiye sahip olabilecektir. Pek çok ülke, özellikle gelişmekte olan ülkeler, temel projelerini finanse etmeyi

zorlaştıran değişken gelir kaynaklarından muzdariptir. Ayrıca ülkede çok sayıda yoksul insan oluşu, vergi geliri artışlarının bu insanları olumsuz etkileyeceğine dair endişeleri bulunmaktadır. Bu anlamda, genellikle kamu gelirleri artırılmaya çalışılırken, aynı zamanda vergi geliri artışlarının yoksullar üzerindeki etkisi en aza indirilmeye çalışılmaktadır. Genel sezgi, satış vergisi gibi kademeli vergilerdeki artışların, kurumlar vergisi gibi artan oranlı vergilerdeki artışlara göre yoksullar üzerinde daha olumsuz bir etkiye sahip olacağı yönündedir (Feltenstein, vd, 2017).

Devletin yürüttüğü doğru maliye politikası ülke refahının temelini oluşturmaktadır. Bütçenin oluşumu, aynı zamanda optimal vergi oranları seviyesinin temelini oluşturan ülkede işleyen vergi sisteminin teorik-metodolojik temeline bağlıdır. Vergi yapısı ve düzeyi, devlet politikası konuları arasında öncelikli bir yere sahiptir. Bu iki faktör, önemli kamu programlarını finanse etme olanaklarını ve yeteneklerini tanımlamakta, ekonomik büyüme ve kalkınmayı, yoksulluk düzeyini, tüketim düzeyini, eşitsizliğin azaltılmasını ve diğer ekonomik ve sosyal boyutları etkilemektedir. Dolayısıyla vergi oranlarına ilişkin hususlar, ülkedeki sosyo-ekonomik ve siyasi süreçlere paralel olarak sürekli iyileştirme ve geliştirmeyi gerektirmektedir. Vergi yükünün oluşum sürecinde, mükellef ve vergi makamları arasındaki ilişkilerde psikolojik yönlerin dikkate alınması, mükelleflerin bazı vergi türleri üzerindeki olası tepkilerinin belirlenmesi önemlidir. Gelişmiş ülkelerde toplanan vergilerin önemli bir kısmı doğrudan vergilerden oluşurken, gelişmekte olan ülkelerde toplanan vergilerin ana kaynağını dolaylı vergiler oluşturmaktadır. Dolaylı vergiler sadece gelir dağılımını değil aynı zamanda yoksulluğu da etkilemektedir ve temel mallar üzerindeki yüksek tüketim vergileri, gelişmekte olan ülkeler için daha yüksek yoksulluk oranlarına yol açmaktadır (Lustig, 2017).

2.1.8. Krizler

Küreselleşmeyi ve yoksulları kapsayan tartışmaların çoğu, ekonomik büyüme dönemlerinde, ortalama gelir arttığında yoksullara ne olduğu üzerine odaklanmaktadır. Genel kanı, yoksulların daha iyi durumda olduğu yönündedir. Peki, krizlerin tetiklediği ekonomik gerileme dönemlerinde yoksullara ne olmaktadır? Geleneksel görüş, sadece daha da kötüleşmekle kalmayıp, yoksul olmayanlara göre orantısız bir şekilde büyük zorluk çektikleri yönündedir. Krizlerin çeşitli şekillerde yoksulluğu derinleştirme ve gelir eşitsizliğini bozması her zaman beklenen durumdur. Bir krizin ardından kişi başına

düşen GSYH'deki azalma, gelir dağılımındaki bozulma ve yoksulluktaki artış ile ilişkilidir. Bir kriz, bir ülkenin ortalama gelirinin düşmesine neden olduğundan, artan gelir eşitsizliği, nüfusun en düşük gelire sahip beşte birinin gelir payındaki düşüşten ve en zengin beşte birinin gelir payındaki artıştan kaynaklanmaktadır (Baldacci, vd, 2002).

Finansal krizlerin ve bunun sonucunda ortaya çıkan ekonomik krizlerin, ilgili toplulukların hem ekonomik hem de sosyal refahı üzerinde ciddi etkileri bulunmaktadır. Gerçekten de, geçmişteki mali krizler, sosyal refah göstergelerinde, durumu en iyi tanımlayan sosyo-ekonomik kriz terimini haklı çıkaracak derecede, kısa ve uzun vadeli belirgin bozulmaya dair yeterli kanıt sunmaktadır. 1990'ların sonundaki Doğu Asya krizinden (Endonezya, Malezya, Tayland ve Kore) ve Arjantin (1995) ve Venezuela (1994) krizlerinden ampirik kanıtları analiz eden Ötke-Robe ve Podpiera (2013: 5-6), “yoksulluk, hemen hemen tüm mali krizlerde, gelir kaybı, iş ve hane halkı ve toplulukların mal ve hizmetlere erişiminin, yükselen fiyatların ve düşen varlık değerlerinin birleşiminin bir sonucu olarak artmıştır” olarak belirtmişlerdir. Ayrıca (Kindleberger ve Aliber, 2005) ve Venette (2003) finansal/ekonomik krizin orantısız bir şekilde yoksulları ve her anlamda en savunmasız olanları (örneğin gençler, yaşlılar ve hastalar, kadınlar) incittiğini ve finansal/ekonomik krizle ilişkili sosyal dışlanma ve artan gelir eşitsizliklerinin, sosyal uyum üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu vurgulamışlardır.

Dünya Bankası'na (2001) göre ekonomik krizlerin yaşam standartları üzerindeki etkisi; artan gelir yoksulluğu ve eşitsizlikle sınırlı kalmayıp, önceden yoksul olmayan sosyal grupların yoksullaşabileceği ve daha önce yoksul olanların yoksulluktan kurtulabileceği anlamında, kapsamlı mobilite ile karakterize edilmektedir. Ötke-Robe ve Podpiera (2013), şiddetli bir finansal krizi sosyal bir krize dönüştüren; ürün ve işgücü piyasası kanalı, finansal piyasa kanalı, kamusal ve özel başa çıkma stratejileri kanalı gibi belirli kanalların olduğunu öne sürmektedir. Bu kanallardan yayılan finansal kriz, iş kayıpları ve daha yüksek işsizlik (veya savunmasız istihdam); azaltılmış talep, çalışma saatleri ve kazançlar; gıda ve enerji için daha yüksek maliyetler; tasarrufların aşınması ve varlık değerlerinin düşmesi; krediye erişimin azalması; sıkı likidite koşulları; sosyal refah programlarına yapılan devlet harcamalarının azaltılması ve gıda, sağlık ve eğitime yapılan özel harcamaların azaltılması ile çocuk işçiliği ve üretim varlıklarının satışı gibi

bir dizi olumsuz sosyo-ekonomik sonuçlara ve kayıplara yol açmaktadır. Gerçekten de, ağırlıklı olarak sağlık ve eğitim göstergeleri olmak üzere çoğu sosyal göstergenin, bir makroekonomik kriz sırasında ya kötüleştiği ya da daha yavaş bir hızda iyileştiği görülmüştür (World Bank, 2001b)

Ekonomik güvensizlik, yoksul ve yoksul olmayan herkes için bir endişe kaynağıdır. Makroekonomik krizler sadece yoksulların mevcut yaşam standartlarını etkilemekle kalmaz, aynı zamanda yoksulluktan kurtulma yeteneklerini de etkilemektedir. Krizler sadece daha yüksek yoksulluk oranlarına neden olmakla kalmaz, aynı zamanda yoksulların beşeri sermayesinde geri dönüşü olmayan hasarlara da neden olabilmektedir.

2.2. SOSYAL VE DEMOGRAFİK FAKTÖRLER

Yoksulluk ile kamu, sağlık ve eğitim harcamaları arasındaki ilişki, uzun zamandan beri birçok politika yapıcının ve akademisyenin dikkatini çekmiştir. Birçok araştırmacı, hükümet harcamalarındaki artışın yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunabileceğini ve aynı zamanda sağlık ve eğitimin kalitesini de yükselteceğini belirtmişlerdir. Artan hükümet harcamalarının ekonomik büyümeyi tetikleyebileceği, insanların yeterliliğini artırabileceği ve işlem maliyetlerini azaltabileceği yönündeki birçok akademisyenin görüşü ile de desteklenmektedir. Ayrıca, Asghar, Hussain ve Rehman'a (2012) göre, hızlı ekonomik büyümeyi sürdürebilmek için gerekli olan sosyal yardım ve altyapı tesislerinin öngörülmesi halinde, kamu harcamalarının büyümeyi, kalkınmayı ve dolayısıyla yoksulluğun azaltılmasını olumlu yönde etkileyebileceğini ifade etmişlerdir. Politika yapıcılar, özellikle kalkınmanın ilk aşamalarında sağlık ve eğitime daha fazla harcama yapılmasını önermektedir. Aynı şekilde, Birleşmiş Milletler'e (2013) göre, sağlık hizmetleri, eğitim, güvenli içme suyu ve uygun sanitasyon, insani gelişmeyi güvence altına almak ve sürdürmek, yoksulluğu azaltmak ve diğer kalkınma hedeflerine ulaşmak için kamu harcamaları gereklidir (UN, 2013).

2.2.1. Eğitim Harcamaları

Eğitim, herhangi bir ulusun ekonomik gücü, uzun vadeli hayatta kalabilmesi ve refahı için hayati öneme sahiptir. Eğitimin, meslek seçimini, işe erişimi ve ücret düzeyini

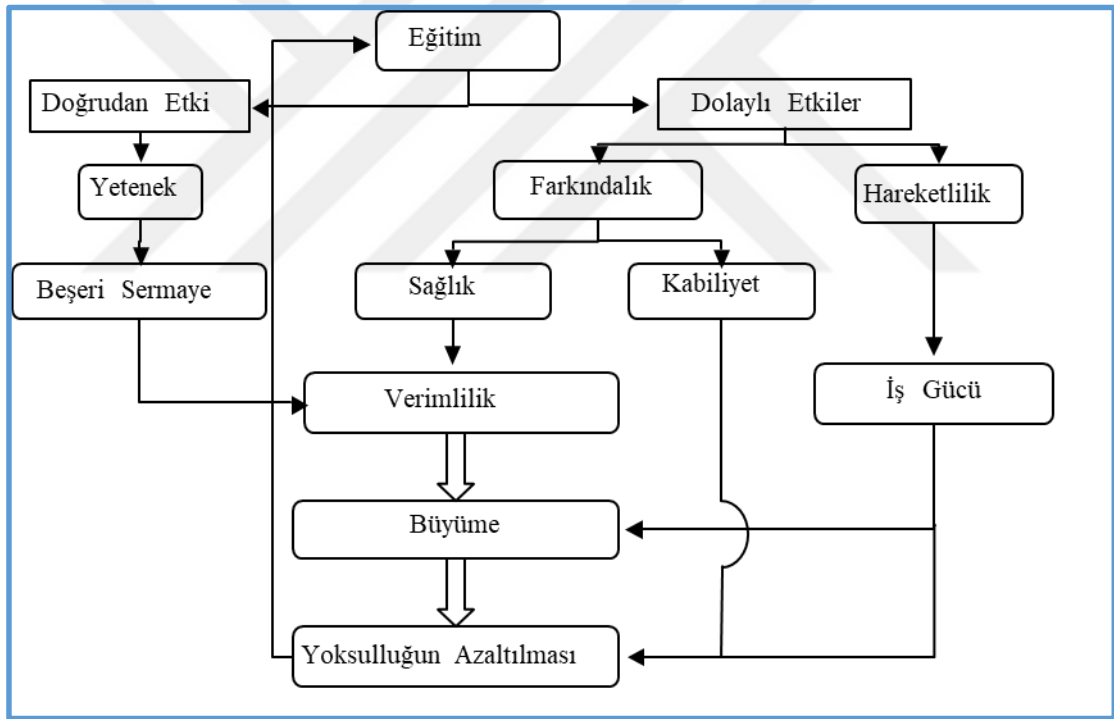
belirlemesi ve iş piyasasında yetenek ve üretkenliğin bir işareti olması anlamında gelir eşitsizliğini azaltmada önemli bir rol oynayabilmektedir. Kumar ve Ahmad (2008) eğitimi, bireyin hem maksimum düzeyde gelişmesini hem de toplumun maksimum düzeyde mutlu ve refah içinde yaşamasını sağlayan amaçlı, bilinçli veya bilinçsiz, psikolojik, sosyolojik, bilimsel ve felsefi bir süreç olarak tanımlamaktadır. Tereddütsüz, eğitim tüm insanlara verilmesi gereken mutlak insani bir haktır. Her ulusta eğitim, statüsüne veya sosyal sınıflarına bakılmaksızın her bir vatandaş için erişilebilir olmalıdır ve bu erişimi sağlamak hükümetlerin temel sorumluluğudur. Eğitim, ulus gelişimi ile bağlantılı ve ilişkilidir. Otive (2007) okullaşmanın üretkenliği, sağlığı iyileştirdiği ve çocuk işçiliği gibi yaşamın olumsuz özelliklerini azalttığını ve güçlendirmeyi sağladığını belirtmektedir.

“Eğitim, kalkınmanın kilit bir indeksidir” UNESCO (2002)

Bir ülkenin kişi başına toplam gelirinde, büyümesinde ve gelir eşitsizliğinde meydana gelecek küçük bir değişiklik, yoksulluğun azaltılmasına da yardımcı olabilmektedir. Bu şekilde yoksulların gelirindeki artış, GSYH’de az bir büyümeye ve gelir dağılımında iyileşmeye katkı sağlasa da, yoksullara sürdürülebilir bir şekilde refah sağlarken, yalnızca gelir destekleri veya sübvansiyonlar onlara yalnızca daha kısa bir süre için yardımcı olacaktır. Bu, “insanları yetkin kılmak” ile “insanları yetenekli kılmak” arasındaki farktır. Örneğin, gelişmekte olan ülkelerdeki okuma-yazma bilmeyen insanların çoğu yoksul olduğundan, daha eğitilmiş bir nüfusu takip eden bir politika, ekonomide vasıflı işgücü arzının artmasına yol açacak, bu da ücret oranını düşürme eğiliminde olacak ve vasıflı işgücü talebini artıracaktır. Yoksul yerlerde, gençler ve çocuklar, ailelerine ek gelir sağlamak için okulu bırakmak zorunda kalmaktadır (Janjua ve Kamal, 2011).

Geçtiğimiz on yıllar boyunca eğitim, yoksullukla mücadelede önemli bir araç olarak geniş çapta kabul görmüştür. Eğitim, insanların yoksulluktan ve açlıktan kurtulmanın önemli bir yolu olan para kazanma araçlarını artırmalarını sağlamaktadır. Daha fazla insanın eğitim almasını sağlamanın, yoksulluğu azaltmanın etkili bir yolu olduğu defalarca kanıtlanmıştır. Beşeri ve fiziksel sermayeye yapılan kamu yatırımları, yoksulluğun azaltılmasını sağlamak için bir araç olarak kullanılmıştır (Thorat ve Fan, 2007). Berg (2008)’e göre: “Dünya genelinde, eğitim düzeyi yükseldikçe iş bulma

olasılığının arttığı ve eğitim düzeyi yüksek kişilerin kazançlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur”. Araştırmaya göre, eğitim ve yoksulluk arasındaki bu bağlantı üç mekanizma üzerinden işlemektedir. Birincisi, daha eğitilmiş insanlar daha fazla kazanmaktadır. İkinci olarak, daha fazla (ve özellikle daha kaliteli) eğitim, ekonomik büyümeyi ve dolayısıyla ekonomik fırsatları ve gelirleri iyileştirmektedir. Üçüncüsü, eğitim, daha düşük doğurganlık, çocukların daha iyi sağlık hizmetleri ve kadınların işgücüne daha fazla katılımı gibi ekonomik kalkınmayı ve özellikle yoksulların durumunu iyileştiren daha geniş sosyal faydalar sağlamaktadır. Bu bulgular, eğitimin faydalarının (doğrudan ve dolaylı) insanların davranışlarında değişikliklere yol açtığı ve bu davranış değişikliğinin kaçınılmaz olarak yoksulluğun azaltılması üzerinde bir etkisi olduğu görüşünü desteklemektedir.

Şekil 2.3. Eğitimin Yoksulluğun Azaltılmasına Etkisi

Kaynak: Janjua ve Kamal, 2011: 152.

Bazı araştırmalar da, eğitimin veya beşeri sermayenin ekonomik rolünün, kişi başına düşen geliri artırarak ekonomik büyümeyi desteklemek olduğunu iddia etmektedir. Ampirik çalışmaya dayalı sonuçlar, bir ülkenin beşeri sermaye stoğu ne kadar yüksekse, gelir artış hızının da o kadar yüksek olacağı görüşünü desteklemektedir. Öte yandan,

çeşitli araştırmalar da ekonomik büyümenin arkasında sadece örgün eğitimin (okullaşmanın) bulunmadığı, diğer faktörlerin de (fiziki sermaye birikimi, dış ticaret ve finansal hizmetlerin yaygınlaşması) da ekonomik büyümeyi desteklediği görüşünü desteklemektedir (Mitch, 2005).

2.2.2. Sağlık Harcamaları

Sağlık harcamaları, beşeri sermayeyi güçlendiren, üretkenliği artıran ve böylece ekonomik performansa katkıda bulunan sağlık fırsatlarının daha iyi karşılanmasına fırsat oluşturmaktadır. Sağlıklı bir nüfus, daha yüksek üretkenlik, dolayısıyla kişi başına daha yüksek gelir anlamına gelmektedir. Gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasındaki ekonomik büyümedeki farklılığın %50'si sağlıksızlığa ve düşük yaşam beklentisine bağlanmaktadır (WHO, 2005). Sağlık harcamaları ve bu harcamaların ekonomik performans üzerindeki etkisi bir ekonomide önemli hususlardır. Bazı araştırmalar, sağlıktaki iyileştirmelerin GSYH'de artışa yol açabileceğini ve bunun tersinin de olabileceğini göstermiştir (Bloom, Canning ve Sevilla, 2004). Sağlık, beşeri sermayenin niteliği içinde önemli bir yer tutmaktadır. Sağlıkta artan harcama, beşeri sermayenin verimliliğini artırmakta, dolayısıyla ekonomik büyümeye olumlu katkı sağlamaktadır (WHO, 2003). Bununla birlikte, ekonomik kalkınma için ne tür ve hangi düzeyde optimal sağlık harcamaların faydalı olduğu konusunda devam eden tartışmalar bulunmaktadır (Agenor, 2008).

Sağlık ve yoksulluk ayrılmaz bir şekilde iç içedir. Bir annenin çocuğunu emzirebilmesi, bir çocuğun okula gidebilmesi, bir aile bireyinin çalışabilmesi, geçimini sağlayabilmesi veya bir aileyi besleyebilmesi... Hepsi bireyin temel sağlık düzeyine bağlıdır. Bir milyardan fazla insan günde 1 dolardan daha az bir gelirle geçinirken, bir çoğunun gelecekte sağlık problemleri maliyetinden tasarruf etme ve hatta bugün ki sağlık hizmetleri için ödeme yapma olanağı çok azdır. Aşırı yoksulluk sağlıkla pek çok şekilde etkileşime girmekte ve bir dizi insani yetenek, olasılık ve fırsatları baltalamaktadır (Müller ve Krawinkel, 2005). Dünyanın her yerinden gelen kanıtlar yoksulluk, açlık ve çocuk sağlığı arasındaki bağlantıyı desteklemektedir. Yoksul çocuğun sağlıksızlığı ve açlığı, okul performansının düşmesine ve dolayısıyla sonrasında nitelikli bir iş bulamama ve aileyi destekleyememe durumuna yol açmaktadır. Böylece yoksulluğu devam ettiren sarmal devam edecektir (McIntyre, Connor ve Warren, 2000). Yoksulluk ayrıca sağlığa

yönelik artan tehlikelere de yol açmaktadır. Yoksul insanların çalışma ortamları genellikle hastalık ve engellilik için daha fazla çevresel risk taşımakta; temiz suya erişim eksikliği gibi diğer çevresel faktörler, yoksul aileleri orantısız bir şekilde etkilemektedir. Dünya nüfusunun %40'ından fazlasının temel sağlık hizmetleri bulunmamakta ve 1 milyardan fazla insan hala güvenli olmayan içme suyu kaynakları kullanmaktadır (Murray, 2006). Yoksulluk ve sağlık arasındaki ilişki, son zamanlardaki uluslararası politika geliştirmede kilit bir odak noktası haline gelmiştir. Kalkınma ve ekonomik söylem benzer şekilde sağlığı, yoksulluğun azaltılması ve sosyoekonomik kalkınmanın merkezi olarak kabul etmektedir.

2.2.3. Kamu Harcamaları

Yoksulluğun azaltılması maliye politikasının temel amaçlarından biridir. Her hükümet maliye politikasını vatandaşlarının refahını artıracak şekilde formüle etmeye çalışmaktadır. Kamu harcamaları ile yoksulluk arasındaki ilişki karmaşıktır ve harcama türüne bağlı olarak değişebilmektedir. Transferlere ve sübvansiyonlara yapılan hükümet harcamaları, yoksul hanelerin gerçek harcanabilir gelirini artırarak yoksulluğu doğrudan azaltabilmektedir. Bunu, yoksul haneler arasında daha iyi beslenme, sağlık ve eğitime yol açarak dolaylı olarak da yapabilmekte ve bu da daha yüksek piyasa gelirine yol açmaktadır. Temel sağlık ve eğitim hizmetlerine ve belirli altyapı türlerine (örneğin, kırsal yollar, su ve sanitasyon, konut) yapılan hükümet harcamalarının, yoksul hanelerin üretkenliğini ve kazanç potansiyelini artırarak yoksulluğu azalttığı da yaygın olarak kabul edilmektedir (McKay, 2004; Mosley vd, 2004; Paternostro, vd, 2007). Bu tür hükümet harcamaların, en azından teoride, gelir yoksulluğunu azaltma olasılığı yüksektir ve bu nedenle genellikle “yoksul yanlısı” olarak ifade edilmektedir (Addison ve Roe, 2004).

Temel sağlık ve eğitim hizmetlerine yapılan kamu harcamalarının gelir yoksulluğu üzerinde doğrudan etkilerinin, vergiler ve transferlerin yaptığı gibi olmadığı unutulmamalıdır. Bunun nedeni, literatürde kullanılan yoksulluk ölçümlerinin çoğunun, bir hanehalkının özel mal ve hizmetler üzerindeki satın alma gücünü yansıtan, ancak sağlık veya eğitim gibi kamu tarafından sağlanan mal ve hizmetleri yansıtmayan gelir ölçümlerine dayanmasıdır. İkincisini daha geniş bir gelir ölçüsüne dahil etmenin zorlukları tipik olarak çok büyük olarak kabul edildiğidir (Chen ve Ravallion, 2010: 1591).

Bununla birlikte, gelişmekte olan ülkelerde transferler ve sübvansiyonlar için yapılan kamu harcamalarının büyük bir kısmı, eksik hedefleme nedeniyle yoksul hanelere ulaşamamaktadır. Örneğin hükümetin sağlık ve eğitim harcamalarının çoğu, özellikle kentsel alanlarda orta sınıflar tarafından kullanılmaktadır (Castro-Leal, vd, 1999; Davoodi, vd, 2010). Dolayısıyla, transferlerin ve diğer “yoksul yanlısı” sektörler üzerindeki harcamaların gerçek etkisi, ülkeler arasında değişebilen harcamaların yoksul haneleri ne kadar iyi hedef aldığına bağlı olacaktır. Bu nedenle, iyi hedeflendiğinde dahi, transferlerin ve sübvansiyonların gelir yoksulluğu üzerindeki genel etkisi belirsiz olmaktadır.

Kamu harcamalarının yoksulluk üzerindeki etkisi, aynı zamanda yoksulluğu finanse edilme şekline de bağlıdır (McKay, 2004). Dolaysız vergilerden, yoksulluk sınırının altında yaşayan hanelerin muaf olması veya dolaysız vergi sisteminin tamamen dışında olmaları nedeniyle, yoksulluk üzerinde etkisinin çok az olduğu düşünülmektedir. Ancak birçok ülkede vergi gelirlerinin önemli bir kısmı dolaylı vergilerden (örneğin katma değer vergisi, özel tüketim vergileri) oluşmaktadır. Örneğin Latin Amerika'da vergi gelirlerinin yaklaşık %60'ı KDV'den sağlanırken, OECD ülkelerinde bu oran %40'tır (Goni, Lopez ve Serven, 2011). Bu tür vergiler, yoksul haneler tarafından tüketilen mal ve hizmetlerin fiyatlarını yükselterek yoksulluğu artırabilmektedir. Kamu harcamalarının parasal finansmanı da daha yüksek enflasyona neden olarak yoksulluk üzerinde olumsuz bir etkiye de sahip olabilmektedir (Easterly ve Fischer, 2001).

2.2.4. Göç

Göç, günümüzün en önemli ekonomik ve toplumsal konularından birisi haline gelmiştir. Eşitsizliklerle dolu dünyanın dört bir yanındaki birçok kişinin hayatta kalma ya da iyi bir yaşam sürme imkanlarını arttırma ya da ailelerinin gelirini, eğitimini ve sosyal katılımını geliştirme amacıyla doğduğu topraklardan göç ettiğini gözlemlemekteyiz. Mevcut küresel ekonominin ayrılmaz bir parçası haline gelen göçün ulusal ve uluslararası bazda, bireyler ve aileleri, çıkış ve varış bölgeleri ve ülke ekonomileri üzerinde, kalkınma ve yoksulluk anlamında önemli etkileri olmaktadır (Siddiqui, 2012).

Uluslararası göç, ücretler, fırsatlar, güvenlik veya yaşam tarzları açısından son derece eşitsiz bir dünyada insanların koşullarını iyileştirme arzusunun güçlü bir

ifadesidir. Bazıları şiddetten, çatışmalardan veya doğal afetlerden kaçmak veya kaçınmak için taşınmak zorunda kalmakta, ancak çoğu, kendine sunulan fırsatlar ile diğerlerinin (genellikle daha zengin yerlerdeki insanların) fırsatları arasındaki boşlukları azaltmak için göç etmeyi seçmektedir. Sanayileşme ve kentleşme uzun zamandan beri, insanların çoğunlukla kırsal alanlardan kentsel alanlara ve aynı zamanda ülkeler arasında kitlesel yer değiştirmeleriyle ilişkilendirilmiştir. Eğitimdeki gelişmelere ve fikirlere, bilgilere ve uygun fiyatlı ulaşım erişim, genellikle göç etme isteğini ve fırsatlarını artırmaktadır (Waddington ve Sabates-Wheeler, 2003).

Göç veren ülkeler açısından göçün potansiyel avantajları çoktur. Göç, havale yoluyla, geliri artırmanın ve tüketimi yumuşatmanın bir yolunu sunmakta; hane halkının kredi eksikliğinin üstesinden gelmesine ve daha verimli faaliyetlerde bulunmanın getirdiği riskleri hafifletmesine olanak tanımakta ve göç, sıkıntı zamanlarında bir başa çıkma stratejisi olarak da işlev görebilmektedir. İşçi dövizleri, konut ve okul gibi yatırımlara ve doğrudan hanehalkı tüketimine harcanabilmektedir. Ayrıca, varış yerinde yeni beceriler ve eğitim edinilebilmekte ve menşe yerine geri transfer edilebilmektedir. Menşe bölgeleriyle bağlarını sürdüren göçmenlerin kaynakları (havaleler, yatırımlar, insan sermayesi ve bilgi) ilk bölgelerine aktarmaları ve böylece kırsal topluluklarda yaşam standartlarının yükseltilmesine yardımcı olmaları ve yerel ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmaları muhtemeldir. Özellikle geri dönen göçmenler, yerel nüfusa fayda sağlayabilecek önemli bir potansiyel yatırım, girişimcilik ve deneyim kaynağı oluşturmaktadır.

Göç, her zaman olmasa da az gelişmiş ülkelerde yoksullukla mücadelede etkili bir araç olabilmektedir. Menşe ülke ve bölgelerde, göçün yoksulluğu azaltma ihtimalini en üst düzeye çıkarmak için uygun politika ve programlar geliştirilmelidir. Hükümetler ve diğer paydaşlar için zorluk, göçmenleri istismar ve sömürüden korurken, yoksulluğun azalmasına yol açması en muhtemel olan göçü tanımak ve kolaylaştırmaktır. Çok sayıda insanın kentsel alanlara hareketi, barınma, sağlık ve eğitim gibi hizmetler üzerinde baskı oluşturmakta ve kişisel gelişime yönelik sosyal merdivende bir yer edinemeyen göçmenlerin sürekli marjinalleşmesine ve savunmasız kalmasına yol açabilmektedir. Göçmenler, resmi olarak bir kentsel alanda ikamet etmelerine bağlı olduğunda, genellikle temel sosyal hizmetlere erişimden yoksundur. Yeni gelenler de mevcut hizmetlerle ilgili

gerekli bilgi ve bilgiye sahip olmayabilirler. Kötü çalışma ve yaşam koşulları nedeniyle göçmenler artan sağlık risklerine maruz kalabilmektedirler (IOM, 2005).

Göç, özellikle yaşlılar ve çocuklar gibi hassas gruplar olmak üzere, gönderen bölgelerde geride kalan topluluklar üzerinde olumsuz bir etkiye de sahip olabilmektedir. Örneğin yaşlı insanlar artan iş yükleri, duygusal bakım eksikliği ve bazı durumlarda gelir veya sosyal destek eksikliği ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Göç ve işçi dövizleri, düşük gelirli hanelerin yoksulluktan kurtulabileceği önemli süreçler olsa da, bu, ulusal yoksulluğu azaltma stratejilerinde nadiren kabul edilmektedir. Bununla birlikte göçün maliyeti ve faydaları, çeşitli nüfus grupları veya farklı ülkeler tarafından eşit olarak paylaşılmamaktadır. 2030 Gündemi, uygun şekilde yönetildiği sürece göçün hem ülkeler içinde hem de ülkeler arasındaki eşitsizliği azaltmada oynayabileceği rolün altını çizmektedir. Eşitsizliğin azaltılmasına katkıda bulunmak için, dezavantajlı durumdaki insanlar, gelir, fırsatlara erişim veya siyasi haklar açısından daha iyi durumda olanlardan daha fazla süreçten faydalanmalıdır. Benzer şekilde, göç, düşük gelirli ülkeler için net kazançlar getirmelidir (UN, 2020).

2.2.5. Nüfus

Nüfus ve zenginlik arasındaki ilişkinin doğası yüzyıllardır tartışılmaktadır. Malthusçu argümana göre, yüksek ve kontrolsüz doğurganlık oranlarının, hızlı nüfus artışına yol açtığı ve kişi başına tüketimi geçim seviyelerinin altına düşürdüğü ifade edilmektedir. Yoksulluk, bu senaryoda, nüfus artışı üzerindeki tek kontroldür. Malthus'un vizyonu doğrulanmamış gibi görünse de, bu bakış açısının daha modern versiyonları bulunmaktadır. "Nüfus kötümserliği" olarak adlandırılan görüş, hızlı nüfus artışının, sermaye birikiminin ve teknolojik değişimin büyüme etkilerini bastırdığını savunmaktadır (Coale ve Hoover, 1958; Ehrlich, 1968). Bununla birlikte, "nüfus iyimserleri"nin, toplumlar, artan tüketim talebine ayak uydurmaya zorlandıkça nüfus artışının yeniliği teşvik ettiğini ve daha büyük nüfusların ölçek ekonomilerine izin verdiğini savunan karşıt bir görüşü bulunmaktadır (Boserup, 1981).

Nüfus, yoksulluğun azaltılması ve sürdürülebilir kalkınma beklentileri üzerinde muazzam bir etkiye sahip olabilmektedir. Yoksulluk, nüfus artışı, yaş yapısı ve kırsal-kentsel dağılım dahil olmak üzere nüfus dinamiklerinden etkilenirken ve nüfus

dinamiklerini de etkilemektedir. Tüm bunların, bir ülkenin kalkınma ve yoksullar için yaşam standartlarını yükseltme beklentileri üzerinde kritik bir etkisi olmaktadır. Üreme sağlığı da dahil olmak üzere daha iyi düzeyde sağlığa yönelik yatırımlar, bireysel güvenlik için ve bir ülkenin üretkenliğini ve kalkınma beklentilerini iyileştiren mortalite ve morbiditeyi azaltmak için gereklidir (UNFPA, 2014). Bir ülkenin ekonomik büyümesi genellikle tüm toplumu kapsayan demografik eğilimlerle şekillenmektedir. UNFPA'ya (2014) göre, yoğun genç nüfusa ve azalan doğurganlık oranlarına sahip gelişmekte olan ülkeler, gençlerin eğitime ve sağlığına büyük yatırımlar yapmaları ve haklarını korumaları koşuluyla ekonomilerinin yükseldiğini görebilmektedirler.

Yüz milyonlarca insanın refah ve ekonomik koşullarındaki muazzam kazanımlara rağmen, dünya nüfusunun %10'u hala günde 2 doların altında yaşamaktadır. Nüfustaki hızlı artış, kişi başına düşen geliri azaltmaktadır. Kişi başına düşen gelirin düşük olması refahı düşürmekte ve bu da yoksulluk seviyesini yükseltmektedir (Faruq ve Yuliana, 2023). Yüksek nüfus yoğunluğuna sahip ülkeler arazi üzerinde baskı uygulamakta ve hızlı büyüme, ekonomik olarak hayatta kalmak için mevcut arazi miktarını ve dolayısıyla yoksulluğu azaltmaktadır. Yüksek nüfus artışı, bireyleri, toplulukları ve hatta tüm ülkeleri yoksulluğa hapsedmektedir. Yerel ve küresel olarak sürdürülebilir nüfus seviyelerine ulaşmak, insanların hak ettiği haysiyet ve yaşam standardına ulaşmasına yardımcı olacaktır.

2.3. POLİTİK FAKTÖRLER

Günümüz dünyasında yoksulluğu etkileyen önemli bir olgu olan politik istikrarsızlık ve kötü yönetim, gelişmişlik durumu veya siyasi rejimlerinden bağımsız olarak dünyadaki birçok ülke için bir endişe kaynağı olmuştur. Önceki deneyimler de politik çatışmaların ekonomi üzerinde bozucu etkisi olabileceğini göstermektedir. Öte yandan, belirli koşullar altında iç çatışmalar bir ülkeyi kırılğan bir devlet statüsüne dönüştürebilmektedir. Kırılğan ve çatışmalı ülkeler genellikle toplumları içinde yapıcı ilişkiler geliştirme yeteneğini kaybetmekte ve çoğu zaman yönetim işlevlerini üstlenme konusunda zayıf bir yetenekten muzdarip olmaktadır (Shonchov ve Tsubota, 2014).

Kültürel veya etnik grupların ekonomik, politik ve sosyal eşitsizlik olduğunu hissettiği ülkelerde, savaşların meydana gelme olasılığı daha yüksektir ve bu da

yoksulluğa yol açan bir kısır döngüye neden olmaktadır. Birçok durumda yoksullar marjinalleştirilmekte ve sesleri duyulmamaktadır. Yoksullar, diğer tüm gruplardan daha fazla temel kamu hizmetlerine bel bağlamaktadır. Bu hizmetler, yoksul vatandaşlar hizmet sunumuna ilişkin reformlara katıldıkları zaman yoksullar için daha iyi çalışır. Çatışmalardan etkilenen devletlerde, bu hizmetlerin arzı çok azdır. Siyasetin ve çeşitli devlet kurumlarının yoksulluğu nasıl şekillendirdiğine dair birçok çalışma yapılmıştır. Hükümetlerinin işleyiş biçimi en yoksul ve savunmasız olanların yaşamlarında derin bir fark yaratmaktadır. Devlet kurumlarının çatışmayı önleme, temel güvenlik veya temel hizmetleri sağlama konusundaki yetersizlikleri, vatandaşlar, özellikle de yoksullar için zararlı sonuçlar doğurabilmektedir.

2.3.1. Savaşlar ve Çatışmalar

Savaşlar ve yoksulluk ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır. Doğaları gereği savaşlar, bir ülkenin etkilenen bölgelerinde sermayenin yok edilmesi, insanların yerinden edilmesi ve artan güvensizlik yoluyla yoksulluk üzerinde doğrudan etkilere sahiptir. Savaşın tüm ülkeyi, hatta diğer komşu ülkeleri etkileyebilecek olan yoksulluk üzerindeki dolaylı etkileri, büyüme kanalı üzerinden işlemektedir. Savaşlar hem fiili hem de arzu edilen sermaye stokunu azaltabilmektedir. Bu nedenle, yalnızca çıktı düzeylerini azaltan etkileri oluşturmakla kalmayıp, aynı zamanda çıktının büyüme oranlarını da azaltmaktadırlar. Savaşın sermaye üzerindeki yıkıcı etkisine ek olarak (geniş anlamda beşeri ve sosyal sermayeyi de içerecek şekilde tanımlanır) savaşların büyümeyi etkileyebileceği üç kanal daha tanımlanabilmektedir (Collier, 1998). Savaşlar, sermaye veya işlem yoğun faaliyetler (yollar, imalat ürünleri veya finansal hizmetler gibi) için yıkıcı olabilmekte; harcamaları ve toplum kaynaklarını ekonomik hizmetlerden savaş çabalarına ve portföyleri yerli yatırımdan sermaye kaçışına yönlendirebilmektedir. Bu kanallar aracılığıyla tahmin edilen savaş riskinin büyüme üzerindeki zararlı etkileri, uluslararası kanıtlarla güçlü bir şekilde desteklenmiştir (Collier, 1998; Collier ve Gunning, 1999).

Savaşların ortaya çıkması ve süresi ile ekonomik maliyetler üzerindeki rolü, 1990'ların başından beri önemli araştırmaların dikkatini çekmiştir. Savaşlar ya da iç savaşlar, dünyanın birçok bölgesinde yoksulluğun devam etmesinin ana nedenlerinden biri olarak tanımlanmıştır (Collier, 2007). Savaş altyapıya, kurumlara ve üretime zarar vermekte, varlıkları yok etmekte, toplumu parçalamakta, insanları öldürmekte ve

yaralamaktadır. Mikro ekonomik düzeyde, potansiyel bir isyancı perspektifinden bir iç savaşın fırsat maliyeti, düşük gelir düzeyine sahip yoksul ülkelerde nispeten daha küçüktür. Yoksul ülkelerin hükümetlerinin, bir iç savaş olasılığını artıran bir isyana karşı kendilerini en az savunabilecek güçte algılandığını söylemeye gerek yoktur. Ayrıca, yoksulluk genellikle siyasi ve bireysel haklara veya bölgesel veya etnik gelir eşitsizliklerine saygı duymayan işlevsiz hükümetlerle ilişkilendirildiği ölçüde, bir savaşın doğasında bulunan risk, ulusal ve/veya bölgesel/etnik mağduriyetler olarak herhangi birinin motive ettiği bir hareket biçiminde çok iyi fark edilebilmektedir (Elbadawi, 1999).

Yoksulluk, savaşların temel doğal nedeni iken; etnik parçalanma da önemli bir rol oynamaktadır, çünkü belirli bir yoksulluk düzeyi için, hem bir isyanı başlatmanın hem de sürdürmenin maliyetlerini etkilemektedir. Bununla birlikte, son araştırmalardan elde edilen bulgular, savaş tehlikesi ile etnik parçalanma arasındaki ilişkinin tekdüze olmadığını göstermektedir. Bu, etnik olarak daha homojen veya daha çeşitli toplumlardan ziyade etnik olarak kutuplaşmış toplumlarda daha yüksek bir iç savaş riskinin elde edildiğini göstermektedir (örneğin Collier, 1998; Collier ve Hoeffler, 1998). Benzer şekilde, etnik olarak parçalanmış toplumlar, büyüme kanalı yoluyla işleyen dış şokların bir sonucu olarak yoksullukta ani bir artış yaşayabilmektedir. Son araştırmalar, dışsal şokların, "gizli" sosyal çatışmaların varlığı ile karakterize edilen toplumlarda büyümede ani ve önemli bir yavaşlamaya yol açabileceğini ortaya koymaktadır. (örneğin yüksek etnik çeşitlilik) ve çatışmaları çözmek için düşük kurumsal veya sosyal kapasite (örneğin düşük siyasi ve bireysel haklarda kendini göstermektedir) (Rodrik, 1998).

Savaşlar ve çatışmalar nedeniyle ülke genelinde oluşan güvensizlik, ekonomik aktiviteyi bir dizi kanal aracılığıyla bozabilmekte ve etkileri büyük ve uzun süreli olabilmektedir. Şiddet ve yıkımdan kaynaklanan korku, ulaşım maliyetlerinin artması, sermaye kaçıışı veya yatırımların ertelenmesi yoluyla ekonomik faaliyeti doğrudan engelleyebilir. Siyasi kurumların ve sağlık ve eğitim gibi kamu hizmetlerinin bozulması gibi dolaylı etkilerin yanı sıra mülteci krizleri gibi diğer ülkelere yayılan etkiler de olabilmektedir. Güvensizlik ve zayıf kolluk kuvvetleri mülkiyet haklarını tehdit edebilmekte ve ekonomik faaliyetleri baskı altına alabilmektedir. Özellikle kurumların zayıf olduğu durumlarda, ülkeler ekonomik kalkınmayı engelleyen tekrarlayan şiddet döngülerinin tuzağına düşebilmektedir.

Çatışmanın ve savaşların ekonomiyi etkileyebileceği farklı yolları anlamak ve ölçmek, daha etkili çatışma önleme stratejilerini bilgilendirmek ve büyümeyi sağlamak için kritik öneme sahiptir. Ekonomik kayıpları en aza indirmek için bir çatışma öncesinde, sırasında ve sonrasında neler yapılabileceğini daha iyi önceliklendirmek için şiddetin ekonomiyi etkilediği farklı kanalları anlamak faydalıdır. Güvensizliğin ve silahlı şiddetin ekonomik faaliyet üzerindeki doğrudan, doğrudan etkilerine ek olarak, dolaylı, uzun vadeli etkileri bulunmaktadır. Buna, ticaret ve mülteci akışları gibi diğer ülkelere yayılan etkiler de dahildir.

2.3.2. Politik İstikrarsızlıklar

Politik istikrarsızlık, kötü yönetim ve yolsuzluk, günümüz dünyasında yoksulluğu etkileyen önemli bir olgudur. Hükümetlerin istikrarsızlığı, zayıf bir siyasi kültür ve siyasi partilerin verimsizliği, politik olarak istikrarsız bir duruma neden olmaktadır. Politik istikrarsızlık özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler için ciddi bir sorun haline gelmekle birlikte, siyasi istikrarsızlık sorunu, çok etnikli, farklı kültürel özelliklere sahip insanlara sahip bir toplum için daha ciddi olmaktadır. Politik olarak istikrarlı bir devlette, toplumun tüm kesimleri hak ettikleri payları almakta ve nihayetinde ulus inşasına giden çok etnikli bir toplumun parçası olmaktan memnun olmaktadır. İstikrarlı koşullarda insanlar güçlenmekte ve enerjilerini ulusun gelişmesi için harcamaktadırlar. İstikrarsızlık durumunda ise durum tam tersidir, insanlar kendilerini tatminsiz ve güçsüz hissederler, kurumlara olan güvenlerini kaybederler ve devlet karşısında kendi çıkarlarını tercih ederler ve nihayetinde toplumda bölünmeye sebep olmaktadır (Memon, vd, 2011).

Politik huzursuzluğun en büyük etkisi, ailelerin maruz kaldığı can kayıplarında, yaralanmalarda ve çektikleri acılarda görülmektedir. Bu tür bir etkiyi parasal olarak tahmin etmek neredeyse imkansızdır. Yeri doldurulamaz bu kayıpların yanı sıra politik istikrarsızlıklar, gerekli tüketim mallarının fiyatlarını artırarak ekonomi üzerinde önemli olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Ayrıca, ulaşım ve perakende sektörü gibi bazı sektörler doğrudan kesintiye uğradığı için siyasi istikrarsızlıklara diğerlerine göre daha yatkındır. Politik istikrarsızlıklar, dolaylı da olsa, üretim maliyetini artırarak (örneğin, kesintili ulaşım bağlantısı nedeniyle artan girdi maliyeti veya işgücü maliyetini ve enerji kullanımını artıran politik olarak istikrarlı günlerde daha fazla gece vardiyası kullanarak)

veya azaltarak imalat sektörünü de etkilemektedir. Bu da nihayetinde sektörün genel iş durumu üzerinde uzun vadeli olumsuz sonuçlar doğurmaktadır (Shonchoy ve Tsubota, 2014).

Literatürde, ülkeler arasında ve zaman içinde politik istikrarsızlığın ekonomik büyüme ve performansla olumsuz bir şekilde ilişkili olduğuna dair ampirik kanıtlar mevcuttur. Bu çalışmaların çoğunda temel olan, politik istikrara sahip ekonomilerin, istikrarsız ekonomilere göre daha hızlı büyüme gösterdikleridir. Politik istikrarsızlık özel yatırımları düşürmekte, ekonomik büyümeyi yavaşlatmakta ve işsizlik ve yoksulluğu artırmaktadır. Yolsuzluğu, yanlış yönetimi beslemekte, politika yapıcılarının optimal makroekonomik politikaları yönetme ve uygulama zamanını azaltmakta, politikalarda tutarsızlık ve istikrarsızlık yaratmaktadır. İstikrarlı ve uyumlu politikaların olmaması, hükümetin şoklara uygun şekilde yanıt verme yeteneğini büyük ölçüde azaltmaktadır; bu belirsizlik, enflasyon, daha az ekonomik büyüme, yoksulluk ve eşitsizlik gibi makroekonomik dengesizliklere neden olmaktadır. Politik istikrarsızlığın büyüme, tasarruf oranı, yatırım, arazi eşitsizliği, suç oranı, borç, sermaye ve enflasyon ile ilişkisini belgeleyen çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Ozler ve Tabellini, 1991; Edwards & Tabellini, 1991) ; Alesina, vd, 1996; Devereux ve Wen, 1998; Syed ve Ahmad, 2013).

2.3.3. Siyasi Rejim Farklılıkları

Siyasi rejimler, demokrasiden otoriterliğe ve totaliterliğe kadar farklı biçimler alabilmektedir. Bu rejimler, bireylere siyasi sürece katılma özgürlüğü sundukları, hür ve adil seçimlerin hükümdarın seçiminde oynadığı rol ve hükümdarın iktidarı kullanmasında kontrol ve denge sistemi açısından farklılık göstermektedir (Quibria, 2003).

Siyasi rejimler, bir bireyin bir toplumda sahip olduğu siyasi özgürlükleri tanımlamaya ve sınırlandırmaya yardımcı olmaktadır. Bu siyasi özgürlükler tek başına önemli ve bireysel refah üzerinde önemli bir etkiye sahip olmakla birlikte, ekonomik özgürlükten farklıdır. Ekonomik özgürlüğün en önemli unsurları, kişisel tercihin özerkliği, ekonomide rekabet etme hakkı ve kişi ve mülk güvenliğidir. Bir ekonomi, ekonomik özgürlüğü koruyan kurumlara ve politikalara sahip olduğunda, bireylerin karşılaştırmalı üstünlüğüne göre işbirliği yapmasına ve uzmanlaşmasına izin veren elverişli bir ortam yaratmaya yardımcı olacaktır. Mülkiyet hakları güvence altına alınırsa,

bireyler keyfi hükümet müdahalelerinden korunacak ve özel çıkar gruplarının özel ayrıcalıkları reddedilecektir, ekonomik işlemlerin maliyetlerini düşürmeye, ekonomik verimliliği sağlamaya, ekonomik büyümeyi artırmaya ve toplumun daha az güçlü kesimine fayda sağlamaya yardımcı olacaklardır. Ekonomik özgürlüğün ana göstergeleri hükümetin büyüklüğü, sağlam para ve fiyat istikrarı; yabancılarla ticaret yapma özgürlüğü; işgücü piyasası da dahil olmak üzere piyasaların aşırı düzenlenmesinin olmaması ve mülkiyet haklarının güvenliği, hukukun üstünlüğü ve hükümetin görevi kötüye kullanmasından korunma gibi işlevleri içermektedir (Quibria, 2003).

Demokrasinin sağlam bir şekilde yerleştiği yönetimlerde partilerin yoksulluk üzerindeki etkileri daha belirgin olmaktadır (Huber ve Stephens, 2012). Bunun nedeni kısmen istikrarlı demokrasilerin devlet kaynaklarını gelir eşitsizliğini azaltmaya kanalize etmede daha duyarlı ve etkili olması (Lee, 2005), kısmen partilerin ekonomik ve sosyal politikalar konusundaki konumlarını tam olarak belirgin etmek için önemli zamana ihtiyaç duymaları (Huber ve Stephens, 2012); Resnick, 2012) ve kısmen de, zayıf veya yeni demokrasilerin yoksulların siyasi seferberliği için çok az fırsat ve kanal sunmasından kaynaklanmaktadır (Heller, 2009). Bunun sonucu, demokrasinin yoksulluk üzerinde basit ve doğrudan bir etkisi olmasa da demokrasinin partiler, diğer kolektif siyasi aktörler ve devletler aracılığıyla karmaşık ve tarihsel olarak birikimli bir etkisi olmasıdır (Huber ve Stephens, 2012). Bu nedenle, demokratik rejimler, güç kaynaklarının daha fazla sonuç doğurabileceği bir ortam yaratarak nihayetinde yoksulluk için önemlidir.

Siyasi rejimler, yoksulluğu azaltma yöntemlerini kullanmadaki karşılaştırmalı avantajları bakımından farklılık göstermektedir. Yoksulluğu azaltmanın doğrudan ve dolaylı olarak iki temel yöntemi vardır. Doğrudan yöntem genellikle, iş için gıda programları ve küçük çiftçiler için kredi ve üretici sübvansiyonları gibi gelir transferlerini içeren dağıtım önlemlerini veya toprak reformları gibi varlık dağılımını gerektirmektedir. Dolaylı yöntem ise büyüme yönündedir. Her iki yöntem de yoksulluğu azaltabilirken, yoksullar için istihdam yaratmada büyümeye dayanan dolaylı yöntem, büyümenin yoksulluk üzerinde çok daha büyük bir etkiye sahip olması ve sürdürülebilirliği sağlamak için kamu kaynaklarının mevcudiyetine bağlı olmaması anlamında daha etkili ve sürdürülebilir görünmektedir. Bir yöntemin diğerine üstünlüğünden bağımsız olarak, doğrudan ve dolaylı yoksullukla mücadele yöntemlerinin politikaları önemli ölçüde

farklılaşmaktadır.

2.4. DİĞER FAKTÖRLER

Günümüzde yoksulluğu etkileyen diğer faktörler; ekolojik etki, coğrafi konum, inovasyon ve teknolojik gelişme, bulaşıcı hastalıklar, tarihsel nedenler ve inanışlar olmak üzere 6 başlık halinde aşağıda ele alınmıştır.

2.4.1. Ekolojik Etki

İklim değişikliği, çevresel bozulmayı hızlandırmakta ve şiddetli hava olaylarının sıklığını ve yoğunluğunu da artırmaktadır. Hem kademeli olarak çevresel bozulmanın hem de kasırgalar ve sel gibi ani şokların etkileri, savunmasız nüfusları orantısız bir şekilde etkilemektedir. Altyapı, geçim kaynakları, kaynaklar, sağlık veya hatta can ve mal kaybını gibi etkiler hiçbir şekilde ülkeler veya nüfus grupları arasında aynı olmamaktadır. Yükselen sıcaklıklar, daha ılıman iklim bölgelerinde bulunan ülkeler arasında, daha yoksul olma eğiliminde olan tropik bölgelerde bulunan ülkelerde ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilemiş, dünyanın en yoksul ülkelerini daha da yoksullaştırmıştır. Küresel nüfusun en zengin ve en yoksul yüzde 10'unun geliri arasındaki oran, küresel ısınmanın olmadığı bir dünyada, olabileceğinden yüzde 25 daha fazladır (Diffenbaugh ve Burke, 2019).

Ülkeler arasında, yoksulluk içinde yaşayan insanlar, yerli halk ve küçük toprak sahipleri dahil diğer dezavantajlı gruplar orantısız bir şekilde iklim değişikliğine maruz kalmaktadır. Bu gruplardaki insanların çoğu kırsal alanlarda, büyük ölçüde tarım, balıkçılık ve ekosistemle ilgili diğer gelirlerle bağımlı yaşamaktadırlar. Bu tarzda yaşayan insanlar iklim değişikliğinin ağırlaştıracağı bulaşıcı ya da solunum yolu hastalıklarından daha fazla etkilenmektedir. Benzer şekilde, aynı bölgelerde yaşayan daha zengin meslektaşlarına göre iklim değişikliğinden kaynaklanan hasara karşı daha hassastırlar. İklim değişikliğinin hem ani hem de yavaş başlangıçlı etkileriyle başa çıkmalarına ve bu etkilerden kurtulmalarına yardımcı olacak daha az kaynağa sahiptirler. İklim değişikliği yoksulluğun hem yaygınlığını hem de derinliğini artırarak eşitsizliği olumsuz yönde etkilemektedir. Tarımsal üretimdeki ani değişimlerin neden olduğu fiyat şokları, doğal afetler ve çevresel olarak tetiklenen sağlık sorunları nedeniyle insanların yoksulluktan

kurtulmalarını zorlaştırmakta ve yoksulluğa düşmeye karşı kırılganlıklarını artırmaktadır (Hallegatte, vd, 2016).

Doğal kaynaklar sadece yaşamı sürdürmekle kalmayıp (temiz hava, temiz su, verimli topraklar, karbondioksiti oksijene çeviren ağaçlar vb.); aynı zamanda yüz milyonlarca insanın temel ekonomik varlıklarını oluşturmaktadır. Erozyon, kimyasal ürünlerin aşırı kullanımı, aşırı otlatma veya tuzlanma yoluyla toprak bozulması, küçük çiftçiler için gelir kaybına neden olmakta ve onları yoksulluğa mahkum etmektedir. Ahşabın ve diğer kaynakların yemek pişirme, ısınma, barınma ve zanaat için uygunsuz kullanımı yoluyla ormansızlaşmaya yol açmakta, böylece savunmasız grupları temel ihtiyaç maddelerinden mahrum bırakmakta ve hem yoksulluk hem de çevresel bozulma sarmalını hızlandırmaktadır. Eğitime ve bilgiye yetersiz erişim, yoksul insanların mevcut doğal kaynakları sürdürülebilir ve sağlam bir şekilde yönetmesini zorlaştırmakta, böylece geçim kaynakları ve biyolojik çeşitlilik kaybına neden olmaktadır (UNDP, 24 Temmuz 2021).

Yoksul insanlar geçimlerini sağlamak için çiftlik ve tarım dışı faaliyetler, ücretli işçilik, seyyar satıcılık ve düşük maliyetli ulaşım hizmetleri gibi çeşitli faaliyetlere bağımlıdırlar. Birçok ülkede, en yoksul insanlar, yeterli bir gelir kaynağı sağlamak için çok küçük arazileri olan çiftçiler veya topraksız işçilerden oluşmaktadır. Kentsel alanlarda, pek çok yoksul geçimini öncelikle kayıt dışı sektördeki faaliyetler yoluyla da sağlamaktadır. Çevre, hem kırsal hem de kentsel alanlardaki yoksul insanların ekonomik fırsatlarını etkilemektedir. Birçok bölgede, yoksul insanların çoğunluğu kırsal alanlarda yaşamakta ve gelir elde etmek için doğrudan veya dolaylı olarak doğal sistemlere bağımlı olarak hayatlarını sürdürmektedirler. Geçim, barınak ve gelir için toprak ve balıkçılık gibi çeşitli doğal kaynaklara bağımlıdırlar. Birçoğu, gelirlerini artırmanın bir yolu olarak kereste gibi ürünleri yakıt olarak kullanmakta veya odun kömürüne dönüştürmektedir. Böylece çevresel kaynaklar, yoksul insanların geçim kaynaklarına önemli girdiler sağlamakta ve aynı zamanda refahlarına da katkıda bulunmaktadır. Atmosfer, karalar, okyanuslar ve göller aracılığıyla doğal çevrenin kalitesinin düşmesini ifade eden ekolojik bozulma ile en fazla etkilenenler yöre insanıdır. Bu gruplar genellikle hayatta kalabilmek için çevreye bağımlıdırlar ve o çevreye zarar verildiğinde kolayca yoksulluğa düşmektedirler. Ekolojik bozulmanın önemli bir nedeni iklim değişikliğidir ve bunun

sonuçlarından biri de aşıktır. Değişen iklim, hasatların ve hayatta kalmak için kritik olan diğer kaynakların yok edilmesinden sorumludur. İklim değişikliğiyle ilgili son BM raporları, iklim değişikliğinin insan güvenliği için bir tehdit olduğunu ilk kez kaydederek, artan göçün ve gıdadaki düşüşün çatışmaya yol açan koşullar olduğunu belirtmiştir. Raporlar ayrıca, sorun ele alınmadıkça kimsenin iklim değişikliğine karşı bağışık olmayacağını, iklim değişikliğinin, iç savaş ve gruplar arası şiddet biçimindeki çatışma risklerini dolaylı olarak artırabileceği konusunda da uyarılmaktadır. Çevresel bozulma sadece yoksullukla sonuçlanmayabilmekte, aynı zamanda savaşa da yol açabilmektedir (Kolezynski, 2014).

2.4.2. Coğrafi Konum

Günümüz dünyasında yaşanan zenginliklerin ve yoksullukların nedenlerini açıklayan hipotezlerin ilki ve en eskisi “coğrafya hipotezidir”. Coğrafya hipotezi, zengin ve yoksul ülkeler arasındaki derin ayrışmanın nedenini coğrafi farklılıklardan kaynaklandığını belirtmektedir (Sachs, 2005: 57-59). Coğrafya hipotezi, ülkelerin zenginliklerini ve yoksulluklarını iki unsur vasıtasıyla açıklamaktadır (Acemoğlu ve Robinson, 2014: 52-55). Bu unsurlardan birincisi tropikal bölgelerde yaşayan insanların tembel olması varsayımdır. Bu varsayımı ileri süren isimlerin başında Fransız siyaset felsefecisi Montesquieu gelmektedir. Montesquieu (1748) tropik bölgelerdeki nüfusun, büyük ölçüde enerjiyi tüketen sıcaklık nedeniyle yeterince çalışkan olmadığını savunmuştur. Yiyeceklerin bolca doğal olarak bulunması da tropik insanları boşta bırakmaktadır. Bunun insan verimliliği ve dolayısıyla ekonomik büyüme üzerinde doğrudan ve olumsuz bir etkisi olmaktadır. Ayrıca bu özelliklere haiz olan bu insanların yoğun çalışmayı sevmediklerini ve despot yöneticiler tarafından yönetilmeyi kabul ettiklerini ifade etmektedir.

Yakın tarihli bir çalışmada Parker (2000), Montesquieu'nun fikrini desteklemektedir. Tezine göre, bir bireyin faydayı maksimize etme arzusu, motivasyona, homeostaziye ve nöral, otonomik ve hormonal ayarlamalara bağlıdır. Bu fizyolojik faktörler hipotalamus tarafından yönetilmektedir. Hipotalamusun aktivitesi büyük ölçüde termodinamiğe bağlıdır. Sıcak koşullarda hipotalamus, motivasyonu ve girişimi olumsuz etkileyen hormonlar salgılamaktadır; soğuk iklimde ise bireyler doğal olarak çalışkandır. Bu eğilimler, bu iki bölgedeki sabit durum gelir düzeyini etkilemektedir.

İkinci varsayım ise, tropikal bölgelerde tarımın verimsiz olmasıdır (Landes, 1999: 5). Bu varsayıma göre, tropik bölgelerde toprağın zayıf olmasından ve şiddetli yağmurlardan dolayı tarımın verimsiz olduğu belirtilmekte ve ayrıca besin maddelerinin muhafaza edilmesinin zor olduğu ileri sürülmektedir. Coğrafya hipotezini savunan bir diğer isim olan Jared Diamond, bu hipotezi farklılaştırarak zenginlik ve yoksulluğun nedenini modern çağın başlangıcındaki bölgelerin sahip olduğu bitki ve hayvan türlerine dayandırmaktadır. Jared Diamond'ın "Tüfek, Mikrop ve Çelik" başlıklı kitabı, belki de son zamanlarda ekonomik kalkınmada coğrafyanın rolünün en kapsamlı açıklamasıdır. Diamond (1997) kitabında şu soruyu sormaktadır: *“Tarih neden farklı kıtalarda bu kadar farklı gelişti?”* Coğrafya ve biyocoğrafyanın insanlığı farklı kıtalarda zıt şekillerde etkilediğini savunmaktadır. Farklı kıtalardaki coğrafi koşullar ve iklim, gıda ve hayvancılık için farklı donanımlar yaratmıştır. Avrasya ovasında, özellikle Akdeniz tarafından güneybatı Asya'da, iklim, çok sayıda yenilebilir yabani tahıl ve büyük memelilerin gelişimi için en uygun olanıdır. Diamond (1997) ve arkeolog James Henry Breasted ile birlikte bu bölgeyi *“Bereketli Hilal”* olarak adlandırmaktadır. Sonuç olarak, zamanla Avrupalılar dünyanın geri kalanına göre daha müreffeh hale gelmiştir.

Diamond'ın coğrafyanın rolü hakkındaki teorisine benzer şekilde, Olsson ve Hibbs (2000) ve Gallup ve Sachs (2000), mevcut gelişme düzeylerini açıklamada tarımın rolünü vurgulamaktadır. Olsson ve Hibbs (2000), ortalama olarak, uzun tarım geçmişine sahip ulusların, nispeten kısa tarım geçmişine sahip uluslardan daha zengin olma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Yüksek verimli ve organize tarım, Avrupa'da yaklaşık 9000 yıl önce başlamışken, buna karşılık, ekvator ve ekvator altı Afrika'da tarım yaklaşık 2000 ila 1800 yıl önce başlamıştır. Tarım tarihinin uzunluğu, devletin gelişimi ile de ilişkili olmaktadır. Avrupa, Afrika'dan çok daha önce erken bir hükümet biçimini elde ettiğinden, çağdaş Avrupa'nın çağdaş Afrika'dan ekonomik olarak çok daha gelişmiş olması şaşırtıcı olmamaktadır.

Coğrafya ayrıca ticaret ve ticaret üzerinde ciddi kısıtlamalar da getirebilmektedir (Sachs ve Warner, 1995; Sachs ve Warner, 1997). Birçok ülke karayla çevrilidir ve sonuç olarak, ticaret yeteneklerini sınırlayan limanlara ve okyanusta seyredilebilir su yollarına erişim yoktur veya sınırlı erişime sahiptir. Bu gibi durumlarda bir limana veya büyük pazarlara erişim, genellikle ulaşım maliyetini nispeten yüksek yapan uluslararası sınırları

geçmeyi içermektedir. Bu ekonomilerdeki sınırlı uluslararası ticaret, tüm ticari faaliyetleri küçük iç pazarlara hapsetmekte ve verimsiz bir işbölümüne ve az gelişmişliğe neden olmaktadır. İç Afrika ve bazı Orta Asya ülkeleri, elverişsiz coğrafyanın tehlikelerine belki de iyi örneklerdir (Collier ve Gunning, 1999).

2.4.3. İnovasyon ve Teknolojik Gelişme

Uzun bir tarihsel bakış açısına göre, inovasyon ve teknolojik ilerleme yaşam standartlarının yükselmesinde ve dolayısıyla dünya çapında yoksulluğun azalmasında etkili olmuştur. Hala yoksulluk içinde yaşayan insanların teknolojinin faydalarından büyük ölçüde mahrum kaldığı aşikar olabilir, ancak bu, teknolojinin yoksulluklarını hafifletmeye nasıl yardımcı olabileceği sorusunu gündeme getirmektedir. Teknoloji yoksulluğun azaltılmasında önemli bir fark yaratmış olsa da, katkıda bulunan tek faktör değildir. Bazen teknolojik değişime bazen de hükümet politikasına veya sosyal baskılara yanıt veren kurumsal değişim de önemli olmuştur (OECD, 2002).

İnovasyon ve teknoloji son kırk yılda, ulaşım, gelişmiş otomasyon ve iletişim maliyetlerini önemli ölçüde azaltmış, zengin ve yoksul ülkelere büyüme fırsatları getiren yeni pazarlar açılmış ve yüz milyonlarca insan yoksulluktan kurtulmuştur. Yeni bilgi teknolojisi üretkenlik ve refahta büyük bir hızla iyileşmelere yol açarken, aynı zamanda becerinin getirisinin artmasında merkezi bir rol oynayarak işgücünde gelir eşitsizliğinin artmasına sebep olmuştur. Bunun nedeni, teknolojik değişikliklerin, otomasyon yoluyla birçok işi ortadan kaldırarak veya bu işleri elde etmek veya bu işleri sürdürmek için gereken beceri düzeyini yükselterek, sermaye ve vasıflı işgücü talebini orantısız bir şekilde düşük vasıflı ve vasıfsız işgücüne yükseltebilmesindendir (Card ve Dinardo, 2002; Acemoğlu, 1998). Gerçekten de teknolojik gelişmelerin, son 30 yılda yüzde 90 ile yüzde 10 arasında büyüyen gelir eşitsizliğinin yaklaşık üçte birine tekabül eden OECD ülkelerinde artan gelir eşitsizliğine en çok katkıda bulunduğu bulunmuştur (OECD, 2011). Gelişmekte olan daha büyük piyasa ekonomilerinden elde edilen kanıtlar da, yüksek eğitilmiş işgücü arzındaki büyük artışa rağmen (bu açığı azaltmalıdır) yüksek ve düşük vasıflı işçiler arasında büyüyen kazanç farkının benzer bir eğilim gösterdiğini göstermektedir.

Bununla birlikte yoksullar gıda, sağlık, eğitim ve diğer temel hizmetlere

ekonomik ve güvenilir bir şekilde erişimden yoksundur. Kamu hizmetlerine erişimde yüksek maliyetli işlemlerin yükünü taşımakta veya bu tür hizmetlere uygun fiyatlı erişimden yararlanamamaktadırlar. Finansal hizmetlere ve krediye erişimleri yoktur. Verimlilik ve gelir oluşturma için temel bileşenlerden örneğin, tarımsal uygulamaları ve küçük işletmeleri ve hizmetleri iyileştirmek için bilgi ve tecrübeden yoksundurlar. Hayatlarını etkileyen kararları yönlendirme güçleri yoktur. Ekonomik şoklara, doğal afetlere, sağlık sorunlarına ve şiddete karşı savunmasızdırlar. Özetle, “bilgi ve iletişim yoksulluğundan muzdariptirler, bilgiye ve temel bilgilere zamanında erişimden yoksunlardır ve duyarlı hizmetlerden ve seslerini duyurmak için kanallardan yoksundurlar. Bu tür bilgi ve iletişim bölünmeleri, üreticiler, tüketiciler ve vatandaşlar olarak yoksullar için engeller yaratmaktadır (Hanna, 2013).

2.4.4. Bulaşıcı Hastalıklar

Bulaşıcı hastalıklar tarih boyunca toplumlarda çatışmalara yol açmış ve enfekte olmuş bireylerin ve toplulukların marjinalleşmesine yol açmıştır. Bugün de bulaşıcı hastalıklar, dünyanın çoğunu etkileyen yoksulluğun önemli faktörü haline gelmiştir. Etkileri yalnızca büyük can kayıplarında değil, aynı zamanda yüksek düzeyde morbiditede ve buna eşlik eden düşük ve orta gelirli ülkelerde aileler, topluluklar ve zayıf ve yetersiz kaynaklara sahip sağlık sistemleri üzerindeki etkisinde de hissedilmektedir.

“Salgınlar” ve “pandemiler” arasındaki farkı hatırlamakta fayda bulunmaktadır. Bir bulaşıcı hastalık vakası, bu tür hastalıkların uzun vadeli prevalansına göre belirli bir zamanda belirli bir popülasyonda daha yaygın hale geldiğinde bir “salgın” meydana gelmektedir. “Pandemi” ise, birden fazla kıtayı kapsayan veya dünya çapında yayılan salgınları ifade etmektedir (Last, 2001). Bu nedenle, örneğin, 1347-52 Veba (Kara Ölüm), 1817-1923 döneminde meydana gelen altı kolera dalgasının her biri ve 1918-19 İspanyol Gribinin tümü uygun şekilde pandemi olarak nitelendirilebilmekte ve açıkçası aynı şey Covid-19 için de geçerli olmaktadır. Daha da önemlisi, pandemiler daha yüksek ölüm oranları veya sınırsız mağdur sayısı nedeniyle salgınlardan farklı değildir, sadece çok geniş alanlara yayılma ve birçok insanı enfekte etme yetenekleri nedeniyle salgınlardan ayrılmaktadır. Son zamanlardaki bazı pandemiler (2009-10 Domuz Gribi gibi) çok düşük vaka ölüm oranları ile karakterize edilirken, 2013-16 Ebola gibi bazı salgınların oldukça ölümcül olduğu kanıtlanmıştır ve etkilenen bölgelerde çok sayıda mağdur olduğu iddia

edilmiştir, ancak asıl enfeksiyon alanlarının çok ötesine yayılamamakta ve asla pandemi olarak değerlendirilememektedir (Patterson, vd, 2021).

Son dönem pandemisi olan Covid-19, şiddetli akut solunum sendromu koronavirüs 2'nin (SARS-CoV-2) neden olduğu bulaşıcı bir hastalıktır. Bilinen ilk vaka Aralık 2019'da Çin'in Wuhan kentinde tespit edilmiştir (Page, Hinshaw ve McKay, 2021). Hastalık o zamandan beri dünya çapında yayılmış ve devam eden bir pandemiye yol açmıştır. Covid-19 daha yüksek eşitsizliklere yol açma eğiliminde olacağı, herkesin iyi kalitede sağlık hizmetlerine kolay ve uygun maliyetli erişiminin olmadığı ve genel olarak daha zayıf sosyal güvenlik ağlarının olduğu ülkelerde açıkça görülmektedir.

Bununla birlikte, küresel bir sağlık perspektifinden bakıldığında, gerçekte kimin “yoksulluk içinde yaşadığını” belirlemek için genellikle gelirden daha geniş kriterler bulunmaktadır. Sosyal ve ekonomik koşullar yoksulluğun temelini oluşturmakta ve sağlık durumunu ve sağlık sonuçlarını doğrudan ve dolaylı olarak etkileyebilmektedir. Yoksulluğun yaygın olduğu her yerde büyük salgınlar ortaya çıkmakta ve kronik koşullar bir araya gelmektedir. Gıda maddelerinin, barınma imkanlarının, güvenlik ve sosyal korumanın olmaması insanları enfeksiyonlara karşı daha savunmasız hale getirirken, etkilenen topluluklar genellikle en temel önlem ve bakım araçlarını bile alamamaktadır (Alfani, 2020: 47).

Yoksulluk, bulaşıcı hastalıkların yayılmasını destekleyen koşullar yaratmakta ve etkilenen toplulukların hastalığı önlemeye ve hasta bakımına yeterli erişim elde etmesini engellemektedir. Sonuç olarak, bu hastalıklar, yoksul veya marjinal topluluklarda yaşayan insanları orantısız bir şekilde etkilemektedir. Sosyal, ekonomik ve biyolojik faktörler, birçok insan için kaçışı olmayan bir yoksulluk ve hastalık kısır döngüsüne yol açmak için etkileşime girmektedir. Sağlıkın Sosyal Belirleyicileri Komisyonu'nun (CSDH⁵) raporunda belirtildiği gibi:

“Yoksulluk sadece gelir eksikliği değildir. Hem sağlıktaki sosyal eğimin hem de yoksulların en yoksulunun sağlık durumunun kötü olmasının anlamı, sağlıktaki eşitsizliğin

⁵ Sosyal modelin sağlığa dâhil edilmesini onaylamanın bir yolu olarak DSÖ, Sağlıkın Sosyal Belirleyicileri Komisyonu'nu (CSDH) kurmuştur. Komisyonun amacı, sağlıktaki eşitsizlikleri azaltmaktır (Irwin ve Solar, 2007).

gelir, mal ve hizmetlerin eşit olmayan dağılımından ve bunun sonucunda gelişen bir yaşam sürme şansından kaynaklandığıdır. Bu ... hiçbir şekilde “doğal” bir olgu değildir (WHO, 2008).

Covid-19 pandemisi yüksek eşitsizliklere yol açma eğiliminde olmuştur ve hala da olmaktadır, özellikle en yoksul, daha az vasıflı ve ekonomik olarak en kırılgan gruplar arasında artan işsizlik nedeniyle ekonomik olduğu kadar aynı zamanda bu sorunu yaşayanların, enfekte olanların ve şiddetli semptomlar gösterenlerin, sağlıklarına ve fiziksel yeteneklerine kalıcı zarar vermektedir (Alfani, 2020:47).

Bulaşıcı hastalıkların ve pandemilerin nedenleri ve bunların etkili bir şekilde nasıl tedavi edileceği ve yayılmasının nasıl önleneceğine ilişkin araştırmaları hızlandırmak, eğer harekete geçilirse, insanları yoksulluktan kurtarma çabaları üzerinde muazzam bir etkiye sahip olacak ve gelecek nesiller için daha iyi bir dünya inşa etmeye yardımcı olacaktır.

2.4.5. Tarihsel Nedenler

Yoksulluğun nedenleri ulusa, bölgeye ve küresel düzeyde diğer ülkelere göre farklılık gösterebildiğinden, farklılıkların anlaşılmasında tarihsel perspektifler de dikkate alınmalıdır. Neden bazı ülkeler zenginken diğer birçok ülke yoksuldur? Bu, ekonominin en eski ve en merkezi sorularından biridir. En yüksek gelirli ülkelerdeki kişi başına düşen gelir, en düşük gelirli ülkelerdeki kişi başına düşen gelirin 60 katından fazladır.

Geçmişten Devredilen Miras: Zenginlik gibi yoksulluk da miras alınmaktadır. Yoksul ebeveynlerden doğan çocukları, ciddi ve çoğu zaman ömür boyu dezavantajlı bir duruma sokan, yalnızca en düşük varlıklara sınırlı erişimle birleşen kötü sağlık ve eğitim mirasıdır. Bu, hiçbir yerde düşük gelirli gelişmekte olan ülkelere olduğundan daha belirgin değildir. Yoksullar, miras aldıkları statünün yükünü, doğuran, kendine özgü, yoksullukla ilgili belirli bir tarihsel kaçınılmazlığı birbirini izleyen nesiller boyunca taşıyabilmektedirler. Bununla birlikte, yoksul insanların sırf tembel oldukları ve çalışmak istemedikleri için yoksul olduklarına dair yaygın bir kanı hala mevcuttur.

Sömürgecilik: Dünyadaki en yoksul ulusların çoğu eski sömürgelerdir. Bu eski sömürgelerin bazıları için dikkate değer istisnalar olmasına rağmen (Avustralya, Kanada

ve ABD belki de en önde gelenleridir), sömürgecilik ve onun mirası, birçok insanın toprağa, sermayeye, eğitime ve insanların kendilerini yeterince geçindirmesine olanak tanıyan diğer kaynaklara erişimini engelleyen koşulların oluşmasına yardımcı olmuştur. Bu uluslarda yoksulluk, sömürgeciliği içeren sorunlu bir tarihin mirasıdır (Williams, 2016).

Avrupalı kaşiflerin 1400'lerde ticareti genişletmeye ve sömürgeler üzerinde hak iddia etmeye başladıkları “Keşif Çağı”ndan bu yana kaynak kıtlığı sorunları sömürgecilik ve ekonomik entegrasyon yoluyla yönetilmiştir. Bu yaklaşımlar “Küresel Güney” uluslarını doğal zenginliklerinden yoksun bırakarak yoksullaştırmıştır. Yüzlerce yıldır güney ülkelerinin Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelere ihraç ettiği doğal kaynaklar, kendi tüketimleri için ithal ettikleri mamul ürünlerden daha ucuza satılmış; sonuç olarak, Küresel Kuzey'de kalkınma, Küresel Güney'in çoğunda istikrarsızlık ve yoksullaşma ve herkes için iklim değişikliği olmuştur.

Doğal Afetlere Karşı Savunmasızlık: Tarihçiler, insan toplumlarının evrimini şekillendirmede, sadece tayfunların 1274 ve 1281'de Japonya'nın Moğol istila filolarına zarar verdiğini ya da Batı Avrupa'da feodalizmin çöküşünün öncesinde 1347-51 Büyük Vebası'nın olduğunu ya da 1789 kışının özellikle şiddetli olduğunu ifade ederek doğal afetlere herhangi bir özel rol atfetme konusunda genellikle çekingen davranmışlardır. Ancak toplumların tarihi ve yapısı ile bu olaylara karşı savunmasızlığı arasında temel bir ilişki vardır ve bu ilişki geçmişte olduğu gibi günümüzde de aynı şekilde mevcuttur ve hatta gelecekte daha da artabilecektir (Bankoff, 1999: 2). Bir ülkenin maruz kaldığı doğal afet türlerinin önemli bir belirleyicisi, coğrafi konumdur. Doğal afetlerin özellikleri, başlama hızları, süreleri, yoğunlukları ve uyarı süreleri açısından önemli ölçüde farklılık gösterirler. Doğal bir afet, can kaybına, yaralanmaya veya sağlık etkilerine, mülk hasarına, geçim kaynaklarının ve hizmetlerin kaybına, sosyal ve ekonomik bozulmaya ve/veya çevresel hasara neden olabilecek bir durumdur (UNDP, 2009). Doğal kökenli olabilmekte ve bazen kombinasyon halinde çeşitli jeolojik, meteorolojik, hidrolojik, okyanusal, biyolojik veya teknolojik kaynaklardan kaynaklanabilmektedir (Lal, Singh ve Holland, 2009).

Afetlerin, bir topluluktaki en yoksulları orantısız bir şekilde etkilediği, daha yüksek gelişmişlik statüsüne sahip topluluklarla karşılaştırıldığında afet olaylarına karşı

nispeten daha yüksek duyarlılığa sahip oldukları genel olarak kabul edilmektedir. Tekrarlayan olaylar, yoksulların afetlere karşı savunmasızlığını ve yoksulluk düzeylerini artırmakta, öyle ki birçok hane genellikle yoksulluk döngüsünden çıkamamaktadır. Afetlerin ulusal düzeyde orta ve uzun vadeli etkileri, aynı zamanda yoksulluğun azaltılmasına yönelik kalkınma ilerlemesine de meydan okuyarak, marjinal kentsel ve kırsal toplulukları sürekli olarak “risk altına” sokan koşulları (yeniden) yaratma olasılığı da bulunmaktadır (UNISDR, 2007).

Kurumlar: Günümüz devletlerinin zenginlik veya yoksulluk koşullarını inceleyen hipotezlerden biri de Acemoğlu ve Robinson (2014) tarafından “*Why Nations Fail: The Orgins of Power, Prosperity, and Poverty*” çalışması kapsamında ileri sürülen kapsayıcı/sömürücü kurumlar hipotezidir. Bu hipotezde bahsi geçen, diğer hipotezlerin günümüz ülkelerin zenginlik ya da yoksulluk koşullarını açıklamaktan uzak olduğudur. Ayrıca diğer hipotezlerce ileri sürülen nedenlere cevap olarak, ülkelerin zenginleşmesinde ya da yoksullaşmasında en büyük etkenin ülkelerin sahip olduğu kurumların yapısı olduğu ifade edilmektedir. Başka bir ifadeyle Birleşik Devletler, Büyük Britanya ve Almanya gibi dünyanın zengin ülkeleri ile Sahra-altı Afrika, Orta Amerika ve Güney Asya’daki yoksul ülkeler arasında yaşanan gelir ve yaşam standartlarındaki temel farklılıkların nedenlerini ülkelerin sahip olduğu kurumların kapsayıcı ya da sömürücü olması vasıtasıyla açıklamaktadırlar. Acemoğlu ve Robinson (2014:75), kapsayıcı kurumların özelliklerini güvence altına alınmış özel mülkiyet, tarafsız bir hukuk sistemi, yeni iş sahalarının kolaylıkla açılabilmesi, insanların kendi mesleklerini seçebilmeleri şeklinde sıralamaktadır. Ayrıca bu çerçevede var olan kurumların ekonomik etkinliği, verimlilik ve refah artışını teşvik edeceğini belirtmekte ve bu özelliklere sahip olmayan kurumları ise sömürücü kurumlar olarak tanımlamaktadır.

Acemoğlu (2003), ülkeler arasındaki refah farklılıklarının temel nedenlerini açıklamada iki temel namzetin coğrafya ve kurumlar olduğunu ifade etmiştir. Hem halkın tasavvurunda hem de akademide geniş bir takipçi kitlesine sahip olan coğrafya hipotezi, bir toplumun coğrafyasının, ikliminin ve ekolojisinin hem teknolojisini hem de içinde yaşayanların teşviklerini şekillendirdiğini iddia etmektedir. Ulusların yoksulluğunda birincil faktör olarak doğa güçlerini vurgularken; alternatifi, kurumlar hipotezi, insan etkileriyle ilgilidir. Bu görüşe göre, bazı toplumlar makine, beşeri sermaye ve daha iyi

teknolojilere yatırımı teşvik eden iyi kurumlara sahiptir ve sonuç olarak bu ülkeler ekonomik refaha ulaşmaktadırlar.

Bir toplumun maddi zenginliğine katkıda bulunan önemli bir faktör de o toplumun üretkenliğidir. Daha yüksek üretkenlik, belirli sayıda insan için daha fazla üretilbileceği anlamına gelmektedir ve tipik olarak bir kişinin zenginliğini artırmaktadır. Verimliliğin kaynağı da teknolojidir. Otomasyon veya telekomünikasyon gibi teknolojiye gelişmeler, daha azla daha çok üretmeyi mümkün kılmaktadır. Bu anlamda değişime karşı daha az dirençli olan toplumların sonunda daha üretken ve dolayısıyla daha zengin olması beklenmektedir. Teknoloji, araçların kendileriyle ilgili olduğu kadar, araçların kullanılma biçimiyle de ilgilidir. Aletlerin kullanılması ve faaliyetlerin organize edilmesi kurumların etkinliğinin bir sonucudur. Kurumlar (işletmeler, hükümetler ve diğer kuruluşlar), bazı ulusların neden diğerlerinden daha zengin olduğunu açıklayan bir başka önemli faktördür.

Siyasi İstikrar: Sağlıklı bir ekonomi için siyasi istikrar önemlidir; suç, yoksulluk, gelir eşitsizliği ve silahlı çatışmalar, zayıf ekonomik büyümenin hem nedeni hem de sonucu olabilmektedir. Hükümetler bu sorunları hafifletmeye; piyasa başarısızlıklarını düzelterek, yollar ve diğer altyapı gibi önemli kamu hizmetleri sağlayarak yardımcı olabilirler. Ticarete ve teknolojik değişime açık, güçlü kurumları ve büyüme dostu politikaları olan bir ulus bile, daha zengin ulusların yaşam standartlarına ulaşmakta zorlanabilmekte, çünkü tüm uluslar coğrafi olarak ve doğal kaynaklar bakımından eşit yaratılmamıştır.

Özgürlük: Özgürlük, ölçülmesi zor olabilecek soyut bir kavram olsa da, tarihsel olarak daha özgür ulusların aynı zamanda daha zengin uluslar haline geldiklerini göstermektedir. Özgürlük, yetenekler açısından da tanımlanabilmektedir. Bir kişi, en çok ilgi duyduğu veya en uygun olduğu yaratıcı amacı takip etme özgürlüğüne sahip olabilir. Bu anlamda kamu politikası, eğitim, okuryazarlık kampanyaları, halk sağlığı ve yoksulluğu azaltma programları yoluyla özgürlüğü artırabilmektedir. Bireylerin yeteneklerini geliştirerek, bir bütün olarak toplum, o bireyin ürettiklerinden faydalanabilmektedir.

2.4.6. İnanışlar

Din ve ekonomi arasında bir ilişkinin var olduğunu ve dinin ekonomi üzerinde etkilerinin bulunduğunu belirten isimlerin başında Thomas Aquinas, John Calvin ve Adam Smith gelmektedir (Wilson, 1997: 16). Ancak ülkelerin zenginleşmesi ile din arasındaki ilişkiyi ele alan ilk isim Marx Weber'dir. Weber (2005)'den sonra din ve ekonomi ilişkisini ele alan bir diğer çalışma, Tawney'in 1926 yılındaki "*Religion and the Rise of Capitalism*" çalışması olmuştur. Bu iki çalışma devletlerin zenginliklerini genel anlamıyla ülkede hakim bulunan dine dayandırmışlardır. Bu düşüncenin aksine ülkelerin zenginleşmesinde dinin bir etkisinin bulunmadığını belirten çalışmalar da bulunmaktadır. Din ile devletlerin zenginlikleri arasında bir ilişki olmadığını ifade eden Acemoğlu ve Robinson (2014:63) Ortadoğu'nun geri kalmasında dinin bir etken olmadığını belirtmekte ve Ortadoğu'nun geri kalmasında tarihsel olayların yoğun etkilerinin olduğunu belirtmektedir.

Son yıllarda, inanışların yoksulluğun azaltılmasına ne ölçüde katkıda bulunabileceğini keşfetmek için kapsamlı araştırmalar yapılmıştır. Mikro düzeyde, bu, inanışların yoksulluk içinde olanların günlük yaşamlarındaki rolü ve normların ve uygulamaların oluşumu ile ilgili olabilmektedir (örneğin, dindarlığın, hatta belirli bir dine ait olmanın, motivasyonel düzeyde harekete geçerek ve insanları yoksulluğa boyun eğmek yerine yoksulluktan kurtulmaya teşvik ederek yoksulluğu hafifletme potansiyeli gibi). Ancak, çoğu araştırmanın odak noktası hayırsever faaliyetler, inanç temelli kuruluşlar ve diğer kanallar aracılığıyla yoksullukla mücadele eden kişiler üzerinde olma eğilimindedir.

Bireylerin yoksul topluluklarla çalışmaya yönelik motivasyonları, hangi biçimde olursa olsun, hayırsever, profesyonel veya politik, dini inançlar üzerine kurulabilmekte ve onlardan ilham alabilmektedir. Pek çok dinde, yoksul ve marjinalize edilmiş insanlara yardım etmek, yaşanmış bir inanç biçimi olarak uzun bir geçmişe sahiptir. Örneğin, ihtiyacı olanlara sadaka vermek genellikle inanan bir Müslüman karakterinin bir parçası ve islami yaşam tarzının beş şartından biri haline gelmektedir (Ali ve Hatta, 2014; Raimi, vd, 2014). Zekat zorunlu bir sadaka olarak kabul edilmektedir. Allah'ın varlık nasip ettiği herkesin toplumun muhtaç üyelerine yardım etmesi bir görevdir. Hristiyanlıkta zenginlerin, manastırların ve kilisenin yoksullara desteği yaygındır ve inancın

kökenlerine kadar götürülebilir (Holman, 2009).

Dini gelenekler, hem bireysel hem de topluluk düzeyinde yoksulluk yaşayanları desteklenmesinde her zaman merkezi bir rol oynamıştır. Din ve yoksulluk, dünyanın en kalıcı sosyal ve kültürel olgularından ikisidir. Uzun ve olaylı bir tarihe sahiptirler ve birbirlerinden ayrı olmayıp, birbirleriyle yakından ilişkilidirler: bir yanda, dinsel olarak motive edilmiş uzun bir yoksulluk geleneği varken; öte yandan, yoksullara yardım etmek genellikle dini bir görev olarak görülmektedir. Yüzyıllar boyunca toplumun yoksulluğa nasıl tepki verdiği değişmiştir. Ancak toplumların yoksulluğa yanıt vermelerinin tek bir yolu yoktur. Yoksulluğa tepki bağlamsaldır. Her toplum yoksulluğa ekonomik, politik, kültürel, psikolojik, felsefi ve geleneksel faktörlerin yanı sıra dini inançların belirlediği farklı bir şekilde tepki vermektedir (Beyers, 2014).

Yoksullukla mücadelede etkili bir role sahip olan inanışlar, topluma yoksullara karşı cömert olmayı, aynı zamanda yoksulları da insan olarak görmeyi hatırlatan ahlaki bir bilinç haline getirmiştir. İnanışlar aynı zamanda toplumun değerlerini etkileyen yeni bir düşünce matrisi yaratabilmektedir. Materyalizm ve tüketime önem veren bir toplum, dünya hayatından daha öteye uzanan, manevi bir alemle bağlantı içeren bir varoluşa dikkat etmelidir. İnanışlar, yoksulluğa yanıt verirken yalnızca etik ve ideolojik bir kapasitede işlev görmemekte, insanları yoksulluğu azaltan faaliyetlere aktif olarak katılmaya motive edebilmektedir. Yoksulluk sadece ahlaki ve manevi ölçülerle değil, aynı zamanda yoksulların maddi ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik girişimlerde de ölçüldüğünde denge yeniden kurulmaktadır (Beyers, 2014).

Yoksulluk bir insanlık durumudur. Sosyal, ekonomik, psikolojik ve politik faktörler toplumu etkilemekte ve yoksulluğu hem hafifletebilmekte hem de artırabilmektedir. İnanışlar, yoksulluk olgusuna benzersiz bir bakış açısı sağlamakta ve inanışların yoksullukla ilgili üç işlevini bulunmaktadır. Birincisi, maddi kaygılar yerine manevi yoksulluğa odaklanarak insan düşüncesini manevi kaygılara yönlendirebilir. İkincisi, toplumda ihtiyaç duyulan ahlak yapısını sağlayabilir. Ekonomik sistemlerde toplumdaki herkesin yararına olan ilkeler uygulandığında inanç, etik bir etki yaparak yoksulluğa verilen yanıtı etkileyebilir. İnanç, cömertliği uygulamaya istekli bir tutum geliştirerek yoksulluğa verilen yanıtı da etkileyebilir. İnanç, toplumdaki herkesin insanlık onurunun geri kazanılması için toplulukları eğitebilir. Üçüncüsü, inanç, yoksulluğun

azaltılmasına aktif olarak teşvik eden ve katılan sistemin bir parçası olabilir.

Yoksullukla ilgili inanışlar, yoksulluğun nedenlerine ilişkin kişisel görüş ve algılar olarak tanımlanmaktadır. Feagin'den (1975) yola çıkarak, yoksulluğun üç ana nedeni bulunmaktadır: bireyci, yapısalcı ve kaderci. Bireyci inanışlar, yoksulluğu, yetenek, çaba ve ahlak eksikliği gibi yoksulların kendilerine (kişisel problemlere) bağlamaktadır. Yapısalcı inanışlar, fırsat eksikliği, ayrımcılık ve yoksulların sömürülmesi gibi nedenleri sosyal ve ekonomik sistemlerde (sosyal problemler) konumlandırır. Kaderci inanışlar, nedenleri şans, hastalık ve şans gibi bireysel ve çevresel kontrolün (kaderin) ötesine koymaktadır.

İnanışların yoksulluk içindekilere ne zaman ve nasıl fayda sağladığı veya yoksulluğu nasıl engellediği, teolojinin önemli bir rol oynayabilmesine rağmen, sadece teolojinin bir işlevi değil, aynı zamanda dini liderlik, örgütsel dinamikler, kültürel bağlamlar ve yerel toplumun daha geniş sosyal yapılarından biridir. Bununla birlikte, inanışlar yoksullara yardım etmek için etkinleştirilebildiğinde, genellikle değişim için etkili bir güçtür. Daha da önemlisi, bu tür bulgular, sınırlar dahilinde, yalnızca sosyolojinin geliştiği Batı bağlamlarına değil, aynı zamanda daha geniş bir dünyaya da uygulanabilmektedir. Bununla birlikte inanışların yoksulluk üzerindeki tüm etkisine rağmen, tek aracı faktör olmadığı kabul edilmektedir. Özellikle ırk, etnisite ve cinsiyet gibi diğer sosyal eşitsizlikler de bu sürece müdahale etmektedir (Rogers ve Konieczny, 2018).

3. BÖLÜM

DÜNYADA YOKSULLUĞUN BOYUTU VE YOKSULLUKLA MÜCADELE EDEN KURULUŞLAR

İktisat biliminin önemli uğraş alanlarından birisi olan yoksulluk ve yoksulluğun azaltılması olgusu yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaygın küreselleşme söylemi içerisinde, büyük refah artışı ile birlikte en zengin dönemini yaşadığı iddia edilen dünyamızda, kuşkusuz az gelişmiş ülkelerde daha kronik ve yoğun yaşanmakla birlikte, gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde en önemli sorunlardan biri haline gelerek, gelişmiş-az gelişmiş ayrımını gözetmeksizin küresel bir sorun olarak evrensel boyutlara ulaşmıştır. Özellikle 1990'lı yıllar sonrasında zengin ve yoksul ülkeler arasındaki uçurumun ve küresel ölçekte yoksulluğun arttığı, gelir dağılımının bozulduğu, bölgesel eşitsizliklerin daha da derinleştiği çok net bir şekilde gözlenebilmektedir. Bu bağlamda, 2030 yılına kadar tüm insanlar için aşırı yoksulluğu ortadan kaldırmak, mevcut kalkınma gündemine yön veren BM SKH arasında ilk hedef olarak belirlenmiştir.

Dünyada artan zenginliklere rağmen büyüyen bir yoksulluk durumu söz konusudur. Bazı ilerleme emareleri olsa da, gerçek olan şudur ki: bu denli zenginliğin olduğu bir dünyada çok fazla kişi korkunç bir yoksulluk içinde yaşamaya devam etmektedir. Yoksulluk bir yandan ekonomik büyümeyi engellerken, diğer yandan istikrarsızlığı körükleyerek, yoksul ülkeleri sürdürülebilir kalkınma yolunda ilerlemekten alıkoymaktadır.

Bu kapsamda, çalışmanın bu bölümünde ilk olarak dünyada yoksulluğun boyutu ele alınmış, daha sonra az gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde yoksulluğun boyutu incelenerek, yoksullukla mücadele eden kurum ve kuruluşlara değinilmiştir.

3.1. DÜNYADA YOKSULLUĞUN BOYUTU

“Eşitsiz bir dünyada yoksulluğun karşılaştırılması...”

Birçoğumuz için günde 2,15 ABD dolarının altında yaşamak, gerçeklikten çok uzak görünse de dünya çapında yaklaşık 800 milyon insan için gerçek olan bir durumdur. Küresel nüfusun yaklaşık % 8'i aşırı yoksulluk içinde yaşamaktadır. 1990'lı yıllarda bu

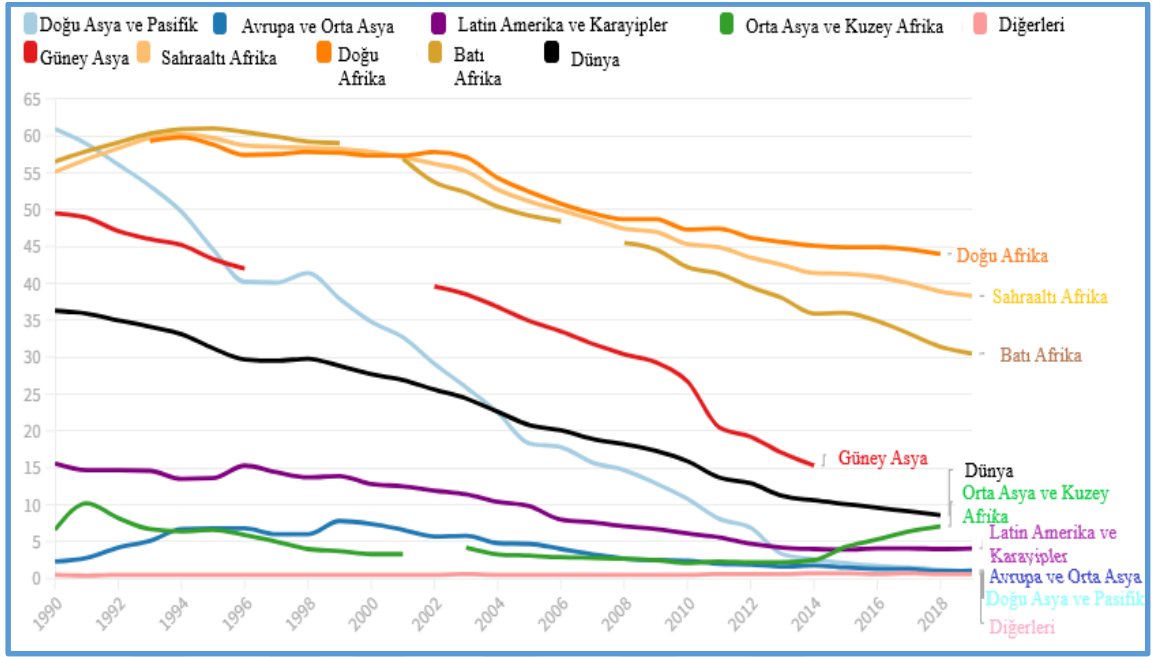
rakam 1,8 milyar kişi ile yoksulluğun azaltılması yönünde ilerleme kaydetmişken, son birkaç yılda geriye doğru gitmeye ve yoksulluk yeniden artmaya başlamıştır. Özellikle COVID-19 pandemisi, yoksulluğun azaltılmasında küresel ilerleme aşamasının sonunu işaret etmiştir. 2015 itibariyle, küresel aşırı yoksulluk oranı yarıdan fazla azaltılmış ve küresel ekonomik büyüme ile birlikte yoksulluk artışı yavaşlamıştır. Ancak, COVID-19'un getirdiği ekonomik çalkantılar ve ardından Rusya-Ukrayna savaşı ilerlemede tam bir tersine dönüş yaratmış, 2030 yılına kadar aşırı yoksulluğu sona erdirmeye küresel hedefine ulaşamayacağını netleştirmiştir. Mevcut eğilimler göz önüne alındığında, dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 7'si olan 574 milyon insanın, çoğu Afrika'da olmak üzere; 2030'da hala günde 2,15 ABD dolarının altında yaşıyor olacağı tahmin edilmektedir. Sadece 2020'de aşırı yoksulluk sınırının altında yaşayan insan sayısı 70 milyonu aşmıştır. Bu durum, 1990'da küresel yoksulluğun izlenmeye başlamasından bu yana en büyük bir yıllık artış olmuştur. Yoksulluğa daha geniş bir açıdan bakıldığında, dünyanın neredeyse yarısı -3 milyardan fazla insan- günde 6,85 ABD dolarından daha az bir gelirle yaşamakta ki bu sınır, üst-orta gelirli ülkelerin ulusal yoksulluk sınırlarının ortalamasını oluşturmaktadır. Bu ölçü kullanıldığında yoksulluk, Afrika'dakinin çok ötesinde bir boyutta devam etmektedir (World Bank, 2022).

2030 yılına kadar tüm insanlar için aşırı yoksulluğun ortadan kaldırılması, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nin ana hedefidir. 2015 ile 2018 arasında, küresel yoksulluk tarihsel düşüşünü sürdürmüş ve yoksulluk oranı 2015'te yüzde 10,1'den 2018'de yüzde 8,6'ya düşmüştür. COVID-19 pandemisi durumu tersine çevirmiş ve salgın nedeniyle küresel yoksulluk oranı yüzde 8,3'ten keskin bir şekilde artmaya başlamıştır. 2019'dan 2020'ye yüzde 9,2'ye çıkarak, 1998'den bu yana aşırı yoksulluktaki ilk artışı ve 1990'dan bu yana en büyük artışı gerçekleştirmiş ve yoksulluğun azaltılmasını yaklaşık üç yıl geciktirmiştir. Böylelikle COVID-19 salgını, son 25 yılda yoksulluğun azaltılmasındaki istikrarlı ilerlemeyi tersine çevirmiştir. Bu benzeri görülmemiş tersine dönüş, artan enflasyon ve Rusya-Ukrayna savaşının etkileriyle daha da şiddetlenmiştir. Pandemi öncesi tahminlere kıyasla, bu birleşik krizlerin 2022'de 75 milyon ila 95 milyon insanın aşırı yoksulluk içinde yaşamasına yol açacağı tahmin edilmektedir. Kayıplar, yoksulluğun azaltılmasının sekiz ile dokuz yıl arasında ertelendiği düşük gelirli ülkelerde çok daha yüksek olmuştur (UN, 15 Mayıs 2021).

Yoksulluk dünya genelinde eşit olarak dağılmamıştır. Aşırı yoksulluk oranları ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, kümelenme bölgesel olarak ortaya çıkmaktadır. BM'nin az gelişmiş ülkeler listesindeki 47 ülkeden 33'ü Afrika'da yer almakta ve küresel yoksulların 400 milyondan fazlası, kıtadaki düşük ve orta gelirli ülkelerde ve büyük çoğunluğu Sahra Altı Afrika'da yaşamaktadır (World Bank, 2019).

Genel olarak, günde 2,15 ABD dolarından daha az bir gelirle hayatta kalan bir kişi, Dünya Bankası tarafından tanımlandığı şekliyle aşırı yoksulluk içinde yaşamaktadır. 736 milyondan fazla insan (veya dünyadaki her on kişiden biri) şu anda bu yoksulluk eşiğinin altında yaşamakta (Katayama ve Wadhwa, 2019) ve toplumun oldukça savunmasız bir kesimini oluşturan çocuklar, dünyanın en yoksul vatandaşlarının yarısından fazlasını oluşturmaktadır (UNDP, 2022).

Yoksulluğun yaygınlığı ve sürekliliği, dünya çapında yaşayan milyarlarca insanın hayata bakış açısını karartmaktadır. Veriler, dünya nüfusunun en yoksul yüzde 40'ının gelir kayıplarının, en zengin yüzde 20'nin gelir kayıplarının iki katı olduğunu göstermektedir. Küresel medyan gelir 2020'de yüzde 4 azalmış ve medyan gelirin ölçümlerinin başladığı 1990'dan bu yana ilk kez düşmüştür. Bu düşüş, ortak refah hedefi için büyük bir gerilemeyi temsil etmektedir. En yoksul kesim ayrıca eğitim ve sağlıkta; büyük öğrenme kayıpları ve kısalan yaşam süreleri ile orantısız gerilemelere maruz kalmıştır. Bu aksaklıklar, politika eylemiyle ele alınmadığı takdirde, insanların ömür boyu gelir beklentileri ve daha geniş anlamda kalkınma için daha yıkıcı sonuçlar doğuracaktır.

Şekil 3.1. Farklı Yoksulluk Sınırlarında Küresel ve Bölgesel Yoksulluk Eğilimleri, 1990-2019

Kaynak World Bank Blogs, 20 Haziran 2022.

Şekil 3.1'e göre, 2018'deki küresel yoksulluk oranı (Günde 1,90 ABD doları yoksulluk sınırında) 2017'deki 9,1'den yüzde 8,6'ya düşmüştür. Bu oran, iki yıl arasında 28 milyon yoksul insanın azalmasına eşdeğerdir. Bu, daha önce belirtildiği gibi son yıllarda daha yavaş bir tempoda olsa da, küresel düzeyde aşırı yoksulluğun azalmaya devam ettiğini doğrulamaktadır. Orta Doğu ve Kuzey Afrika dışında tüm bölgeler yoksulluğun azaltılmasında sürekli ilerleme göstermektedir. Buna karşılık kırılgan ve çatışmalardan etkilenen ülkelerde ise son yıllarda yoksulluğun (2018'de yüzde 7,1'e kadar) yükseldiği görülmektedir.

Dünya'da en zengin ülkeler ve en yoksul ülkeler arası fark yıllar geçtikçe artmaktadır. Tablo 3.1'e göre; Burundi, Afganistan, Somali, Mozambik, Orta Afrika Cumhuriyeti, Madagaskar, Sierra Leone, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Nijer ve Malavi ülkelerinin kişi başına düşen Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)'sı 1000 \$'dan düşüktür. En zengin ülkelere bakıldığında Singapur 102,450 \$ ile ilk sıradadır. En zengin ve en yoksul ülkeler kıyaslandığında kişi başına düşen GSMH oranları arasında yaklaşık 470 kat fark olduğu görülmektedir.

Tablo 3.1. Kişi Başına Düşen GSMH'ye göre Dünya'nın En Zengin ve En Yoksul 10 Ülkesi

En Yoksul 10 Ülke	Kişi Başı Milli Gelir (\$)	En Zengin 10 Ülke	Kişi Başı Milli Gelir (\$)
Burundi	220	Singapur	102.450
Afganistan	390	Katar	100.450
Somali	430	Bermuda (İngiltere Bölgesi)	91.950
Mozambik	480	Lüksemburg	82.230
Orta Afrika Cumhuriyeti	480	Norveç	82.840
Madagaskar	490	İrlanda	79.370
Sierra Leone	500	İsviçre	75.810
Kongo Demokratik Cumhuriyeti	550	Makao (Çin ÖİB)	72.940
Nijer	590	Birleşik Arap Emirlikleri	71.280
Malavi	620	Hong Kong (Çin ÖİB)	70.600

Kaynak: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/gni-per-capita-by-country>, 5 Temmuz 2023.

Uluslararası bağımsız sivil toplum kuruluşu Oxfam'a (2020) göre, 2019 yılında dünyada milyarder olan sadece 2.153 kişinin 4.6 milyar insandan ve dünyanın en zengin % 1'lik kesimin ise, geri kalan 6,9 milyar insanın iki katından daha fazla servete sahip olduğunu belirtmektedir.

3.2. GELİŞMİŞLİĞİN ÜLKE BAZINDA SINIFLANDIRILMASI

Gelişmişlik, tanımlanması zor bir kavramdır; kalkınma taksonomisinin oluşturulmasının da zor olacağı kaçınılmazdır. Ülkeler, sosyal ve ekonomik sonuçlarını daha iyi anlamaya çalışmak için gruplara ayrılmıştır. En yaygın kabul gören kriter, ülkeleri gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler olarak etiketlemektir. Ülkeleri gelişmişlik düzeylerine göre sınıflandırmanın mantığını açıklayan genel kabul görmüş bir kriter yoktur. Bunun nedeni, ülkeler arasındaki kalkınma sonuçlarının çeşitliliği ve her ülkeyi

yeterince iki kategoriye ayırmanın getirdiği kısıtlayıcı zorluk olabilmektedir.

Ülkeleri gelişmişlik düzeylerine göre kategorize eden açık bir sistem, kalkınmayı neyin oluşturduğuna dair açıkça ifade edilmiş bir görüş üzerine inşa edilmelidir. Bu bağlamda gelişmekte olan/gelişmiş ülkeler taksonomisi, kaynakları daha zengin ülkelere daha yoksul ülkelere aktarmaya ilişkin politika tartışmaları bağlamında ülkeleri kolayca kategorize etmenin bir yolu olarak 1960'larda yaygınlaşmıştır (Pearson, vd, 1969: 471). Bir ülke sınıflandırma sistemi ihtiyacı nedeniyle bazı uluslararası kuruluşlar, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) üyeliğini gelişmiş ülke statüsü için ana kriter olarak belirlemiştir. Ülke sınıflandırma sistemini açıkça belirtmemekle birlikte, OECD sözleşmesinin önsözü, tarafların “ekonomik olarak daha gelişmiş ülkeler, ekonomik süreçte ülkelerin ellerinden gelenin en iyisini yapmalarına yardımcı olmak için işbirliği yapmaları gerektiğine olan inancına” bir atıf içermektedir. Bu, sonuç olarak dünya ülkelerinin yaklaşık yüzde 80-85'inin gelişmekte olan ve yüzde 15-20'sinin gelişmiş olarak etiketlenmesine neden olmuştur. Ülkeleri gelişmişlik düzeyine göre sınıflandırmada bir metodolojinin olmaması nedeniyle, bu çalışma UNDP⁶, Dünya Bankası ve IMF'nin kalkınma taksonomilerine odaklanılacaktır.

3.2.1. Dünya Bankası'nın Ülke Sınıflandırma Sistemi

Dünya Bankası'nın ülke sınıflandırma sistemi, tüm Dünya Bankası üyelerini ve 30.000'den fazla nüfusa sahip diğer tüm ekonomileri içermekte olup, kişi başına gayri safi milli gelir (GSMG) tahminlerine dayanmaktadır. GSMG⁷, satın alma gücü parite oranları kullanılarak uluslararası dolara dönüştürülen brüt milli gelirdir. Sermaye başına GSMG, aynı zamanda, Banka'nın, kredi verme uygunluğunu belirleyen operasyonel ekonomiler sınıflandırmasında girdi olarak kullanılmaktadır. Kişi başına düşen GSMG'ye göre en güncel Dünya Bankası Gelir Sınıflandırması (her yıl 1 Temmuz'da güncellenmektedir) Tablo 3.2'de gösterilmektedir:

⁶ UNDP, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kararı uyarınca kurulan BM'nin bir yan kuruluşudur. Dünya Bankası ve IMF, BM uzman kurumlardır.

⁷ Dünya Bankası'na yayınlanan raporlarda GSMH yerine GSMG tanımı kullanılmıştır.

Tablo 3.2. Dünya Gelir Sınıflandırması

<i>Grup</i>	<i>1 Temmuz 2023 (Yeni)</i>	<i>1 Temmuz 2022 (Eski)</i>
<i>Düşük Gelir</i>	< 1.135	< 1.085
<i>Alt Orta Gelir</i>	1.136 – 4.465	1.086 – 4.255
<i>Üst Orta Gelir</i>	4.466 – 13.845	4.256 – 13.205
<i>Yüksek Gelir</i>	> 13.846	> 12.205

Kaynak: Hamadeh, vd, 2023.

Düşük ve alt orta gelirli ekonomiler genellikle gelişmekte olan ekonomiler olarak, üst orta gelir ve yüksek gelirli ekonomiler gelişmiş ülkeler olarak adlandırılmaktadır.

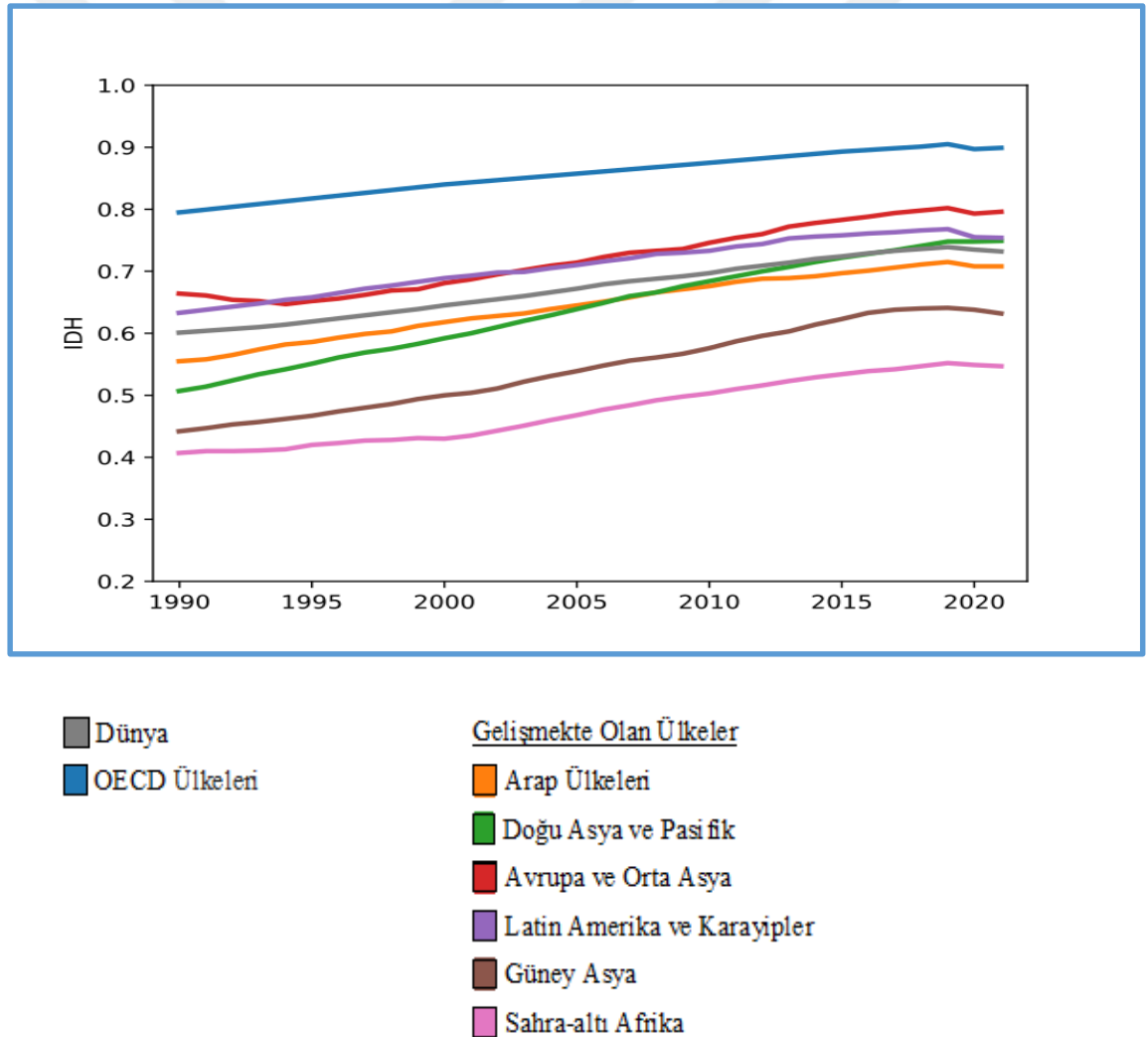
Dünya Bankası Atlas yöntemi kullanılarak 1 Temmuz 2023’de hesaplanan rakamlara göre; düşük gelirli ekonomiler 1,135 ABD doları veya daha az kişi başına GSMG’ye sahip olan ülkeler olarak tanımlanmaktadır. Düşük orta gelirli ekonomiler, kişi başına GSMG’si 1,136 ile 4,465 ABD doları arasında olanlar; üst orta gelirli ekonomiler kişi başına düşen gayri safi milli hasılası 4,466 ile 13,845 ABD doları arasında olanlar; yüksek gelirli ekonomiler, kişi başına GSMG’si 13,846 ABD doları veya daha fazla olan ekonomiler olarak tanımlanmaktadır.

3.2.2. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın Ülke Sınıflandırma Sistemi

UNDP'nin ülke sınıflandırma sistemi, kalkınmanın çok yönlü doğasını hesaba katmayı amaçlayan İGE'den hesaplanmaktadır. İGE, insan gelişiminin üç temel boyutunda uzun vadeli ilerlemeyi değerlendirmek için özet bir ölçüdür: uzun ve sağlıklı bir yaşam, bilgiye erişim ve makul bir yaşam standardı. İGE, bu üç boyutun her biri için normalleştirilmiş endekslerin geometrik ortalamasıdır. Aynı zamanda siyasi özgürlük ve kişisel güvenlik gibi gelişimin diğer yönlerini de içermektedir. 2010 raporundan sonra gelen 2013 raporu, yerel para birimi tahminlerinin eşdeğer ABD dolarına çevrildiği kişi başına Gayri Safi Milli Geliri (GSMG/n) kullanmıştır. Ayrıca İGE dağılımını oluşturmak için eşit ülke ağırlıkları kullanılmaktadır. Sınıflandırma sisteminde, gelişmiş ülkeler İGE

dağılımında ilk çeyrekte yer alan ülkelerdir. Gelişmekte olan ülkeler ise yüksek gruptaki ülkelere (İGE yüzdelikleri 51-75), orta gruptaki (İGE yüzdelikleri 26-50) ve en düşük İGE'ye sahip alt gruptan oluşmaktadır (UNDP, 2013).

Yüksek İGE ile başarı gösterenleri ve dolayısıyla gelişmiş ülkeleri belirlemek için UNDP bir dizi faktör kullanmıştır. Bunlardan ilki, pozitif gelir artışı olan ülkelere ve benzer gelişmişlik düzeylerinde, diğer ülkelere göre sağlık ve eğitim önlemleri konusunda iyi performansla sahip ülkelere bakmaktır. Diğerisi ise İGE eksikliğindeki azalma (maksimum İGE puanına olan uzaklık) ile ölçülen “insani gelişme açığını” kapatmada daha başarılı olan ülkeleri belirlemektir (UNDP, 20 Haziran 2021).

Şekil 3.2. 1990 - 2021 Arasındaki İGE Eğilimleri

Kaynak: UNDP, 20 Haziran 2021

Şekil 3.2’de de görüleceği üzere İGE ilk olarak 1990 yılında kullanılmış ve o zamandan itibaren 2012 ve 2020/21 hariç her yıl yayınlanmıştır. İGE zaman içinde küresel olarak yükselme eğilimindeyken, 2021/22 İGE raporu için analiz edilen 191 ülkenin %90’ından fazlasında, 2020 veya 2021’de genel İGE’de düşüş yaşanmıştır. Bu düşüşler büyük ölçüde COVID-19 pandemisi ve kalıcı etkilerinden kaynaklanmaktadır.

Bir ülkenin İGE değeri; ülkenin ortalama yaşam süresi, okuryazarlık oranı, kırsal nüfusun elektriğe erişimi, kişi başına düşen GSYH, ihracat ve ithalat, cinayet oranı, çok boyutlu yoksulluk endeksi, gelir eşitsizliği, internet kullanılabilirliği gibi çok çeşitli göstergelerdeki puanlarının toplanmasıyla belirlenmektedir. Bu göstergeler, 0 ile 1.0 arasında tek bir sayı halinde derlenir ve 1.0 mümkün olan en yüksek insani gelişmeyi ifade eder. İGE genel olarak dört kademeye ayrılmıştır: çok yüksek insani gelişme (0,8-1,0), yüksek insani gelişme (0,7-0,79), orta insani gelişme (0,55-,70) ve düşük insani gelişme (0,55’in altında).

Tablo 3.3. En Yüksek İGE’ye Sahip İlk 10 Ülke - 2022

İsviçre	0.962
Norveç	0.961
İzlanda	0.959
Hong Kong	0.952
Avustralya	0.951
Danimarka	0.948
İsveç	0.947
İrlanda	0.945
Almanya	0.942
Hollanda	0.941

Kaynak: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/least-developed-countries>, 15 Mayıs 2022.

Çoğu gelişmiş ülkenin İGE puanının 0,8 veya üzerinde oluşu, onları çok yüksek insani gelişme kademesine yerleştirmiştir. Bu ülkeler istikrarlı hükümetlere, yaygın ve

karşılanabilir eğitim ve sağlık hizmetlerine, yüksek yaşam beklentilerine ve yaşam kalitesine ve büyüyen, güçlü ekonomilere sahiptir. Bunun aksine "Düşük insani gelişme" kategorisinde İGE puanları 0,55'in altında olma eğiliminde olan, dünyanın en az gelişmiş ülkeleridir. Az gelişmiş ülkeler istikrarsız hükümetler, yaygın yoksulluk, sağlık hizmetlerine erişim eksikliği ve yetersiz eğitim ile karşı karşıyadır. Ek olarak, bu ülkeler yüksek doğum oranlarıyla birlikte düşük gelir ve düşük yaşam beklentilerine sahiptir. Bu, İGE'nin temel amacını göstermektedir: Birleşmiş Milletler'in hangi ülkelerin (özellikle hangi az gelişmiş ülkelerin) yardıma en çok ihtiyaç duyduğunu belirlemesine yardımcı olmak!

Tablo 3.4. İGE'ye Göre Dünyanın En Az Gelişmiş 10 Ülkesi

Güney Sudan	0.385
Çat	0.394
Nijer	0.400
Orta Afrika Cumhuriyeti	0.404
Burundi	0.426
Mali	0.428
Mozambik	0.446
Burkina Faso	0.449
Yemen	0.455
Gine	0.465

Kaynak: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/least-developed-countries>, 15 Mayıs 2022.

Tablo 3.4'de yer alan İGE sıraslamasına göre, Güney Sudan 0,385 İGE'si ile dünyanın en az gelişmiş ülkesidir.

3.2.3. IMF'nin Ülke Sınıflandırma Sistemleri

IMF tarafından ülke sınıflandırmasında kullanılan ana kriterler şunlardır:

- i) Kişi başına gelir seviyesi,
- ii) İhracat çeşitliliği,

iii) Küresel finansal sisteme entegrasyon derecesi.

IMF, ülkeler için tek tek verilerin toplamalarını veya ağırlıklı ortalamalarını kullanmaktadır. Ancak, IMF'nin yayınladığı “İstatistiki Göstergeler” ekinde bunun katı bir kriter olmadığı ve ülkelerin sınıflandırılmasına karar verirken diğer faktörlerin de dikkate alındığı açıklanmaktadır.

IMF, ülkelerin Gelişmiş, Yükselen ve Gelişmekte Olan Ekonomiler olarak sınıflandırılmasına atıfta bulunmaktadır. Gelişmiş Ekonomiler, Euro Bölgesi, Büyük Gelişmiş Ekonomiler (G7), Yeni Sanayileşmiş Asya Ekonomileri, Diğer Gelişmiş Ekonomiler (G7 ve Euro Bölgesi hariç Gelişmiş Ekonomiler) ve Avrupa Birliği olarak alt kategorilere ayrılmıştır (IMF, 2012).

Yükselen ve Gelişmekte Olan Ekonomiler, Orta ve Doğu Avrupa, Bağımsız Devletler Topluluğu, Gelişmekte Olan Asya, ASEAN-5, Latin Amerika ve Karayipler, Orta Doğu ve Kuzey Afrika, Sahra Altı Afrika olarak alt kategorilere ayrılmıştır.

Tablo 3.5. Uluslararası Kuruluşlarda Ülke Sınıflandırma Sistemleri

	UNDP	IMF	Dünya Bankası
<i>Gelişmiş Ülke Adı</i>	Gelişmiş Ülkeler	İlerlemiş Ülkeler	Yüksek gelirli ülkeler
<i>Gelişmekte Olan Ülkenin Adı</i>	Gelişmekte Olan Ülkeler	Yükselen ve Gelişmekte Olan Ülkeler	Düşük ve orta gelirli ülkeler
<i>Gelişme Eşiği</i>	İGE dağılımında yüzde 75	Belli Değil	Kişi başına 6,000 GSMG, (1987 fiyatlarıyla)
<i>Gelişmekte Olan Ülkelerin Alt Kategorileri</i>	(1) Düşük insani gelişme ülkeleri (2) Orta insani gelişme ülkeleri (3) Yüksek insani gelişme ülkeleri	1) Düşük gelirli gelişmekte olan ülkeler (2) Yükselen ve diğer gelişmekte olan ülkeler	(1) Düşük gelirli ülkeler (2) Orta gelirli ülkeler

Kaynak: Nielsen, 2011: 19.

IMF'ye göre, bir ülkenin gelişmekte olan bir ülke olarak kabul edilip edilmediğini

tanımlamak için bir dizi farklı kriter bulunmaktadır. Tanımlar genellikle ülkenin çok taraflı veya iki taraflı bir kurumun kuralları kapsamında kalkınma yardımı alma hakkı ile ilgili olmaktadır.

3.3. AZ GELİŞMİŞ ÜLKELER VE YOKSULLUK

Az gelişmiş ülkeler, Birleşmiş Milletler tarafından en düşük sosyoekonomik gelişme göstergelerini sergileyen gelişmekte olan ülkelerdir. Az gelişmiş ülkeler kavramı 1960'ların sonlarında ortaya çıkmış ve ilk az gelişmiş ülkeler grubu BM tarafından 18 Kasım 1971 tarihli 2768 sayılı kararında listelenmiştir. Kavram, belirli kriterleri karşılayıp karşılamadıklarına göre "en az gelişmiş" olduğunu düşünülen ülkelerin bir listesini tutan Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi'ne (BM) göre özel bir anlama sahiptir (UN, 1972):

- Düşük gelir kriteri, kişi başına üç yıllık ortalama gayri safi milli gelir tahminine dayalıdır (listeye dahil edilmek için 1.035 \$'ın altında, listeden çıkarılmak için 1242 \$'ın üzerinde olmak)
- Beslenme, sağlık, eğitim ve yetişkin okuryazarlığı göstergelerine dayanan bileşik bir "İnsan Varlıkları Endeksi"ni (HAI⁸) içeren bir insan kaynakları güçsüzlük kriteri,
- Tarımsal üretimin istikrarsızlığına ilişkin göstergelere dayanan bir bileşik Ekonomik Kırılganlık Endeksi'ni (EVI) içeren bir ekonomik kırılganlık kriteri; mal ve hizmet ihracatındaki istikrarsızlık; geleneksel olmayan faaliyetlerin ekonomik önemi (GSTH'de imalat ve modern hizmetlerin payı); ticari mal ihracatı yoğunluğu ve ekonomik küçüklük handikapı (logaritmada nüfus üzerinden ölçüldüğü şekliyle) ve doğal afetler nedeniyle yerinden edilen nüfusun yüzdesi.

Az gelişmiş ülkeler, uluslararası toplumun en fakir ve en zayıf kesimini temsil etmektedir. Düşük sosyo-ekonomik gelişme düzeyleri, zayıf insani ve kurumsal kapasiteler, düşük ve eşit olmayan bir şekilde dağılmış gelir ve yerel mali kaynakların kıtlığı ile karakterize edilir. Genellikle yönetim krizinden ve siyasi istikrarsızlıktan

⁸ İnsan Varlıkları Endeksi (HAI), bugün doğan bir çocuğun söz konusu ülkede 18 yaşına kadar elde etmeyi bekleyebileceği insan sermayesi miktarıdır. Bu, mevcut sağlık ve eğitim sonuçlarındaki iyileştirmelerin yeni nesil çalışanların üretkenliğini nasıl kolaylaştırabileceğini vurgulamak için kullanılır.

muzdariptirler. Büyük ölçüde tarıma dayalı ekonomileri, düşük üretkenlik ve düşük yatırım kısır döngüsünden etkilenmektedirler. Başlıca ihracat ve mali kazanç kaynağı olarak birkaç birincil malın ihracatına güvenmekte, bu da onları dış ticaret haddi şoklarına karşı oldukça savunmasız kılmaktadır. Sanayi yapısı daha çok emek-yoğun endüstrilere, yani tekstil ve giyime dayanmaktadır. Bu kısıtlamalar, az gelişmiş ülkeleri yoksulluk tuzağına düşüren; yetersiz iç kaynak seferberliği, düşük ekonomik yönetim kapasitesi, program tasarımı ve uygulamasındaki zayıflıklar, kronik dış açıklar, yüksek borç yükleri ve dış finansmana aşırı bağımlılıktan kaynaklanmaktadır.

1971'den itibaren Birleşmiş Milletler az gelişmiş ülkeleri uluslararası toplumun "en yoksul ve en zayıf kesimi" olarak kabul etmektedir. Az gelişmiş ülkeler, sürdürülebilir kalkınmanın önünde ciddi yapısal engellerle karşı karşıya kalan düşük gelirli ülkelerdir. Ekonomik ve çevresel şoklara karşı oldukça savunmasızdırlar ve düşük düzeyde insan sermayesine sahiptirler. Yaygın aşırı yoksulluk ve son derece zorlu yaşam koşullarıyla küresel ekonominin en alt sırasında yer almaktadırlar. Genellikle altyapıları çok zayıf veya hiç yoktur. Güvenilir sağlık hizmetleri ve diğer sosyal hizmetler bulunmamaktadır. Birçoğu iç savaş veya diğer uluslarla silahlı çatışma şeklinde, uzun vadeli siyasi huzursuzluk yaşamış veya istikrarsız hükümetlere, diktatörlüklere ve/veya yolsuzluğa maruz kalmıştır. Nüfuslarının büyük bir bölümü kıtlığa, yıkıma veya yer değiştirmesine neden olan çevresel olaylara ve doğal afetlere sıklıkla maruz kalabilmektedir.

Kalkınma Komitesi tarafından her üç yılda bir gözden geçirilen az gelişmiş ülkeler listesinde günümüzde 46 ülke bulunmaktadır. 46 az gelişmiş ülkeden 33'ü olan Afrika ülkeleri; %68,7'sini oluşturmaktadır. Az gelişmiş ülkelerin çoğu, günde 2,15 ABD dolarından daha az gelire yaşayanlar olarak tanımlanan, çok sayıda yoksul insanla karakterize edilmektedir. Az gelişmiş ülkeler, Birleşmiş Milletler'e göre, dünyadaki tüm ülkelerin en düşük İnsani Gelişim Endeksi derecelendirmesine sahip en düşük sosyoekonomik kalkınma göstergelerini sergileyen, gelişmekte olan ülkelerin bir listesidir. Yoksulluk içinde yaşayan insanların sayısı son otuz yılda iki kattan fazla artmıştır. Yoksulluğun azaltılmasına yönelik bu ilerleme eksikliği en çok Afrika'da göze çarpmaktadır. Yoksulluk genel olarak kırsal kesimde, kentsel alanlara göre daha şiddetlidir ve kırsal kesimdeki yoksulların en yoksulları uzak bölgelerde yaşamaktadır

(Binger, 2004).

Az gelişmiş ülkeler; ticaret, kalkınma işbirliği ve Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası süreçlere katılım için destek konularında, uluslararası destek önlemlerine özel erişime sahiptir. Bu önlemler, en az gelişmiş ülkeleri kategori dışına çıkarmak için büyüme ve istikrar konusunda yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Endüstriyel ve ekonomik ekosistemleri kırılgan ve az gelişmiş olduğundan, az gelişmiş ülkeler ekonomik ve çevresel şoklara karşı oldukça savunmasızdır. Ayrıca, çok yönlü bir iş gücüne yol açan zayıf eğitim sistemlerine sahip olma eğilimindedirler. Az gelişmiş ülkelerin ilerlemesine yardımcı olmak için Birleşmiş Milletler, sağlıklı, istikrarlı bir ulusun tarım, eğitim, sanayi ve diğer yönlerinin gelişimini teşvik etmek için tasarlanmış destek programları sunmaktadır.

Her üç yılda bir Birleşmiş Milletler Kalkınma Komitesi az gelişmiş ülkeler listesini gözden geçirmekte ve her ülkenin ilerlemesini on beş göstergede değerlendirmekte, bunlar daha sonra üç kriterde gruplanmaktadır:

- İnsan varlıkları endeksi/iş gücü,
- Ekonomik ve çevresel kırılganlık endeksi,
- Kişi başına düşen GSMH.

Az gelişmiş ülkelerin büyük çoğunluğunun Binyıl Kalkınma Hedefleri tarafından öngörülen uluslararası yoksulluğu azaltma hedefine ulaşması için çeşitli zorlukların ele alınması gerekmektedir. Çok taraflı finans kurumları tarafından önerilen makroekonomik reformların ve mali politikaların uygulanmasına rağmen, birçok az gelişmiş ülkede ekonomik büyüme yetersizdir. Az gelişmiş ülkelerin ekonomik büyümeyi ve yoksulluğun azaltılmasını teşvik etme kabiliyetini sınırlayan kaynak kısıtlamalarını ele almak için, hükümetlerin yerel mali kaynakları harekete geçirmeye yönelik yenilikçi yaklaşımlar geliştirmesi gerekmektedir.

3.4. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER VE YOKSULLUK

Yoksulluk, dünyada özellikle gelişmekte olan ülkelerde en yaygın ve kalıcı sosyal sorunlardan biri olmakta (Deguara, 2008; Knowles, 2000; Lehning, Vu ve Pintak, 2006;

Todaro ve Smith, 2006), ulusal ve uluslararası camianın birçok çabasına rağmen azalmadan devam etmektedir (Atinmo, Mirmiran, Oyewole, Belahsen ve Serra-Majem, 2009). Dünyadaki yaklaşık yedi milyar insanın yarısına yakını günde 2,15 ABD dolarından daha az bir gelirle geçindiği ve eğitim, sağlık, onur, özgürlük, sosyo-politik katılım ve sosyal haklara erişim gibi temel insani gelişme fırsatlarından mahrum bırakıldığı için, yoksullukla ilgili küresel istatistikler endişe verici boyuttadır. (Singleton, 2003; Vollmer, 2010). Gelişmekte olan bir ülke, diğer ülkelere göre daha az gelişmiş bir sanayi tabanına ve daha düşük bir İnsani Gelişme Endeksi'ne (İGE) sahip egemen bir devlettir (Sullivan ve Sheffrin, 2003). Düşük ve orta gelirli ülke (LMIC) terimi genellikle gelişmekte olan ülke yerine kullanılmakta, ancak yalnızca ülkelerin ekonomisini ifade etmektedir. Dünya Bankası, her yıl 1 Temmuz'da yeniden belirlenen Atlas yöntemi kullanılarak hesaplanan kişi başına düşen gayri safi milli hasılaya dayalı olarak dünya ekonomilerini kişi başına; yüksek, üst-orta, alt-orta ve düşük gelirli ülkeler olarak dört gruba ayırmaktadır.

Gelişmekte olan ülkeler genellikle tarihleri veya coğrafyaları nedeniyle bazı ortak özelliklere sahiptirler. Örneğin, sağlık riskleriyle ilgili olarak; güvenli içme suyuna, sanitasyona ve hijyene düşük düzeyde erişim; enerji yoksulluğu; yüksek düzeyde kirlilik (örneğin hava kirliliği, iç mekan hava kirliliği, su kirliliği); tropikal ve bulaşıcı hastalıkları olan kişilerin yüksek oranı (ihmal edilen tropikal hastalıklar); çok sayıda trafik kazası ve genel olarak zayıf altyapı; çoğu zaman yaygın yoksulluk, yüksek suç oranları, düşük eğitim seviyeleri, aile planlaması hizmetlerine yetersiz erişim, birçok gayri resmi yerleşim, tüm hükümet düzeylerinde yolsuzluk ve siyasi istikrarsızlık da bulunmaktadır (Alhaji ve Alam, 2019).

Gelişmekte olan ülkelerdeki insanlar genellikle gelişmiş ülkelerdeki insanlardan daha düşük yaşam beklentisine sahiptir ve bu durum hem düşük gelir seviyelerini hem de daha kötü halk sağlığını yansıtmaktadır (Jetter, Laudage ve Stadelmann, 2019; Rogers ve Wofford, 1989; Freeman, vd, 2020). Sağlık hizmetlerine erişim genellikle düşüktür (Alhaji ve Alam, 2019). Bulaşıcı hastalıkların yükü, anne ölümleri, çocuk ve bebek ölümleri bu ülkelerde tipik olarak önemli ölçüde daha yüksektir. Gelişmekte olan ülkeler genellikle gelişmiş ülkelere göre daha düşük medyan yaşlara sahiptir. Nüfusun yaşlanması küresel bir olgudur, ancak gelişmekte olan ülkelerde nüfus yaşı daha yavaş artmaktadır.

3.5. GELİŞMİŞ ÜLKELER VE YOKSULLUK

Dünyadaki yoksulların çoğu az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşıyor olsa da, bir kısmı gelişmiş ülkelerde, bazıları ise dünyanın en zengin ülkelerinde yaşamaktadır. Zengin ve yoksul ülkeler arasındaki ekonomik uçurum 1980'lerden itibaren giderek artmakta, ancak geçiş ekonomilerinde olduğu gibi gelişmiş ülkelerde de zengin ile yoksul arasındaki uçurum büyümektedir. Dünyanın dört bir yanındaki birçok insan, gelişmiş ülkelere ilham kaynağı ve kendi ülkelerinin izleyebileceği bir model olarak bakmaktadır. Elbette, gelişmiş ülkelerin bazı büyük avantajları bulunmaktadır. Ancak aslında, gelişmiş ülkelerin de düşük nüfus artışından, yaşlı popülasyondan, çocuklar arası derinleşen yoksulluktan, düşük ekonomik büyümeden, durgun ücretlerden, uzun süreli işsizlikten, gıda ve yakıt gibi temel ihtiyaç maddelerinin yükselen fiyatlarından, daha da karmaşık nedenlerden; ırkçılık, göç ve tek ebeveynliğe yol açan artan sayıda boşanmalardan ve genel anlamda eşitsizlikten kaynaklı bir dizi sorunu bulunmaktadır. Kreş, yaşlı bakımı ve sağlık gibi sosyal güvenlik ağlarının azalması veya tamamen yok olması, durumu daha da karmaşık hale getirmektedir.

Gelişmiş ülkelerde doğum oranları düşmektedir. Ülkeler sanayileştikçe ve zenginleştikçe, insanların daha az çocuğu olmaktadır; bununla birlikte, birçok gelişmiş ülkede, doğan çocuk sayısının azlığı nüfusu azaltmaktadır. Bu, ekonomik büyümedeki yavaşlamalardan demografik çöküşe kadar bir dizi ciddi soruna neden olmaktadır. Ülkeler ideal olarak büyümek veya en azından sabit düzeyde kalmak için nüfusa ihtiyaç duymaktadır. Birçok gelişmiş ülkede, doğum oranlarının düşük kaldığı iki veya daha fazla nesil olmuştur. Gelişmiş dünyada, nüfus yavaşlamasını ve hatta düşüşünü tersine çevirmek için artık çok az şans bulunmaktadır. Bu, gelişmiş ülkelerin karşı karşıya olduğu ve muhtemelen çözemeyecekleri büyük bir sorun oluşturmaktadır.

Nüfus artış hızının yavaşlamasının bir sonucu olarak, gelişmiş ülkeler hızla yaşlanan nüfuslara sahiptir. Daha yaşlı bir nüfusa sahip olmanın beraberinde getirdiği düşük ekonomik büyümeden, sağlık ve sosyal bakım maliyetleri nedeniyle devlet üzerindeki daha ağır bir yüke kadar bir dizi sorun bulunmaktadır. İşsizlik veya eksik istihdam, akıl hastalığı, uyuşturucu veya alkol bağımlılığı, aile desteğinin olmaması, yetersiz eğitim ve başarısız sosyal hizmetler de en sık görülen problemler arasındadır.

Tablo 3.6. Gelişmiş Ülkelerin Karşılaştığı Temel Avantaj ve Dezavantajlar

Gelişmiş Ülke Avantajları	Gelişmiş Ülke Dezavantajları
Yüksek yaşam standardı	Düşük nüfus artışı
Güçlü ekonomiler	Yaşlı nüfus
Verimli kurumlar	Düşük ekonomik büyüme
Güçlü siyasi sistemler	Siyasi kutuplaşma
İyi altyapı	Yaygın eşitsizlik
Güçlü savunmalar	Materyalist kültürler

Kaynak: Humanitarian Careers, 20 Nisan 2022.

Gelişmiş ülkelerin gelir seviyeleri yüksek olmasına rağmen, son yıllarda karşı karşıya kaldıkları en büyük sorun, ekonomilerinin büyüme oranını düşük kalmasıdır. Bu durum, yeni işlerin ve işlerin yaratılmadığı, üretkenliğin artmadığı ve insanların daha iyi durumda olmadığı anlamına gelmektedir. Durgun ekonomiler, gelişmiş ülkeler için önemli bir dezavantaj oluşturmaktadır. Dolaylı olarak durgun ekonomilerin karşılaştığı düşük ekonomik büyüme, gelişmiş ülkelerde önemli bir sorundur. Gelişmiş ülkelerin düşük ekonomik performanslarını gideremeyecek gibi görünmeleri, karşılaştıkları en büyük sorunlardan biridir. Gelişmiş ülkeler, nüfuslarının çoğu için yüksek bir yaşam standardı sağlayabilmiş olsalar da, bu ülkelerde de hala yoksul insanlar bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki yoksullar, gelişmekte olan ülkelerdeki yoksulluğu yaşamıyor olabilir, ancak yine de yaşanan yoksulluk birçok gelişmiş ülke için ciddi bir sorundur.

Genellikle zengin ülkelerde yoksulluk mutlak değildir. Bu ülkelerdeki yoksullar çoğunlukla kıtlık veya açlık yaşamazlar ve evsizlik meydana gelse de bu, yoksulluktan başka nedenleri olabilen çok yönlü bir olgudur. Bununla birlikte, görece de olsa yoksulluk yine de yoksulluktur ve gelişmiş ülkelerde bunun ağır sonuçları olabilmektedir.

3.6. YOKSULLUKLA MÜCADELE EDEN KURULUŞLAR

Yoksulluğa tek bir kapsamlı çözüm olmadığı gibi, yoksulluğun tek bir nedeni de yoktur. Yoksulluk vakalarının çoğu, faktörlerin bir kombinasyonunun sonucudur. Bu faktörlerin ne olduğunu ve birlikte nasıl çalıştıklarını anlamak, yoksulluğu sürdürülebilir

bir şekilde sona erdirmek için kritik bir adımdır.

Artan yoksullukla mücadele ve refahı sürdürülebilir hale getirme amaçları, 2015 yılından itibaren SKH ön plana çıkmakta ve insanların eşitlik içinde sağlıklı bir ortamda yaşamasının önemi vurgulanmaktadır. Yoksulluğun mevcut durumu ve seyrini analiz etmek kritik bir öneme sahiptir. Dünya Bankası'na göre dünya nüfusunun yaklaşık %8'i veya 648 milyon insan günde 2,15 ABD dolarından az gelirse, aşırı yoksulluk içinde yaşamaktadır. Bu rakam 1990 yılında 1,8 milyar olarak tahmin edilmiştir. Düşen yoksulluk oranına rağmen, aşırı yoksulluk yaşayan insan sayısı küresel olarak hala çok yüksek düzeyde bulunmaktadır (Schoch, vd, 2022). Dünya genelinde hala yüksek seyreden yoksulların sayısı nedeniyle, ekonomik büyümenin avantajları bölgeler ve ülkeler arasında eşit olmayan bir şekilde paylaşılmaktadır. Dünyanın çoğu yoksulluğu geride bıraksa dahi yoksulluk, özellikle çatışmaların ve zayıf kurumların yer aldığı ülkelerde ve bazı bölgelerde derinleşmektedir.

Yoksulluğun azaltılması için günümüzde IMF, Dünya Bankası, Uluslararası Çalışma Örgütü, OXFAM ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı gibi uluslararası kuruluşlar çalışmalarını sürdürmektedir. Yoksulluğun çok boyutlu bir kavram olmasından dolayı, yoksulluğun azaltılması için uygulanacak politikaların da çok boyutlu olması ve aynı zamanda her ülkenin mevcut sosyoekonomik ve kültürel koşullarına göre zaman içinde politikaların da farklılaşması gerekmektedir.

Ülkeler ekonomik kalkınma yaşarken dahi, orta gelirli ülkelerin en yoksul vatandaşları çoğu zaman ülkelerinin artan zenginliğinden yeterli payı alamamaktadır (Milanovic, 2016). Cinsiyet, engellilik, ırk veya etnik köken gibi toplumsal güçler, yoksulluk sorunlarını şiddetlendirebilmekte; kadınlar, çocuklar ve azınlıklar sıklıkla eşit olmayan yoksulluk yükleri taşıyabilmektedir. Ayrıca, yoksul bireyler endüstrinin çevresel etkileri veya iklim değişikliğinin etkileri veya diğer doğal afetler veya aşırı hava olayları gibi diğer sosyal sorunların etkilerine karşı daha savunmasızdır. Bu nedenle, SKH ve COVID-19'dan uluslararası anlamda kurtulma gibi diğer uluslararası politika programları, yoksulluğun azaltılmasının diğer toplumsal hedeflerle bağlantısını vurgulamaktadır (UN, 15 Eylül 2022).

Kar amacı gütmeyen kuruluşlar, uluslararası kuruluşlar ve dünya çapındaki

uluslararası çok taraflı ortaklıklar sayesinde, aşırı yoksulluk 1990'dan bu yana yüzde 50 azalma göstermiştir. Ancak küresel olarak, aşırı yoksulluk içinde yaşayan insan sayısı 1990'da yüzde 36'dan 2015'te yüzde 10'a düşmüşken, değişimin hızı yavaşlamış ve COVID-19 krizi, yoksullukla mücadelede onlarca yıllık ilerlemeyi tersine çevirme riskini ortaya koymuştur. Dünya Kalkınma Ekonomisi Araştırmaları Enstitüsü (UNU) tarafından yayınlanan yeni araştırma, küresel pandemiden kaynaklanan ekonomik serpintilerin küresel yoksulluğu yarım milyar insan veya toplam insan nüfusunun %8'i kadar artırabileceği konusunda uyarıda bulunmaktadır. Bu durumun gerçekleşmesi halinde, 1990'dan bu yana otuz yılda küresel olarak ilk kez yoksulluğun artması anlamına gelmektedir (UN, 15 Eylül 2022).

Günümüzde yoksulluğun azaltılması veya ortadan kaldırılması, kısacası yoksullukla mücadele için çalışan birçok kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Bu bölümde, yoksullukla mücadele eden kurum ve kuruluşlara genel hatları ile değinilmiştir.

3.6.1. Birleşmiş Milletler

Birleşmiş Milletler, dünya barışını ve güvenliğini korumak ve uluslararası ekonomik, toplumsal ve kültürel bir iş birliği oluşturmak için 24 Ekim 1945 kurulmuş uluslararası bir örgüttür. Birleşmiş Milletler, kendini "adalet ve güvenliği, ekonomik kalkınma ve sosyal eşitliği uluslararası tüm ülkelere sağlamayı amaç edinmiş küresel bir kuruluş" olarak tanımlamaktadır. Örgütün, kurulduğu yıllarda 51 olan üye sayısı şu an itibarıyla üyeliği kaldırılan Vatikan ve değiştirilen Çin ile son katılan üye ülke olan Güney Sudan dahil 193'e ulaşmıştır.

BM, 2015 yılında sürdürülebilir kalkınma gündemini başlatarak, üye devletlerin kendisi ve gelecek nesiller için sürdürülebilir bir kalkınma modelinin yoksulluğu azaltmak ve her yerdeki insanların yaşamlarını iyileştirmek için en iyi yolu sunduğuna dair artan anlayışını yansıtmaktadır. SKH, dünyayı korurken refahı desteklemek için yoksul, zengin ve orta gelirli tüm ülkelere yönelik bir eylem çağrısıdır. Yoksulluğu sona erdirmenin, ekonomik büyümeyi inşa eden ve eğitim, sağlık, sosyal koruma ve iş fırsatları gibi bir dizi sosyal ihtiyacı ele alırken, iklim değişikliği ve çevre koruma ile mücadele eden stratejilerle el ele gitmesi gerektiğini kabul etmektedir. Birbiri ile bağlantılı 17 iddialı hedef tüm Dünya'da insanların karşı karşıya kaldığı ana sorunların çözümünü

hedeflemektedir. SKH, yoksulluğun sona erdirilmesi, çevrenin korunması, iklim krizine karşı önlem alınması, refahın adil paylaşımı ve barışı hedeflemektedir. BM'nin çalıştığı SKH'ler şunlardan oluşmaktadır:

Tablo 3.7. BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

1	Yoksulluğa Son	10	Eşitsizliklerin Azaltılması
2	Açlığa Son	11	Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar
3	Sağlık ve Kaliteli Yaşam	12	Sorumlu Üretim ve Tüketim
4	Nitelikli Eğitim	13	İklim Eylem
5	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	14	Sudaki Yaşam
6	Temiz Su ve Sanitasyon	15	Karasal Yaşam
7	Erişilebilir ve Temiz Enerji	16	Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar
8	İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme	17	Amaçlar için Ortaklıklar
9	Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı		

Aynı zamanda her biri kendi çalışma alanına, liderliğine ve bütçesine sahip olan birçok fon, program ve uzman kuruluş, BM sisteminin ayrılmaz bir parçasıdır. Programlar ve fonlar, katkılardan ziyade gönüllü olarak finanse edilmektedir. Uzmanlaşmış Ajanslar, hem gönüllü hem de katkılarla finanse edilen bağımsız uluslararası kuruluşlardır. BM, çalışmalarını, hedeflerine ulaşmasına yardımcı olmak için, örgüt ile işbirliği yapan aşağıda yer alan BM sistem kuruluşlarıyla koordine etmektedir.

3.6.1.1. UNDP (United Nations Development Program)

Tüm insanların haysiyet, eşit fırsat ve güvenlik içinde yaşama şansına sahip olması gerektiği inancına dayanan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), ülkelerin politika geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. UNDP, yaklaşık 170 ülke ve bölgede çalışarak yoksulluğu ortadan kaldırmaya, eşitsizlikleri ve dışlanmayı azaltmaya ve ülkelerin ilerlemeyi sürdürebilmeleri için direnç oluşturmaya yardımcı olmaktadır. BM'nin kalkınma ajansı olarak UNDP, ülkelerin SKH'ye ulaşmasına yardımcı olmada kritik bir rol oynamaktadır.

Kapsayıcı ve adil olmadıkça ve yoksulların ve marjinalleştirilmişlerin ihtiyaçları kalkınma önceliklerinin merkezinde olmadıkça, ekonomik büyüme istihdam yaratmayacak ve yoksulluğu azaltmayacaktır. Kadın ve erkek, eşit fırsatlara ve özgürlüklere sahip olduğunda ekonomik büyüme hızlanacak ve yoksulluk daha hızlı azalacaktır. UNDP bu nedenle, kalkınma politikaları ve programlarının tasarımında ve uygulanmasında ayrımcılık yapmama, katılım ve hesap verebilirlik gibi insan hakları standartlarını ve ilkelerini entegre etmek için geliştirmekte olan ülkelerle birlikte çalışmaktadır.

177 ülkede toplumlara yardımcı olmak, gerek yerel gerek küresel düzeyde farklı kurumlarla ortaklık kurarak kalkınmalarına yardımcı olmaya çalışmaktadır. “Odaklanılan nokta, ülkelere;

- Yoksullukla mücadele,
- Demokratik toplumlar inşa etme,
- Krizleri önleme ve atlatma,
- Çevreyi koruma,
- HIV/AIDS ile mücadele,
- Kadınların güçlendirilmesi,
- Ulusal kapasitelerin geliştirilmesi konularındaki sorunlarına çözüm bulmaları için yardım etmek ve bu çözümleri paylaşmaktır” (UNDP, 2018).

3.6.1.2. UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development)

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD), Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1964 yılında dünya ticaretinde geliştirmekte olan devletlerin çıkarlarını korumayı amaçlayan hükümetler arası bir organizasyon olarak kurulmuştur (Oatley, 2019: 185). UNCTAD, Birleşmiş Milletler Sekreterliği’nin ticaret, yatırım ve kalkınma konularıyla ilgilenen bölümüdür. Kuruluşun hedefi; geliştirmekte olan ülkelerin ticaret, yatırım ve kalkınma fırsatlarını en üst düzeye çıkarmak ve dünya

ekonomisine adil bir şekilde entegre olma çabalarında onlara yardımcı olmaktadır. UNCTAD'ın birincil amacı ticaret, yardım, ulaşım, finans ve teknoloji dahil olmak üzere kalkınmanın tüm yönleriyle ilgili politikalar oluşturmaktır. Gelişmekte olan ülkeler arasında GATT (artık yerini Dünya Ticaret Örgütü aldı), Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası gibi mevcut uluslararası kurumların gelişmekte olan ülkelerin belirli sorunlarını ele almak için uygun şekilde organize edilmediğine dair endişelere yanıt olarak oluşturulmuştur. UNCTAD, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmalarıyla ilgili sorunları tartışabilecekleri ve ele alabilecekleri bir forum sağlamaktadır (UNCTAD, 15 Kasım 2022).

UNCTAD, ulusal, bölgesel ve küresel düzeyde çalışarak, ülkelere şu konularda yardımcı olmaktadır:

- Makro düzeydeki geliştirme zorluklarını ele almak için seçenekleri anlama,
- Uluslararası ticaret sistemine faydalı entegrasyon elde etme,
- Mallara daha az bağımlı hale gelmek için ekonomileri çeşitlendirme,
- Finansal oynaklığa ve borca maruz kalmayı sınırlama,
- Yatırım çekme,
- Dijital teknolojilere erişimi artırma,
- Girişimciliği ve yeniliği teşvik etme,
- Yerel firmaların değer zincirlerini yukarı taşımasına yardımcı olma,
- Sınır ötesi mal akışını hızlandırma,
- Tüketicileri kötüye kullanımdan koruma,
- Rekabeti engelleyen düzenlemeleri frenleme,
- İklim değişikliğine uyum sağlama ve doğal kaynakları daha etkin kullanma.

3.6.1.3. UNICEF (United Nations International Children's Emergency Fund)

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından, kıtlık ve hastalıkla karşı karşıya kalan Avrupalı çocuklara yiyecek, giyecek ve sağlık hizmeti sağlamak için BM tarafından kurulmuştur. BM Genel Kurulu'nun 1953'te UNICEF'in yetkisini süresiz olarak uzatmasının ardından, UNICEF 190'dan fazla ülke ve bölgede aşırı yoksulluk içindeki çocuklara, yoksulluk, şiddet, hastalık ve ayrımcılığın bir çocuğun önüne çıkardığı engellerin üstesinden gelmeleri için aktif olarak çalışmaktadır. Mevcut odak alanları;

- 1) Çocukların hayatta kalması ve gelişimi,
- 2) Temel eğitim ve toplumsal cinsiyet eşitliği,
- 3) Çocuklar ve HIV/AIDS ve
- 4) Çocuk korumadır.

SKH ile ülkeler, tarihte ilk kez aşırı çocuk yoksulluğunu sona erdirmeyi kabul etmişlerdir. SKH'ler, gelirin ötesine geçen bir yoksulluk ölçüsü olan çok boyutlu çocuk yoksulluğunun, 2030 yılına kadar yarıya indirilmesini ve tüm çocukların hayatta kalmak, gelişmek ve potansiyellerini gerçekleştirmek için ihtiyaç duydukları her şeye sahip olduğu bir dünya inşa edilmesini istemektedir. Bu taahhüdün bir parçası olarak UNICEF, ülkelerin çocuk yoksulluğunu tüm boyutlarıyla ölçmesine ve ele almasına yardımcı olmak için ulusal, bölgesel ve küresel düzeylerde aktörleri seferber etmektedir. Dünya Bankası ile birlikte, aşırı çocuk yoksulluğu konusunda politika yapıcılara rehberlik eden küresel istatistikler üretmektedirler. Ayrıca, bunları uygulamaya koymak için gereken kaynaklarla desteklenen entegre politikalar ve programlar üzerinde hükümetler ve ortaklarla birlikte çalışmaktadırlar (UNICEF, 25 Nisan 2022).

COVID-19 salgınının birleşen etkileri, iklim değişikliği ve artan çatışmalar, çocuk yoksulluğunun azaltılmasında kaydedilen istikrarlı ilerlemelere meydan okumaktadır. UNICEF, pandemi nedeniyle yoksulluğa itilen “yeni yoksullar” da dahil olmak üzere, bu yeni zorlukların etkisini analiz etmenin yanı sıra bunun, politika ve programlama

desteğinde nasıl bir değişiklik gerektirdiğini analiz etmede ön saflarda yer almaktadır. UNICEF, sağlık, eğitim, beslenme, su ve hıfzıssıhha gibi farklı sektörlerin katkısının çocuk mahrumiyetlerini ortadan kaldırmak için kritik öneme sahip olduğu çocuk yoksulluğunu ele almak için ulusal politika gündemlerinde çok sektörlü bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiğini ifade etmektedir. UNICEF, sektörel politika ve programlarda en yoksul ve en dışlanmış çocuklara ve ailelerine öncelik verilmesini sağlamak için hükümet sektörlerinde çalışmaktadır.

3 temel çalışma alanı:

1. Hükümetlerin çocuk yoksulluğunu ölçmesi, izlemesi ve raporlaması için desteklenmesi: Hangi çocukların, nerede yoksulluk içinde olduğunu ve bu çocukların belirli özelliklerini bilmek, politika tasarlama ve uygulama ve çocuk yoksulluğunu sona erdirmeye yönelik ilerlemeyi izleme için temel dayanaklardır.

2. Çocuk yoksulluğunu sona erdirmeye yönelik politikaların tasarımının ve önceliklendirilmesinin desteklenmesi: UNICEF, çocuk yoksulluğunu sona erdirmeye yönelik politikaların, programların ve finansman stratejilerinin belirlenmesi, tasarlanması ve gerektiğinde uygulanması konusunda hükümetlerle birlikte çalışmaktadır.

3. Çocuk yoksulluğunu sona erdirmek için küresel, bölgesel ve ulusal ortaklıklar kurmak: UNICEF, SKH çocuk yoksulluğu göstergelerinin izlenmesi, çocuk yoksulluğuna ilişkin küresel verilerin geliştirilmesi, kanıta dayalı savunuculuk ve toplantılar da dahil olmak üzere farklı alanlarda yaklaşımları güçlendirmek ve çocuk yoksulluğunun ortadan kaldırılmasına öncelik vermek için küresel, bölgesel ve ulusal düzeylerde çocuk yoksulluğuna ilişkin ortak çalışmaları hızlandırmak ve koordine etmek için çok sayıda ortakla birlikte çalışmaktadır (UNICEF, 2022).

3.6.1.4. UN DESA (United Nations Department of Economic and Social Affairs)

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı (UN DESA), Birleşmiş Milletler Sekreterliği'nin bir parçasıdır ve önemli Birleşmiş Milletler Zirveleri ve Konferanslarının takibinden ve ayrıca Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyine ve Birleşmiş Milletlere verilen hizmetlerden sorumludur. Dünyanın dört bir

yanındaki ülkelere gündem belirleme ve ekonomik, sosyal ve çevresel zorluklarını aşmak amacıyla karar verme konusunda yardımcı olmaktadır. Geniş bir analitik ürün yelpazesi sunarken, politika tavsiyesi ve teknik yardım ile UN DESA, ekonomik, sosyal ve çevresel alanlardaki küresel taahhütleri etkili bir şekilde ulusal politikalara ve eylemlere dönüştürür ve uluslararası olarak üzerinde anlaşmaya varılmış kalkınma hedeflerine yönelik ilerlemenin izlenmesinde kilit bir rol oynamaya devam etmektedir.

UN DESA'nın misyonu, en savunmasız kişilere odaklanarak herkes için sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmektir. Bu, büyük ve küçük, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde hakkaniyet ve eşitlik için temel bir kaygıyı yansıtmaktadır. Tüm paydaşların (hükümetler, BM ve diğer uluslararası kuruluşlar, sivil toplum ve özel sektör) ekonomik ve sosyal refahı iyileştirmek için üzerine düşeni yapması gerektiğinin altını çizmektedir. Birleşmiş Milletleri benzersiz kılan ve kalkınma gündemine evrensel meşruiyetini veren şey, tüm insanların ve ulusların eşit katılımına yapılan bu vurgudur.

3.6.2. WB (WorldBank Group)

189 üye ülke, 170'ten fazla ülkeden personel ve 130'dan fazla lokasyondaki ofisleri ile gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğu azaltan ve ortak refahı inşa eden, sürdürülebilir çözümler için çalışan beş kurumdan oluşan Dünya Bankası Grubu benzersiz bir küresel ortaklıktır. Dünya Bankası Grubu (WB), uluslararası gelişimin önemli bir parçasıdır; geleneksel krediler, faizsiz krediler ve hibeler yoluyla dünya çapında kalkınma projelerine fon sağlamaktadır. Dünya Bankası Grubu, kalkınma politikaları ve programları ile ilgili dünyanın önde gelen araştırma ve yayınlarından bazılarını da üretmektedir. Grup ayrıca proje başvuru süreci boyunca gelişmekte olan ülkelere politika tavsiyesi, analiz ve teknik yardım sunmaktadır (Ward, 2017).

Dünya Bankası Grubu, gelişmekte olan ülkeler için dünyanın en büyük finansman ve bilgi kaynaklarından biridir. Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD), Uluslararası Kalkınma Derneği (IDA), Uluslararası Finans Kurumu (IFC), Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (MIGA), Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözümü Merkezi (ICSID) olarak beş kurumdan oluşan Dünya Bankası, yoksulluğu azaltma, paylaşılan refahı artırma ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etme taahhüdünü vermektedir. Dünya Bankası Grubu, iki hedefe sürdürülebilir bir şekilde ulaşmak için

küresel bir çabayı uyumlu hale getirmeye yardımcı olmak adına, özellikle özel sektör içindeki ortaklıklarını genişletmeye ve güçlendirmeye çalışmaktadır. Üyelerinin artan ihtiyaçlarını daha iyi karşılamak için, üye ülkelerinin karşılaştığı en büyük kalkınma zorluklarının üstesinden gelmeye yardımcı olmak ve kurumlarının güçlü yanlarından yararlanmak için daha fazla işbirliği yapmaktadır.

Dünya Bankası Grubu, yoksullukla tüm boyutlarıyla mücadele etmeye kararlıdır. Hükümetlerin her ülkedeki en yoksullara yardımcı olabilecek sağlam politikalar geliştirmelerine yardımcı olmak için en son kanıtları ve analizleri kullanmakta ve yatırımlarını yaşamları iyileştirmek için kritik olan alanlara odaklanmaktadır. COVID-19 pandemisi kaynaklı devam eden zorluklar göz önüne alındığında, Dünya Bankası, uzun vadeli kalkınma ihtiyaçları konusunda ilerleme kaydederken, pandeminin zararını sınırlamak için ülkelere destek olmaktadır.

3.6.3. IMF (International Monetary Fund)

Uluslararası Para Fonu (IMF), 190 üye ülkesinin tümü için sürdürülebilir büyüme ve refah elde etmek için çalışmaktadır. Bunu, üretkenliği, iş yaratmayı ve ekonomik refahı artırmak için gerekli olan finansal istikrarı ve parasal işbirliğini destekleyen ekonomik politikaları destekleyerek yapmaktadır. IMF, üye ülkeleri tarafından yönetilir ve onlara karşı sorumludur. IMF'nin üç kritik misyonu vardır:

- Uluslararası parasal işbirliğini ilerletmek,
- Ticari ve ekonomik büyümeyi teşvik etmek
- Refaha zarar verecek politikaları caydırmak.

Bu misyonları yerine getirmek için IMF üyesi ülkeler birbirleriyle ve diğer uluslararası kuruluşlarla işbirliği içinde çalışmaktadır. Bu işlevlerini ekonomik ve finansal gelişmeleri takip ederek ve ülkelere danışmanlık yaparak; üye ülkelere kredi ve diğer mali yardımlar sağlayarak ve hükümetlerin sağlam ekonomik politikaları uygulamalarına yardımcı olacak teknik yardım ve eğitim vererek sağlamaktadır.

IMF, gözetim ve kapasite geliştirme faaliyetleri yoluyla düşük gelirli ülkelere geniş destek ve ayrıca güçlü ve kalıcı yoksulluğun azaltılması ile tutarlı ve istikrarlı ve sürdürülebilir bir makroekonomik konum elde etmelerine, sürdürmelerine veya eski

haline getirmelerine yardımcı olmak için mali destek sağlamaktadır. IMF, krediler, teknik yardım ve ekonomik politikaların gözetimi yoluyla üye ülkelere ekonomik krizle karşı karşıya kalmalarına yardımcı olur. IMF'nin faaliyetlerini finanse etmek için gerekli olan para, her ülkenin ekonomisinin büyüklüğüne ve dünya ticaretinde ve finansındaki önemine göre kota ödeyen üye ülkelerden sağlanmaktadır. IMF, uluslararası finansal istikrarı ve parasal işbirliğini organize etmektedir. Aynı zamanda uluslararası ticareti kolaylaştırmakta, istihdamı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi desteklemekte ve küresel yoksulluğun azaltılmasına yardımcı olmaktadır.

IMF destekli programlarda yoksulluğu azaltma ve büyüme stratejileri şunlardır:

- (1) Önerilen program politikalarını üyenin yoksulluğu azaltma ve büyüme hedefleriyle ilişkilendirmek,
- (2) Yoksulluğu azaltma stratejisi sürecinin ulusal sahipliğini korumak ve
- (3) Belirli ülke koşullarını yansıtmak için faaliyet alanında ve kapsamda esneklik sağlamak.

IMF yoksulluğu azaltma konusunda, ağırlıklı olarak Dünya Bankası uzmanlığından ve tavsiyelerinden yararlanmaktadır.

3.6.4. OXFAM (Oxford Committee for Famine Relief)

Oxford Kıtık Yardımı Komitesi (OXFAM), 1942'de kurulan ve Oxfam International tarafından yönetilen, küresel yoksulluğun hafifletilmesine odaklanan, 21 bağımsız hayır kurumundan oluşan, İngiltere merkezli bir konfederasyondur. Yoksulluğun adaletsizliğini sona erdirmek için çalışan küresel bir insan hareketi olan Oxfam, 1995 yılında bir grup bağımsız sivil toplum kuruluşu tarafından verimliliği en üst düzeye çıkarmada ve küresel yoksulluğu ve adaletsizliği azaltmak ve daha büyük etki elde etmek için bir konfederasyon olarak oluşturulmuştur. Ortaklarla birlikte çalışarak, afetler ve çatışmalarda kalkınma programları, halk eğitimi, kampanyalar, savunuculuk ve insani yardım sağlamak için pratik taktikler ve inovasyonun bir kombinasyonunu kullanan bir kuruluştur (OXFAM, 10 Mayıs 2021).

Oxfam, yoksulluğu ve adaletsizliği sona erdirmek için eşitsizlikle mücadele eden

insanların oluşturduğu küresel bir harekettir. Bölgeler arasında, yerelden küresele kalıcı bir değişiklik getirmek için insanlarla birlikte çalışmaktadır. Binlerce ortak ve müttefikle 87 ülkede bölgeler arasında çalışmakta, toplulukları kendileri için daha iyi yaşamlar inşa etmeye, dayanıklılık geliştirmeye ve kriz zamanlarında da hayatları ve geçim kaynaklarını korumaya odaklanmıştır. Oxfam, dünyanın her yerindeki yoksul ve savaştan zarar görmüş bölgelere su sanitasyonu sağlama konusunda dünya çapında tanınan bir lider haline gelmiştir. 2012'de Oxfam, insani felaketlerin ardından temiz su sağlamak için İngiltere'nin Hızlı Müdahale Tesisini oluşturan insani yardım gruplarından biridir (OXFAM, 15 Mayıs 2021).

3.6.5. ILO (International Labour Organization)

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Eylül 2015'te BM Zirvesi'nde dünya liderleri tarafından kabul edilen 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi, sürdürülebilirliğin ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarında entegre ve dengeli eylem için yeni küresel çerçevedir. “İnsana Yakışır İş Gündemi”, SKH’ne sıkı sıkıya bağlıdır. Bu, ILO’nun BM ailesiyle ortaklaşa olarak, herkes için “İnsana Yakışır İş” yoluyla sosyal adaleti sağlama yeteneğini önemli ölçüde güçlendirmektedir. ILO, bu amaçla bir dizi küresel çok paydaşlı ortaklıklara liderlik etmekte veya katılmaktadır (ILO, 20 Haziran 2022).

ILO çalışmaları altında yatan şey, sosyal ve ekonomik ilerlemeyi teşvik etmede hükümetler ile işveren ve işçi örgütleri arasındaki işbirliğinin önemidir. ILO, hükümetleri, işverenleri ve işçileri çalışma standartlarını belirlemek, politikalar geliştirmek ve programlar tasarlamak üzere bir araya getirerek, çalışan kadın ve erkeklerin ihtiyaçlarına hizmet etmesini sağlamayı amaçlamaktadır. İşçilerin ve işverenlerin birlikte müzakerelerinde, hükümetlerle eşit söz sahibi olduğu ILO'nun yapısı, sosyal diyalogu eylem halinde gösterilmektedir. Bu durum, sosyal ortakların görüşlerinin ILO çalışma standartlarına, politikalarına ve programlarına yakından yansımaları sağlamaktadır.

ILO, sosyal, ekonomik ve diğer birçok konuda ulusal politikanın oluşturulmasında ve uygun olduğu durumlarda uygulanmasında sendikalar ve işverenler arasında bir sosyal diyalogu teşvik ederek, bileşenleri (işverenler, işçiler ve üye Devletler) içinde bu üçlülüğü teşvik etmektedir. ILO, çalışmalarını hükümetler, işverenler ve işçi temsilcilerinden

oluşan üç ana organ aracılığıyla gerçekleştirmektedir:

- *Uluslararası Çalışma Konferansı*, Uluslararası çalışma standartlarını ve ILO'nun geniş politikalarını belirler. Her yıl Cenevre'de toplanır. Genellikle uluslararası bir çalışma parlamentosu olarak adlandırılan Konferans, aynı zamanda temel sosyal ve emek sorunlarının tartışıldığı bir forumdur.

- *Yönetim Organı*, ILO'nun yürütme konseyidir. Cenevre'de yılda üç kez toplanır. ILO politikası hakkında kararlar alır ve daha sonra kabul edilmek üzere Konferansa sunacağı programı ve bütçeyi oluşturur.

- *Uluslararası Çalışma Bürosu*, ILO'nun daimi sekreterliğidir. ILO'nun Yönetim Organının denetimi altında ve Genel Direktörün liderliğinde hazırladığı genel faaliyetlerinin odak noktasıdır.

Yönetim Kurulunun ve Büronun çalışmasına, ana endüstrileri kapsayan üçlü komiteler yardım eder. Mesleki eğitim, yönetim geliştirme, iş sağlığı ve güvenliği, endüstri ilişkileri, işçi eğitimi, kadın ve genç işçilerin özel sorunları gibi konularda uzman komiteler tarafından da desteklenmektedir. ILO üyesi Devletlerin bölgesel toplantıları, ilgili bölgeleri özel olarak ilgilendiren konuları incelemek için periyodik olarak yapılır (ILO, 20 Haziran 2022).

3.6.6. OPAD (Organization for Poverty Alleviation Development)

Yoksulluğu Azaltma ve Kalkınma Örgütü'nün (OPAD) temel görevi, topluluk temelli girişimler geliştirmek, demokratik yönetişimi desteklemek, insan haklarını korumak ve iklim değişikliğini hafifletmek, dünya çapında yoksulluğu ve açlığı ortadan kaldırmak olup, çok taraflı bir sivil toplum kuruluşudur. Amacı, herkesin kendisi ve toplumları için parlak bir geleceğe sahip olabilmesi adına dünyadaki yoksulluğu, açlığı ve adaletsizliği sona erdirmektir. Demokratik yönetişimi ve insan haklarını desteklemek için BM, AB ve diğer uluslararası kuruluşlarla birlikte çalışan OPAD, iklim değişikliğinin etkilerini azaltmak için de sürdürülebilir kalkınma girişimleri aracılığıyla çalışmaktadır.

OPAD'ın kalkınma müdahaleleri arasında, eğitime, sağlık hizmetlerine ve temel hizmetlere erişimin iyileştirilmesi gibi ele alınması gereken herhangi bir zorluğun ele alınması için doğru verilerin, gerçeklerin ve bilgilerin gerekli olduğu aşağıdan yukarıya

bir yaklaşımın teşvik edilmesi; mikrofinans ve diğer programlar yoluyla ekonomik kalkınmayı teşvik etme; eşitsizliği azaltan ve savunmasız nüfusları destekleyen politikaları savunma ve faaliyet gösterilen stratejik ülkelere kriz zamanlarında insani yardım sağlama, çatışmaları çözme ve insan sağlığını geliştirme gibi amaçlar bulunmaktadır (OPAD, 22 Temmuz 2022).

3.6.7. Diğerleri

Uluslararası diğer kurum, kuruluş ve örgütlerin dünyadaki yoksulların yaşam koşullarını iyileştirmek için kullandığı çok sayıda stratejisi bulunmaktadır. Bu kurum, kuruluş ve örgütlerden bazılarını aşağıda değinilmiştir.

3.6.7.1. Borgen Projesi

Borgen Projesi, yoksulluğu ABD dış politikasının odak noktası haline getirmek için çalışan ABD merkezli, kar amacı gütmeyen bir kuruluştur. Örgüt siyasi düzeylerde faaliyet gösterir ve aşırı yoksullukla mücadelede etkili olan programları savunmaktadır. Örgütün savunuculuk çabalarının odak noktası, açlık ve küresel gıda güvenliği, yenidoğan, çocuk ve annenin hayatta kalması, temiz suya ve sanitasyona erişim ve gıda yardımı reformudur.

Borgen Projesi, yoksulluğu azaltan mevzuata destek sağlamak için ABD kongre üyeleriyle bir araya gelerek bu sorunların çözümüne odaklanmaktadır. Aynı zamanda dünyanın dört bir yanındaki insanları yoksulluk konusunu siyasi bir öncelik haline getirmek için harekete geçirmekte ve onlara hükümetleriyle iletişim kurmalarını sağlayacak temel savunuculuk becerilerini öğretmektedir. Bu şekilde Borgen Projesi, yoksulluğun azaltılmasına yönelik küresel sorunlar ve yenilikler hakkında farkındalık yaratmaktadır (Human Rights Careers, 5 Mayıs 2022).

3.6.7.2. ODI (Overseas Development Institute)

Yurtdışı Kalkınma Örgütü (ODI), 1960 yılında kurulan, iklim, enerji, yoksulluk ve eşitsizlik gibi sayısız konuyu araştıran, herkesin başarılı olduğu sürdürülebilir ve barışçıl bir dünya için çalışan bağımsız ve küresel bir düşünce kuruluşudur.

Misyonu, "insanlar ve dünya için önemli olan işbirlikçi araştırma ve fikirler

aracılığıyla insanlara adaletsizlik ve eşitsizlik konusunda harekete geçmeleri için ilham vermektir." Bunu, "dönüşümsel değişim sağlamak için yeni düşünce ve gelecek gündemlerine öncülük etmek için araştırma, bir araya gelme ve etkileme" yoluyla yapmaktadır. 2021 itibarıyla ODI, iklim ve sürdürülebilirlik, kalkınma ve kamu maliyesi, dijital topluluklar, hakkaniyet ve sosyal politika, cinsiyet eşitliği, küresel riskler ve direnç, insani politika, ekonomik gelişme, politika ve yönetim gibi küresel ilişkiler alanlarında araştırma ve toplantılar yürütmektedir (ODI, 23 Haziran 2022).

3.6.7.3. Concern Worldwide

Concern Worldwide, İrlanda'nın en büyük insani yardım kuruluşudur. 50 yıl önceki kuruluşundan bu yana 50 ülkede faaliyet göstermiştir. En son yıllık raporuna göre Concern, 2019 yılında dünyanın en fakir ve en savunmasız 28,6 milyon insanına yardım ederken, 24 ülkede 82 acil duruma müdahale etmiştir. Dünyanın en yoksul ülkelerinde yaşayan insanlara yardım etmeyi amaçlayan Concern; Afrika, Asya ve Karayipler'deki acil yardım hizmetlerinin yanı sıra uzun vadeli geliştirme çalışmaları yapmaktadır.

Concern Worldwide, gelişmekte olan ülkelerde yoksullukla mücadele eden, hayat kurtaran insani yardım sağlayarak, öncelikle dünyadaki açlığı hafifletmeye, dünya sağlığını artırmaya ve acil durumlara ve doğal afetlere müdahale etmeye odaklanan bir sivil toplum kuruluşudur (Concern, 12 Haziran 2022).

4. BÖLÜM

GELİŞMİŞ VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE YOKSULLUĞUN BELİRLEYİCİLERİ

Çalışmanın bu bölümünde, öncelikle çalışmanın amacı, önemi ve kapsamına değinildikten sonra yoksulluk ile ilgili literatüre yer verilmiştir. Daha sonra, gelişmekte olan 22 ülke için 2000 - 2019 dönemini, gelişmiş 24 ülke için ise 2004 - 2019 dönemini kapsayan verilerle iki farklı model oluşturulmuş ve yoksulluk üzerinde temel açıklayıcı değişken olabilecek değişkenler arasındaki ilişkiyi tahmin etmek dengeli panel veri analizi yapılmıştır. Bağımlı değişken olarak yoksulluğun derinliğini hesaba katan yoksulluk açığı endeksi gelişmiş ülkeler için günde 6,85 ABD doları olarak alınırken, gelişmekte olan ülkeler için günde 3,65 ABD doları alınmıştır. Çalışmada Stata 15.0 ve EViews 12 paket programlarından yararlanılmış, analizde kullanılan değişkenler literatürde en çok kullanılan ve veri kısıtı bulunmayan değişkenler arasından seçilmiştir.

4.1. ÇALIŞMANIN AMACI, ÖNEMİ ve KAPSAMI

“Belirsiz zamanlarda yaşıyoruz. Şuan beşinci yılında olan Covid-19 salgını, yeni varyantlar üretmeye devam ediyor. Ukrayna'daki savaş tüm dünyada yankılanıyor ve yaşam maliyeti krizi de dahil olmak üzere muazzam bir insan ıstırabına neden oluyor. İklim ve ekolojik felaketler her gün dünyayı tehdit ediyor. Normale dönmeyi ummak için doğal olarak, krizleri bir defaya mahsus olarak değerlendirmek baştan çıkarıcı bir şekilde kolaydır. Ancak dünyanın temelden değişmekte olduğu gerçeğini kabullenmedikçe, en son ateşi söndürmek, kazanılamaz bir köstebeği vurma oyunu olacaktır. Geri dönüş yok. Belirsizlik katmanları birikiyor ve hayatlarımızı benzeri görülmemiş şekillerde alt üst etmek için etkileşime giriyor. İnsanlar daha önce de hastalıklarla, savaşlarla ve çevresel bozulmalarla karşı karşıya kaldı. Ancak istikrarsızlaştırıcı gezegensel baskıların artan eşitsizliklerle birleşmesi, bu baskıları hafifletmek için kapsamlı toplumsal dönüşümler ve yaygın kutuplaşma, dünya ve içindeki herkes için yeni, karmaşık, etkileşimli belirsizlik kaynakları sunuyor.” (UNDP, 2022).

Yoksulluğun net bir tanımı, yoksulluğun nedenlerini belirlemek, boyutunu ölçmek ve ortadan kaldırılmasına yönelik ilerlemeyi değerlendirmek için hayati önem taşımaktadır. Dünya Bankası yoksulluğu, temel geçim ihtiyaçlarını karşılamak için gereken mal ve hizmetlerin maliyetine ilişkin tahminlere dayanan yoksulluk sınırları açısından tanımlamaktadır. Bu nedenle, yoksullar, gelirleri belirli yoksulluk sınırlarında veya altında olan kişiler olarak kabul edilmektedir.

“Refahta belirgin yoksunluktur” yoksulluk. Geleneksel görüş, refahı öncelikle metalar üzerindeki hakimiyete bağlamaktadır, bu nedenle yoksullar, onları yeterli bir asgari eşiğin üzerine çıkarmak için yeterli gelire veya tüketime sahip olmayanlardır. Bu görüş, yoksulluğu büyük ölçüde parasal terimlerle görmektedir. Yoksulluk belirli bir tüketim türüne de bağlanabilmekte; örneğin, insanlar ev yoksulu, yiyecek yoksulu veya sağlık yoksulu olabilmektedir.

Çalışma, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğun belirleyicilerinin ne olduğuna odaklanmaktadır. Bu kapsamda yoksulluğun ekonomik, sosyal ve demografik belirleyicilerinden olan ve yoksulluk üzerinde temel açıklayıcı değişken olabilecek Gini Katsayısı, GSYH Büyüme Oranı, Genel Devlet Sağlık Harcamaları, Genel Devlet Eğitim Harcamaları, Enflasyon Oranı, Nüfus Artış Hızı, İşsizlik Oranı ve GSYH içindeki Vergi Geliri arasındaki ilişkiyi tahmin etmek için 22 gelişmekte olan ülke için 2000-2019 dönemini kapsayan, 24 gelişmiş ülke için ise 2004-2019 dönemini kapsayan dengeli panel verileriyle panel veri analizi yapılmıştır.

Yoksulluk ve yoksulluğun belirleyicileri üzerine uzun zamandır çalışmalar yapılmaktadır. Analize dahil edilen açıklayıcı değişkenler ile ilgili yoksulluk üzerindeki etkilerinin tahminine yönelik gerek uluslararası, gerekse ulusal düzeyde daha önce yapılmış çalışmalar bulunmaktadır. Ancak yapılan çalışmalar genellikle daha az değişkenle ve daha az ülke ve/veya ülke gruplarıyla yapılmıştır. Yapılan çalışmada ise yoksulluğun kaynağı olabilecek ve verisine ulaşılabilen tüm değişkenler ele alınarak yoksulluğun nedenleri çok boyutlu bir şekilde incelenmiştir. Bu manada, literatürde yoksulluğu çok boyutlu ve iki ülke grubunda kıyaslamaya imkan verecek şekilde inceleyen ve tek çalışma olma özelliği taşımaktadır. Çalışmanın temel motivasyonu, özellikle gelişmiş ülkelerde analiz sonuçlarından yola çıkarak yoksulluğun azaltılması yönünde neler yapılabileceği konusunda önerilerde bulunmak, gelişmekte olan ülkelerde

ve nihayetinde az gelişmiş ve en nihayetinde tüm dünyada yoksulluğun azaltılması ve/veya ortadan kaldırılabilmesi noktasında önerilerde bulunabilmektedir.

4.2. LİTERATÜR TARAMASI

“Temel olarak yoksulluk, seçimlerin ve fırsatların olmayışı, insan onurunun ihlalidir. Topluma etkili bir şekilde katılmak için temel kapasitenin olmaması anlamına gelir. Bir aileyi doyuracak ve giydirecek kadar paranın olmaması, gidecek bir okulunun ya da kliniğinin olmaması, ekmeğini yetiştireceği toprağının, geçimini sağlayacak bir işinin olmaması, krediye erişiminin olmaması demektir. Bireylerin, hanelerin ve toplulukların güvensizliği, güçsüzlüğü ve dışlanması anlamına gelir. Şiddete yatkınlık anlamına gelir ve genellikle marjinal veya kırılğan ortamlarda, temiz su veya sanitasyonu erişim olmaksızın yaşamayı ima eder.”

(BM Bildirisi, Haziran 1998 – tüm BM kuruluşlarının başkanları tarafından imzalanmıştır.

Yoksullukla ilgili geniş literatür teorik ve ampirik yaklaşımlar olarak sınıflandırılabilir. Teorik yaklaşımlar çoğunlukla yoksulluğun türlerine ya da yoksulluğun farklı sosyal yönlerine odaklanmaktadır. Ampirik literatür, gözlemlenen istatistiklere dayalı olarak altta yatan değişkenler arasındaki ilişkinin kanıtlarını araştırmaktadır.

4.2.1. Teorik Literatür

Yoksulluk kavramı yüzyıllardır tartışılan bir konu olmuştur. Yoksulluğun kavramsallaştırılması ve tanımlanması, yoksulluğu azaltmak için stratejilerin oluşturulmasına yol açmıştır. Bu nedenle, yoksulluk kavramlarının, tanımlarının ve ölçümlerinin uygulandıkları topluma uygulanabilir olması önemlidir (Bhorat, vd, 2001: 41). Yoksulluk, toplumlara siyasi ve etik zorluklar getiren sürekli bir sorundur. Spesifik olarak, yoksulluk kelimesine yüklenen anlam, insanların sahip olduğu temel kavrama bağlıdır. Yoksulluk, farklı şekillerde deneyimlenmekte, farklı anlamlara yol açmakta ve bunların doğru bir tanım üzerindeki etkisine yol açmaktadır (Dixon ve Macarov, 1998:1).

İnsanlar yoksulluğu farklı yorumlamakta ve anlamaktadır. Bu nedenle, yoksulluğa

ve onun toplum üzerindeki etkisine atfedilen farklı anlamlar vardır. Yoksulluğun bu farklı anlamlarıyla ilgili önemli olan şey, hepsinin ortak bir maddi yetersizlik unsuru, özellikle de hayatta kalmak için gerekli kaynakların yokluğunu içermesidir. Yoksulluk, bireylerin ve grupların hem ikincil hem de birincil ihtiyaçlarını günlük ihtiyaçlarını karşılayamaması durumudur. Her bölgedeki yoksulluk düzeyi diğer bölgelerden farklıdır, bunun nedeni konum ve yaşam standardı farklılıklarıdır. Dar anlamda yoksulluk, hayatta kalmayı sağlayacak para ve mal eksikliği durumu olarak anlaşılmaktadır. Chambers (Listyaningsih, 2018), yoksulluğun hem coğrafi hem de sosyolojik olarak uygun, güçsüz, olağanüstü hal, bağımlılık ve izolasyon olmak üzere beş boyutu olan bütünleşik bir kavram olduğunu belirtmektedir.

Ellis (1984), farklı yoksulluk türlerini tanımlamak için teorik bir yaklaşım benimsemiştir. Yoksulluğun doğası, bir topluluğun refahını etkileyen nedenler modeliyle ilişkili olarak incelenmekte ve yoksulluğun ekonomik, sosyal, politik ve yasal olmak üzere işlevsel olarak dört ana boyutu arasında ayırım yapmanın mümkün olduğunu öne sürmektedir. Çalışma aynı zamanda yoksulluğun diğer yönlerini de tartışmakta ve yoksulluğun farklı türlere göre sınıflandırılmasının toplumun karşılaştığı sorunları anlamada yardımcı olabileceğini belirtmektedir.

Rowntree'nin 1901'de yayınlanan çalışması, beslenme ve diğer gereksinimlere ilişkin tahminlere dayalı olarak aileler için bir yoksulluk standardı geliştiren ilk çalışmadır. Ravallion (2001), Dünya Bankası tarafından yoksulluğu ölçmek için kullanılan teknikleri açıklamaktadır. Seçilen ortak yoksulluk sınırı (günde 1 ABD doları) tipik olarak düşük gelirli ülkelerde geçerli olmaktadır. Bu yoksulluk sınırı, tüketim anketleri için SAGP döviz kurları kullanılarak yerel para birimine dönüştürülmektedir.

Yoksulluk, modern toplumların temel endişelerinden biri olduğundan, yoksulluğun ölçülmesi, vatandaşların ve hükümetlerin sorunun boyutunu anlamalarına ve ülkelerindeki yoksulluğu en aza indirecek politikalar geliştirmelerine olanak tanıdığı için çok önemlidir. Ravallion (2003), yoksulluk veya başka herhangi bir değişken için kullanılan farklı ölçümlerin nasıl farklı sonuçlara yol açabileceğini açıklamış; kullanılan yaklaşımların farklı olması durumunda sonuçlarının da meşru kabul edilemeyeceğini belirtmektedir.

Geçim, insan hakları temelli temel ihtiyaçlar, beşeri sermaye (yetenek), insan kaynakları, ekonomik büyüme, sosyal dışlanma ve katılımcı yaklaşımlar gibi farklı isimlerle yoksulluğa farklı yaklaşımlar mevcuttur. Kuramsal bir bakış açısıyla, Stewart ve diğerlerinin (2003) vurguladığı gibi, bu farklı isimler dört yaklaşıma indirgenebilmektedir:

- 1) Ekonomik büyüme ve insan kaynakları yaklaşımlarını kapsayan parasal yaklaşım;
- 2) Geçim, insan hakları temelli ve temel ihtiyaç yaklaşımlarını kapsayan yetenek yaklaşımı;
- 3) Sosyal dışlanma yaklaşımı ve
- 4) Katılımcı veya gelişim sonrası yaklaşım.

Suripto ve Subayil (2020)'ye göre yoksulluk çok boyutludur, insan ihtiyaçları değişkenlik gösterdiğinden yoksulluğun varlıklar, sosyo-politik organizasyon, bilgi ve beceriler açısından yoksul olma şeklinde birçok birincil yönü olduğu kadar iletişim, sosyal, finansal kaynaklar ve bilgi açısından yoksul olma şeklinde ikincil bir boyutu da bulunmaktadır. Ayrıca, yoksulluk, birçok insanın işsiz kalmasına neden olan ve sonunda işsiz sayısını artıracak olan sınırlı istihdam olanaklarından da etkilenmektedir. Bir toplumun refah düzeyini belirleyen unsurlardan biri de gelir düzeyidir. Tam istihdam düzeyi koşulu gerçekleşebilirse, topluluğun geliri maksimuma ulaşacaktır. Muslim (2014), işsizliğin çok karmaşık bir sorun olduğunu, çünkü anlaşılması her zaman kolay olmayan bir örüntüyü takip eden birçok etkileşimli faktörü etkilediğini ve bunlardan etkilendiğini açıklamaktadır.

Ojo'ya (2021) göre, bugün dünyanın karşı karşıya olduğu temel sosyo-ekonomik zorluklardan biri de, aşırı nüfus sorunudur. Aşırı nüfus, gıda üretimi, çevre, yaşam standartları ve sonuç olarak yoksulluk üzerinde baskı oluşturmaktadır. Büyüyen bir nüfusun ana nedenlerinden bazıları, azalan ölüm oranı, göç, gelişmekte olan ülkelerde yeterli doğurganlık tedavilerinin olmaması, zayıf doğum kontrol yöntemi kullanımı ve yoksulluk.

Yoksulluk ve nüfus arasındaki bağlantılara ilişkin tartışma, son yüzyılda gerçekleşen istatistiksel ve ekonometrik tekniklerin gelişmesiyle yeni bir ivme kazanmıştır. Yine de, yoksulluğun tek bir tanımı olmadığından ve mevcut yoksulluk sınırları genellikle yalnızca ülke düzeyinde analiz amaçlı olduğundan, bu ilişkilerin analizi makroekonomik düzeyde kolay bir iş olmamaktadır. Bu nedenle, bu konu genellikle demografik değişkenlerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini analiz etme bakış açısına odaklanmaktadır. İstatistiki sınırlamalara rağmen, bu alanda çok sayıda ampirik araştırma bulunmaktadır. Dünya Bankası'na (2016a) göre, Endonezya nüfusunun çoğu yoksulluk sınırında yaşamaktadır. Nüfusun artmasıyla birlikte aile reisinin ihtiyaçlarının karşılanmasında üstlenmesi gereken yükün de artması sonucunu doğurmaktadır. Artan bu yük nedeniyle, daha önce yoksulluk sınırının üzerinde yaşayan bir ailenin, ihtiyaçlarını (gelirlerini) karşılama gücü sabit olduğu, ancak ihtiyaç sayısı arttığı için yoksul kategorisine dahil edilmesi mümkündür (World Bank, 2016a).

UNFPA (2014a) nüfus ve yoksulluk raporunda; nüfustaki artışın, yaş aralığının ve kırsal ve kentsel nüfus oranının, refahı ve yaşam standartlarını yükseltme eğiliminde olduğundan, nüfus eğilimlerinin yoksulluğun azaltılmasını ve kalkınma beklentilerini etkileyebileceğini gözlemlemiştir. Araştırma ayrıca, yaşam standartlarındaki iyileşmenin, hanelerin yoksulluk eşiğinin üzerine çıkmasına yardımcı olan doğum oranını düşürme eğiliminde olduğunu göstermiştir. Bish (2016), dünyanın gelişmiş ülkelerinde nüfus artışı yavaşlarken, Afrika'da ortalama %2,5 oranında büyüyen bir sorun olmaya devam ettiğini gözlemlemiştir.

Göç hem yoksulluğa neden, hem de yoksulluğun nedeni olabilmektedir. Benzer şekilde, yoksulluk, nüfus hareketi ile hafifletilebileceği gibi şiddetlendirilebilir de. Kolay genellemeler yapmak imkansızdır, ancak göçün yoksulluk üzerindeki ve yoksulluğun göç üzerindeki göreceli etkisinin, incelenen bölgenin gelişmişlik düzeyine göre değişmesi muhtemeldir. Dünyanın bazı bölgelerinde ve belirli koşullar altında, yoksulluk göçün temel nedeni olabilirken, diğer bölgelerinde, farklı koşullar altında, yoksullar en son göç edenler arasında olmaktadır. Aynı şekilde, bazı bölgelerde göç, yoksulluktan kurtulmanın bir yolu olabilirken, diğerlerinde yoksulluğun yayılmasına katkıda bulunmaktadır. Haan ve Shahin (2009), göç ve yoksulluk arasındaki bağlantıları ve bunların sosyal politika üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Göç ve yoksulluk arasındaki bağlantılara ilişkin

araştırmanın, yoksulluğun kendisi hakkındaki bilgiyle başlayabileceğini ve başlaması gerektiğini savunmuştur: *Nedir, ona ne sebep olur, onu ne azaltır, yoksul insanların failliği ve kısıtlamalar vb.*

Yoksulluk, dünya çapında küresel ekonomik, sosyal, politik ve ahlaki bir sorundur (Karnani, 2017). Dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 10'u veya 700 milyondan fazlası, çoğunlukla gelişmekte olan ekonomilerde, hala aşırı yoksulluk içinde yaşamakta ve günde 2,15 ABD dolarından daha az kazanmaktadır (United Nations, 2019). OECD verilerine göre, son yıllarda gelir eşitsizliğinin artması, zenginler ve yoksullar arasında daha büyük bir uçuruma yol açmıştır ve bu, potansiyel olarak ekonomik büyümeyi ve sosyal uyumu etkileyebilmektedir (Cingano, 2014). Hem hükümet hem de sivil toplum kuruluşları tarafından çeşitli programlar yürütülürken, yoksulluk küresel olarak hala büyük bir sorundur ve hem özel sektör hem de kamu sektörünün bu sorunla işbirliği içinde mücadele etmesini sağlayacak uygun politika ve stratejilerin bulunmasına ihtiyaç vardır (Karnani, 2017).

4.2.2. Ampirik Literatür

4.2.2.1. Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk

Eşitsizlik ve yoksulluk karmaşık bir ilişkiye sahiptir (Beker, 2020). Simon Smith Kuznets'in çalışması yoksulluk, gelir eşitsizliği ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi açıklamak için kullanılan en yaygın ve önemli teoridir. Kuznets'e (1955) göre eşitsizlik, kişi başına düşen gelir arttıkça artacak ve daha sonra gelişmenin sonraki aşamalarında azalacaktır. Gelir dağılımı araştırmalarında “eşitsizlik” ve “yoksul” terimleri sıklıkla birbirinin yerine kullanılmaktadır. Eşitsizlik yoksulluk, yoksulluk ise eşitsizlik olarak yorumlanmaktadır. Beker'e göre, yoksulluğun büyüme esnekliği üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu için eşitsizlik yoksulluğun azaltılmasını engellemektedir (Beker, 2020).

Besley ve Burgess'e (2003) göre, bir ülkedeki eşitsizlik ve yoksulluk düzeyleri arasında pozitif ve anlamlı bir bağlantı vardır. Zenginler tarafından alınan milli gelir oranı ne kadar yüksekse, geri kalanlar için mevcut gelir o kadar düşük, dolayısıyla daha fazla sayıda yoksul insan ortaya çıkıyor. Eşitsizlik, refahın tüm dağılımıyla ilgilenirken, yoksulluk yalnızca yoksulluk sınırının altına düşenlerle ilgilidir (McKay, 2002).

Gelir eşitsizliğinin yoksulluk üzerindeki etkisine ilişkin birçok ilgili çalışma, bağımlı değişkenler olarak yoksulluğun kişi sayısını, bağımsız değişkenler olarak satın alma gücü paritesine göre ayarlanmış ortalama geliri ve GINI katsayısını kullanmıştır. Çalışmalar gelir eşitsizliğinin artmasının otomatik olarak toplumdaki yoksulluk düzeyini de yükselttiğini göstermektedir (Ahmad, Batul ve Saleem, 2019).

Besley ve Burgess (2003), dünyadaki yoksulların nerede olduğunu ve sayılarının zaman içinde nasıl değiştiğini göstererek küresel yoksulluk eğilimlerini araştırmıştır. Ayrıca regresyon tahminini kullanarak yoksulluk, kişi başına düşen gelir ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi tartışmıştır. Bulguları, kişi başına gelirdeki artışların yoksulluğun azalmasıyla ilişkili olduğunu doğrulamaktadır. Çalışmanın sonucu, gelir eşitsizliği ile yoksulluk arasındaki pozitif ve anlamlı ilişkiyi de göstermektedir.

Janjua ve Kamal (2011) 1999-2007 dönemi için 40 gelişmekte olan ülke için panel verilerini kullanarak gelir artışının yoksulluğun azaltılmasında kısmen olumlu bir rol oynadığı, ancak gelir dağılımının, genel örneklemede yoksulluğun azaltılmasında kilit bir rol oynamadığı sonucuna varmaktadır. İkinci bulgu olarak, yoksulluğun azaltılmasına en önemli katkının eğitim olduğu sonucuna varmaktadır.

McKnight (2019), gelir eşitsizliği ve yoksulluk arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmasında, Birleşik Krallık içinde zaman içinde ve Avrupa ve OECD ülkeleri genelinde çeşitli zaman noktalarında istatistiksel ilişkiyi tahmin eden ampirik bir çalışma yapmıştır. Bu araştırma, çeşitli farklı eşitsizlik ve yoksulluk ölçütleri kullanarak gelir eşitsizliği ile yoksulluk arasında pozitif bir ilişki tespit etmiştir.

Partridge (1997, 2005), ABD'deki genel anlamda gelir eşitsizliğinin ve orta sınıfın gelir payının uzun vadeli büyümeyle pozitif ilişkili olduğunu bulmuş, ancak, kısa vadede ilişkinin daha az net olduğunu fark etmiştir. Bu, onun, eğitime yatırım ve vergi sistemi yoluyla yeniden dağıtım gibi kapsayıcı büyümeyi teşvik eden politikaları şekillendirmek için canlı bir orta sınıfın çok önemli olduğu, ancak kısa vadede büyümeyi olumsuz etkileyebileceği hipoteziyle tutarlıdır.

Fosu (2010), 1980-2004 dengesiz panel verilerinin küresel bir örneğini analiz eden çalışmasında; bağımlı değişken olarak kafa sayısı endeksini, bağımsız değişken

olarak da gini katsayısını kullanarak küresel ve bölgesel düzeyde, gelir eşitsizliğinin yoksulluğun azaltılmasındaki rolüne ilişkin karşılaştırmalı kanıtlar sunmuştur. Çalışma, eşitsizliğin yoksulluğu iki şekilde etkilediğini ortaya koymaktadır. (1) daha yüksek bir eşitsizlik düzeyi, gelir artışının yoksulluğu azaltma yeteneğini sınırlama eğilimindedir; (2) Artan eşitsizlik, ortalama gelir düzeyiyle birlikte artan bir oranda, genellikle yoksulluğu artırmaktadır.

4.2.2.2. Enflasyon ve Yoksulluk

Enflasyonla yoksulluk arasındaki ilişkiye dair literatür incelendiğinde, enflasyonun birçok durumda yoksullukla pozitif olarak ilişkili olduğu, ancak bazı durumlarda ya enflasyon ile yoksulluk arasında net bir ilişki olmadığı ya da ilişki varsa, istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Ayrıca, enflasyon ile yoksulluk arasındaki ilişkinin negatif olabileceğini bile iddia eden argümanlar mevcuttur. Mevcut literatür, enflasyon ve yoksulluk arasındaki ilişkinin bilinmesine izin verse de, çalışmaların çoğu, Latin Amerika veya Sahra Altı Afrika gibi belirli bir bölgedeki bir ülke veya çok özel bir grup ülke ile ilgilidir. Dolayısıyla, enflasyon ve yoksulluk arasındaki ilişki hakkındaki genel soru henüz yanıtlanmamıştır. Bu nedenle, geniş bir ülke kesiti ile yoksulluk ve enflasyon arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar devam etmektedir.

Talukdar (2012), enflasyonun yoksulluk üzerindeki etkisini 1981-2008 yılları arasında gelişmekte olan 115 ülkeden oluşan bir panel veri yöntemi ile analiz etmiştir. Enflasyonun yoksullukla pozitif ilişkili olduğu, gelir, eğitim düzeyi ve yönetim kalitesinin ise spesifikasyonların çoğunda yoksullukla negatif korelasyon gösterdiği görüşünü destekleyen kanıtlar bulmuştur.

Rehman, Cismas ve Milin (2022), 1986'dan 2020'ye kadar olan dönemde zaman serisi verilerini kullanarak Pakistan'da enflasyon, yoksulluk, işsizlik ve nüfus artışının ekonomik büyüme üzerindeki etkisini belirlemek istediği çalışmalarında (NARDL) tekniğini uygulayarak (1) enflasyon ve yoksulluğun ekonomik büyüme ile olumsuz bağlantılara sahip olduğunu, (2) işsizliğin ekonomik büyüme ile pozitif bir ilişkiye sahip olduğunu ve (3) değişken nüfus artışının kısa ve uzun vadeli dinamikler aracılığıyla negatif bir ilişki gösterdiğini bulmuşlardır.

Chani ve arkadaşları (2011), Pakistan için makroekonomik parametrelerin büyüme ve yoksulluk üzerindeki etkisini analiz etmişlerdir. 1972'den 2008'e kadar olan dönemde zaman serisi verilerini kullanarak, enflasyonun yoksullukla pozitif bir şekilde ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Enflasyonun yoksulluk üzerindeki etkisini ölçerek, TÜFE'deki yüzde bir puanlık artışın, yoksulluk oranını %0,38 artırmasının beklendiğine dair kanıt bulmuşlardır.

Cardoso (1992), Powers (1995), Ravallion (1998a) ve Braumann (2004) enflasyon ve yoksulluk arasında pozitif bir ilişki olduğunu bulmuştur.

Enflasyon ile yoksulluk arasında pozitif bir ilişki olduğu görüşünü destekleyen çalışmalar olduğu gibi, bu görüşün karşısında olan çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin, Blank ve Blinder (1985) enflasyon ve yoksulluk arasında böyle bir ilişki bulamamıştır. Romer ve Romer (1998), belirli koşullar altında enflasyon ile yoksulluk arasında negatif bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Bulgular, şimdiye kadar, mekansal kapsamı açısından oldukça ayrık ve sonuçlar açısından karışıktır.

4.2.2.3. Kamunun Eğitim-Sağlık Harcamaları ve Yoksulluk

Kamu harcamaları ile yoksulluk, sağlık ve eğitim arasındaki ilişki, uzun zamandan beri birçok politikacının ve akademinin dikkatini çekmiştir. Birçok araştırmacı, hükümet harcamalarındaki artışın yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunabileceğini; aynı zamanda sağlık ve eğitim kalitesini de yükseltebileceğini tespit etmiştir. Keynesyen teori, kamu harcamalarının yoksulluğun azaltılmasında nasıl hayati bir rol oynadığını açıklamış, kamu harcamalarının toplam talebi artırdığını, ekonomik büyümeyi teşvik ettiğini ve işsizlik oranını azalttığını öne sürmektedir. Bu teori, artan kamu harcamalarının ekonomik büyümeyi tetikleyebileceği, insanların yeterliliğini artırabileceği ve işlem maliyetlerini azaltabileceği yönündeki birçok akademisyenin görüşünü desteklemektedir. Ayrıca, Asghar, Hussain ve Rehman'a (2012) göre, hızlı ekonomik büyümeyi sürdürmek için gerekli olan sosyal yardım ve altyapı tesislerinin taahhüdü boyunca, kamu harcamaları ekonomik kalkınmayı ve yoksulluğun azaltılmasını olumlu yönde etkileyebilmektedir.

Gupta ve arkadaşları (2002) kamu harcamalarının eğitime ve birinci basamak

sağlık hizmetlerinin eğitime erişim ve sağlık durumu üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Elde ettikleri sonuçlar, eğitime yapılan kamu harcamalarındaki artışın ortaöğretime kayıt oranı üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Benzer şekilde, sağlık hizmetlerine yapılan kamu harcamalarındaki artış, bebek ve çocuk ölüm oranlarını azaltmış ve yoksulluğun azalmasına neden olmuştur.

Eğitim, nüfusun bilgisini arttırmanın bir yoludur, çünkü mevcut kalkınmada bölgesel kalkınmaya tam olarak katılmak için eğitilmiş ve vasıflı bir nüfusun katılımına sahip olmak çok gereklidir. Eğitim, daha iyi bir yaşam elde etmek için insan kaynaklarına yapılan bir yatırımdır (Sudiharta & Sutrisna, 2014). Yükseköğrenim yoksulluğun sayısını azaltabilmektedir. Purnami ve Saskara (2016) araştırmalarında eğitim değişkeninin Bali ilindeki yoksulluk sayısı üzerinde negatif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu sonucuna varmışlardır. Bölgesel eğitimin düşük seviyesi, nüfusun ortalama okullaşma süresinden görülebileceğini, eğitimin yüksek oluşunun, nüfusun yoksulluğunu o kadar düşüreceğini belirtmişlerdir.

Romer (1990), ekonomik büyümeyi artırmak için ARGE çalışmalarında kamu harcamalarının önemini vurgulamıştır. Romer (1990) ünlü içsel büyüme teorisinde, sağlık ve eğitim sektörüne yapılan harcamaların beşeri sermayeyi geliştirmek, içsel teknik ilerleme sağlamak ve ekonomik büyüme yaratmak olarak kabul edildiğinin altını çizmiştir.

Gelişmekte olan dünyada sağlık ve yoksulluk ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır. Sağlık, hem insan refahının temel bir bileşeni olarak, hem de diğer mal ve hizmetlerden yararlanmanın ön koşulu olarak önemli olduğu kadar (Sen, 2002), yaşam standartlarının belirleyicisi olarak da önemlidir (Berthélemy ve Thuilliez, 2013)

Hane düzeyinde sağlık ve yoksulluk arasındaki bağlantı çeşitli kanallardan geçmektedir. Hastalık bireylerin çalışmasını engelleyebileceğinden, sağlık şokları hanelerin geçim kaynakları için bir risk kaynağıdır. Ancak tersi mekanizma da mevcuttur: yoksul olmak daha kötü sağlık göstergeleri ile ilişkilidir (Cutler, Deaton ve Lleras-Muney, 2006; Lleras-Muney, 2018; Smith, 1999).

Yayar ve Kasar'ın (2020) Meksika, Endonezya, Güney Kore ve Türkiye'yi

(MIST) kapsayan çalışmalarında, 2002-2016 yıllarına ait veriler kullanılarak panel veri analizi yapılmıştır. Çalışmada, yoksulluk oranı bağımlı değişken olarak ele alınırken, ticari açıklık, enflasyon oranı, döviz kuru, nüfus büyüme oranı, kişi başına GSYİH artış oranı, kamu sağlık harcamalarının GSYİH içerisindeki payı, eğitim harcamalarının GSYİH içerisindeki payı ise açıklayıcı değişken olarak analize dahil edilmiştir. Araştırma sonucunda MIST ülkelerinde kamu sağlık harcamaları ve gelirin artması durumunda yoksulluk azaltılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Baldacci ve diğerleri (2003), gelişmekte olan ve geçiş ekonomileri için eğitim ve sağlık hizmetlerine yapılan kamu harcamaları ile yoksulluk gibi seçilmiş sosyal değişkenler arasındaki bağlantıyı incelemiştir. Çalışma, kamu harcamalarının sosyal değişkenler üzerindeki etkisini göstermek için örtük değişken modeli ile kamu harcamalarının sosyal sonuçların önemli bir belirleyicisi olduğu sonucuna varmışlardır. Sonuçları, kamu harcamalarının kitlelerin sosyal statüsünün iyileştirilmesi üzerinde olumlu etkilere sahip olduğunu ortaya koymuştur.

4.2.2.4. Ekonomik Büyüme ve Yoksulluk

Büyüme ve yoksulluk arasındaki bağlantı ile ilgili tartışmalar ve araştırmalar yeni değildir. En az iki yüzyıl önce endüstriyel kapitalizmle ortaya çıkmış ve Adam Smith, Karl Marx ve John S. Mill gibi politik iktisatçıların düşüncelerinin merkezinde yer almıştır. Onlar için birikim ve zenginleşme, sefaleti ve kıtlığı ortadan kaldırmanın bir yolu olarak görülmekteydi. İnsani Gelişme Raporu'nun bulguları (HDR, 2003) da aynı sonuçları yansıtmaktadır. Nitekim onlara göre, 1990'lı yıllarda birçok ülkede ekonomik büyümenin olmaması gelir yoksulluğuyla mücadele edememelerinin kaynağı olmuştur. Bulgular aynı zamanda ekonomik büyümenin en hızlı olduğu bölgelerin (sırasıyla %6,4 ve %3,3 büyüme oranlarıyla Doğu Asya ve Pasifik ülkeleri ile Güney Asya ülkeleri) gelir yoksulluğunu en fazla azaltan bölgeler olduğunu (sırasıyla 14,9 ve 8,4 puan) göstermektedir. Büyüme ve Kalkınma Komisyonu raporunun (2008) sonuçları da aynı yönü işaret etmektedir.

İktisatçıları arasındaki fikir birliği, ekonomik büyümenin yoksulluğun azaltılması üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu yönündedir. Bununla birlikte, bu araştırmaların çoğu kesitsel çalışmalara dayanmaktadır ve çok az sayıda çalışma bu önemli konuyu

analiz etmek için zaman serisi tekniklerini kullanmıştır. Fosu (2017), 123 gelişmekte olan ülke için bir dengesiz panel analizi yürüterek, yoksulluğun hem ekonomik büyümeye hem de eşitsizliğe tepkisinde çok fazla değişkenlik olduğunu ve ekonomik büyümenin bu geniş ülke grubu için yoksulluğun hem artışı hem de azalmasını açıklayan ana faktör olduğunu bulmuştur. Bununla birlikte, ilginç bir şekilde, yazar bu konuda ülkeler arasında ve bölgesel olarak güçlü farklılıklar olduğunu tespit etmiştir. Çoğu ülke ve bölge için gelir, yoksulluktaki değişiklikleri açıklamak için temel değişken olsa da, birçok ülkede eşitsizlik çok önemli bir rol oynamaktadır. Mulok ve arkadaşları (2012), Malezya örneği için ARDL modeli kullanarak, yoksulluk ve ekonomik büyüme arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu bulmuştur. Stevans ve Sessions (2008), ABD örneği için bir VECM kullanarak, ekonomik büyüme oranı ile yoksulluk oranı arasında negatif bir ilişki olduğunu bulmuştur.

Richard (2003), ekonomik büyümenin yoksulluk ve eşitsizlik üzerindeki etkisini incelemek için 50 gelişmekte olan ülke verilerini kullanmış, gelişmekte olan dünyada yoksulluğu azaltmak için büyümenin önemli bir araç olduğunu tespit etmiştir.

İlk araştırmalar, ekonomik büyümenin bir sonucu olarak yoksulluğun artmasının çok nadir ve istisnai bir kombinasyon olduğunu ortaya koymuştur. Ekonomik büyümenin görece yoksullar üzerinde tipik olarak önemli bir olumsuz etkisi olmamıştır (Ravallion, 1995). Fields (1989) tarafından yapılan bir araştırma, zaman içinde yoksullukla ilgili verileri olan 18 ülkeden yalnızca bir durumda, ekonomik büyümenin yoksullukta azalmaya eşlik etmediğini öne sürmüştür. Dahası Fields, daha hızlı ekonomik büyümenin yoksullukta daha büyük düşüşler getirme eğiliminde olduğunu ifade etmiştir.

Kişi başına düşen gelir artışı, çoğu ülkede yoksulluğun azaltılmasının ana kaynağıdır. Bu, Tendulkar ve Jain (1995) ile Ravallion ve Datt'ın (1996) çalışmaları tarafından ampirik olarak desteklenmiştir. Dollar ve Kraay (2001, 2002), kişi başına gerçek GSYH'deki yüksek büyüme oranlarının yoksulluğun daha hızlı bir şekilde azalmasıyla ilişkili olduğu görüşünü destekleyen 70'den fazla ülkeden gelen verileri sunmuştur. Ekonomik büyümenin yoksulluğun azaltılmasındaki rolü Deaton ve Dreze (2001), Bhagwati (2001) ve Datt ve Ravallion (2002) tarafından da desteklenmiştir. Ayrıca Agrawal (2008), Kazakistan'da ekonomik büyüme ve yoksulluğun azaltılması üzerine il verilerini kullanarak yaptığı bir çalışmada, daha yüksek büyüme oranlarına

sahip illerin yoksullukta daha hızlı düşüş sağladığını tespit etmiştir. Yoksulluktaki azalma, büyük ölçüde, artan istihdama ve daha yüksek reel ücretlere yol açan büyümeden kaynaklanmıştır.

Ekonomik büyümenin yoksulluğun azaltılması üzerinde faydalı etkilerini bulan bu çalışmaların aksine, bazıları ekonomik büyümenin yoksulluğu devam ettirebileceğini öne sürmüşlerdir. (Streeten, 1993, Escobar, 1995). Örneğin, Eastwood ve Lipton'un (2001) ve ardından Donaldson'ın (2008) Dollar ve Kraay (2002) ile aynı verileri kullanan çalışması, ekonomik büyümenin her zaman yoksullara fayda sağlamadığını göstermiştir. Ncube ve diğ. (2014) ayrıca Kuzey Afrika ve Orta Doğu (MENA) bölgesinde ekonomik büyüme ile yoksulluk arasında anlamlı olmayan sonuçlar bulmuştur. Basu ve Mallick (2008) tarafından Hindistan için, Balisacan ve ark. (2003) Endonezya için büyüme ve yoksulluk arasında negatif veya anlamsız sonuçlar da bulunmuştur.

Daha yeni literatür, yoksulluğun azaltılmasında ekonomik büyümenin önemini doğrulamıştır. Bergstrom (2020), 1974'ten 2018'e kadar 135 ülkede aşırı yoksulluk oranının (SAGP günlük 1,90 ABD doları yoksulluk sınırı) dinamiklerini analiz ederek, yoksulluk oranlarındaki değişimin yüzde 90'ının kişi başına düşen GSYH'deki değişimlerle açıklanabileceğini, çok daha fazlasının ise geri kalanı eşitsizlikteki değişikliklerle açıklandığını belirtmiştir. Aynı zamanda, eşitsizlikte yüzde 1'lik bir düşüş yoksulluğu, örneklemdeki çoğu ülke için kişi başına GSYH'de yüzde 1'lik bir artıştan daha fazla azaltmaktadır. Bu sonuçlar, ortalama büyümedeki değişikliklerin eşitsizlikte gözlemlenen değişikliklerden önemli ölçüde daha büyük olduğu gerçeğiyle uzlaştırılmaktadır. Çalışma, yoksulluğun azaltılmasında büyümenin baskın güç olmasına rağmen, eşitsizliğin azaltılmasının yoksulluk oranlarını azaltmada büyük potansiyele sahip olduğunu doğrulamaktadır.

Özetle, ekonomik büyümenin yoksulluk için iyi olduğu iddiası ampirik çalışmalarla sorgulanmaya devam etmektedir. Nitekim görüldüğü gibi, konuyla ilgili çeşitli araştırmalar karışık sonuçlar vermiştir. Öte yandan, “sürdürülebilir büyüme yoksullar için iyidir” iddiasının yanı sıra, bazıları ekonomik büyümenin gelir eşitsizliğini şiddetlendirebileceğini ve bu nedenle yoksulluğun azalma hızını engelleyebileceğini savunmaktadır (Ravallion ve Chen, 2007). Başka bir deyişle, bir ülke, gelir eşitsizlikleri önemli ölçüde artmışsa, örneğin zenginler daha zengin olurken, yoksulların gelirleri

yerinde saymışsa veya azalmışsa, bir ülke en yoksul hanehalklarına herhangi bir fayda sağlamadan yüksek bir ortalama büyüme hızına sahip olabilmektedir. Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika (BRICS) ile 2000'lerde OECD için durum, sürekli ve yüksek büyüme hızına rağmen daha eşitsiz hale gelmiştir (Porras, 2015). Yüksek eşitsizliğin, ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltmadaki olumlu etkisini engellediği, iktisat literatüründe iyice yerleşmiştir (Thorbecke, 2013 ; Basu, 2013 ; Ncube vd., 2014 ; Fosu, 2016 ; Ostry vd., 2018).

4.2.2.5. Vergiler ve Yoksulluk

Ekonomik büyüme için gerekli ve önemli faktörlerden biri etkin bir vergi sisteminin mevcudiyetidir. Neoklasik Büyüme modellerinde vergilerin geçici bir etkiye sahip olduğu düşünülürken, İçsel Büyüme Modellerinde vergi oranlarının uzun vadeli büyüme oranını veya istikrarlı devlet büyüme oranını etkilediği düşünülmektedir. Devletin en önemli gelir kaynağını oluşturan vergi gelirleri, toplumdaki zengin ve yoksul arasındaki uçurumu gideren önemli bir araçtır. İyi düzenlenmiş bir vergi sistemi, sosyal refahı artırabilecek çok önemli bir unsurdur (Mankiw, Weinzierl ve Yagan, 2009). Vergilendirme, sürdürülebilir büyümeyi ve yoksulluğu azaltmayı teşvik etmede kilit bir faktördür (Takumah, 2014).

Gelişmekte olan birçok ekonomide, kamu mal ve hizmetlerine yönelik artan talebi karşılamak ve kalkınma hedeflerini desteklemek için ek vergi gelirlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin, Gaspar ve ark. (2019), kilit alanlarda SKH'ye ulaşmanın, düşük gelirli gelişmekte olan ülkeler için 2030 yılına kadar 0,5 trilyon ABD doları ve yükselen piyasa ekonomileri için 2,1 trilyon ABD doları ek harcama gerektirdiğini tahmin etmektedir. Bu ek harcamaların çoğunun vergi gelirleriyle finanse edilmesi gerekecektir. Hükümetlerin bu zorluğun üstesinden gelmek için ne kadar iyi konumlandırıldığına ışık tutmak için, vergi tabanı ile vergi gelirleri arasındaki bağlantıları ampirik olarak değerlendirerek, gelişmekte olan ekonomilerde vergi tahsilatının duyarlılığını ve etkinliğini anlamak önemlidir. Bu anlamda COVID-19 pandemisi, kamu maliyesini hırpalayarak zorluğu artırmıştır (Benedek, vd, 2021).

Birçok ampirik çalışma, farklı ülkelerde ve bölgelerde farklı vergilerin yoksulluk düzeyi üzerindeki etkisini incelemiş ve GSYH'nin vergi gelirlerinin belirlenmesinde

önemli bir değişken olduğunu göstermiştir (Piana, 2003). Sessu (2019), Endonezya'da vergi gelirinin yoksulluk üzerindeki etkisinin pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğunu bulmuştur. Gana'da hem doğrudan hem de dolaylı vergilerin yoksulluk üzerindeki kısa ve uzun vadeli etkilerini karşılaştıran Adukonu ve Abebrese (2016), doğrudan vergilerin kısa vadeli etkisinin pozitif ve önemli olduğunu, dolaylı vergi politikalarının etkisinin ise negatif ve önemsiz olduğunu göstermiştir. Ancak uzun dönemde, doğrudan vergiler yoksulluk üzerinde negatif ve anlamlı bir etkiye sahipken, dolaylı vergiler pozitif ve anlamlı bir etkiye sahiptir.

Gnangnon (2022) yoksulluğun vergi geliri performansı (vergi geliri payı) üzerindeki etkisini, 1996'dan 2015'e kadar olan dönemde 102 gelişmekte olan ülkeden oluşan dengesiz bir panel veri seti kullanarak incelemiştir. Analiz, daha yüksek yoksulluk oranlarının gelişmekte olan ülkelere vergi geliri performansını önemli ölçüde azalttığını göstermektedir. Ancak, bu olumsuz etkinin büyüklüğünün az gelişmiş ülkelerdeki örneklerin diğer ülkelere göre daha düşük olduğunu belirtmiştir. Analiz aynı zamanda, yoksulluğun vergi geliri performans etkisinin hanehalkı tüketim düzeyine ve ekonomideki yaygın işsizlik oranına bağlı olduğunu da ortaya koymuştur.

Yaru ve Ubaydah (2022), 1990 ve 2020 yılları arasında Sahra Altı Afrika bölgesinde seçilen 29 ülke için bir panel verisine dayalı olarak yoksulluk düzeyi üzerindeki dolaylı vergilerin (yerli mal ve hizmet vergisi ile gümrük ve ithalat vergileri) etkisini ampirik olarak incelemiştir. Çalışma bulgusu olarak da gümrük ve ithalat vergileri ile yerel mal ve hizmet vergilerinin, Sahra Altı Afrika hükümetlerin yoksulluk durumunu kötüleştirmeden gelirlerini artırmak için kullanılabilecek iyi birer maliye politikası araçları olarak kullanılabileceğini göstermektedir.

Yoksulluk ve/veya eşitsizlik mülahazaları az gelişmiş ülkelerin vergi reformlarında çok az veya hiç ilgi görmemiştir. Bu kısmen yoksullar tarafından çok az vergi ödendiği inancından, kısmen de vergi sisteminin yoksulları hedeflemek için en iyi araçları sağlamadığı inancından kaynaklanmaktadır.

4.2.2.6. İşsizlik ve Yoksulluk

İşsizlik, küresel ekonomik ilerlemede kritik bir sorundur. Zengin ülkelerdeki

işsizliğin önemli ölçüde azalmasına rağmen, son yıllarda hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ekonomilerde işsizlik önemli ölçüde artmıştır. Gelişmekte olan ekonomilerde işsizlik hızla artmakta, bu da aile gelirlerinin azalmasına ve daha kötü yaşam standartlarına yol açarak yoksulluğun sıklığı ve şiddetinde artışa katkıda bulunmaktadır. Uzmanlar, boşlukları kapatmayı ve belirli gruplardaki dezavantajlı grupların ekonomik olarak güvende olmasını sağlamayı hedefleyen önlemlerin, yoksulluk ve eşitsizlikle mücadele olabileceğine inanmaktadır (Jibir, vd, 2015).

Yıllar geçtikçe, yoksulluk ve işsizlik arasındaki ilişki daha belirsiz görünmektedir, çünkü işsiz olmak genellikle gelir eksikliği nedeniyle kişinin yaşam standardının düşmesine neden olmakta ve kişinin istihdam edilmesi ve yine de yoksul olması pekala mümkün olmaktadır. Gelişmekte olan birçok ülkede işsizliği ve yoksulluğu azaltılma politikaları temel hedef olsa bile, bu hedefe ulaşılması, hem yoksulluğun hem de işsizliğin yüksek insidansını nispeten yenmiştir (Agenor, 2004).

Yoksulluk ve işsizlik, ekonominin büyümesine ve gelişmesine karşı hareket ettikleri için ekonomilerin ikiz sorunlarıdır. Bununla birlikte, hangisinin diğerine neden olduğu belirsizdir, bu nedenle (Mohammed ve David, 2019) Nijerya'daki yoksulluk ve işsizlik arasındaki bağlantıya, özellikle ülkedeki bir eyalet olan Nijer Eyaletine atıfta bulunarak yapılan çalışmada, eyaletteki üç jeopolitik bölgeden rastgele toplanan 102 kesitsel veriyi kullanarak yanıt verenlerin özelliklerini ve işsizliğin yoksulluk üzerindeki etkisini analiz etmek için Lojistik regresyon modelini kullanmıştır. Böylece elde edilen sonuç, yoksulluk ve işsizlik arasında orantılı bir ilişkinin ve olası bir nedenselliğin varlığını göstermektedir. Bu nedenle çalışma, politika yapıcılarının eyaletteki işsizlik sorununa çözüm bulmak için mesleki beceri programları oluşturma eylemlerini tavsiye etmektedir. Buna göre eğitim harcamalarının ve asgari ücretin artırılması önerilmektedir.

4.2.2.7. Krizler ve Yoksulluk

Ekonomik büyüme dönemlerinde ortalama gelir arttığında yoksulların daha iyi durumda olacağı yönünde ortak bir kanaat bulunmaktadır. Ancak, finansal krizlerin tetiklediği ekonomik gerilemeler sırasında yoksulların durumlarında nasıl bir gelişme yaşanacaktır? Genellikle kriz dönemlerinde, yoksulların sadece daha kötü durumda olmakla kalmayıp aynı zamanda yoksul olmayanlara göre orantısız bir şekilde acı

çektikleri yönünde görüş belirtilmektedir.

Bilindiği üzere, özellikle gelişmekte olan ve geçiş ekonomileri finansal krizlere yatkındır. Genel olarak krizlerin yoksulluğu derinleştirmesi ve gelir eşitsizliğini; ekonomik faaliyetin zayıflaması, göreceli fiyat değişiklikleri, mali daralma gibi çeşitli şekillerde kötüleştirmesi beklenmektedir.

Bu kapsamda krizlerin yoksulluk üzerindeki etkisi üzerine Baldacci, Mello ve Inchauste (2002) yapmış oldukları çalışmada, 1960 ile 1998 yılları arasında yaşanan finansal krizler sırasında çeşitli ülkelerde (çoğunlukla gelişmekte olan ülkelerin) yoksulların durumu incelenmiştir. Çalışmada, finansal krizlerin yoksulluğu ve gelir eşitsizliğini derinleştirdiği görülmüştür. Meydana gelen finansal bir krizin; kişi başına düşen GSYH'de azalma, gelir dağılımındaki bozulma ve yoksulluğun artmasıyla sonuçlandığı ortaya konulmaktadır. Kriz bir ülkenin ortalama gelirinin düşmesine neden olduğundan, artan gelir eşitsizliğini, nüfusun en düşük gelirli kesimlerinin gelir payındaki orantısaldan daha fazla bir düşüşe ve en zengin beşte birinin gelir payındaki artıştan kaynaklanmaktadır. En düşük ve ikinci en düşük beşte birlik dilimde yer alan hanelerin geliri büyük olasılıkla yoksulluk sınırının altındadır; dolayısıyla, gelirlerindeki bir düşüş, yüksek gelirli hanelerin gelirlerindeki bir düşüşten ziyade, yoksulluktaki bir artışla daha yakından ilişkili olarak bulunmuştur.

Kaya'nın (2018) yapmış olduğu 2008-2009 Küresel Krizin dünya genelindeki yoksulluk oranları üzerindeki etkisini incelediği çalışmada, dünya çapında 173 ülkeye ait yoksulluk verileri ele alınmıştır. 2005-2012 döneminin incelendiği çalışma; kriz öncesi üç yıllık dönem (yani 2005-2007 dönemi) kriz öncesi dönem, kriz sonrası üç yıllık dönem ise (yani 2010-2012 dönemi) kriz sonrası dönem olarak ele alınmıştır. Çalışmada, krizden sonra dünya çapında en yoksul insan grubunun (2005 uluslararası fiyatlarıyla günde 1,25 dolardan az gelire yaşayan) sayısında marjinal olarak önemli bir artış olduğunu görülürken, diğer düşük gelir kategorilerindeki (2 dolar, 2.50 dolar, 4 dolar ya da 5 dolardan az gelire yaşayan kişiler) kişilerin sayısında önemli bir artış olmadığı görülmüştür. Yoksul kişi sayısı oranlarında (nüfustaki yoksul insanların yüzdesi 1.25, 2, 2.50, 4 veya 5 dolardan az gelire yaşayan yoksulların yüzdesi) önemli bir artış bulunulmasa da, sonuçlar ilginç bir şekilde, krizden sonra ulusal yoksulluk oranlarında (hane halkı araştırmalarından elde edilen tahminlere dayanan ulusal yoksulluk sınırının

altında yaşayan insanların yüzdesi) önemli bir düşüş olduğunu göstermektedir.

Eroğlu, Özbek ve Özbek'in (2022) yapmış olduğu çalışmada ise gelişmekte olan üst-orta gelir grubundaki 22 ülkede yaşanan finansal krizlerin yoksulluk üzerindeki etkisi incelenmiştir. 1982-2017 dönemine ait 36 yıllık veriden faydalandığı çalışmada, bağımlı değişken olarak günde 3,20 dolar kafa sayısı endeksi ve günde 3,20 dolar yoksulluk açığı olmak üzere iki farklı yoksulluk ölçüsü kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler olarak para, bankacılık ve borç krizleri ve krizler ele alınmış, kontrol değişkeni olarak ise ticari açıklık, enflasyon, GSYH, reel döviz kuru ve GINI katsayısı kullanılmıştır. Çalışmada genel olarak krizlerin yoksullar üzerinde olumsuz etkileri olduğu, ancak daha da önemlisi kriz türünün de etkinin boyutunda önemli olduğu görülmüştür. Özellikle, borç krizlerinin hem yoksulluk oranının hem de yoksulluk açığının daha yüksek seviyeleriyle ilişkili olduğu, bankacılık krizlerinin yoksulluk üzerindeki etkisi ise daha sınırlı düzeyde bulunduğu belirlenmiştir.

4.3. ÇALIŞMANIN VERİ SETİ

Yoksulluk üzerine yapılan çalışmalarında yaşanan en önemli zorluklarından birisi, konu ile ilgili veri yetersizliğinin bulunmasıdır. Teorik kısımda ayrıntılı olarak ele alındığı üzere farklı yoksulluk tanımları bulunmaktadır. Bununla birlikte, yoksulluk türlerine ilişkin bir veri serisi elde etmek neredeyse olanaksızdır. Birçok ülke, yoksulluğun boyutunu ölçmek üzere düzenli aralıklarla veri seti oluşturacak çalışma yapmamaktadır. Ancak, gerek gelişmiş ülkelerde gerekse gelişmekte olan ülkelere yoksulluğun boyutuna ilişkin düzenli bir veri seti elde edilememesi de konu hakkında karşılaşılan bir başka zorluktur.

Sıralı ve düzenli bir veri serisi elde etmek için yapılan araştırmalar sonucu Dünya Bankası Kalkınma Göstergeleri (WDI) veri tabanını kullanarak yoksulluk verilerinin mevcudiyetini analiz edilmiştir.

Yapılan bu çalışmada bağımlı değişken olarak kullanılan yoksulluk açığı göstergesi, Dünya Bankası Kalkınma Araştırma Grubu tarafından üretilmekte ve kişi başına düşen hane geliri ve tüketimine bakarak yoksulluğu ölçmektedir.

Yoksulluk açığı endeksi, bireylerin ortalama olarak ne kadar yoksulluk sınırının

(yani yoksulluğun derinliği) altına düştüğünü toplayan ve bunu yoksulluk sınırının yüzdesi olarak ifade eden bir ölçüdür.

Yoksulluk açığı, bir ülkedeki yoksulluğun yoğunluğunu yansıtır ve toplam nüfusun yoksulluk sınırından ortalama açığını gösterir. Yoksulluk açığı, Dünya Bankası tarafından üretilen ve yoksulluğu hanelerdeki kişi başına gelir ve tüketime bakarak ölçen bir göstergedir. Veriler 115 ülke için mevcuttur ve altı ayda bir Nisan ve Eylül aylarında güncellenmektedir.

Çalışmada bağımsız değişkenler olarak: Gini katsayısı, enflasyon oranı, GSYH büyüme oranı, işsizlik oranı, genel devlet sağlık harcamaları (GSYH'nin yüzdesi), genel devlet eğitim harcamaları (GSYH'nin yüzdesi), nüfus artış hızı ve vergi geliri (GSYH'nin yüzdesi) kullanılmıştır. Değişkenlere ilişkin veriler çoğunlukla Dünya Bankasından temin edilmiştir. Ancak Dünya Bankası veri tabanında yer almayan veriler, dengeli bir panel oluşturabilmek için, IMF ve OECD veri tabanları ile ilgili ülkelerin istatistik birimlerinden elde edilmiştir.

4.3.1. Modelde Kullanılan Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı Açıklamalar

Modelde yer alan bağımlı ve bağımsız değişkenlerin nasıl tanımlandığı ile bağımsız değişkenlerin ile bağımlı değişken arasındaki ilişkiye dair beklentilere Tablo 4.1'de yer verilmiştir. Beklenen işaretin pozitif çıkması yoksulluk ile ilgili değişken arasında doğru yönlü, aksi durumda ters yönlü bir ilişkinin bulunduğunu göstermektedir.

Tablo 4.1 Modelde Kullanılan Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı Açıklamalar

Değişken		Uygulanan İşlem	Beklenti
GINI	Gini Katsayısı	% Oran	+
GDP	GSYH Büyüme Oranı	Yıllık % Değişim	-
HEALTH	Genel Devlet Sağlık Harcaması (GSYH'nin Yüzdesi)	Yıllık % Değişim	-
EDU	Genel Devlet Eğitim Harcaması (GSYH'nin Yüzdesi)	% Oran	-

INF	Enflasyon Oranı	Yıllık % Değişim	+
POP	Nüfus Artış Hızı	Yıllık % Değişim	+
UNEMP	İşsizlik Oranı (Toplam İşgücünün Yüzdesi)	% Oran	+
TAX	Vergi Geliri (GSYH'nin yüzdesi)	Yıllık % Değişim	-/+

Günümüzde yoksulluğun en önemli nedenlerinden biri, ekonomik büyümedeki artışın ülkeler ve bölgeler arasında eşit paylaşılmamasıdır. Gelir eşitsizliğindeki artış, yoksulların ekonomik büyümedeki payını azalttığı için ekonomik kalkınmanın önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Bu nedenle, yoksulluğun ve gelir eşitsizliğinin azaltılması, kalkınma sürecinde temel bir politika hedefidir. Çünkü yoksullukla mücadele sürecinde büyüme kadar adil bir gelir dağılımının sağlanması daha etkin sonuçlar alınması açısından önemlidir. Genel olarak değerlendirildiğinde; ekonomik büyüme yoksulluğu azaltmakta, gelir eşitsizliği ise yoksulluğu artırmaktadır. Özetle; daha yüksek/düşük bir Gini katsayısı daha büyük/daha az yoksulluğa neden olması beklenmektedir.

Öte yandan, yapılan ampirik çalışmalar kamu sağlık harcamaları ve kamu eğitim harcamalarının yoksulluk oranını azaltmada önemli bir etkiye sahip olduğu ve daha iyi yönetişime sahip ülkelerin, kötü yönetişime sahip ülkelere göre yoksulluğu azaltma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla daha yüksek/düşük bir kamu sağlık harcamaları ve kamu eğitim harcamalarının daha az/daha büyük yoksulluğa neden olması beklenmektedir.

Genel olarak enflasyon oranındaki artışın, yoksulluk sorununu derinleştirdiği söylenebilmektedir. Kısacası, yüksek enflasyon eşitsizliği veya yoksulluğu artırma eğilimindedir. Çünkü gelir ve tasarrufları varlıklı ailelere göre daha yoksul veya orta gelirli hane halklarını daha fazla etkilemektedir. Dolayısıyla enflasyon oranındaki artış ile yoksulluk oranı arasında doğrusal bir korelasyon olduğu söylenebilmektedir.

Nüfus eğilimleri ve dinamikleri, yoksulluğun azaltılması ve sürdürülebilir kalkınma beklentileri üzerinde muazzam bir etkiye sahip olabilmektedir. Yoksulluk,

nüfus artışı, yaş yapısı ve kır-kent dağılımı dahil olmak üzere nüfus dinamiklerinden etkilenip ve etkilemektedir. Bütün bunlar, bir ülkenin kalkınma beklentileri ve yoksullar için yaşam standartlarını yükseltme beklentileri üzerinde kritik bir etkiye sahiptir. Hızlı nüfus artışının ekonomik gelişmeyi çok geride bıraktığı yerlerde, ülkeler, hane halkının refahını güvence altına almak ve daha fazla ekonomik büyümeyi teşvik etmek için gereken beşeri sermayeye yatırım yapmakta zorlanacaklardır. Dolayısıyla nüfus artış hızı ile yoksulluk arasında doğrusal bir ilişki beklenmektedir.

Birleşmiş Milletler'e (BM) göre "tam ve üretken istihdam" yoksulluk yaşayan insanların refahlarını iyileştirmelerinin ana yollarından biridir ve işsizlik "yoksulluğun özünde yatmaktadır". Amerikan kar amacı gütmeyen bir kuruluş olan Ulusal Ekonomik Araştırma Bürosu'nun (NBER) araştırmasına göre, işsizlik oranı, medyan ücretler ve ücret eşitsizliğinin tümü yoksulluğun önemli belirleyicileridir ve işsizlikteki %1'lik bir artış, yoksulluk oranlarında %0,4 ila 0,7'lik bir artışa neden olmakta ve asgari ücretteki %10'luk bir artış, yoksulluk oranlarında %2'lik bir düşüş sağlamaktadır (Citibears, 10 Eylül 2022). Özetle işsizlik oranları ile yoksulluk arasında pozitif bir korelasyon bulunması beklenmektedir.

Yoksulların önemli bir oranı vergi ve transfer sistemi tarafından daha da yoksullaştırılmaktadır (ya da yoksul olmayanlar yoksullaştırılmaktadır). Yoksullukla mücadele politikaları, genellikle, ödenen vergilerden ayrı olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, vergiler birçok yoksul hane halkı için transferlerin faydalarını ortadan kaldırırsa, böylece bazı yoksullar transferlerde aldıklarından daha fazla vergi öderlerse, bu politikaların amacı tehlikeye girebilmektedir. Genel olarak vergi gelirlerindeki artışın, özellikle vergi gelirleri içinde dolaylı vergilerin payının artmasının yoksulluğu artırması beklenmektedir. Ancak vergi gelirlerin nakit vb transferler yoluyla geri dönüştürülürse, yoksulluğu azaltıcı yönde etki etmesi beklenmektedir.

4.3.2. Analize Dahil Edilen Ülkeler

Analize bağımlı değişken olarak dahil edilen Yoksulluk Açığı ile ilgili veri yetersizliği de göz önünde tutularak – bağımsız değişkenlerle birlikte- belirli bir dönem aralığı içerisinde dengeli bir panel veri oluşturabilmek için en uygun ülke grupları oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu ülke grupları, Dünya Bankası tarafından yapılan

sınıflandırmaya göre seçilmiştir. Bu sınıflandırmaya göre kişi başı GSYH 1.135 doların altında olanlar düşük gelirli; kişi başı GSYH 1.136-4.465 dolar arası olanlar alt-orta gelirli; kişi başı GSYH 4.466-13.845 dolar arası olanlar üst-orta gelirli; kişi başı GSYH 13.846 dolar ve yukarısı olanlar ise yüksek gelirli ülkeler olarak belirlenmiştir. Alt-orta ve üst-orta gelirli ülkeler, gelişmekte olan ülkeler; yüksek gelirli ülkeler ise gelişmiş ülkeler olarak belirtilmiştir. Analize dahil edilen gelişmiş 24 ülkenin dönem aralığı; 2004-2019; gelişmekte olan 22 ülkenin ise dönem aralığı; 2000-2019 yılları arasını kapsamaktadır. Bu ülkeler, Tablo 4.2’de gösterilmiştir.

Tablo 4.2. Analize Dahil Edilen Ülkeler

Gelişmekte Olan Ülkeler					
1	Arjantin	9	Dominik Cumhuriyeti	16	Moldova
2	Ermenistan	10	Ekvador	17	Panama
3	Belarus	11	El Salvador	18	Paraguay
4	Brazilya	12	Gürcistan	19	Peru
5	Bolivya	13	Macaristan	20	Tayland
6	Çin Halk Cumhuriyeti	14	Endonezya	21	Türkiye
7	Kolombiya	15	Kırgız Cumhuriyeti	22	Ukrayna
8	Kostarika				
Gelişmiş Ülkeler					
1	Avusturya	9	Yunanistan	17	Slovakya
2	Belçika	10	İrlanda	18	Slovenya
3	Kanada	11	İsrail	19	İspanya
4	Çekya	12	İtalya	20	İsveç
5	Danimarka	13	Lüksemburg	21	İsviçre
6	Finlandiya	14	Hollanda	22	Birleşik Krallık
7	Fransa	15	Norveç	23	Uruguay
8	Almanya	16	Portekiz	24	Amerika Birleşik Devletleri

4.4. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Herhangi bir konuda araştırma yapabilmenin en önemli aşamalarından bir tanesi, yapılacak araştırmaya ilişkin değişkenlere ait verilerin toplanmasıdır. Ekonometrik veya istatistiksel araştırmanın yapılabilmesi, uygun ve yeterli verinin elde edilmesi ile mümkün olabilmektedir. Kısacası, veri yoksa veya yeterli boyutta veya yapıda değilse araştırma yapılamayacaktır.

Veriler farklı niteliklere göre sınıflandırılabilir de, yapılacak olan ekonometrik analizlerde kullanılacak veriler gözlemlendiği birimler ve zaman dikkate alınarak;

- Zaman serileri,
- Yatay - kesit verileri,
- Panel veri,

olarak üçe ayrılmaktadır.

Yatay kesit verileri, zamanın belirli bir noktasında birden fazla nesnenin ve ilgili değişkenlerin tek bir gözlemi olarak tanımlanır (yani, bir gözlem bir kez alınır). Burada “nesne”; birey, hane halkı, firma, sektör, ülke gibi ekonometrik birimlere karşılık gelmektedir. Yatay kesit verilerinde, bir veya daha fazla değişkenin değerleri, aynı zamanda birkaç numune birimi veya denek için toplanır. Örneğin, OECD ülkelerinin seçilmiş bir yıla ait ithalat tutarları, bir bankanın şubelerinin herhangi bir yılda verdikleri kredi miktarları, belirli bir yıl için Amerika Birleşik Devletleri'nde 50 eyaletteki suç oranları gibi veriler yatay kesit verileridir.

Zaman serisi verileri ise zaman içinde yalnızca bir nesneyi eşit zaman aralıklarıyla tekrar tekrar gözlemler. Zaman serisi verilerinde, belirli bir süre boyunca bir veya daha fazla değişkenin değerleri gözlemlenir. Zaman seri verilerinde; ele alınan nesnenin gün, hafta, ay, mevsim, yıl gibi zaman birimlerine göre değişimleri ele alınmaktadır. Örneğin, birkaç çeyrek veya yıl için GSYH, mevsimlere göre işsizlik oranı, aylık ihracat vb. değişkenlerle ilgili veriler zaman serisi verileridir. Özetlersek, belirli bir zamana göre yapılan analizler zaman serisi analizi olarak adlandırılırken, birimlere göre yapılan analizler ise yatay kesit analizi olarak tanımlanmaktadır. Eğer aynı kesit birimi zaman içerisinde izleniyorsa bu tür karma verilere panel veri adı verilir (Gujarati, 1999).

Yatay kesit verileri birçok birim için sadece bir dönem hakkında bilgi verirken, zaman serisi verisi sadece bir birimin dönemlere göre bilgisini vermektedir. Hem dönemlere hem de birimlere göre bilgiler isteniyorsa, panel veri kullanılmalıdır (Baltagi, 1995).

Bu çalışmada, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğun belirleyicilerini tespit edebilmek için elde edilen veriler, hem yatay kesit hem de zaman serisi boyutundan oluşan panel veriler olduğu için “Panel Veri Analizi” yapılmıştır.

4.4.1. Panel Veri

“Panel veri, aynı bireylerin farklı zaman dilimlerinde tekrar tekrar gözlemlendiği iki boyutlu bir kavramdır.” (Baltagi, 1995).

Panel verilerde, aynı kesitsel birim (diyelim ki bir aile, bir firma veya bir devlet) zaman içinde araştırılır. Kısacası panel verinin zaman boyutu olduğu kadar mekan boyutu da vardır. Genel olarak panel veriler, yatay kesit ve zaman serisi verilerinin bir kombinasyonu olarak görülebilir. Panel veriler, zaman içinde birden çok aynı nesneden veri toplayarak her ikisinin özelliklerini tek bir modelde içermektedir.

Panel veri; bireyler, ülkeler, firmalar, hane halkları gibi birimlere ait yatay kesit gözlemlerinin, belli bir zaman diliminde bir araya getirilmesidir (Baltagi, 1995). Panel verilerin diğer iki tür veriden farkı; bu verilerin, hem yatay hem de dikey boyutlu olmalarıdır.

Panel veri, N sayıda birim ve her bir birime karşılık gelen T sayıda gözlemden oluşmaktadır. Örneğin, 2015-2019 yılları arasında Türkiye’nin ilk 10 büyük ilindeki tüketim davranışını 5 yıl boyunca belirlemeye çalışan bir veri seti oluşturmaya çalıştığımızı varsayarsak; her il bir bütün olarak ele alındığında yatay kesit sayısı on ($N=10$), zaman boyutu beş ($T=5$) olarak belirlenecektir. Bu veri seti, $N \times T$ veya 10×5 boyutlu olacaktır (Kutlar, 2017: 11).

Panel verileri için havuzlanmış veriler (zaman serilerinin ve kesitsel gözlemlerin birleştirilmesi), zaman serileri ve kesit verilerinin kombinasyonu, mikropanel verileri, boylamsal veriler (bir değişkenin veya bir grubun zaman içinde incelenmesi), olay

geçmişi analizi (deneklerin zaman içindeki hareketini ardışık durumlar veya koşullar aracılığıyla incelemek) ve topluluk analizi (örneğin, bir işletme okulunun 1965 mezununun kariyer yolunu takip etmek) gibi başka tanımlamalarda bulunmaktadır.

İnce varyasyonlar olmasına rağmen, tüm bu isimler esasen yatay kesit birimlerinin zaman içindeki hareketini ifade etmektedir. Bu nedenle panel veri terimi; bu terimlerden birini veya daha fazlasını içerecek şekilde jenerik anlamda kullanılmaktadır. Ve bu tür veri, panel veri regresyon modellerine dayalı olarak oluşturulan regresyon modelleri denilmektedir.

Zaman boyutuna sahip yatay kesit veriler, diğer bir ifadeyle panel veriler kullanılarak oluşturulan panel veri modelleri yardımıyla ekonomik ilişkilerin tahmin edilmesi yöntemine “panel veri analizi” denilmektedir (Tatoğlu, 2016: 4). Eğer verilerde yatay kesit birim sayısı zaman sayısından fazla ise ($N > T$) kısa panel, değilse ($N < T$) uzun panel olarak adlandırılır (Kutlar, 2017: 12). Panel veri analizinde genelde, yatay kesit birim sayısının zaman sayısından fazla olduğu ($N > T$) durumla karşılaşılmaktadır.

4.4.1.1. Dengeli ve Dengesiz Panel Veri

Yapılacak analizlerde kullanılacak yöntemler zaman boyutunun yapısına bağlıdır. Buna göre panel veriler; “*dengeli panel*” ve “*dengesiz panel*” olarak iki şekilde ele alınabilir. T sayıda döneme ait gözlemler, yatay kesitte yer alan tüm birimler ($i=1,2,\dots,N$) için aynı ise bu veri dengeli panel veri olarak adlandırılır. Panel veride en az bir birime ait gözlem farklı sayıda ise yani, bazı zamanlar için veri kayıpsa, bu veri dengesiz panel veri olarak tanımlanmaktadır (Güriş, 2018: 5).

Belirli panel veri modelleri yalnızca dengeli veri kümeleri için geçerlidir. Panel veri kümeleri dengesizse, yalnızca kesitteki tüm bireyler için gözlemlerin olduğu ardışık dönemleri içerecek şekilde kısaltılmaları gerekebilmektedir.

Dengesiz panel veri setleri ile karşılaşmanın çok çeşitli nedenleri olmasına rağmen en önemlileri şunlardır (Tatoğlu: 2020: 16);

- Dengesiz panel veri setleri ile karşılaşmanın en önemli sebebi, tesadüfi olarak ortaya çıkan kayıp gözlemlerdir. Örneğin birim ülke ise bazı yıllara ait verilerin gözlemlenmemesi gibi.

- Bazı sebeplerle, bazı birimlere ait verilerin bir kısmı bulunmayabilmektedir. Örneğin birim firma ise bazı firmaların iflas vb nedenlerle belli bir dönem sonrasında verilerinin bulunmaması gibi.

4.4.1.2. Panel Veri Örnekleri

Panel veri örneklerine ekonomi, sosyal bilimler, tıp ve epidemiyoloji, finans ve fizik bilimlerinde rastlanabilmekte olup, uygulamada kullanılan bazı panel veri örneklerine tablo 4.3'te yer verilmiştir.

Tablo 4.3. Panel Veri Örnekleri

Alan	Örnek Konular	Örnek Veri Kümesi
Mikroekonomi	Birden fazla ülkede GSYİH, Farklı eyaletlerde işsizlik, Gelir dinamik çalışmaları, uluslararası cari hesap dengeleri.	Gelir Dinamikleri Panel Çalışması (PSID)
Makroekonomi	Uluslararası ticaret tabloları, dünya sosyoekonomik tabloları, döviz kuru tabloları.	Penn Dünya Tabloları
Epidemiyoloji ve Sağlık İstatistikleri	Halk sağlığı sigortası verileri, hastalıkta hayatta kalma oranı verileri, çocuk gelişimi ve esenlik verileri.	Tıbbi Harcamalar Panel Anketi
Finans	Firmaya göre hisse senedi fiyatları, ülke veya firmaya göre piyasa dalgalanmaları.	Küresel Pazar Endeksleri

4.4.2. Panel Veri Analizi

Panel veri analizi, panel veri ile tahmin edilen regresyon modelidir. Panel veri analizi, iki boyutlu (tipik olarak kesitsel ve boyamsal) panel verileri analiz etmek için sosyal bilimlerde, epidemiyolojide ve ekonometride yaygın olarak kullanılan istatistiksel bir yöntemdir (Maddala, 2001). Veriler genellikle zaman içinde ve aynı birimler üzerinden toplanır, ardından bu iki boyut üzerinden bir regresyon yapılmaktadır.

Panel veri analizi, geleneksel doğrusal regresyon modellerinde taraflı tahmincilere yol açabilen, bağımlı bir değişken üzerindeki gözlemlenmemiş, bağımsız değişkenlerin bağımlılıklarını kontrol etmenin güçlü bir yoludur.

Panel veri analizinde örneklemdaki farklı zaman noktaları için bireysel gözlemler dikkate alınır ve bu örneklemdaki her bir bireysel veri için çoklu gözlemler oluşturulması sağlanır (Kennedy, 2006).

Klasik regresyon modellerinde olduğu gibi, bu modellerde de bir bağımlı değişken ile bir veya birden çok sayıda bağımsız değişken olacaktır. Ayrıca, model ekonometrik bir model olduğundan model de hata terimi de yer alacaktır. Panel veriler hem zamana hemde birime göre değişimi gösterdiğinden, serileri ifade ederken çift indis kullanmak gerekmektedir (Güriş, 2018: 6).

Yaygın bir panel veri regresyon modeli;

$$Y_{it} = \alpha_{it} + \beta_{it}X_{it} + \mu_{it} \quad i=1,2,\dots,N; \quad t=1,2,\dots,T$$

şeklinde ifade edilebilmektedir. Burada; Y bağımlı değişken, X bağımsız değişken, α sabit ve β eğim katsayısı, μ hata terimi, i ve t birimler ve zaman için indislerdir.

Daha spesifik olarak;

Grup	Zaman Dilimi	Gösterim
1	1	Y_{11}
1	2	Y_{12}

1	T	Y_{1T}
.	.	.
.	.	.
.	.	.
N	1	Y_{N1}
N	2	Y_{N2}
N	T	Y_{NT}

şeklinde oluşacaktır.

Modelde yer alan parametre sayısı k ile gösterilirse, $k=1,2, \dots, K$ sayıda parametrelili doğrusal regresyon modeli;

$$Y_{it} = \alpha_{it} + \beta_{1it}X_{1it} + \beta_{2it}X_{2it} + \dots + \beta_{kit}X_{kit} + \mu_{it}$$

olacaktır ve toplamsal olarak kısaltılarak;

$$Y_{it} = \alpha_{it} + \sum_{k=1}^K \beta_{kit} x_{kit} + \mu_{it}$$

şeklinde gösterilebilmektedir.

Model en küçük kareler yöntemi (EKK) ile tahmin edilebilir ve klasik regresyon analizinde sözkonusu olan hata terimi ile ilgili varsayımları (normallik, sıfır ortalama, sabir varyans, otokorelasyon olmaması, bağımsız değişkenlerin tesadüfi değişken olmaması, çoklu doğrusal bağlantı olmaması ve gözlem sayısının tahmin edilecek parametre sayısından fazla olması) sağlaması gerekmektedir (Güriş: 2018: 7).

Modelin normallik ve bağımsız değişkenlerin tesadüfi değişken olmaması varsayımları dışında kalan varsayımları şunlardır:

$$E(\mu_{it}) = 0 \rightarrow \text{Sıfır ortalama,}$$

$$E(\mu_{it}^2) = \sigma^2 \rightarrow \text{Sabit varyans,}$$

$$E(\mu_{it} \mu_{ij}) = 0 \rightarrow (i \neq j) \text{ birimler arası otokorelasyon olmaması,}$$

$$E(\mu_{i,t} \mu_{i,j-1}) = 0 \rightarrow \text{zamana göre otokorelasyon olmaması.}$$

Panel veri modelleri, bireysel davranışı hem zaman içinde hem de bireyler genelinde tanımlamaktadır. Model tahmin edilirken modelin sabit terimi, eğim katsayıları ve hata terimi ile ilgili çeşitli varsayımlar yapılmaktadır. Bunlarla ilgili yapılan varsayımlara bağlı olarak beş farklı model tahmin etmek mümkündür. Bunlar (Tatoğlu, 2018: 37-40):

1. Hem sabit, hem de eğim parametrelerinin birimlere ve zamana göre sabit olduğu panel veri modelleri:

$$Y_{it} = \beta_0 + \sum_{k=1}^K \beta_k X_{kit} + \mu_{it} \quad (4.1)$$

Bu tür modellere “*Klasik Model*” denilmektedir.

2. Eğim parametresinin sabit, sabitin birimlere göre değişken olduğu panel veri modelleri:

$$Y_{it} = \beta_{0i} + \sum_{k=1}^K \beta_k X_{kit} + \mu_{it} \quad i=1,2,\dots,N; \quad t=1,2,\dots,T \quad (4.2)$$

Bu tür modellere “*Birim Etkiler Modeli*” denilmektedir.

3. Eğim parametresinin sabit, sabitin birimlere ve zamana göre değişken olduğu panel veri modelleri:

$$Y_{it} = \beta_{0it} + \sum_{k=1}^K \beta_k X_{kit} + \mu_{it} \quad i=1,2,\dots,N; \quad t=1,2,\dots,T \quad (4.3)$$

Bu tür modellere “*Birim ve Zaman Etkileri Modeli*” denilmektedir.

4. Tüm parametrelerin birimlere göre değişken, zamana göre sabit olduğu panel veri modelleri:

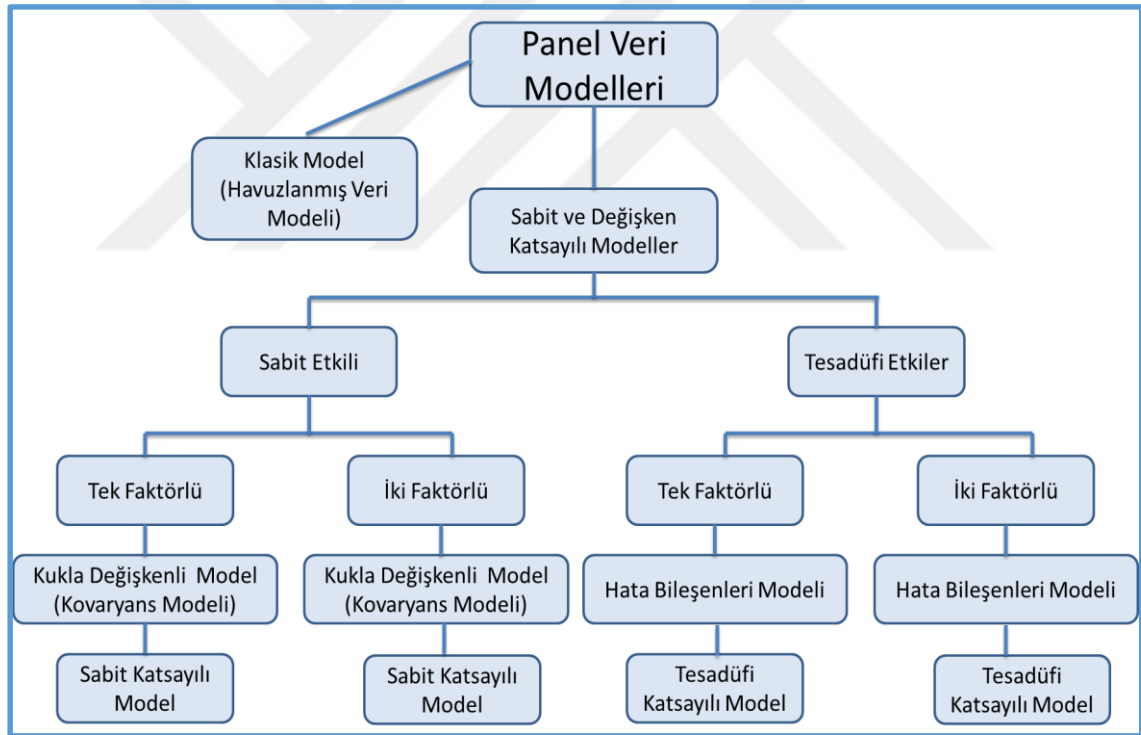
$$Y_{it} = \beta_{0i} + \sum_{k=1}^K \beta_{ki} X_{kit} + \mu_{it} \quad i=1,2,\dots,N; \quad t=1,2,\dots,T \quad (4.4)$$

Bu tür modellere “*Birim ve Zaman Etkileri Modeli*” denilmektedir.

5. Tüm parametrelerin hem birimlere hem de zamana göre değişken olduğu panel veri modelleri:

$$Y_{it} = \beta_{0it} + \sum_{k=1}^K \beta_{kit} X_{kit} + \mu_{it} \quad i=1,2,\dots,N; \quad t=1,2,\dots,T \quad (4.5)$$

(4.2) ve (4.3) numaralı modellerde, eğim parametresi sabitken sabit katsayı değişkendir. Bu modeller, panel veri analizinde sıklıkla kullanılan modeller olup “*Değişken Sabit Katsayılı Modeller*” veya “*Sabit Parametresi Değişken Modeller*” olarak tanımlanmaktadır. Verilerde birimlere, zamana veya birimlere ve zamana göre meydana gelecek değişimler, tahmin edilecek modelin katsayılarında değişmeye neden olabilecektir. Bu değişimler yapılacak test sonucunda anlamsız bulunursa modelin türü değişecektir.

Şekil 4.1 Panel Veri Modelleri

Kaynak: Güriş, 2018: 9

Bu modeller arasındaki seçim, analizin amacına ve açıklayıcı değişkenlerin dışsallığına ilişkin sorunlara bağlıdır. Modelde yer alan hata terimi “ μ ”, bu analizde çok önemlidir. Hata terimi hakkındaki varsayımlar, sabit etkilerden mi yoksa rastgele

etkilerden mi söz edeceğimize karar vermemize yardımcı olmaktadır. Sabit etkiler modelinde, μ 'nin i veya t üzerinde stokastik olmayan bir şekilde değiştiği varsayılır ve sabit etkiler modelini tek boyutlu bir kukla değişken modeline benzer hale getirir. Rastgele etkiler modelinde, hata varyans matrisinin özel olarak ele alınmasını gerektiren μ 'nin i veya t üzerinde stokastik olarak değiştiği varsayılır. (Hsiao, vd, 1999).

Panel verileri kullanarak regresyon modelini tahmin etme yöntemleri yukarıda ayrıntılı olarak belirtilmiş olup, temelde üç yaklaşımla yapılabilmektedir. Bunlar:

- Doğrusal Panel Veri Modelleri (Ortak Etki Modeli veya Bağımsız Olarak Havuzlanmış Panel Veri Modelleri),
- Sabit Etkiler Modeli (Sabit Katsayılar Modeli),
- Rastgele Etkiler Modeli (Hata Bileşenleri Modeli).

4.4.2.1. Doğrusal Panel Veri Modelleri

Doğrusal panel veri modeli, farklı birimlerdeki verilerin, bireysel farklılıklara ilişkin herhangi bir varsayım olmaksızın bir araya toplandığı modeldir. Genel olarak bu modeller, yatay kesit ve zaman serisi özellikleri dikkate alınmayarak yapılan tahmindir. Bazı durumlarda, gözlemlenemeyen bireye özgü etkiler yoktur ve bireyler arasında sabittir. Bu güçlü bir varsayımdır ve gruplar içindeki tüm gözlemlerin birbirinden bağımsız olduğunu ima eder. Ortak etki modeli veya havuzlanmış panel veri modeli, yatay kesit analizi için olağan varsayımlar olan sabit katsayıları belirtir. En kısıtlayıcı panel veri modelidir. Bu modelde hem sabit hemde eğim parametreleri, birimlere ve zamana göre sabittir. Doğrusal panel veri modeli genel olarak;

$$y_{it} = \alpha + \beta_1 x_{1it} + \dots + \beta_k x_{kit} + \mu_{it}$$

Burada;

y_{it} : Bağımlı değişken,

x_{kit} : k inci açıklayıcı değişken,

μ : Hata / bozucu terim,

α : Sabit

$\beta_1, \dots, \beta_k$: Yapısal parametrelerdir.

Not: Katsayılar; $\alpha, \beta_1, \dots, \beta_k$ tüm birimler için aynıdır (i veya t alt simgesi yoktur).

Model toplam formunda;

$$Y_{it} = \beta_0 + \sum_{k=1}^K \beta_k X_{kit} + \mu_{it}$$

veya,

$$y_{it} = x'_{it}\beta + \mu_{it} \quad i=1,2,\dots,N; \quad t=1,2,\dots,T$$

şeklinde yazılabilir. Havuzlanmış panel veri modelinde, birim ve/veya zaman etkilerinin var olmadığı ve sabit ve eğim parametrelerinin sabit olduğu varsayımları altında tahmin yapılmaktadır.

Doğrusal regresyon modelinin varsayımları:

- $E(y_{it}) = \alpha + \beta_1 x_{it,1} + \beta_2 x_{it,2} + \dots + \beta_p x_{it,p} + \mu_{it}$, burada; $E(\mu_{it}) = 0$
- $\{x_{it,1}, \dots, x_{it,p}\}$ stokastik olmayan değişkenlerdir,
- $\text{Var}(y_{it}) = \sigma^2$ ve $\text{Var}(\mu_{it}) = \sigma^2$,
- $\{y_{it}\}$ ve $\{\mu_{it}\}$ açıklayıcı rastgele değişkenlerdir,
- $\{y_{it}\}$ normal olarak dağılmaktadır.

En küçük kareler yöntemi ile tahmin işleminin yapılabilmesi için μ_{it} 'in sıfır koşullu ortalaması, eş varyans, gözlemler arası bağımsızlık ve x_{it} 'in katı dışsallığı gibi varsayımların sağlanması gerekmektedir. Bazı kaynaklarda, gözlemlerin konularla ilgili olduğu varsayımını vurgulayan marjinal versiyon olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca, havuzlanmış ortalama model, zaman içinde ve bireyler arasında aynı parametrelere sahip davranışsal bir denklemi temsil eden kısıtlı bir modeldir.

4.4.2.2. Sabit Etkiler Modeli (Sabit Katsayılar Modeli)

Panel veri analizinde kullanılmakta olan diğer bir tahmin yöntemi, sabit etkiler modelidir. Panel veri kullanılarak yapılan çalışmalarda birimler arasındaki farklılıklardan

veya birimler arasında ve zaman içinde meydana gelen farklılıklardan kaynaklanan değişmeyi modele dahil etmenin bir yolu; mevcut değişimin regresyon modelinin katsayılarının bazılarında veya tümünde değişmeye yol açtığını varsaymaktır. Katsayıların birimlere, zamana veya birimlere ve zamana göre değiştiğinin varsayıldığı modellere, “Sabit Etkiler Modeli” denilmektedir. Sabit Etkiler Modelinde temel yaklaşım, birimler arasındaki farklılıkların sabit terimdeki farklılıklarda yakalanabileceği varsayımıdır (Pazarlıoğlu, 2001).

Sabit etkiler modeli, farklı birimler için regresyon doğrusunun farklı sabitlerine çevrilen bireysel farklılıkları hesaba katmaktadır. Sabit etkiler modeli temel olarak aşağıdaki gibidir;

$$Y_{it} = \alpha_i + \sum_{k=1}^K \beta X_{kit} + \varepsilon_{it}$$

$$i=1,2,\dots,N; \quad t=1,2,\dots,T$$

Bu modeller, birimlere göre veya zamana göre değişimi belirlemek için kurulmuşlarsa “Tek Faktörlü Sabit Etkiler Modeli”, birimlere ve zamana göre değişimi belirlemek için kurulmuşlarsa “İki Faktörlü Sabit Etkiler Modeli” olarak adlandırılır. Verilerde meydana gelen değişim, modellerin tüm katsayılarını etkileyebilirse de, sabit etkiler modelinde verideki değişimden etkilenen sabit katsayısıdır, eğim katsayısı verideki değişimden etkilenmez (Güriş, 2018: 16).

Bu durumda;

Sadece birim etkisi varsa; $\alpha_i = \alpha + \mu_i$

Sadece zaman etkisi varsa; $\alpha_i = \alpha + \lambda_t$

Hem birim hem de zaman etkisi varsa; $\alpha_i = \alpha + \mu_i + \lambda_t$

şeklinde gösterilmektedir (Green, 2008: 198).

Genel olarak sabit etkiler modelinde, yalnızca zaman içerisinde değişen

değişkenlerin etkisini analiz etmek için kullanılan doğrusal bir regresyon modelidir (Verbeek, 2004: 345).

4.4.2.3. Rastgele Etkiler Modeli

Birim etkisi veya birim ve zaman etkisinin incelendiği diğer bir panel veri yöntemi rastgele etkiler modelidir. Sabit etkiler modelinin tersine bu modellerde birim ve zaman etkileri tesadüfi değişken olarak modelde hata teriminin bileşeni olarak eklenirler. Rastgele etkiler modelinde serbestlik derecesi problemi ile karşılaşılmazsa da hata terimine eklenen bileşenlerin ortalama ve varyanslarının belirlenmeleri önem kazanmaktadır (Güriş, 2018: 24).

Modelde kullanılacak olan veriler tesadüfi olarak veya anakütleden temsilci olarak seçilmiş ise, Sabit Etkiler Modeli yerine Rastgele Etkiler Modeli tercih edilmektedir (Baldemir ve Keskiner, 2004: 48). Rastgele etkiler modelinde, birimlere veya birimlere ve zamana göre meydana gelen değişiklikler, modele, hata teriminin bir bileşeni olarak dâhil edilmektedir. Bunun sebebi sabit etkiler modelinde karşılaşılan serbestlik derecesinin kaybolma riskini önlemesidir. (Baltagi, 1995: 13). Ayrıca rastgele etkiler modelinde, yalnızca gözlenen örneklemdeki kesit, birimler ve zamana göre meydana gelen farklılıkların etkisini değil, örneklem dışındaki etkileri de dikkate almaktadır.

Rastgele etkiler modeli temel olarak şu şekilde açıklanmaktadır;

$$y_{it} = \beta_{1i} + \beta_2 X_{2it} + \beta_3 X_{3it} + e_{it}$$

Modelde β_{1i} tesadüfi değişken olarak alınarak,

$$\beta_{1i} = \bar{\beta}_1 + \mu_i$$

şeklinde modellenmektedir.

$\bar{\beta}_1$: Anakütle ortalama sabiti olup, bilinmeyen parametredir.

μ_i : Bireylerin davranışlarındaki farklılıkları dikkate alan gözlemlenemeyen rastsal hatalardır. β_{1i} , modelde yerine konulursa;

$$Y_{it} = (\bar{\beta}_1 + \mu_i) + \beta_2 X_{2it} + \dots + \beta_k X_{kit} + e_{it}$$

$$Y_{it} = \bar{\beta}_1 + \sum_{k=2}^K \beta_k X_{kit} + e_{it}$$

$$i=1,2,\dots,N; \quad t=1,2,\dots,T$$

Denkleimde;

$$e_{it} = \mu_{it} + \varepsilon_{it} \text{ 'dir.}$$

μ_{it} : yatay kesite özgü hata bileşenini, ε_{it} : ise zaman serisi ile yatay kesitin birleşimi sonucu oluşan hata terimini temsil etmektedir. Hem birim etki hem de zaman etkisi bulunuyorsa;

$$e_{it} = \mu_{it} + \varepsilon_{it} + \lambda t$$

şeklinde olacaktır (Wooldridge, 2001).

Hata bileşeni μ_{it} yatay kesite özgü sabitin ortalama değerden ($\bar{\beta}_1$), rassal sapmalarını göstermektedir. μ_{it} doğrudan gözlemlenemeyen bir değerdir.

Rastgele etkiler modeli; tek faktörlü ve iki faktörlü rastgele etkiler modeli olarak incelenen etki sayısına göre ele alınmaktadır.

4.4.2.4. Panel Veri Analizinin Avantajları

Panel veri analizleri, hem yatay kesit verilerini hem de zaman serilerini içermesi nedeniyle yapılan çalışmalarda araştırmacıya araştırma konusu hakkında daha geniş bir veri sağlama imkânı sunmaktadır. Panel verilerin yatay kesit veya zaman serisi verilerine göre avantajları nelerdir?

Baltagi, panel verinin avantajlarını şu şekilde sıralamaktadır (Gujarati ve Porter, 2009: 592):

1. Panel veriler bireyler, firmalar, eyaletler, ülkeler vb. ile ilgili olduğundan, zaman içinde bu birimlerde heterojenlik olması kaçınılmazdır. Panel veri tahmin

teknikleri, konuya özgü değişkenlere izin vererek bu tür heterojenliği açıkça hesaba katabilir.

2. Panel veriler, kesit gözlemlerini zaman serisi ile birleştirerek, "daha fazla bilgilendirici veri, daha fazla değişkenlik, değişkenler arasında daha az doğrusallık, daha fazla serbestlik derecesi ve daha fazla verimlilik" sağlamaktadır.

3. Gözlemlerin tekrarlanan kesitlerini inceleyen panel veriler, değişimin dinamiklerini incelemek için daha uygundur. İşsizlik, iş devri ve işgücü hareketliliği panel verilerle daha iyi incelenir.

4. Panel veriler, saf yatay kesit veya saf zaman serisi verilerinde gözlemlenemeyen etkileri daha iyi tespit edip ölçebilir. Örneğin, federal ve/veya eyalet asgari ücretlerine art arda gelen asgari ücret artış dalgalarını dahil edersek, asgari ücret yasalarının istihdam ve kazançlar üzerindeki etkileri daha iyi incelenebilir.

5. Panel veriler, daha karmaşık davranış modellerini incelememizi sağlar. Örneğin, ölçek ekonomileri ve teknolojik değişim gibi fenomenler, panel verilerle, yalnızca yatay kesit veya yalnızca zaman serisi verilerine göre daha iyi ele alınabilir.

6. Panel verileri, verileri birkaç bin birim için kullanılabilir hale getirerek, bireyleri veya firmaları geniş kümeler halinde bir araya getirdiğimizde ortaya çıkabilecek yanlılığı en aza indirebilir.

Panel verilerin avantajlarını özetleyecek olursak;

- Panel verileri, grupların hem ortak hem de bireysel davranışlarını modelleyebilir.
- Panel verileri, saf zaman serisi verilerine veya kesitsel verilere göre daha fazla bilgi, daha fazla değişkenlik ve daha fazla verimlilik içerir.
- Panel verileri, salt zaman serisi veya yatay kesit verilerinin yapamadığı istatistiksel etkileri algılayabilir ve ölçebilir.
- Panel verileri, grupların tek bir zaman serisinde toplanmasından doğabilecek tahmin yanlılıklarını en aza indirebilir.

Kısacası, panel verileri ampirik analizi, yalnızca yatay kesit veya zaman serisi verileri kullanırsak mümkün olmayabilecek şekillerde zenginleştirilmektedir.

4.5. ARAŞTIRMA BULGULARI

Yapılan çalışmada, gelişmekte olan 22 ülke için 2000 - 2019 dönemini, gelişmiş 24 ülke için ise 2004 - 2019 dönemini kapsayan dengeli panel verileriyle iki farklı model oluşturulmuş ve yoksulluk üzerinde temel açıklayıcı değişken olabilecek Gini Katsayısı, GSYH Büyüme Oranı, Genel Devlet Sağlık Harcamaları, Genel Devlet Eğitim Harcamaları, Enflasyon Oranı, Nüfus Artış Hızı, İşsizlik Oranı ve GSYH içindeki Vergi Geliri arasındaki ilişkiyi tahmin etmek için Stata 15.0 ve EViews 12 programları kullanılmıştır.

Aşağıda Tablo 4.4 ve Tablo 4.5'te, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde yoksulluğun belirleyicisi olabilecek değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistiklerine yer verilmiştir.

Tablo 4.4. Gelişmekte Olan Ülkelere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Gözlem Sayısı	Ortalama	Std. Hata	Min	Max
POV	440	6.224	6.188	0	28.9
GDP	440	4.360941	3.777066	-15.13647	14.23086
GINI	440	42.898	9.392	24	61.6
HEALTH	440	3.207	1.31	.55	6.824
EDU	440	4.355	1.535	1.151	9.51
INF	440	8.86	13.168	-7.714	185.291
POP	440	0.851160	0.884116	-1.944629	2.731383
UNEMP	440	7.327	4.1	.25	22.97
TAX	440	17.362	5.253	6.82	33.568

Tablo 4.4 incelendiğinde; 2000 yılından 2019 yılına yoksul insan sayısı (POV) yüzdesinin, %6.188 standart sapma ile tüm örneklemelerin ortalama değerini %6.224 olduğu görülmektedir. Bu dönemde gelişmekte olan ülkeler için en düşük değer %0 iken en yüksek değer ise %28.9'dur. Diğer değişkenlerle ilgili veriler tabloda sunulmuştur.

Tablo 4.5. Gelişmiş Ülkelere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Gözlem Sayısı	Ortalama	Std. Hata	Min	Max
POV	384	0.587	0.722	0	5.9
GDP	384	1.99222	2.898825	-10.14931	24.37045
GINI	384	31.764	4.847	23.2	46.4
HEALTH	384	6.552	1.439	2.876	9.276
EDU	384	5.32	1.403	2.5	10.3
INF	384	1.909	2.168	-5.214	16.614
POP	384	0.631914	0.6308436	-1.853715	2.89096
UNEMP	384	7.886	4.227	2.01	27.47
TAX	384	35.698	6.395	21.903	48.531

Tablo 4.5 incelendiğinde; 2004 yılından 2019 yılına yoksul insan sayısı (POV) yüzdesinin, %0.722 standart sapma ile tüm örneklemelerin ortalama değerini %0.587 olduğu görülmektedir. Bu dönemde gelişmekte olan ülkeler için en düşük değer %0 iken en yüksek değer ise %5.9'dur. Diğer değişkenlerle ilgili veriler tabloda sunulmuştur.

Bilindiği gibi, zaman serisi içeren analizlerdeki önemli varsayımlardan biri, zaman serisinin durağan olmasıdır. Zaman serisinin ortalaması zaman içerisinde sistematik bir değişim göstermiyorsa, seri durağan olarak nitelendirilmektedir. Durağan olmayan bir zaman serisinin ortalaması gibi varyansı da zamana bağlı olarak değişecektir.

Genel olarak; değişkenin ortalaması ve varyansı zaman içerisinde sabitse ve iki dönem arasındaki kovaryans değeri bu kovaryansın hesaplandığı asıl döneme değil de, sadece iki dönem arasındaki uzaklığa ya da açıklığa bağlıysa zaman serisi durağan olarak ifade edilmektedir (Gujarati, 2016: 319).

Zaman serisi içeren çalışmalarda Levin ve Lin (1992, 1993) tarafından yapılan çalışmadan itibaren, serinin birim kök içerip içermediği, yani durağan olup olmadıkları büyük önem kazanmıştır. Bu kapsamda panel veri içeren ampirik analizlerde de serilerin birim kök içerip içermediği konusu önemli bir rol oynamaktadır.

Panel verilerin birim boyutunun yanı sıra zaman boyutunun da bulunması veriyi yaratan sürecin belirlenebilmesi için serinin durağanlığının araştırılmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla, panel birim kök testleri hem zaman hem de yatay kesit

bilgisini dikkate alan testlerdir. Zaman serisi birim kök testlerine göre yatay kesit boyutunun analiz sürecine dahil edilmesiyle verideki değişkenlik sayısının artmasına bağlı olarak istatistiksel açıdan daha güçlü ve anlamlı sonuçlar verdiği kabul edilmektedir (Hurlin ve Mignon, 2006: 2).

Panel birim kök testlerinin zaman birim kök testlerinden farkı, hem zaman hem de yatay kesit boyutu nedeniyle panel serilerinin asimtotik davranış sergiliyor olmasıdır. Panel serilerde birimler arasında korelasyon bulunursa, testlerin asimtotik özellikleri etkilenebilecektir. Bu nedenle, birimler arasındaki korelasyonun varlığına göre farklı birim kök testleri geliştirilmiştir. Birimler arasında korelasyon olmadığı durum için geliştirilen testler *Birinci Nesil Testler* (Levin ve Lin (1992,1993); Levin, Lin ve Chu (2002); Haris ve Tzavalis (1999); Im, Pesaran ve Shin (1997, 2002, 2003); Mandala ve Wu (1999); Choi (1999, 2001); Breitung (2000); Hadri (2000)) olarak adlandırılırken, birimler arasında korelasyonun varlığında kullanılan testler *İkinci Nesil Testler* (Bai ve Ng (2001,2004); Moon ve Perron (2004a); Phillips ve Sul (2003a); Pesaran (2003, 2007); Choi (2002); O'Connell (1998); Chang (2002,2004)) olarak adlandırılmaktadır (Şak, 2018: 262).

İkinci nesil birim kök testleri, birimler arasındaki kesitsel bağıllığı dikkate alarak durağanlığı inceler. Bu nedenle, panel birim kök analizi yapılmadan önce kesit birimleri arasında bağıllık bulunup bulunmadığının incelenmesi gerekmektedir.

Birimler arasındaki kesitsel bağıllığı incelemek için kullanılan testlerden biri Pesaran (2004) CD testidir. Pesaran (2004) CD testinde modelden tahmin edilen artıklar kullanılarak elde edilen basit korelasyon katsayılarının sıfıra eşit olup olmadığı incelenmektedir. Yatay kesit birimleri arasında bağıllık olup olmadığını incelemek amacıyla oluşturulan hipotezler;

$$H_0: \rho_{ij} = \text{cor}(u_{it}, u_{jt}) = 0 \quad i \neq j \quad \text{Birimler arasında bağıllık yoktur.}$$

$$H_1: \rho_{ij} = \text{cor}(u_{it}, u_{jt}) \neq 0 \quad i \neq j \quad \text{Birimler arasında bağıllık vardır.}$$

biçiminde oluşturulmaktadır.

Bu kapsamda çalışmada, birimler arasındaki kesitsel bağıllığı incelemek için

Pesaran (2004) CD testi uygulanmış ve gelişmekte olan ülkeler için test sonuçlarına Tablo 4.6’da yer verilmiştir.

Tablo 4.6. Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Pesaran (2004) CD Test Sonuçları

Variable	CD-test	p-value	corr	abs(corr)
POV	57.370	0.000	0.844	0.844
GDP	61.660	0.000	0.907	0.907
GINI	30.900	0.000	0.455	0.613
HEALTH	23.550	0.000	0.346	0.477
EDU	14.850	0.000	0.219	0.512
INF	12.850	0.000	0.189	0.317
POP	20.600	0.000	0.303	0.936
UNEMP	8.600	0.000	0.126	0.432
TAX	24.970	0.000	0.367	0.452

Gelişmiş ülkeler için Pesaran (2004) CD test sonuçlarına ise Tablo 4.7’de yer verilmiştir.

Tablo 4.7. Gelişmiş Ülkeler İçin Pesaran (2004) CD Test Sonuçları

Variable	CD-test	p-value	corr	abs(corr)
POV	.	.	.	.
GDP	43.920	0.000	0.661	0.690
GINI	2.090	0.036	0.032	0.383
HEALTH	29.080	0.000	0.438	0.637
EDU	8.650	0.000	0.130	0.429
INF	13.890	0.000	0.209	0.354
POP	40.700	0.000	0.613	0.855
UNEMP	19.290	0.000	0.290	0.454
TAX	10.210	0.000	0.154	0.450

Tablo 4.6 ve Tablo 4.7’de verilen test sonuçları incelendiğinde tüm değişkenler için kesitsel bağımsızlığı öne süren sıfır hipotezinin reddedilmektedir ($p\text{-value} = 0.000 < 0.05$). Değişkenlerin kesit birimleri arasında bağımsızlık yoktur. Bu nedenle, panel birim kök analizi yapılırken kesitsel bağılılığını dikkate alan ikinci nesil testlerin kullanılması daha uygun olacaktır.

HEALTH	+/- Inf 0.00000	+/- Inf 0.00000	-3.59550 <0.01	-3.20954 <0.01	-2.544 0.000	-2.656 0.044
POP	-7.19562 0.00000	-7.05846 0.00000	-2.71828 <0.01	-2.78354 <0.05	-2.781 0.000	-3.148 0.000
TAX	-3.63354 0.00510	-3.89415 0.00020	-4.18447 <0.01	-4.08127 <0.01	-2.949 0.0000	-3.098 0.000
UNEMP	-5.80243 0.00000	-5.79447 0.00000	-2.81385 <0.01	-23.20481 <0.01	-2.751 0.000	-2.881 0.003

Gelişmekte olan ülkeler için Tablo 4.8’te yer alan birim kök testi sonuçlarına göre modelde yer alan Genel Devlet Sağlık Harcamaları (HEALTH), Nüfus Artış Hızı (POP) ve İşsizlik Oranı (UNEMP) değişkenlerinin 1. Farklarında, diğer değişkenlerin ise seviye değerlerinde durağan duruma geldikleri görülmektedir.

Tablo 4.9. Gelişmiş Ülkelerin Birim Kök Test Sonuçları

Seviye						
Değişken	Bai ve Ng		Im-Pesaran-Shin (CIPS)		Cross-sectional Augmented Dickey Fuller (CADF)	
	Sabitli	Sabit ve Trendli	Sabitli	Sabit ve Trendli	Sabitli	Sabit ve Trendli
POV	-1.51488 0.52610	-1.16552 0.10800	-2.47258 <0.01	-3.96385 <0.01	-1.927 0.185	-2.760 0.011
GDP	-2.86778 0.05300	-3.05231 0.00320	-2.51641 <0.01	-2.94571 <0.05	-2.106 0.039	-2.419 0.265
GINI	-1.00094 0.75110	-0.97289 0.12270	-1.68581 ≥0.10	-1.87641 ≥0.10	-1.893 0.231	-2.222 0.629
HEALTH	-3.52243 0.00710	-3.01360 0.00450	-2.45810 <0.01	-3.23014 <0.01	-2.142 0.027	-2.992 0.000
EDU	-0.75251 0.83840	-3.79280 0.00020	-1.87326 ≥0.10	-2.27322 ≥0.10	-1.444 0.922	-1.614 0.999
INF	-2.85102 0.04900	-4.43037 0.00000	-2.20459 <0.05	-2.84123 <0.05	-1.905 0.214	-2.214 0.643
POP	-2.30497 0.16640	-2.74129 0.00980	-1.36847 ≥0.10	-1.86109 ≥0.10	-1.471 0.901	-1.938 0.956

TAX	-3.10962 0.02650	-3.47070 0.00100	-1.73764 ≥0.10	-3.06344 <0.01	-1.347 0.971	-2.447 0.223
UNEMP	-2.46535 0.12590	-1.30274 0.08860	-3.07707 <0.01	-3.41188 <0.01	-2.152 0.024	-2.208 0.655
1. Fark						
GINI	-4.48185 0.00030	-6.80832 0.00000	-2.94577 <0.01	-3.43438 <0.01	-2.714 0.000	-2.914 0.002
EDU	-4.23556 0.00030	-3.90459 0.00010	-3.49744 <0.01	-3.70743 <0.01	-2.075 0.057	-2.308 0.417
POP	-5.47798 0.00000	-5.23314 0.00000	-2.49292 <0.01	-3.19442 <0.01	-2.296 0.005	-3.024 0.000
UNEMP	-8.09436 0.00000	-2.53614 0.01320	-3.27725 <0.01	-3.29058 <0.01	-1.897 0.216	-2.051 0.819

Gelişmiş ülkeler için Tablo 4.9’da yer alan birim kök testi sonuçlarına göre modelde yer alan Gini Katsayısı (GINI), Genel Devlet Eğitim Harcamaları (EDU), Nüfus Artış Hızı (POP) ve İşsizlik Oranı (UNEMP) değişkenlerinin 1. Farklarında, diğer değişkenlerin ise seviye değerlerinde durağan duruma geldikleri görülmektedir.

4.5.1. Gelişmekte Olan Ülkeler Modelinde Tahminciler Arasında Karar Vermek İçin Yapılan Test Sonuçları

Gelişmekte olan ülkeler için incelenen korelasyon matrisi ve değişkenlerin anlamlılık düzeylerine göre model oluşturulmuştur. Modelde yoksulluk ölçüm yöntemlerinden olan Yoksulluk Açığı (POV) analizdeki bağımlı değişken, Gini Katsayısı (GINI), GSYH Büyüme Oranı (GDP), Genel Devlet Sağlık Harcamaları (HEALTH), Genel Devlet Eğitim Harcamaları (EDU), Enflasyon Oranı (INF), Nüfus Artış Hızı (POP), İşsizlik Oranı (UNEMP) ve GSYH içindeki Vergi Geliri (TAX) açıklayıcı değişkenlerdir. Bu doğrultuda gelişmekte olan ülkeler için oluşturulan model aşağıda belirtildiği gibidir:

$$POV = \alpha_0 + \beta_1 GINI + \beta_2 GDP + \beta_3 HEALTH + \beta_4 EDU + \beta_5 INF$$

$$+ \beta_6 POP + \beta_7 UNEMP + \beta_8 TAX + \mu_i + \lambda_t + \varepsilon_{it}$$

$$i = 1, 2, \dots, 22 \quad t = 1, 2, \dots, 20$$

Panel veri analizlerinde sıkça kullanılan yöntemlerden, havuzlanmış EKK, sabit etkiler ve tesadüfi etkiler çekim modeline ilişkin bulgulara; gelişmekte olan ülkeler için Tablo 4.12’de, gelişmiş ülkeler için Tablo 4.13’te yer verilmiştir. Ancak, en uygun modeli seçmeden önce tahminlere ilişkin diagnostik testlerin ele alınması gerekmektedir. En uygun modeli seçmek için yapılabilecek birkaç test bulunmaktadır. Bunlar:

(1) Olabilirlik Oran (LR) Testi

Chow testi, panel veri tahmininde Ortak Etkilerin mi veya Sabit Etkilerin mi kullanımının en uygun model olacağının belirlenmesine yönelik bir testtir. Klasik ve sabit etkili modeller LR testi ile karşılaştırılırken, H_0 hipotezi iki modelin artıklarının kareleri toplamı arasında fark olmadığını, H_1 hipotezi ise iki modelin artıklarının kareleri toplamı arasında fark olduğunu ifade etmektedir.

LR test istatistiğinin dağılımı, q serbestlik dereceli χ^2 dağılımıdır. Hesaplanan LR test istatistiği ki-kare tablosundan bulunacak tablo değeri ile karşılaştırılır. LR test istatistiği, tablo değerinden küçükse H_0 hipotezi, büyükse H_1 hipotezi kabul edilir. Temel varsayımları;

H_0 : Ortak Etki (Sabit Katsayılı) Modeli ($p > 0.05$)

H_1 : Sabit Etkiler Modeli ($p < 0.05$)

şeklinde belirlenmektedir.

(2) Hausman Testi

Hausman test testi, en uygun modelin Sabit Etkiler veya Tesadüfi Etki modelinin kullanılıp kullanılmayacağını seçmek için kullanılan istatistiksel bir testtir. Hesaplanan test değeri, χ^2 tablosundan K serbestlik derecesi ile bulunan değerden büyükse H_1 hipotezi, küçük ise H_0 hipotezi kabul edilecektir. H_1 hipotezi kabul edilirse sabit etkili model, H_0 hipotezi kabul edilirse tesadüfi etkili model kabul edilecektir. Temel varsayımları;

H_0 : Rastgele Etkiler Modeli ($p > 0.05$)

H_1 : Sabit Etkiler Modeli ($p < 0.05$)

şeklinde belirlenmektedir.

(3) Lagrange Çarpanı (LM) Testi

LM testi, Rastgele Etki modelinin, Ortak Etki yönteminden daha iyi olup olmadığını belirlemek için yapılan bir testtir. LM test istatistiğinin dağılımı kısıt sayısı, “1” serbestlik dereceli χ^2 dağılımına sahiptir. Test istatistiği LM, ki-kare tablosundan 1 serbestlik derecesi ile bulunacak tablo değeri ile karşılaştırılır. Test istatistiği tablo değerinden küçük ise temel hipotez, büyük ise alternatif hipotez kabul edilir. Temel varsayımları;

H_0 : Ortak Etki (Sabit Katsayılı) Modeli ($p > 0.05$)

H_1 : Rastgele Etkiler Modeli ($p < 0.05$)

şeklinde belirlenmektedir.

Model tahmini sonuçlarını analiz etmeden önce, bu çalışmada kullanılacak en iyi modeli seçmek için panel veri tahmin modelinin yani LM Testi, LR Testi ve Hausman Testinin test edilmesi ve belirlenmesi yapılması gereken ilk adımdır. Bu kapsamda, 2000 - 2019 dönemini kapsayan gelişmekte olan 22 ülke için oluşturulan üç modelin tahmin sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4.10. Gelişmekte Olan Ülkeler İçin LR, LM ve Hausman Testi Sonuçları

Test		Değer	Olasılık	Sonuç
Olabilirlik Oran (LR) Testi	F İstatistiği	44.36906	0.0000	SEM
	Ki-Kare İstatistiği	57.93052	0.0000	SEM
Hausman Test	Breusch-Pagan İstatistiği	767.6089	0.0000	REM

Tablo 4.10'na göre, gelişmekte olan ülkeler için regresyon denkleminde panel veri tahmin modelinin seçiminde, Sabit Etkiler Modelinin (SEM) en uygun model olduğuna karar verilmiştir. Benzer şekilde, 2004 - 2019 dönemini kapsayan gelişmiş 24 ülke için oluşturulan üç modelin tahmin sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 4.11. Gelişmiş Ülkeler İçin LR, LM ve Hausman Testi Sonuçları

Test		Değer	Olasılık	Sonuç
Olabilirlik Oran (LR) Testi	F İstatistiği	24.31438	0.0000	SEM
Hausman Test	Ki-Kare İstatistiği	29.64287	0.0002	SEM
LM Test	Breusch-Pagan İstatistiği	582.4598	0.0000	REM

Tablo 4.11'e göre, gelişmiş ülkeler için regresyon denkleminde panel veri tahmin modelinin seçiminde, Sabit Etkiler Modelinin (SEM) en uygun model olduğuna karar verilmiştir.

Tablo 4.12. Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Havuzlanmış EKK, Sabit Etkiler ve Rastgele Etkiler Modelleri Analiz Bulguları

	Havuzlanmış EKK				Sabit Etkiler				Random Etkiler			
Değişkenler	Katsayı	Dirençli Standart Hata	T Değeri	Prob	Katsayı	Dirençli Standart Hata	T Değeri	Prob	Katsayı	Dirençli Standart Hata	T Değeri	Prob
C	-0.33262	1.661623	-0.20018	0.8414	-8.41328	3.029105	-2.77748	0.0057	-7.22964	2.677202	-2.70045	0.0072
GDP	0.204228	0.068008	3.00299	0.0028	0.122007	0.048589	2.511	0.0124	0.128904	0.047576	2.709448	0.0070
GINI	0.17279	0.036991	4.671189	0.0000	0.499205	0.058975	8.464731	0.0000	0.459103	0.050515	9.088368	0.0000
HEALTH	0.146248	0.896592	0.163116	0.8705	0.66432	0.552032	1.203409	0.2296	0.636762	0.551191	1.155247	0.2487
EDU	1.525596	0.633199	2.409345	0.0164	0.580897	0.392055	1.481671	0.1392	0.663502	0.390712	1.698185	0.0902
INF	-0.02522	0.026492	-0.95203	0.3416	0.041327	0.020393	2.02653	0.0434	0.042014	0.020039	2.096644	0.0366
POP	1.016003	0.413029	2.459883	0.0143	-0.01672	0.583086	-0.02868	0.9771	-0.09191	0.532665	-0.17254	0.8631
TAX	-0.26127	0.049681	-5.25887	0.0000	-0.65121	0.076933	-8.46464	0.0000	-0.6195	0.068905	-8.99055	0.0000
UNEMP	0.231906	0.067658	3.427596	0.0007	0.458952	0.085126	5.391476	0.0000	0.459041	0.078886	5.819015	0.0000
	F İstatistiği: 14.42445 Prob>F: 0.0000 R ² : 0.204799				F İstatistiği: 36.25835 Prob>F: 0.0000 R ² : 0.710314				F İstatistiği: 42.79546 Prob>F: 0.0000 R ² : 0.445009			

Tablo 4.13. Gelişmiş Ülkeler İçin Havuzlanmış EKK, Sabit Etkiler ve Rastgele Etkiler Modelleri Analiz Bulguları

	Havuzlanmış EKK				Sabit Etkiler				Random Etkiler			
Değişkenler	Katsayı	Dirençli Standart Hata	T Değeri	Prob	Katsayı	Dirençli Standart Hata	T Değeri	Prob	Katsayı	Dirençli Standart Hata	T Değeri	Prob
C	0.723412	0.207310	3.489520	0.0005	1.105399	0.491395	2.249512	0.0251	1.213155	0.352478	3.441788	0.0006
GDP	0.004271	0.010548	0.404891	0.6858	0.002658	0.007537	0.352614	0.7246	0.004484	0.007389	0.606818	0.5444
GINI	0.051212	0.028619	1.789467	0.0744	0.057830	0.018488	3.127889	0.0019	0.055866	0.018405	3.035340	0.0026
HEALTH	-0.04210	0.022736	-1.85174	0.0649	-0.18435	0.033835	-5.44858	0.0000	-0.15629	0.029421	-5.31227	0.0000
EDU	0.078244	0.080459	0.972471	0.3315	0.024327	0.053482	0.454867	0.6495	0.032074	0.053261	0.602202	0.5474
INF	0.066890	0.013713	4.877833	0.0000	-0.04050	0.011835	-3.42154	0.0007	-0.02858	0.011525	-2.48060	0.0136
POP	-0.12305	0.118012	-1.04267	0.2978	0.011236	0.076264	0.147333	0.8830	0.010542	0.075988	0.138729	0.8897
TAX	-0.02007	0.005060	-3.96652	0.0001	0.007135	0.011635	0.613263	0.5401	-0.00279	0.008402	-0.33221	0.7399
UNEMP	0.091252	0.006992	13.05129	0.0000	0.064280	0.007490	8.582595	0.0000	0.068873	0.007103	9.696256	0.0000
	F İstatistiği: 32.40036 Prob>F: 0.0000 R ² : 0.411671				F İstatistiği: 39.17496 Prob>F: 0.0000 R ² : 0.767249				F İstatistiği: 22.30638 Prob>F: 0.0000 R ² : 0.321939			

4.5.2. Gelişmekte Olan Ülkeler Modelinde Temel Varsayımların Test Sonuçları

2000 - 2019 dönemini kapsayan gelişmekte olan 22 ülke için oluşturulan modelde temel varsayımlardan herhangi bir sapma olup olmadığını belirlemek için yapılan otokorelasyon, değişen varyans ve birimler arası korelasyon test sonuçları, Tablo 4.14’te sunulmuştur.

Tablo 4.14. Gelişmekte Olan Ülkeler Modelinde Temel Varsayım Test Sonuçları

	Temel Varsayımların Testleri
Otokorelasyon	Durbin-Watson = 0.37508296
	Baltagi-Wu LBI = 0.72164697
Değişen Varyans / Heteroskedasite	Uyarlanmış Wald Testi = 1568.27 (Prob = 0.0000)
Birimler Arası Korelasyon	Pesaran CD = 5.13 (Prob = 0.0000)
	Friedman = 27.942 (Prob = 0.1418)
	Frees = 2.078
	Frees’nin Q Dağılımından Elde Edilen Kritik Değerler: alpha = 0.10 : 0.1360 alpha = 0.05 : 0.1782 alpha = 0.01 : 0.2601

DW ve LBI test istatistiklerinin 2’den küçük olması durumunda otokorelasyonun varlığından söz edilmektedir. DW istatistiği 0.375 ve LBI istatistiği 0.722 olup her iki değerde 2’den küçük olduğundan modelde otokorelasyon yoktur şeklinde oluşturulan H_0 hipotezi reddedilmiştir. Gelişmekte olan ülkeler için oluşturulan modelde otokorelasyon problemi bulunmaktadır.

Uyarlanmış Wald istatistiği χ^2 tablosu ile karşılaştırılmış, değişen varyans - heteroskedasite yoktur şeklinde kurulan boş hipotez reddedilmiştir. Modelde değişen varyans – heteroskedasite problemi bulunmaktadır.

Friedman test istatistiği ve olasılık değerine göre birimler arası korelasyon yoktur şeklinde kurulan hipotez reddedilememiştir. Frees test istatistiğinin ise %90, %95 ve %99 güven düzeylerinde kritik değerlerden büyük olması durumunda, birimler arası korelasyonun varlığı söz konusudur. Frees = 1.776 > 0.2262 olduğundan birimler arası korelasyon yoktur şeklinde oluşturulan H_0 hipotezi reddedilmiştir. Frees test istatistiğine göre birimler arasında korelasyon bulunmaktadır.

Gelişmekte olan ülkeler için yapılan temel varsayım testlerine göre otokorelasyon, değişen varyans - heteroskedasite ve birimler arası korelasyonun varlığı söz konusudur. Bu koşullarda, her üç varsayımdan sapmaya karşı dirençli standart hataları elde etmek için Driscoll ve Kraay tahmincisi kullanılmıştır.

4.5.3. Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Yapılan Sabit Etkiler Modeli İçin Driscoll-Kraay Tahmin Sonuçları

2000 - 2019 dönemini kapsayan gelişmekte olan 22 ülke için Driscoll-Kraay standart hatalı sabit etkiler tahmincisine göre oluşturulan sonuçlara, Tablo 4.15'te yer verilmiştir.

Tablo 4.15. Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Yapılan Sabit Etkiler Modeli İçin Driscoll - Kraay Tahmin Sonuçları

POV	Katsayı	Standart Hata	t-ist.	Olasılık	[95%Conf.	Interval]
GDP	0.007	0.060	0.110	0.910	-0.118	0.132
GINI	0.331	0.102	3.250	0.004*	0.117	0.544
HEALTH	-1.262	0.573	-2.200	0.040**	-2.462	-0.062
EDU	-1.530	0.360	-4.250	0.000*	-2.284	-0.777

INF	0.034	0.014	2.480	0.022**	0.005	0.062
POP	0.326	0.562	0.580	0.569	-0.850	1.502
TAX	-0.552	0.139	-3.950	0.001*	-0.843	-0.260
UNEMP	0.430	0.073	5.850	0.000*	0.276	0.583
C	8.578	9.987	0.860	0.401	-12.326	29.482
F İstatistiği: 787.40						
Prob>F: 0.0000						
R²: 0.5691						

(*, ** ve ***; katsayının sırasıyla %1, %5 ve %10 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.)

Tablo 4.15’de yer alan katsayılar değerlendirildiğinde; GINI katsayısındaki %1’lik bir artışın, yoksulluk değişkeninde %0,3 oranında bir artışa neden olduğu ortaya çıkmaktadır. Genel Devlet Sağlık Harcamaları katsayısındaki %1’lik bir artış ise yoksulluk değişkeninde %1,3 oranında bir azalışa neden olurken, Genel Devlet Eğitim Harcamalarındaki %1’lik bir artış, yoksulluk değişkenini %1,5 oranında bir azalışa neden olmaktadır. Enflasyon oranındaki %1’lik bir artış ise yoksulluk değişkeninde %0,03 oranında artışa neden olmaktadır. GSYH içindeki Vergi Gelirindeki %1’lik bir artış, yoksulluk değişkenini %0,55 oranında bir azalışa yol açarken, işsizlik oranındaki %1’lik bir artış, yoksulluk değişkenini %0,43 oranında artışa yol açmaktadır. Elde edilen bulgulara göre gelişmekte olan ülkeler için oluşturulan nihai model ise aşağıda belirtildiği gibidir:

$$\widehat{POVit} = 8.578 + 0.007GDP + 0.331GINI - 1.262HEALTH - 1.530EDU \\ + 0.034INF + 0.326POP - 0.552TAX + 0.430UNEMP$$

4.5.4. Gelişmiş Ülkeler Modelinde Temel Varsayımların Test Sonuçları

2004 - 2019 dönem aralığına ait gelişmiş 24 ülke için oluşturulan modelde temel varsayımlardan herhangi bir sapma olup olmadığını belirlemek için yapılan otokorelasyon, değişen varyans ve birimler arası korelasyon test sonuçları, Tablo 4.16’da sunulmuştur.

Tablo 4.16. Gelişmiş Ülkeler Modelinde Temel Varsayım Test Sonuçları

	Temel Varsayımların Testleri
Otokorelasyon	Durbin-Watson = 0.50394442
	Baltagi-Wu LBI = 0.78774386
Değişen Varyans / Heteroskedasite	Uyarlanmış Wald Testi = 2884.73 (Prob = 0.0000)
Birimler Arası Korelasyon	Pesaran CD = 3.41 (Prob = 0.001)
	Friedman = 32.604 (Prob = 0.0882)
	Frees = 1.794
	Frees’ nin Q Dağılımından Elde Edilen Kritik Değerler: alpha = 0.10 : 0.1719 alpha = 0.05 : 0.2262 alpha = 0.01 : 0.3351

DW ve LBI test istatistiklerinin 2’den küçük olması durumunda otokorelasyonun varlığından söz edilmektedir. DW istatistiği 0.579 ve LBI istatistiği 0.915 olup her iki değerde 2’den küçük olduğundan modelde otokorelasyon yoktur şeklinde oluşturulan H_0 hipotezi reddedilmiştir. Gelişmiş ülkeler için oluşturulan modelde otokorelasyon problemi bulunmaktadır.

Uyarlanmış Wald istatistiği χ^2 tablosu ile karşılaştırılmış, değişen varyans - heteroskedasite yoktur şeklinde kurulan boş hipotez reddedilmiştir. Modelde değişen varyans – heteroskedasite problemi bulunmaktadır.

Friedman test istatistiği ve olasılık değerine göre birimler arası korelasyon yoktur

şeklinde kurulan hipotez reddedilememiştir. Frees test istatistiğinin ise %90, %95 ve %99 güven düzeylerinde kritik değerlerden büyük olması durumunda, birimler arası korelasyonun varlığı söz konusudur. Frees = 1.776 > 0.2262 olduğundan birimler arası korelasyon yoktur şeklinde oluşturulan H_0 hipotezi reddedilmiştir. Sonuçlar incelendiğinde sıfır hipotezinin reddedildiği ve panel veri modelinde birimler arasında korelasyon olduğu görülmektedir.

4.5.5. Gelişmiş Ülkeler Üzerine Yapılan Sabit Etkiler Modeli İçin Driscoll-Kraay Tahmin Sonuçları

Gelişmiş ülkeler için yapılan temel varsayım testlerine göre otokorelasyon, değişen varyans - heteroskedasite ve birimler arası korelasyonun varlığı söz konusudur. Bu koşullarda, her üç varsayımdan sapmaya karşı dirençli standart hataları elde etmek için Driscoll ve Kraay tahmincisi kullanılmıştır. Driscoll-Kraay standart hatalı sabit etkiler tahmincisine göre oluşturulan sonuçlara, Tablo 4.17’de yer verilmiştir.

Tablo 4.17. Gelişmiş Ülkeler Üzerine Yapılan Sabit Etkiler Modeli İçin Driscoll - Kraay Tahmin Sonuçları

POV	Katsayı	Standart Hata	t-ist.	Olasılık	[95%Conf.	Interval]
GDP	-0.002	0.006	-0.250	0.808	-0.015	0.012
GINI	0.086	0.027	3.130	0.007*	0.027	0.144
HEALTH	-0.144	0.035	-4.110	0.001*	-0.219	-0.069
EDU	-0.056	0.044	-1.280	0.221	-0.149	0.037
INF	-0.031	0.020	-1.520	0.150	-0.074	0.012
POP	-0.015	0.067	-0.220	0.830	-0.158	0.129
TAX	0.005	0.015	0.310	0.758	-0.027	0.036
UNEMP	0.058	0.016	3.590	0.003*	0.023	0.092
C	-1.450	1.361	-1.070	0.303	-4.351	1.450

F İstatistiği: 203.46

Prob>F: 0.0000

R²: 0.3560

(*, ** ve ***; katsayının sırasıyla %1, %5 ve %10 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.)

Tablo 4.17’de yer alan katsayılar değerlendirildiğinde; GINI katsayısındaki %1’lik bir artışın, yoksulluk değişkeninde %0,08 oranında bir artışa neden olduğu ortaya çıkmaktadır. Genel Devlet Sağlık Harcamaları katsayısındaki %1’lik bir artış ise yoksulluk değişkeninde %0,1 oranında bir azalışa neden olurken, işsizlik oranındaki %1’lik bir artış ise yoksulluk değişkeninde %0,05 oranında artışa yol açmaktadır. Elde edilen bulgulara göre gelişmiş ülkeler için oluşturulan nihai model ise aşağıda belirtildiği gibidir:

$$\widehat{POVit} = -1.450 - 0.002GDP + 0,086GINI - 0.144HEALTH - 0.056EDU \\ - 0.031INF - 0.015POP + 0.005TAX + 0.058UNEMP$$

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yoksulluk, yüzyıllar boyunca devam eden küresel bir ekonomik ve sosyal sorundur. İlk uygarlıkların ortaya çıkışından bu yana, yoksulluğun nedenlerini ve soruna yönelik çözümleri saptamaya ilişkin girişimlerde bulunulmuştur. Yoksulluk, mutlak anlamda bireylerin veya hane halklarının sosyal olarak kabul edilebilir bir asgari yaşam standardını karşılamak için yeterli kaynaklara erişememeleri olarak tanımlanırken, göreceli yoksullukta yoksullukların sınırlarını daha geniş bir boyuta taşımıştır. Göreceli yoksulluk, yoksulluk olgusunu incelenen toplumda konumlandırmaktadır. Bu açıdan birey, çevresindeki diğer insanlara göre finansal veya sosyal olarak açıkça dezavantajlı bir durumda olduğunda yoksul olarak kabul edilmektedir.

Yoksulluğun daha geniş bir perspektiften ele alınması, yoksulluğun yaşamak için yeterli gelire sahip olmaktan daha fazlası olduğunun küresel olarak kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Yoksulluk, ekonominin de ötesine geçen, diğer etkenlerin yanı sıra sosyal, demografik ve politik konuları da içeren çok boyutlu bir sorundur. Bu nedenle, yoksulluğa yönelik çözümler yalnızca ekonomik politikalara dayandırılmaz, iyi koordine edilmiş kapsamlı bir dizi önlem gerektirmektedir. Gelecekte yoksulluğun çözümüne yönelik ilerleme kaydedebilmek için, bugün dünyadaki yoksulluğu anlamamız gerekmektedir. 2017 SAGP'ne göre günde 2,15 ABD dolarından daha az bir gelirle hayatta kalan bir kişi, Dünya Bankası tarafından tanımlandığı şekliyle mutlak yoksulluk içinde yaşamaktadır. 2019 yılında, Covid-19 pandemisinin son 25 yılda ki yoksulluğun azaltılmasındaki istikrarlı ilerlemeyi tersine çevirerek, aşırı yoksulluğu 2030 yılına kadar sona erdirmeye hedefini ulaşılamaz hale getirdiği tahmin edilmektedir. Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ekonomik yansımaları, akabinde enerji ve yaşam maliyeti krizleri de dahil olmak üzere, ekonomik görünümü daha belirsiz duruma getiren çeşitli faktörler bir araya gelerek toplumdaki en yoksul kesimleri sert bir şekilde etkilemiştir. 2022 yılı için tahminler, yoksulluk oranlarının muhtemelen 2019 seviyelerine geri döndüğünü ve yaklaşık 682 milyon insanın (dünya nüfusunun %8'i) aşırı yoksulluk içinde yaşadığını göstermektedir. Bu anlamda Dünyadaki yoksullukla mücadele sürecinde ülkelerin kendi

abalarının yanısıra, Dünya Bankası, BM, IMF, UNDP, UNICEF vb gibi uluslararası kuruluşların çalışmaları da büyük önem arz etmektedir.

Hemen hemen tüm dünya ülkelerinin ortak meselelerinden biri haline gelen yoksulluk sorunu; ülkelerin gelişmişlik seviyesi, dini inanışları, savaşlar, pandemiler, politik yapı gibi pek çok etkene bağlı olarak değişkenlik gösteren güncel bir meseledir. Soruna neden olan etmeleri doğru belirlemek, politika üreticiler tarafından yoksulluğun azaltılması açısından dengeli bir politikanın uygulanabilmesine olanak sağlamaktadır. Çalışmada bağımlı değişken olarak yoksulluk açığı oranı analize dahil edilmiş, literatürde yoksulluğun belirleyicilerinden olan Gini katsayısı, GSYH büyüme oranı, genel devlet sağlık harcamaları, genel devlet eğitim harcamaları, enflasyon oranı, nüfus artış hızı, işsizlik oranı ve GSYH içindeki vergi gelirlerinin payı ise açıklayıcı değişkenler olarak modele dahil edilmiştir. Analizde, gelişmekte olan 22 ülkenin 2000-2019 yılları arasındaki verileri ile gelişmiş 24 ülkenin 2004-2019 dönemini kapsayan verileriyle iki farklı model oluşturularak dengeli bir veri seti oluşturulmuştur. Veri setinin gerek zaman dilimi, gerekse farklı ülke grubunu içermesi sebebiyle kantitatif analiz için en uygun metot olan panel veri analiz yöntemi tercih edilmiştir.

Modellerin birim ve/veya zaman etkisi içerip içermediğini belirlemek için Olabilirlik Oranı (LR), F ve Breusch-Pagan Lagrange arpanı (LM) testleri uygulanmış, daha sonra Hausman testi yapılarak sabit etkili modelin en doğru model olduğuna karar verilmiştir. Modellerde temel varsayımlardan sapma bulunup bulunmadığının belirlenmesi amacıyla otokorelasyon, heteroskedasite ve birimler arası korelasyonun varlığı test edilmiş ve her iki modelde de üç varsayımdan sapma probleminin varlığı belirlenmiştir. Bu koşullarda, sapmaya karşı dirençli standart hataları elde etmek için Driscoll ve Kraay tahmincisi kullanılmıştır.

Analizde elde edilen ampirik bulguları yorumladığımızda; sabit etkiler modeli Driscoll ve Kraay tahmincisinden elde edilen sonuçlara göre gelişmekte olan ülkeler için GSYH büyüme oranı ve nüfus artış hızı değişkenleri %95 güven aralığı düzeyinde istatistiki olarak anlamsız çıkarken, gelişmiş ülkelerde GSYH büyüme oranı, genel devlet

eğitim harcamaları, enflasyon, nüfus artış hızı, GSYH içindeki vergi geliri değişkenleri %95 güven aralığı düzeyinde istatistiki olarak anlamsız çıkmıştır.

Açıklayıcı değişken olarak analize dahil edilen Gini katsayısının sıfıra yaklaşması ülke içerisinde gelir adaletinin arttığını gösterirken, bire yaklaşması ülkede gelir eşitsizliğinin artması anlamına gelmektedir. Gini katsayısının artması sonucunda yoksulluğun artması beklenmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde beklenti ile uyumlu olarak gini katsayısının (gelir eşitsizliğinin) %1 artışı yoksulluğu %0.33 oranında arttırdı; gelişmiş ülkelerde ise yine beklenti ile uyumlu olarak yoksulluğu %0.08 oranında artırdığı görülmektedir.

Toplumsal refahın temel göstergelerinden biri olan sağlık hizmetlerinin kamu kesimi tarafından sunulduğu ülkelerde düşük gelirli bireylerin temel sağlık hizmetlerine erişimini sağlamak veya hane halkının bütçesini aşacak yüksek sağlık harcamalarını karşılamak üzere devlet sağlık harcamaları yapmaktadır. Kamu kesimi sağlık harcamalarının artması, yoksulluğu azaltıcı bir etki yaratması beklenmektedir. Analiz sonucunda gelişmekte olan ülkelerde genel devlet sağlık harcamalarındaki %1’lik artışın, beklenti ile uyumlu olarak yoksulluğu %1.26 oranında azalttığı, gelişmiş ülkelerde ise yine beklenti ile uyumlu olarak yoksulluğu %0.14 oranında azalttığı bulunmuştur.

Eğitim ise ekonomik gelişmenin bir sonucu olarak bireylerin yaşam standartlarını yükselten bir olgu olduğu kadar, toplum içinde insanların bilgi birikimini artıran ve onları daha nitelikli hale getiren vazgeçilmez bir unsur olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle kaliteli eğitime erişim, yoksulluğa karşı dünya çapında kabul görmüş bir çözümdür. Eğitim; insanları, aileleri ve hatta tüm toplulukları yoksulluk döngüsüne karşı savunmasız bırakabilen birçok sorunun çözülmesine yardımcı olmaktadır. Beklenti ile uyumlu olarak gelişmekte olan ülkelerde genel devlet eğitim harcamalarındaki %1’lik bir artışın, yoksulluğu %1.53 oranında azalttığı görülmektedir. Bulgular yükselen eğitim ve kültür düzeylerinin yoksulluğu azalttığını göstermektedir.

Enflasyon, makroekonomide önemli bir göstergedir. Pek çok faktörün yoksulluğa

neden olabileceği gerçeğine rağmen, araştırmalar enflasyon oranının belirli bir ülkedeki yoksulluk düzeyini artıran en acımasız faktör olarak tanımlamaktadır. Analiz sonuçlarına göre gelişmekte olan ülkelerde enflasyon oranındaki %1'lik bir artışın, beklenti ile uyumlu olarak yoksulluğu %0.03 oranında artırdığı görülmektedir.

Vergi uygulamalarının temel amacı kamu harcamalarının finansmanını sağlamaktır. Devletler çeşitli nedenlerle ortaya çıkan yoksulluğu gidermek ve yoksul kesimlere yaptığı gelir transferlerinin etkisini arttırmak için vergi politikalarından yararlanmaktadır. Bu anlamda gelişmekte olan ülkelerde GSYH içindeki vergi geliri değişkenindeki %1'lik artışın, beklenti ile uyumlu olarak yoksulluğu %0.55 oranında azalttığı görülmektedir.

İşsizlik, insanların yoksulluğa düşmesine neden olan temel faktörlerden biridir. Beklenti ile uyumlu olarak işsizlik oranındaki %1'lik artışın, gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğu %0.43, gelişmiş ülkelerde de %0,05 oranında artırdığı görülmektedir.

Yoksulluğun azaltılması ulusal ve uluslararası tüm kuruluşların ve hükümetlerin gündemindeki en önemli konudur. Yoksullukla bağlantılı faktörler akılcıca ele alındığında yoksulluk önemli ölçüde azaltılabilecektir. Yoksulluğu etkileyen en önemli faktör ekonomik büyümedir ve yüksek ve sürdürülebilir büyüme oranları için makroekonomik istikrar şarttır. Bu nedenle makroekonomik istikrar, herhangi bir yoksulluğu azaltma stratejisinin temel bileşeni olmalıdır.

Politika yapıcılar en yoksulları artan fiyatlardan korumak için sosyal refah politikalarını kullanmalıdır. Bu politikalar, nakit transferleri, gıda ve ayni transferler, okul beslenme programları ve kamu işleri programları gibi hedefe yönelik güvenlik ağlarını içerebilmelidir. Farklı gelir grupları için enflasyon endekslerinin hesaplanması, yoksulların gerçekte yaşadığı enflasyon hakkında daha iyi bilgi sağlayacak ve sosyal güvenlik ağlarının tasarımına ışık tutacaktır.

Diğer taraftan maliye politikası, hem hükümetin genel mali duruşu hem de vergi politikası ve kamu harcamalarının dağılımsal etkileri yoluyla yoksullar üzerinde

doğrudan bir etkiye sahip olabilmektedir. Bütçe ve hazine yönetimi, kamu idaresi, yönetim, şeffaflık ve hesap verebilirlik konularındaki yapısal mali reformlar, kamu kaynaklarının daha verimli ve daha iyi hedeflenmiş kullanımı açısından yoksullara da fayda sağlayabilecektir. Politika yapıcılarının yalnızca önerilen yoksulluğu azaltma harcama programının uygunluğunu değil, aynı zamanda planlanan ihtiyari olmayan ve ihtiyari önceliksiz harcamaları da değerlendirmesi gerekecektir. Bunu yaparken, her alandaki harcamaların dağıtım ve büyüme etkisini özellikle dikkate almaları ve yoksul yanlısı harcama programları (örneğin sağlık, eğitim ve altyapı alanındaki belirli programlar) ile temel kamu hizmetlerinin (örneğin, kamu sağlığı, kamu eğitimi, sosyal refah vb.) etkin bir şekilde sunulması gerekmektedir.

Vergi politikası, geniş tabanlı ve makul oranlı, kolay yönetilen bir vergi sistemine doğru ilerlemeyi amaçlamalıdır. Vergi politikaları ülke ekonomisinin gelişmesi yönünde uygulanmalıdır. Vergi sisteminin özellikle tasarrufları ve yatırımı etkilememeli, teşvik politikaları adil olmalı ve vergi bilinci artırılmalıdır.

Üretken, istikrarlı istihdam genellikle yoksulluk yaşayan insanların refahını artırmak için kullanabileceği yegane varlıklardan biridir. Her ne kadar işsizlik yoksulluğun bir göstergesi olsa da, bir işe sahip olmak her zaman yeterli yaşam kalitesini garanti etmemektedir. Politika yapıcılarının yalnızca iş yaratmaya öncelik vermeleri değil, aynı zamanda herkes için tam ve üretken istihdam, eşit ücret, işçi haklarının ve güvenliğinin korunması, çocuk işçiliğinin, iş hayatında cinsiyet eşitsizliğinin ve zorla çalıştırmanın ortadan kaldırılmasıyla karakterize edilen insana yakışır işi teşvik etmeleri hayati önem taşımaktadır.

Toplumsal ve sosyal sorunlara karşı duyarlı ve bu sorunların çözümü için elini taşın altına koyan insanların çoğalması ve daha yaşanabilir bir dünya dileğiyle...

KAYNAKLAR

ABBOTT, K. W. (2003). Development Policy in the New Millennium and the Doha Development Round. Asian Development Bank. <https://www.ssrn.com/abstract=431921>. (21 Haziran 2020).

ABUSELIDZE, G. (2020). Optimality of Tax Policy on the Basis of Comparative Analysis of Income Taxation. European Journal of Sustainable Development. 9(1): 272-293.

ACEMOĞLU, D. (1998). Why Do New Technologies Complement Skills? Directed Technical Change and Wage Inequality. The Quarterly Journal of Economics. 113(4): 1055-1089.

_____ ve ROBINSON J. A. (2014). Ulusların Düşüşü: Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri. (Çev: Faruk Rasim Velioğlu). Doğan Kitap. İstanbul.

ADAMS, K. (2017). How does Education Affect Poverty?. <https://borgenproject.org/how-does-education-affect-poverty/>, (14 Mayıs 2021).

ADAMS, R. H. Jr. (2003). Economic Growth, Inequality, and Poverty: Findings from a New Data Set. Policy Research Working Paper; No. 2972 <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/f81680ff-8481-5679-9537-64a6667c2f01>. (20 Nisan 2021).

ADB (Asian Development Bank). (2003). Combating Trafficking of Women and Children in South Asia: Guide for Integrating Trafficking Concerns into ADB Operations. <https://www.think-asia.org/handle/11540/4968>, (14 Mart 2020).

ADDISON, T. ve CORNIA, G. A. (2001). Income Distribution Policies for Faster Poverty Reduction. UNU-WIDER Discussion Paper No. 2001/9.

_____ ve ROE, A. (Ed.) (2004). Fiscal Policy for Development: Poverty, Reconstruction

and Growth. Palgrave Macmillan Ltd.

ADUKONU, F. F. ve ABEBRESE, G. O. (2016). Relative Impact of Various Taxes on Poverty in Ghana. *Mediterranean Journal of Social Sciences*. 7(3): 150-161.

AGENOR, P. R. (2004). Unemployment-Poverty Trade-offs. Policy Research Working Paper 3297. World Bank. Washington, DC. <https://elibrary.worldbank.org/doi/abs/10.1596/1813-9450-3297>. (10 Eylül 2022).

_____ (2008). Health and Infrastructure in a Model of Endogenous Growth. *Journal of Macroeconomics*, 30(4): 1407-1422.

AGHION, P., CAROLI, E. ve GARCIA-PENALOSA, C. (1999). Inequality and Economic Growth: The Perspective of the New Growth Theories. *Journal of Economic Literature*. 37 (4): 1615–60.

AGRAWAL, P. (2008). Economic Growth and Poverty Reduction: Evidence from Kazakhstan. *Asian Development Review*. 24(2): 90-115. <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/28870/adr-vol24-2.pdf>. (20 Mayıs 2023).

AGUSALIM, L. (2017). The Dynamic Impact of Trade Openness on Poverty: An Empirical Study of Indonesia's Economy. *International Journal of Economics and Financial Issues*. 7(1). 566-574.

AHMAD, N., BATUL, E. ve SALEEM, R. (2019). The Long Run and Short Run Relationship Between Poverty and Literacy Rate in Pakistan. *Pakistan Business Review*.

AJAKAIYE, D. O. ve ADEYEYE, V. A. (2001). Concepts, Measurement and Causes of

Poverty. CBN Economic & Financial Review. 39 (4).
<https://www.cbn.gov.ng/out/publications/efr/rd/2002/efrvol39-4-5.pdf>. (15 Mart 2023).

ALESINA, A. ve PEROTTI, R. (1996). Income Distribution, Political Instability, and Investment. *European Economic Review*, 40(6): 1203-1228.

ALFANI, G. (2020). Epidemics, Inequality and Poverty in Preindustrial and Early Industrial Times. Stone Center on Socio-Economic Inequality Working Paper Series. No. 23. https://www.researchgate.net/profile/Guido-Alfani/publication/345806331_Epidemics_Inequality_and_Poverty_in_Preindustrial_and_Early_Industrial_Times/links/5fae52c5a6fdcc9389b20398/Epidemics-Inequality-and-Poverty-in-Preindustrial-and-Early-Industrial-Times.pdf. (15 Eylül 2022).

ALHAJI, M.M. ve ALAM, S. (2019). Health Policy and System Research in Global South: Bridging the Gap through Citizen Participation". *Journal of Postgraduate Medical Institute*. 33 (1).

ALI, I. ve HATTA Z.A. (2014) Müslüman Toplum Arasında Bir Yoksulluğu Azaltma Mekanizması Olarak Zekat: Bangladeş, Malezya ve Endonezya Vaka Çalışması. *Asya Sos Çalışma Politikası*. 8(1): 59–70.

ALKIRE, S. ve SANTOS, M. E. (2014). Measuring Acute Poverty in the Developing World: Robustness and Scope of the Multidimensional Poverty Index. *World Development*. 59: 251–274.

_____, CONCONI, A., ROBLES, G., ROCHE, J. M., SANTOS, M. E. ve SETH, S. (2016). The Global Multidimensional Poverty Index (Mpi): 5-Year Methodological Note. *OPHI Briefing*. [http:// www.ophi.org.uk/wp-content/uploads/MPI_Methodology_2010-2015_Jan2016.pdf](http://www.ophi.org.uk/wp-content/uploads/MPI_Methodology_2010-2015_Jan2016.pdf), (14 Mayıs 2021).

- ASGHAR, N., HUSSAIN, Z., ve REHMAN, H. U. (2012). The Impact of Government Spending on Poverty Reduction: Evidence from Pakistan 1972 to 2008. *African Journal of Business Management*, 6(3): 845-853.
- ASRA, A. ve SANTOS-FRANCISCO, V. (2001). Poverty line: Eight countries' experiences and the issue of specificity and consistency. *Paper presented at the Asia-Pacific Forum on Poverty*.
- ATINMO, T., MIRMIRAN, P., OYEWOLE, O. E., BELAHSEN, R. ve SERRA-MAJEM, L. (2009). Breaking Thepoverty/Malnutrition Cycle in Africa and the Middle East. *International Life Sciences Institute, Nutrition Reviews*, 67: 40-46. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1753-4887.2009.00158.x>. (14 Mart 2020).
- AVDIU, K. ve UNGER, S. (2022). Predicting Inflation—A Holistic Approach. *J. Risk Financ. Manag.* 15: 151.
- BACHMAN, R., BAQAEE, D., BAYER, C. KUHN, M., LÖSCHEL, A., MOLL, B., PEICHL, A., PITTEL, K. ve SCHULARICK, M. (2022). What if Germany is Cut Off from Russian Energy?. <https://cepr.org/voxeu/columns/what-if-germany-cut-russian-energy>. (15 Mart 2023).
- BALDACCI, E. de MELLO, L. ve INCHAUSTE, G. (2002). Financial Crises, Poverty, and Income Distribution. *Finance & Development. IMF Working Paper* 02/4. 39(2).
- _____, GUIN-SIU, M. T. ve MELLO, L. D. (2003). More on the Effectiveness of Public Spending on Health Care and Education: a Covariance Structure Model. *Journal of International Development: The Journal of the Development Studies Association*. 15(6): 709-725.
- BALISACAN, A. M., PERNIA, E. M. ve ASRA, A. (2003). Revisiting Growth and

- Poverty Reduction in Indonesia: What do Subnational Data Show?. *Bulletin of Indonesian Economic Studies*. 39: 329-351.
- BALTAGI, B. H. (1995). *Econometric Analysis of Panel Data*. Chichester: John Wiley and Sons. New York.
- BANKOFF, G. (1999). A History of Poverty: The Politics of Natural Disasters in the Philippines, 1985–95. *The Pacific Review*. 12(3): 381-420. https://www.researchgate.net/publication/232955883_A_history_of_poverty_The_politics_of_natural_disasters_in_the_Philippines_1985-95. (10 Kasım 2019).
- BARBIER, E. B. ve HOCHARD, J. P. (2018). Poverty, Rural Population Distribution and Climate Change". *Environment and Development Economics*. 23 (3): 234–256. doi:10.1017/S1355770X17000353. ISSN 1355-770X, (11 Mart 2020).
- BASU, K. (2013). Shared Prosperity and the Mitigation of Poverty in Practice and in Precept. Policy Research Working Paper 6700. World Bank. Washington, DC. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/223011468163444651/pdf/WPS6700.pdf>. (1 Eylül 2019).
- BASU, P. ve GUARIGLIA, A. (2007). Foreign Direct Investment, Inequality, and Growth. *Journal of Macroeconomics*. 29: 824–39. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S016407040700033X?via%3Dihub>. (20 Mayıs 2023).
- BEKER, V. A. (2020). Poverty and Income Inequality: a Complex Relationship. *Real-world economics review*, 29(92): 167-185.
- BÉNABOU, R. (2003). Human Capital, Technical Change, and the Welfare State. *Journal of the European Economic Association*. 1(2/3): 522-532.
- BENEDEK, D., GEMAYEL, E. R., SENHADJI, A. S. ve TIEMAN, A. F. (2021). A Post-

- Pandemic Assessment of the Sustainable Development Goals. IMF Staff Discussion Notes No. 2021/003. <https://www.imf.org/en/Publications/Staff-Discussion-Notes/Issues/2021/04/27/A-Post-Pandemic-Assessment-of-the-Sustainable-Development-Goals-460076>. (20 Haziran 2022).
- BERG, S. van der. (2008). Poverty and Education. Paris: International Institute for Educational Planning and International Academy of Education.
- BERGSTROM, K. A. (2020). The Role of Inequality for Poverty Reduction. Policy Research Working Paper 9409. World Bank. Washington, DC. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/969971600710472848/pdf/The-Role-of-Inequality-for-Poverty-Reduction.pdf>. (5 Mayıs 2022).
- BERTHÉLEMY, J. C. ve THUILLIEZ, J. (2013). Santé et Développement: Une Causalité Circulaire. *Revue d'Economie du Développement*. 21(2): 119–147.
- BESLEY, T. ve BURGESS, R. (2003). Halving Global Poverty. *Journal of Economic Perspectives*, 17(3): 3-22.
- BEYERS, J. (2014). The Effect of Religion on Poverty. *HTS Theologiese Studies/Theological Studies*. 70 (1). <http://dx.doi.org/10.4102/hts.v70i1.2614>. (21 Haziran 2020).
- BHAGWATI, J. (2001). Growth, Poverty and Reforms. *Economic and Political Weekly*. 36(10): 843-846. https://www.researchgate.net/publication/262121279_Growth_Poverty_and_Reforms. (10 Kasım 2019).
- BHATTACHARYYA, S. (2016). The Historical Origins of Poverty in Developing Countries. MPRA Paper No. 67902. https://mpra.ub.uni-muenchen.de/67902/1/MPRA_paper_67902.pdf. (20 Nisan 2022).

- BHORAT, H., LEIBBRANDT, M., MAZIVA, M., VAN DER BERG, S. ve WOOLARD, I. (2001). *Fighting Poverty: Labour Markets and Inequality in South Africa*. Cape Town: UCTPress.
- BINGER, A. (2004). The Poverty Reduction Challenge in LDCs. Department of Economic & Social Affairs. <https://www.un.org/development/desa/dpad/wp-content/uploads/sites/45/publication/CDP-bp-2004-3.pdf>. (20 Nisan 2021).
- BIRDSALL, N. (2005). *Stormy Days on an Open Field: Asymmetries in the Global Economy*. Center for Global Development Working Paper 81. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- BIROWO, T. (2011). *Relationship Between Government Expenditure and Poverty Rate in Indonesia: Comparison of Budget Classifications Before and After Budget Management Reform in 2004*. Ritsumeikan Asia Pacific University. <https://core.ac.uk/reader/60533650>. (14 Kasım 2022).
- BISH, J. J. (2016). Population Growth in Africa: Grasping the Scale of the Challenge. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2016/jan/11/population-growth-in-africa-grasping-the-scale-of-the-challenge>. (20 Nisan 2021).
- BISHOP, J. A., FORMBY, J. P. ve ZHENG, B. (1995). Statistical Inference and Decomposable Poverty Measures. *Bulletin of Economic Research*. 47: 329-340.
- _____, FORMBY, J. P. ve ZHENG, B. (1997). Statistical Inference and the Sen Index of Poverty. *International Economic Review*. 38(2): 381-87.
- BLACKWOOD, D. L. ve LYNCH, R. G. (1994). The Measurement of Inequality and Poverty: A Policy Maker's Guide to the Literature. *World Development*. 22(4):

567-578.

BLANK, R. M. ve BLINDER, A. S. (1985). Macroeconomics, Income Distribution, and Poverty. NBER Working Paper No.1567.

BLOOM, D. E., CANNING, D. ve SEVILLA J. (2004). The Effect of Health on Economic Growth: a Production Function Approach. *World Development*. 32(1): 1–13.

_____, CANNING, D. ve MALANEY, P. N. (1999). Demographic Change and Economic Growth in Asia. Center for International Development at Harvard University Working Paper No. 15.

BOSERUP, E. (1981). Population and Technological Change: A Study of Long-Term Trends. Chicago: The University of Chicago Press.
<http://faculty.washington.edu/blsykes/Readings/Boserup.PDF>. (10 Kasım 2019).

BOURGUIGNON, F. ve CHAKRAVARTY, S. R. (2003). The Measurement of Multidimensional Poverty. *Journal of Economic Inequality*. 1(1): 25–49.

BOSWORTH, B. P. ve COLLINS, S. M. (1999). Capital Flows to Developing Economies: Implications for Saving and Investment. *Brookings Papers on Economic Activity*. 1: 143-180. <https://www.jstor.org/stable/2534664>. (20 Mayıs 2023).

BRADSHAW, J. (2000). Preface for the Centennial Edition of Poverty: A Study in Town Life.
https://eprints.whiterose.ac.uk/118355/1/bradshaw_prefacecentennialed.pdf. (14 Mart 2020).

BRADY, D. ve JÄNTTI, M. (2017). Economic Performance, Poverty, and Inequality in Rich Countries. *The Oxford Handbook of the Social Science of Poverty*.

- <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199914050.001.0001>. (20 Mayıs 2023).
- BRANDOLINI, A. ve MICKLEWRIGHT, J. (2020). Tony Atkinson's New Book, Measuring Poverty Around the World: Some Further Reflections. *IZA – Institute of Labor Economics*. <https://ftp.iza.org/dp12890.pdf>. (20 Nisan 2021).
- BRAUNHOLTZ, T. (2007). Chronic Poverty: an Introduction. The Chronic Poverty Research Centre. <https://cdn.odi.org/media/documents/1768.pdf>. (15 Eylül 2022).
- BRAUMANN, B. (2004). High Inflation and Real Wages. IMF Staff Papers. 51: 1. International Monetary Fund. <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/024/2004/001/article-A006-en.xml>. (14 Mayıs 2021).
- CAMMERAAAT, E. (2020). The Relationship Between Different Social Expenditure Schemes and Poverty, Inequality and Economic Growth. *International Social Security Review*. 73(2): 101-123. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/issr.12236>. (10 Aralık 2022).
- CANO-HILA, A. B. (2020). Urban Poverty. <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780190922481/obo-9780190922481-0037.xml>. (15 Eylül 2022).
- CARD, D. ve DiNARDO, J. E. (2002). Skill Biased Technological Change and Rising Wage Inequality: Some Problems and Puzzles. NBER Working Paper 8769. National Bureau of Economic Research. Cambridge. Massachusetts.
- CARDOSO, E. (1992). Inflation and Poverty. NBER Working Paper. No. 4006. https://www.nber.org/system/files/working_papers/w4006/w4006.pdf. (20 Ocak 2023).

- CARTER, M. R. ve BARRETT, C. (2006). The Economics of Poverty Traps and Persistent Poverty: An Asset-Based Approach. *Journal of Development Studies*. 42(2): 178–199.
- CASTRO-LEAL, F., DAYTON, J. DEMERY, L. ve MEHRA, K. (1999). Public Spending on Health Care in Africa: Do the Poor Benefit?. *World Bank Research Observer*, 14(1): 49-72.
- CERRA, V. LAMA, R. ve LOAYZA, N. (2021). Links Between Growth, Inequality, and Poverty: A Survey. IMF Working Paper. 21/68. <https://www.elibrary.imf.org/downloadpdf/journals/001/2021/068/article-A001-en.xml>. (20 Nisan 2023).
- CHAMBERS, R. (1994). The Origins and Practice of PRA, *World Development*, 22,(7): 953–969.
- _____ (1997). Whose Reality Counts? Putting the First Last, *London: Intermediate Technology Publications*.
- _____ (2006). What is poverty? Concepts and measures. Poverty in focus. UNDP. International Poverty Centre. <https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/20.500.12413/120/rc145.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. (11 Mart 2020).
- CHANCEL, L., PIKETTY. T., SAEZ, E. ve ZUCMAN, G. (2022). World Inequality Report 2022. World Inequality Lab. https://wir2022.wid.world/website/uploads/2022/01/Summary_WorldInequalityReport2022_English.pdf. (15 Mart 2023).
- CHANI, M. I., PERVAIZ, Z., JAN, S. A., ALI, A. ve CHAUDHARY, A. R. (2011). Poverty, Inflation and Economic Growth: Empirical Evidence from Pakistan. *World Applied Sciences Journal*. Dubai. 1058-1063.

https://www.researchgate.net/publication/215877423_Poverty_Inflation_and_Economic_Growth_Empirical_Evidence_from_Pakistan. (14 Mayıs 2021).

CHEN, S. ve RAVALLION, M. (2001). How Did the World's Poor Fare in the 1990s?. *Review of Income and Wealth*. 47(3): 283-300.

_____ (2007). Absolute Poverty Measures for the Developing World, 1981-2004. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*. 104/43: 16757-62.

_____ (2010). The Developing World is Poorer than we Thought, but not Less Successful in the Fight Against Poverty. *The Quarterly Journal of Economics*. 125(4): 1557-1625.

CHEN, S. ICP, CPI and Global Poverty Measurement. *Gregory Chow Center for Economic Research*.
<http://www.stats.gov.cn/english/pdf/202010/P020201012393441062660.pdf>, (14 Mayıs 2020).

CHEN, P. C., ALVARADO, V. ve HSU, S. C. (2018). Water Energy Nexus in City and Hinterlands: Multi-Regional Physical Input -Output Analysis For Hong Kong And South China. *Applied Energy*. 225: 986-997.

CHENERY, H. AHLUWALIA, M. S., BELL, C.L.G., DULOY, J.H. ve JOLLY, R. (1979). *Redistribution with Growth*. Oxford University Press.
<https://documents1.worldbank.org/curated/en/179731468764958719/pdf/multi0page.pdf>. (14 Mart 2020).

CHENG, L. W. ve FERNANDO, A. (2021). Foreign Direct Investment, Exports and Economic Growth in Indonesia: ARDL - ECM Analysis. *Review of Integrative Business and Economics Research*. 10 (3): 68-82.

- CHEPELIEV, M. HERTEL, T. ve van der MENSBRUGGHE, D. (2022). Cutting Russia's Fossil Fuel Exports: Short-Term Economic Pain for Long-Term Environmental Gain. GTAP Working Paper. 91. https://www.researchgate.net/publication/359873568_Cutting_Russia's_Fossil_Fuel_Exports_Short-Term_Pain_for_Long-Term_Gain. (20 Nisan 2023).
- CHOI, C. (2006). Does Foreign Direct Investment Affect Domestic Income Inequality. *Applied Economics Letters*. 13: 811–14. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13504850500400637>. (21 Haziran 2020).
- CHRISTENSEN, Z. (2022). Global Poverty Trends. <https://devinit.org/resources/poverty-trends-global-regional-and-national/#c6ee5bea>. (1 Mayıs 2023).
- CINGANO, F. (2014). Trends in Income Inequality and its Impact on Economic Growth. *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*. No. 163.
- CITIBEATS (World Economic Forum Technology Pioneer). (2022). The Relationship Between Poverty and Unemployment. <https://www.citibeats.com/center-for-knowledge/the-relationship-between-poverty-and-unemployment#:~:text=The%20Relationship%20Between%20Poverty%20%26%20Unemployment&text=A%201%25%20increase%20in%20unemployment,in%20poverty%20rates%2C%20it%20states>. (10 Eylül 2022).
- CITRO, C. ve MICHAEL, R. (1995). Measuring Poverty: a New Approach. *National Research Council*.
- CPRC (Chronic Poverty Research Centre). (2005). Chronic Poverty Report 2004-05. http://www.chronicpoverty.org/uploads/publication_files/CPR1_appendices.pdf.

(14 Mayıs 2021).

____ (2007). Chronic Poverty: an Introduction. Policy Brief 1. <https://cdn.odi.org/media/documents/1768.pdf>. (14 Mayıs 2021).

COALE, A. J. ve HOOVER, E. M. (1958). Population Growth and Economic Development in Low-Income Countries. Princeton University Press, 6-25.

COLLIER, P. (1998). The Economics of Civil Wars. Development Research Group. The World Bank.

____ (2007). The Bottom Billion: Why the Poorest Countries Are Failing and What Can Be Done About It. Oxford: Oxford University Press.

____ ve GUNNING, J. W. (1999). Explaining African Economic Performance. *Journal of Economic Literature*. 37(1): 64-111.

____ ve HOEFFLER, A. (1998). On the Economic Causes of Civil War. Oxford Economic Papers.

____ ve HOEFFLER, A. ve SODERBOM, M. (1998). On the Duration of Civil War and Postwar Peace. Centre for the Study of African Economies. https://www.researchgate.net/publication/23722521_On_the_Duration_of_Civil_War. (21 Haziran 2020).

CONCERN. (2022). The Top 11 Causes of Poverty Around The World. <https://www.concernusa.org/story/causes-of-poverty/>. (15 Mart 2023).

CONCERN. What We Do. <https://www.concern.net/what-we-do>. (12 Haziran 2022).

CORAK, M. (2013). Income Inequality, Equality of Opportunity, and Intergenerational Mobility. *Journal of Economic Perspectives*. 27 (3): 79–102.

CORCORAN, M. (2001). Mobility, Persistence, and the Consequences of Poverty for Children: Child and Adult Outcomes. *Understanding Poverty. Harvard University*

Press.

COUDOUDEL, A., HENTSCHEL, J. S. ve WODON, Q. T. (2002). Poverty Measurement and Analysis. *In The PRSP Sourcebook*. Washington, DC: World Bank.

CRETTAZ, E. ve SUTER, C. (2013). The Impact of Adaptive Preferences on Subjective Indicators: An Analysis of Poverty Indicators. *Social Indicators Research*. 114(1): 139–152. <https://doi.org/10.1007/s11205-013-0388-6>.

CUTLER, D., DEATON, A. ve LLERAS-MUNEY, A. (2006). The Determinants of Mortality. *Journal of Economic Perspectives*. 20(3): 97–120.

DABLA-NORRIS, E., KOCHHAR, K., RICKA, F., SUPHAPHIPHAT, N. ve TSOUNTA, E. (2015). Causes and Consequences of Income Inequality: A Global Perspective. IMF, Strategy, Policy, and Review Department.

DANG, N. A. (2003). Internal Migration Policies in the ESCAP Region. *Asia-Pacific Population Journal*.

DATT, G. ve RAVILLION, M. (2002). Is India's Economic Growth Leaving the Poor Behind?. *Journal of Economic Perspectives*. 16(3): 89-108. <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/089533002760278730>. (20 Nisan 2021).

DAVIS, E. P. ve MARTINEZ, M. S. (2014). A Review of the Economic Theories of Poverty. *National Institute of Economic and Social Research*. Discussion Paper. 435: 42-52.

DAVOODI, H., TIONGSON, E. ve ASAWANUCHIT, S. (2010). Benefit Incidence of Public Education and Health Spending Worldwide: Evidence from a New Database. *Poverty and Public Policy*. 2(2): 5-52.

- DEATON, A. (1992). *Understanding Consumption*. Oxford University Press.
- _____ (1997). *The Analysis of Household Surveys*. Johns Hopkins University Press.
- _____ ve DREZE, J. (2001). Trade, Growth and Poverty. *Finance and Development*. 38: 16-19.
- de la FUENTE, B. P. (2016). Economic Growth and Poverty Reduction in a Rapidly Changing World. *Economic Brief* 019. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/file_import/eb019_en_2.pdf. (14 Mart 2020).
- DEGUARA, A. (2008). *The Faces of the Poor: A Sociological Review of Poverty in Contemporary Europe and Malta*. www.um.edu.mt/edrc/books/CD_CSP4/pdf/adeguara.pdf. (11 Mart 2020).
- de WALLE, V. D. ve Nead, K. (1995). *Public Spending and the Poor. Theory and Evidence*. Washington DC: World Bank.
- DEVEREUX, M. B. ve WEN, J. F. (1998). Political Instability, Capital Taxation, and Growth. *European Economic Review*, 42(9): 1635-1651.
- DFID (Department for International Development). (2003). *Highlights from the Conference, Migration, Development and Pro-poor Policy Choices*.
- _____ (2007). *Growth Building Jobs and Prosperity in Developing Countries*. <https://www.oecd.org/derec/unitedkingdom/40700982.pdf>. (1 Eylül 2019).
- DIAMOND, J. (1997). *Guns, Germs and Steel: The Fate of Human Societies*. W.W. Norton & Co.
- DIFFENBAUGH, N. S. ve BURKE, M. (2019). *Global Warming has Increased Global*

Economic Inequality. Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America. 116(20): 9808-9813.

DINI, A. ve LIPPIT, V. (2009). Poverty, from Orthodox to Heterodox Approaches: a Methodological Comparison Survey. *University of California*.

DIXON, J. ve MACAROV, D. (1998). Poverty: A Persistent Global Reality. London: Routledge.

DOLLAR, D. ve KRAAY, A. (2001). Growth is Good For the Poor. Policy Research Working Papers. World Bank. <https://elibrary.worldbank.org/doi/epdf/10.1596/1813-9450-2587>. (10 Kasım 2019).

____ (2002). Growth is Good For The Poor. *Journal of Economic Growth*. 7: 195–225. <https://link.springer.com/article/10.1023/A:1020139631000>. (1 Eylül 2019).

____ (2004). Trade, Growth and Poverty. *The Economic Journal*. 114(493): 22–49.

DONALDSON, J. A. (2008). Growth is Good for Whom, When How? Economic Growth and Poverty Reduction in Exceptional Cases. *World Development*. 36: 2127-2143. <https://core.ac.uk/download/pdf/13250093.pdf>. (10 Ocak 2020).

DRAGO, C. (2020). The Analysis and the Measurement of Poverty: An Interval Based Composite Indicator Approach. University “Niccolò Cusano”. Rome.

EASTERLY, W. ve FISCHER, S. (2001). Inflation and the Poor. *Journal of Money, Credit and Banking*. 33(2): 160-178. https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/18842/multi_page.pdf?sequence=1&isAllowed=y. (10 Mayıs 2021).

EASTWOOD, R. ve LIPTON, M. (2001). Pro-Poor Growth and Pro-Growth Poverty

Reduction: What do They Mean? What does the Evidence Mean? What can Policymakers do?. *Asian Development Review*. 19: 1-37. https://www.researchgate.net/publication/259754692_Pro-poor_Growth_and_Pro-Growth_Poverty_Reduction_What_do_they_Mean_What_does_the_Evidence_Mean_What_can_Policymakers_do. (20 Aralık 2019).

EDWARDS, S. ve TABELLINI, G. (1991). Political Instability, Political Weakness and Inflation: an Empirical Analysis (No. w3721). National Bureau of Economic Research.

EDWARD, P. ve SUMNER, A. (2018). Global Poverty and Inequality: Are the Revised Estimates Open to an Alternative Interpretation? *Third World Quarterly*, 39(3): 487-509. <https://doi.org/10.1080/01436597.2017.1401461>. (20 Nisan 2023).

EHRLICH, P. R. (1968). *The Population Bomb*. New York: Buccaneer Books.

ELBADAWI, I. (1999). Civil Wars and Poverty: The Role of External Interventions, Political Rights and Economic Growth. World Bank's Conference on "Civil Conflicts, Crime and Violence," Washington, DC. https://www.researchgate.net/publication/2504017_Civil_Wars_and_Poverty_the_Role_of_External_Interventions_Political_Rights_and_Economic_Growth. (1 Aralık 2019).

ELHADARY, Y. A. E. ve SAMAT N. (2012). Political Economy and Urban Poverty in the Developing Countries: Lessons Learned from Sudan and Malaysia. *Journal of Geography and Geology*. 4(1): 212-223. <https://ccsenet.org/journal/index.php/jgg/article/view/12283/10518>

ELLIS, G. F. R. (1984). The Dimensions of Poverty. *Social Indicators Research*: 15(3):

229-253.

EQUINET (European Network of Equality Bodies). (2010). Addressing Poverty and Discrimination: Two Sides of the One Coin. https://www.archive.equineteurope.org/IMG/pdf/poverty_opinion_2010_english.pdf. (2 Şubat 2020).

_____. (2020). Women in Poverty Breaking The Cycle a Discussion Paper. <https://equineteurope.org/wp-content/uploads/2021/01/Women-in-Poverty-digital.pdf>. (10 Şubat 2020).

EROĞLU, İ., ÖZBEK, M. ve ÖZBEK, Ö. (2022). Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizlerin Yoksulluk Üzerindeki Etkisi: Ekonometrik Bir Yaklaşım. *Ekonomi-tek*. 11(1): 41-61.

EU. (2006). European Parliament Council Commission. Official Journal of the European Union. 2006/C 46/01. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ%3AC%3A2006%3A046%3A0001%3A0019%3AEN%3APDF>. (14 Mayıs 2021).

EP (European Parliament). (2017). Working Conditions and Precarious Employment. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0290_EN.pdf?uri=CELEX:52020DC0152&from=EN. (20 Haziran 2021).

ESCOBAR, A. (1995). Encountering Development: The Making and Unmaking of the Third World. Princeton University Press. Princeton. <http://cohd.cau.edu.cn/module/download/downfile.jsp?classid=0&filename=3c76535722844d0eaf14fe312a2d500e.pdf>. (1 Aralık 2019).

FALKINGHAM, J. ve NAMAZIE, C. (2002). Measuring Health and Poverty: a Review of Approaches to Identifying the Poor. DFID Health Systems Resource Centre. <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/57a08d46ed915d622c0018bd/Me>

asuring-health-and-poverty.pdf. (1 Mayıs 2023).

FARUQ, M. A. ve YULIANA, I. (2023). The Effect of Population Growth on Poverty Through Unemployment in East Java Province in 2017-2021. *Journal of Social Research*. 2(6). 1900-1915.

FEAGIN, J. R. (1975). *Subordinating the Poor: Welfare and American Beliefs*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

FEENY, T. ve BOYDEN, J. (2003). *Children and Poverty: A Review of Contemporary Literature and Thought on Children and Poverty*. https://www.childfund.org/uploadedFiles/public_site/media/publications/program_docs/Children_and_Poverty_Part1.pdf. (2 Şubat 2020).

FELTENSTEIN, A., MEJIA, C., NEWHOUSE, D. ve SEDRAKYAN, G. (2017). The Poverty Implications of Alternative Tax Reforms: Results From a Numerical Application to Pakistan. *Journal of Asian Economics*. 52: 12-31.

FERREIRA, F. H. G. ve LUGO, M. A. (2013). Multidimensional Poverty Analysis: Looking for a Middle Ground. *World Bank Research Observer*. 28(2): 220–235.

FIELDS, G. (1989). Changes in Poverty and Inequality in Developing Countries. *The World Bank Research Observer*. 4(2): 167-85.

FILMER, D. ve SCOTT, K. (2012). Assessing Asset Indices. *Demography*. 49(1): 359–392.

_____, FU, H. ve SÁNCHEZ-PÁRAMO, C. (2022). An Adjustment to Global Poverty Lines. <https://blogs.worldbank.org/voices/adjustment-global-poverty-lines#:~:text=The%20international%20poverty%20line%20increases,PPPs%20that%20is%20used%20today>. (20 Ocak 2023).

- FISCHER, S. (2003). Globalization and its Challenges. *The American Economic Review*. 93(2): 1-30.
- FISHER, G. M. (1997). The Development and History of the U.S. Poverty Thresholds - A Brief Overview. Newsletter of the Government Statistics Section and the Social Statistics Section of the American Statistical Association. 6-7.
- FOSTER, J. E., GREER, J. ve THORBECKE, E. (1984). A Class of Decomposable Poverty Measures. *Econometrica*. 52: 761-76.
- ____ (2010). The Foster-Greer-Thorbecke (FGT) Poverty Measures: 25 Years Later. *The Journal of Economic Inequality*. 8: 491-524.
- FOSU, A. K. (2010). Inequality, Income, and Poverty: Comparative Global Evidence. *Social Science Quarterly*. 91 (5): 1432-1446. <https://www.jstor.org/stable/42956468>. (10 Ocak 2020).
- ____ (2016). The Recent Growth Resurgence in Africa and Poverty Reduction: Assessing the Context and Evidence. CSAE Working Paper. https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:ab0e6d31-e412-42d2-a9f9-eae2bc43e776/download_file?safe_filename=csae-wps-2016-11.pdf&file_format=pdf&type_of_work=Working+paper. (2 Şubat 2020).
- ____ (2017). Growth, Inequality, and Poverty Reduction in Developing Countries: Recent Global Evidence. *Research in Economics*. 71: 306-36. <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S1090944316300862>. (10 Ekim 2022).
- FREEMAN, T., GESESEW, H.A., BAMBRA, C., GIUGLIANI, E.R.J., POPAY, J., SANDERS, D., MACINKO, J., MUSOLINO, C. ve BAUM, F. (2020). Why do Some Countries do Better or Worse in Life Expectancy Relative to Income? An Analysis of Brazil, Ethiopia, and the United States of America. *International Journal for Equity in Health*. 19 (1): 202.

- FUSCO, A. (2003). On the Definition and Measurement of Poverty: The Contribution of Multidimensional Analysis. 3rd Conference On The Capability Approach: From Sustainable Development To Sustainable Freedom. University of Pavia.
- GALLUP, J. ve SACHS, J. (2000). Agriculture, Climate, and Technology: Why are the Tropics Falling Behind?. *American Journal of Agriculture Economics*. 82: 731-737.
- GALOR, O. ve MOAV, O. (2004). From Physical to Human Capital Accumulation: Inequality and the Process of Development. *Review of Economic Studies*. 71 (4): 1001–26.
- GEMMELL, N. ve MORRISSEY, O. (2002). The Poverty Impacts of Revenue Systems in Developing Countries. Report to the Department for International Development.
- GILL, I. ve NAGLE, P. (2022). Inflation Could Wreak Vengeance on the World's Poor. <https://www.brookings.edu/articles/inflation-could-wreak-vengeance-on-the-worlds-poor/>. (20 Mayıs 2021).
- GILBERT, G. (1997). Adam Smith on the Nature and Causes of Poverty. *Review of Social Economy*. 55(3): 273-291. <https://www.jstor.org/stable/pdf/29769900.pdf?refreqid=excelsior%3A3383860ab5c5ff839b1cc91d93c50224>. (10 Kasım 2019).
- GLOBAL VOLUNTEERS. Development Impact, Reaching Children's Potential Four Approaches to Poverty. <https://globalvolunteers.org/four-approaches-to-poverty/>. (1 Aralık 2019).

- GLOPP/ILO. (2008). Poverty and Employment: The ILO Approach. http://www.glopp.ch/C2/en/multimedia/C2_1_pdf3.pdf. (14 Mayıs 2021).
- GNANGNON, S. K. (2022). Does Poverty Matter for Tax Revenue Performance in Developing Countries?. *South Asian Journal of Macroeconomics and Public Finance*. 11, (1): 7-38. <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/22779787211033506>. (12 Aralık 2022).
- GOEDHART, T., HALBERSTADT, V., KAPTEYN, A. ve van PRAAG, B. (1977). The Journal of Human Resources. 12(4): 503-520.
- GOHOU, G. ve SOUMARE, I. (2012). Does Foreign Direct Investment Reduce Poverty in Africa and are There Regional Differences. *World Development*. 40: 75-95. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0305750X11001446?via%3Dihub>. (18 Temmuz 2019).
- GONI, E., LOPEZ, J. H. ve SERVEN, L. (2011). Fiscal Redistribution and Income Inequality in Latin America. *World Development*. 39(9): 1558-1569.
- GOODE, R. (1980). Limits of Taxation. *Finance Development*. 17(I): 11-13.
- GOODHAND, J. (2001). Violent Conflict, Poverty and Chronic Poverty. CPRC Working Paper 6. London: Chronic Poverty Research Centre. http://www.chronicpoverty.org/uploads/publication_files/WP06_Goodhand.pdf. (2 Şubat 2020).
- GREEN, W. H. (2008). *Ekonometric Analysis*. Fifth Edition. Pearson Education Inc. New Jersey.

- GRIFFIT, S. ve ZHOU, X-N. (2012). Why Research Infectious Diseases of Poverty?.
https://www.who.int/tdr/stewardship/global_report/2012/chapitre1_web.pdf. (10 Kasım 2019).
- GUJARATI, D. N. (1999). Essentials of Econometrics. 2nd Edition. McGraw-Hill. New York.
- _____ ve PORTER, D. C. (2009). Basic Econometrics. 5th Edition. McGraw Hill Inc. New York.
- GUPTA, S., VERHOEVEN, M. ve TIONGSON, E. R. (2002). The Effectiveness of Government Spending on Education and Healthcare in Developing and Transition Economies. *European Journal of Political Economy*. 18(4): 717-737.
- GUPTA, M. D., BONGAARTS, J. ve CLELAND, J. (2011). Population, Poverty, and Sustainable Development, a Review of the Evidence. Policy Research Working Paper 5719.
<https://documents1.worldbank.org/curated/en/239381468170352053/pdf/WPS5719.pdf>. (21 Haziran 2020).
- GÜRİŞ, S. (2018). Uygulamalı Panel Veri Ekonometrisi. Der Yayınları. İstanbul.
- HAAN, A. de ve SHAHIN, Y. (2009). Migration and Poverty: Linkages, Knowledge Gaps and Policy Implications. UN Research Institute for Social Development.
<https://digitallibrary.un.org/record/660064>. (21 Haziran 2020).
- HADDAD, M. ve HARRISON, A. (1993). Are there Positive Spillovers from Direct Foreign Investment? Evidence from Panel Data for Morocco. *Journal of Development Economics*. 42: 51–74.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/030438789390072U?via%3DIhub>. (15 Kasım 2022).

HAGENAARS, A. J. M. ve van PRAAG, B. M. S. (1985). A Synthesis of Poverty Line Definition. *Centre for Research in Public Economics*. 31(2): 139–154.

HALLEGATTE, S., BANGALORE, M., BONZANIGO, L., FAY, M. KANE, T., NARLOCH, U., ROZENBERG, J., TREGUER, D. ve VOGT-SCHILB, A. (2016). Shock Waves Managing the Impacts of Climate Change on Poverty. Climate Change and Development Series. Washington, D. C.: World Bank Group. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/22787/9781464806735.pdf?sequence=13&isAllowed=y>. (20 Nisan 2022).

HAMADEH, N. CATHERINE, V. R. ve METREAU, E. (2021). New World Bank Country Classifications by Income Level: 2021-2022. *Published on Data Blog*. <https://blogs.worldbank.org/opendata/new-world-bank-country-classifications-income-level-2021-2022>. (20 Nisan 2023).

_____ ve EAPEN, S. G. (2022). New World Bank country classifications by income level: 2022-2023. *Published on Data Blog*. <https://blogs.worldbank.org/opendata/new-world-bank-country-classifications-income-level-2022-2023>. (1 Mayıs 2023).

HANDLEY, G., HIGGINS, K., SHARMA, B. ve CAMMACK, D. (2009). Poverty and Poverty Reduction in Sub-Saharan Africa: An Overview of the Issues. *Overseas Development Institute. Working Paper* 299. https://www.researchgate.net/publication/265188938_Poverty_and_poverty_reduction_in_sub-Saharan_Africa_An_overview_of_the_issues. (20 Aralık 2020).

HANIM, W. (2011). Gender Equality and Economic Growth, *Press Unpad Bandung*.

HANNA, N. (2013). Harnessing the Transformative Power of Technology to End Poverty
Draft Discussion Paper.

<https://blogs.worldbank.org/sites/default/files/ICT%20for%20Poverty%20October%205.pdf>. (1 Eylül 2019).

HASELL, J. (2022). From \$1.90 to \$2.15 a Day: The Updated International Poverty Line. Our World in Data. <https://ourworldindata.org/from-1-90-to-2-15-a-day-the-updated-international-poverty-line>. (20 Ocak 2023).

HAUGHTON, J. ve KHANDKER, S. R. (2009). Handbook on Poverty and Inequality. The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank.

HDR (Human Development Report). (2003). Millenium Development Goals: A Compact Among Nations to End Human Poverty. Oxford University Press: New York.

HELLER, P. (2009). Democratic Deepening in India and South Africa. *Journal of Asian and African Studies*. 44: 123–49.

HICK, R. (2012). The Capability Approach: Insights for a New Poverty Focus. *Journal of Social Policy*. http://eprints.lse.ac.uk/39745/1/The_capability_approach_Insights_for_a_new_poverty_focus_%28lsero%29.pdf. (21 Haziran 2020).

HOJJAT, R. ve HOJJAT, T. A. (2017). The Economics of Obesity: Poverty, Income Inequality and Health. Singapore: Springer Singapore.

HOLMAN, S.R. (2009). God Knows There's Need: Christian Responses to Poverty. Oxford University Press.

HPI (Human Poverty Index) ve MPI (Multidimensional Poverty Index). <https://communitymedicine4all.com/2019/12/24/human-poverty-index-hpi-and-multidimensional-poverty-index-mpi/>. (20 Haziran 2021).

HSIAO, C., LAHIRI, K., LEE, L-F. ve PESARAN, M. H. (1999). *Analysis of Panels and Limited Dependent Variable Models*. Cambridge University Press. Cambridge.

HUBER, E. ve STEPHENS, J. D. (2012). *Democracy and the Left*. Chicago: University of Chicago Press.

HUMANITARIAN CAREERS. What Pros And Cons Do Developed Countries Have? We Find Out. <https://humanitariancareers.com/pros-cons-developed-countries/#:~:text=Low%20Economic%20Growth,-A%20further%20disadvantage&text=Although%20developed%20countries%20are%20wealthy,are%20not%20getting%20better%20off.> (20 Nisan 2022).

HUMAN RIGHTS. (1989). *Convention on the Rights of the Child*. https://web.archive.org/web/20101031104336/http://hakani.org/en/convention/Convention_Rights_Child.pdf. (10 Kasım 2019).

_____. (2012). *What Poverty Is*. <https://thl.fi/documents/189940/263914/WHAT+POVERTY+IS.pdf/41b2ce48-7309-4d9d-9327-21fb9c571517>. (1 Eylül 2019).

HUMAN RIGHTS CAREERS. 25 Organizations Dedicated to Fight Poverty. <https://www.humanrightscareers.com/issues/organizations-dedicated-to-fight-poverty/>. (5 Mayıs 2022).

HURLIN C. ve MIGNON, V. (2006). *Second Generation Panel Unit Root Tests*. HAL Open Science. https://shs.hal.science/halshs-00159842/preview/UnitRoot_Ev5.pdf. (15 Şubat 2022).

ICELAND, J., KENWORTHY, L. ve SCOPILLITI, M. (2005). *Macroeconomic Performance and Poverty in the 1980s and 1990s: A State Level Analysis*. WI: Institute for Research on Poverty. 1299-05.

- IGBUZOR, O. (2007). The State of Education in Nigeria Action Aid International Nigeria. <http://www.dawodu.com/igbuzor14.htm>. (21 Haziran 2020).
- ILO. (2008). Poverty and Employment: The ILO Approach. www.glopp.ch/C2/en/multimedia/C2_1_pdf3.pdf. (10 Eylül 2022).
- _____. (2009). The working poor or how a job is no guarantee of decent living conditions A study based on ILO's global estimates of employment by economic class. https://ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---stat/documents/publication/wcms_696387.pdf. (5 Mayıs 2022).
- _____. The End to Poverty Initiative. https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/history/centenary/WCMS_480305/lang--en/index.htm, (20 Haziran 2022).
- INE (INSTITUTO NACIONAL DE ESTADÍSTICA). Poverty and its Measurement, The Presentation of a Range of Methods to Obtain Measures of Poverty. https://www.ine.es/en/daco/daco42/sociales/pobreza_en.pdf, (1 Eylül 2019).
- INGRATUBUN, E. S., ZAMHURI, M. Y., UPPUN, P., WEKAN, R. J. ve RAHAJAAN, T. J. (2019). Economic Growth And Poverty In Eastern Indonesia. Scientific Research Journal (SCIRJ). VII(I): 47-51. <http://www.scirj.org/papers-0119/scirj-P0119604.pdf>. (21 Haziran 2020).
- IOM (International Organization for Migration). (2005). Migration, Development and Poverty Reduction in Asia. https://publications.iom.int/system/files/pdf/migration_dev_pov_asia.pdf. (20 Aralık 2019).
- IRWIN O. ve SOLAR, A. (2007). A Conceptual Framework for Action on the Social Determinants of Health. Commission on Social Determinants of Health. Geneva.
- ISLAM, R. (2004). The Nexus of Economic Growth, Employment and Poverty

Reduction: An Empirical Analysis. *Issues in Employment and Poverty Discussion Paper*. Recovery and Reconstruction Department International Labour Office, Geneva.

JALAN, J. ve RAVALLION, M. (2007). Is Transient Poverty Different? Evidence for Rural China. *Development Studies*. 36(6): 82-99. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00220380008422655>. (10 Ekim 2022).

JANJUA, P. Z. ve KAMAL, U. A. (2011). The Role of Education and Income in Poverty Alleviation: A Cross-Country Analysis. *The Lahore Journal of Economics*. 16(1): 143-172.

JANVRY, A. de, SADOULET, E. ve MURGAI, R. (2002). Rural Development and Rural Policy. *Handbook of Agricultural Economics*. 2: 1593–658. Amsterdam: NorthHolland.

JAZAÏRY, I., ALAMGIR, M. ve PANUCCIO, T. (1992). The State of World Rural Poverty: An Inquiry into Its Causes and Consequences. New York University Press for the International Fund for Agricultural Development. 482-514.

JENSEN, E. (2009). Teaching with Poverty in Mind: What Being Poor Does to Kids' Brains and What Schools Can Do About It. VA: ASCD.

JETTER, M., LAUDAGE, S. ve STADELMANN, D. (2019). The Intimate Link Between Income Levels and Life Expectancy: Global Evidence from 213 Years. *Social Science Quarterly*. 100 (4): 1387–1403.

JIBIR, A., BAPPAYAYA, B. ve BABAYO, H. (2015). Re-Examination of the Impact of Unemployment on Economic Growth of Nigeria: An Econometric Approach

Journal of Economics and Sustainable Development. 6: 116–123.
<https://core.ac.uk/download/pdf/234646992.pdf>. (10 Eylül 2022).

JOLLIFFE, D. ve PRYDZ, E. B. (2016). Estimating International Poverty Lines from Comparable National Thresholds. Policy Research Working Paper 7606.
<https://documents1.worldbank.org/curated/en/837051468184454513/pdf/Estimating-international-poverty-lines-from-comparable-national-thresholds.pdf>. (11 Mart 2020).

KABEER, N. (2010). *Can the MDGs Provide a Pathway to Social Justice? The Challenge of Intersecting Inequalities*. Brighton: Institute of Development Studies.

KAKWANI, N. ve HILL, R. (2001). Economic Theory of Spatial Costs of Living with Application to Thailand. Forth Coming in Journal of Public Economics.
https://www.researchgate.net/publication/254441768_A_New_Model_for_Constructing_Poverty_Lines. (21 Haziran 2020).

KANBUR, R. ve VENABLES, A. J. (2005). Spatial Inequality and Development. Oxford New York: Oxford University.

KARLAN, D., RATAN, A. L. ve ZINMAN, J. (2014). Savings by and for the Poor: A Research Review and Agenda. The Review of Income and Wealth. 60 (1).
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/roiw.12101>. (10 Ekim 2021).

KARNANI, A. 2017. Marketing and Poverty Alleviation: The Perspective of the Poor. Market, Globalization & Development Review. 2: 1-18.
<https://doi.org/10.23860/MGDR-2017-02-01-05>. (18 Temmuz 2019).

KAYA, H. D. (2018). The Global Crisis and Poverty. Studies in Business and Economics. 13(3): 63-73.

KELBORE, Z. G. (2015). Trade Openness, Structural Transformation, and Poverty Reduction: Empirical Evidence from Africa. Munich Personal RePEc Archive. https://mpira.ub.uni-muenchen.de/65537/1/MPRA_paper_65537.pdf. (20 Nisan 2021).

KEMPSON, E. ve COLLARD, S. (2012). Developing a Vision for Financial Inclusion. Surrey: Friends Provident Foundation. Dorking. <https://www.bristol.ac.uk/media-library/sites/geography/migrated/documents/pfrc1205.pdf>. (10 Ekim 2022).

KINDLEBERGER, C. P. ve ALIBER, R. (2005). Manias, Panics and Crashes: A History of Financial Crises. Wiley. 5. Baskı. <https://delong.typepad.com/manias.pdf>. (20 Ocak 2023).

KLEIN, M., HARUN, C. ve HADJIMICHAEL, B. (2001). Foreign Direct Investment and Poverty Reduction. Policy Research Working Paper; No. 2613. <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/715711468766466832/foreign-direct-investment-and-poverty-reduction>. (20 Mayıs 2023).

KHAN, A. R. (2001). Employment Policies for Poverty Reduction. Issues in Employment and Poverty. Discussion Paper No.1. https://www.ilo.org/employment/Whatwedo/Publications/WCMS_121233/lang--en/index.htm. (10 Eylül 2022).

KNOWLES, J. C. (2000). A Look at Poverty in the Developing Countries of Asia. East-West Center. Asia-Pacific Population and Policy. 52:1-4.

KOLEZYNSKI, C. (2014). Three Influences Of Poverty. <https://borgenproject.org/three->

influences-poverty/. (2 Şubat 2020).

KOTLER, P., ROBERTO, N. ve LEISNER, T. (2006). Alleviating Poverty: A Macro/Micro Marketing Perspective. *Journal of Macromarketing*. 26(3): 233–238.

KUMAR, S. ve AHMAD, S. (2008). Meaning, Aims and Process of Education. School of Open Learning. University of Delhi. <https://sol.du.ac.in/SOLSite/Courses/UG/StudyMaterial/16/Part1/ED/English/S M1.pd>. (14 Kasım 2022).

KUTLAR, A. (2017). Adım Adım EViews İle Panel Veri Ekonometrisi Uygulamaları. Umuttepe Yayınları. Kocaeli.

KUZNETS, S. (1955). Economic Growth and Income Equality. *American Economic Review* 45 (1): 1–28.

LADERCHI, C., SAITH, R. ve STEWART, F. (2003). Does it Matter That We Do not Agree on the Definition of Poverty: A Comparison of Four Approaches. *Oxford Development Studies*. 31(3): 233–274.

LAL, P. N., SINGH, R. ve HOLLAND, P. (2009). Relationship Between Natural Disasters and Poverty: A Fiji Case Study. SOPAC Miscellaneous Report 678. https://www.preventionweb.net/files/11851_11851R25PovertyAFijiCaseStudylo wres.pdf. (20 Aralık 2022).

LANDES, D. S. (1999). The Wealth and Poverty of Nations: Why Some Are So Rich and Some So Poor. W. W. Norton & Company. New York-London.

LAST, J. M. (2001). A Dictionary of Epidemiology. Oxford: Oxford University Press.

- LEE, C-S. (2005). Income Inequality, Democracy and Public Sector Size. *American Sociological Review*. 70: 158–81.
- LEHNING, A. J., VU, C. M. ve PINTAK, I. (2006). Theories of Poverty: Findings from Textbooks on Humanbehaviour and the Social Environment. In *Understanding Poverty from Multiple Social Science perspectives*. Area Social Services Consortium. School of Social Welfare. University of California. Berkeley.
- LLERAS-MUNEY, A. (2018). Mind the Gap: A Review of the Health Gap: The Challenge of an Unequal World by Sir Michael Marmot. *Journal of Economic Literature*. 56(3): 1080– 1101.
- LOK-DESSALLIEN, R. (2000). Review of Poverty Concepts and Indicators. U.N.D.P. New York. http://ftp.unpad.ac.id/orari/library/library-ref-ind/ref-ind-1/application/poverty-reduction/Poverty/Review_of_Poverty_Concepts.pdf. (1 Eylül 2019).
- LOURENÇO, S. (2017). A Subjective Poverty Line For Portugal. Católica Lisbon Business & Economics. <https://repositorio.ucp.pt/bitstream/10400.14/26314/1/152216004%20Sara%20Louren%C3%A7o%20W.pdf>. (11 Mart 2020).
- LUDI, E. Poverty Brief – Understanding Poverty. *Swiss Agency for Development and Cooperation*. SDC. <https://www.shareweb.ch/site/Poverty-Wellbeing/Documents/SDC%20Poverty%20Brief%20160413%20Web.pdf>, (11 Mart 2020).
- _____ ve BIRD, K. (2007). Brief No. 1: Understanding Poverty. *Briefing Note produced for the Swiss Agency for Development and Cooperation*.
- MADDALA, G. S. (2001). *Introduction to Econometrics* (Third ed.). Wiley. New York.

- MAHMOOD, T., YU, X. ve KLASSEN, S. (2019). Do the Poor Really Feel Poor? Comparing Objective Poverty with Subjective Poverty in Pakistan. *Social Indicators Research*. 142(2): 543–580.
- MANKIW, G., WEINZIERL, M. ve YAGAN, D. (2009). Optimal Taxation in Theory and Practice. *Journal of Economic Perspectives*. 23(4): 147–174. <https://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/jep.23.4.147>. (14 Mayıs 2021).
- MAREŠ, P. (2002). Subjektivní míry chudoby. In *Monitorování chudoby v České republice. Úvodní studie*. Praha: VÚPSV Praha, výzkumné centrum Brno. 31–63.
- MARKUSEN, J. ve VENABLES, A. (1999). Foreign Direct Investment as a Catalyst for Industrial Development. *European Economic Review*. 43: 335–56. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0014292198000488?via%3Dihub>. (20 Mayıs 2020).
- MARSHALL, J. (2003). CHIP Briefing 1: Children and Poverty - Some Questions Answered. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/57a08d1de5274a27b200163f/CHIP_QA.pdf. (20 Haziran 2020).
- MARTA, B. ve SANCHEZ-ROBLES, B. (2003). Foreign Direct Investment, Economic Freedom and Growth: New Evidence from Latin America. *European Journal of Political Economy*. 19: 529–545.
- MBIANKEU, N. S. (2020). The Impact of Infrastructure Development on Foreign Direct Investment in Cameroon. <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-02446497/document>. (20 Mayıs 2023).
- McKAY, A. (2004). Assessing the Impact of Fiscal Policy on Poverty. *Fiscal Policy for*

Development: Poverty, Reconstruction and Growth. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

McINTYRE L., CONNOR, S. K. ve WARREN, J. (2000). Child Hunger in Canada: Results of the 1994 National Longitudinal Survey of Children and Youth. *CMAJ*. 163(8): 961-5.

McKNIGHT, A. (2019). Understanding the Relationship Between Poverty, Inequality and Growth: A Review of Existing Evidence. CASE Paper 216/LIP Paper 8. <http://eprints.lse.ac.uk/103458/1/CASEpaper216.pdf>. (11 Mart 2020).

MDG (Millenium Development Goals). (2000). <http://www.developmentgoals.org>. (20 Aralık 2019).

MEHMOOD, R. ve SADIQ, S. (2010). The Relationship between Government Expenditure and Poverty: A Cointegration Analysis. *Romanian Journal of Fiscal Policy*. 1(1): 29-37.

MEMON, A. P., MEMON, K. S., SHAIKH, S. ve MEMON, F. (2011). Political Instability: A Case Study of Pakistan. *Journal of Political Studies*. 18(1): 31-43.

MILANOVIC, B. (2016). Global Inequality: A New Approach for the Age of Globalization. Harvard Univ. Press.

MITCH, D. (2005). Education and Economic Growth in Historical Perspective. Net Encyclopedia.

MOHAMMAD, U. F. ve DAVID, J. (2019). The Relationship Between Poverty and Unemployment in Niger State. *Signifikan: Jurnal Ilmu Ekonomi*. 8(1): 71-78. <https://journal.uinjkt.ac.id/index.php/signifikan/article/view/6725/5629>. (10

Eylül 2022).

MONTESQUIEU, C. (1748 [1989]). *The Spirit of Laws*. New York: Cambridge University Press. <https://oll.libertyfund.org/title/montesquieu-complete-works-vol-1-the-spirit-of-laws>. (14 Mayıs 2021).

MOORE, K. ve HULME, D. (2005). Chronic Poverty. Entry in *Encyclopedia of International Development*. 75-76.

MOSER, C. O. ve FELTON, A. (2007). The Construction of an Asset Index Measuring Asset Accumulation in Ecuador. *Interdisciplinary Perspectives*. Oxford University Press. 102–128.

MOSLEY, HUDSON, P. J. ve VERSCHOOR, A. (2004). Aid, Poverty Reduction and the ‘New Conditionality’. *Economic Journal*. 113: 217-243.

MOWAFI, M. *The Meaning and Measurement of Poverty: A Look into the Global Debate*.
https://www.sas.upenn.edu/~dludden/Mowafi_Poverty_Measurement_Debate.pdf. (12 Ekim 2019).

MSHOMBA, R. E. (2000). *Africa in the Global Economy*. CO: Lynne Rienner.

MUELLER, H. (2013). *The Economic Cost of Conflict*. International Growth Centre: Working Paper.

MULLER O. ve KRAWINKEL, M. (2005). Malnutrition and Health in Developing Countries. *CMAJ*. 173(3): 279-86.

MULOK, D., KOGID, M., ASID, R. ve LILY, J. (2012). Is Economic Growth Sufficient for Poverty Alleviation? Empirical Evidence from Malaysia. *Cuadernos de*

Economía. 97: 26–32.
<https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0210026612700201>. (14 Mart 2020).

MURRAY, S. (2006). Poverty and Health. CMAJ. 174(7): 923.

MUSLIM, M. R. (2014). Pengangguran Terbuka Dan Determinannya. Jurnal Ekonomi Dan Studi Pembangunan, 15(2): 171–181.
<http://journal.umy.ac.id/index.php/esp/article/download/1234/1292>. (10 Kasim 2019).

NGUEA, S. M. (2020). The Impact of Infrastructure development on Foreign Direct Investment in Cameroon. Economics Bulletin, AccessEcon, 41(3): 1113-1124.

NCUBE, M., ANYANWU, J. C. ve HAUSKEN, K. (2014). Inequality, Economic Growth and Poverty in the Middle East and North Africa (MENA). African Development Review. 26(3): 435-453.
https://www.afdb.org/sites/default/files/documents/publications/working_paper_195_-_inequality_economic_growth_and_poverty_in_the_middle_east_and_north_africa_mena.pdf. (20 Aralık 2019).

NGUEA, S. M., NOUMBA, I. ve NOULA, A.G. (2020). Does Foreign Direct Investment Contribute to Poverty Reduction in Cameroon? An ARDL-Bounds Testing Approach. <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-02570072/document>. (20 Mayıs 2023).

NIELSEN, L. (2011). Classifications of Countries Based on Their Level of Development: How it is Done and How it Could be Done. IMF Working Paper. <https://www.imf.org/-/media/Websites/IMF/imported-full-text->

pdf/external/pubs/ft/wp/2011/_wp1131.ashx. (21 Haziran 2020).

- NOLANA, B. ve MARX, I. (2009). *Economic Inequality, Poverty and Social Exclusion. Oxford Handbook of Economic Inequality*. Oxford: Oxford University Press.
https://www.researchgate.net/profile/Ive-Marx-2/publication/287873982_Economic_Inequality_Poverty_and_Social_Exclusion/links/599aed8aaca272dff128d319/Economic-Inequality-Poverty-and-Social-Exclusion.pdf. (10 Ekim 2021).
- NUGROHO, P. E. (2017). Government Expenditure, Agricultural Productivity, and Poverty Reduction in Indonesia: A Simultaneous Equations Approach. *Journal of the Graduate School of Asia-Pacific Studies*. 34(9): 39–54.
<https://core.ac.uk/download/pdf/144469286.pdf>. (20 Haziran 2021).
- NUNES, C. L.P. (1999). *Linhas de Pobreza para Portugal Continental*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Braga: Universidade do Minho.
- OATLEY, T. (2019). *International Political Economy*. Sixth Edition. Routledge.
- ODI. Who we are. <https://odi.org/en/about/>. (23 Haziran 2022).
- OECD. (2001). *The DAC Guidelines Poverty Reduction*. International Evelopment.
<https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264194779-en.pdf?expires=1631176922&id=id&accname=guest&checksum=016904B4AF35AAA5A77F613B14AFAA1B>. (20 Nisan 2021).
- _____. (2002). *Technology and Poverty Reduction in Asia and the Pacific*.
<https://hvtc.edu.vn/Portals/0/files/635882728448921705TechnologyandPovertyReductioninAsiaandthePacific.pdf>. (20 Nisan 2021).
- _____. (2011). *Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising*. Paris: OECD Publishing.
- _____. (2020). *International Migration Outlook*. OECD Publishing.

<https://doi.org/10.1787/ec98f531-en>. (20 Nisan 2023).

OJO, E. (2021). Population Growth And Poverty Nexus In Africa: Analytical Review, A Paper on the Consequences of Rapid Population Growth on Poverty in Africa. IOSR Journal of Humanities And Social Science (IOSR-JHSS). 26(2): 27-38. https://www.researchgate.net/publication/354448001_Population_Growth_And_Poverty_Nexus_In_Africa_Analytical_Review_A_paper_on_the_consequences_of_rapid_population_growth_on_Poverty_in_Africa. (10 Ekim 2021).

OKALOW, S. (2021). What is Poverty? It's not as Simple as you Think. <https://www.worldvision.ca/stories/child-sponsorship/what-is-poverty#3>. (20 Aralık 2022).

OKUNGBOWA, F. O. E. ve EBURAJOLO, C. O. (2014). Globalization and Poverty Rate in Nigeria: An Empirical Analysis. International Journal of Humanities and Social Science. 4(11): 126-135.

OLSSON, O. ve HIBBS, D. (2000). Biogeography and Long-Run Economic Development. Working Paper in Economics No. 26. Göteborg University.

OMARI, L. V. ve MUTURI, W. (2016). The effect of Government Sectoral Expenditure on Poverty Level in Kenya. Journal of Economics and Sustainable Development. 7(8): 219-242. <https://www.iiste.org/Journals/index.php/JEDS/article/viewFile/30094/31128>. (12 Aralık 2022).

OPAD. Who We Are. <https://www.opad.eu/who-we-are/>. (22 Temmuz 2022).

OPHI (Oxford Poverty and Human Development Initiative). (2013). Multidimensional Poverty. [http://www. ophi.org.uk/research/multidimensionalpoverty/](http://www.ophi.org.uk/research/multidimensionalpoverty/). (14 Mayıs 2021).

- _____ (2018). Global Multidimensional Poverty Index 2018: The Most Detailed Picture to Date of the World's Poorest People. Oxford Poverty and Human Development Initiative, *University of Oxford*.
- ORJI, A., ANTHONY-ORJI, O.I. ve OKAFOR, J.C. (2015). Inflation and Unemployment Nexus in Nigeria: Another Test of the Phillips Curve. *Asian Econ. Financ.* 5: 766–778.
- ORSHANSKY, M. (1965). Counting the Poor: Another Look at the Poverty Profile. *Social Security Bulletin*, 28 (1): 3-29.
- OSTRY, J. D., BERG, A. ve KOTHARI, S. (2018). Growth-Equity Trade-offs in Structural Reforms. IMF Research Paper. WP/18/5. <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/WP/2018/wp1805.ashx>. (20 Nisan 2023).
- OTKER-ROBE, I. ve PODPIERA, A. M. (2013). The Social Impact of Financial Crises – Evidence from the Global Financial Crisis. World Bank's Policy Research. 6703. <http://documents.worldbank.org/curated/en/498911468180867209/pdf/WPS6703.pdf>. (5 Mayıs 2022).
- OTSUKA, K. (2009). Rural Poverty and Income Dynamics in Asia and Africa. New York: Routledge.
- OUTREACH, H. (2015). What is Human Development?. <https://hdr.undp.org/content/what-human-development>. (21 Haziran 2020).
- OXFAM. Why the Majority of the World's Poor are Women. <https://www.oxfam.org/en/why-majority-worlds-poor-are-women>, (10 Kasım 2020).

- _____. Ending Poverty. <https://www.oxfam.org/en/what-we-do/issues>, (10 Mayıs 2021).
- _____. Oxfam Annual Report 2016-2017. <https://oi-files-d8-prod.s3.eu-west-2.amazonaws.com/s3fs-public/2020-02/annual-report-2016-2017.pdf>, (15 Mayıs 2021).
- OYEWALE, I. O. ve AMUSAT, W. A. (2013). Impact of Globalization on Poverty Reduction in Nigeria. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*. 4(11): 475-484.
- OZLER, S., ve TABELLINI, G. (1991). External Debt and Political Instability (No. w3772). National Bureau of Economic Research.
- PAGE, J., HINSHAW, D. ve McKAY, B. (2021). In Hunt for Covid-19 Origin, Patient Zero Points to Second Wuhan Market – The Man with the First Confirmed Infection of the New Coronavirus Told the WHO Team that his Parents had Shopped There. *The Wall Street Journal*.
- PARKER, P. (2000). *Physioeconomics: The Basis for Long-Run Economic Growth*. The MIT Press. Cambridge: Massachusetts.
- PARTRIDGE, M. D. (1997). Is Inequality Harmful for Growth? Comment. *American Economic Review*. 87(5): 1019-1032.
- _____. (2005). Does Income Distribution Affect U.S. State Economic Growth?. *Journal of Regional Science*. 45(2): 363-394.
- PATERNOSTRO, S., RAJARAM, A. ve TIONGSON, E. (2007). How does the Composition of Public Expenditure Matter?. *Oxford Development Studies*. 35(1): 47-82.
- PATTERSON, G. E., McINTYRE, K. M., CLOUGH, H. E. ve RUSHTON, J. (2021). Societal Impacts of Pandemics: Comparing COVID-19 With History to Focus Our

Response. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpubh.2021.630449/full>, (20 Aralık 2022).

PAXTON, W. (2002). Equal Shares? Building a Progressive and Coherent Asset-Based Welfare Policy. London: IPPR.

PAZARLIOĞLU, M. V. (2001). 1980-1990 Döneminde Türkiye’de İç Göç Üzerine Ekonometrik Model Çalışması. V. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu. Çukurova Üniversitesi. Adana.

PHAM, T. H. ve RIEDEL, J. (2019). Impacts of the Sectoral Composition of Growth on Poverty Reduction in Vietnam. *Journal of Economics and Development*. 21: 213–22. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/JED-10-2019-0046/full/html>. (21 Haziran 2020).

PIANA, V. (2003). Tax Revenue, Economics Web Institute. <http://www.economicwebinstitute.org/glossary/taxrev.htm>. (14 Mayıs 2021).

POCHUN, M. Measures of Poverty and Inequality In Developing Countries. <https://www.stat.fi/isi99/proceedings/arkisto/varasto/poch0306.pdf>. (21 Haziran 2020).

PORRAS, L. (2015). Growth, Inequality and Poverty in Emerging Countries: The Case of the BRICS. *Revue de la Régulation*. https://www.researchgate.net/publication/309134677_Growth_Inequality_and_Poverty_in_Emerging_Countries_the_Case_of_the_BRICS. (1 Eylül 2019).

POTERBA, J., VENTI, S. ve WISE, D. (2013). The Drawdown of Personal Retirement Assets: Husbanding or Squandering?. MIT Working Paper. <http://economics.mit.edu/files/6318>. (14 Mart 2020).

- POWERS, E. T. (1995). Inflation, Unemployment, and Poverty Revisited. *Economic Review*. Federal Reserve Bank of Kansas City. https://fraser.stlouisfed.org/files/docs/publications/frbclrevreview/pages/1995-1999/68730_1995-1999.pdf. (20 Ocak 2023).
- PRADHAN, M. ve RAVALLION, M. (2000). Measuring poverty using qualitative perceptions of consumption adequacy. *Review of Economics and Statistics*. 82(3): 462–471. <https://doi.org/10.1162/003465300558821>. (21 Haziran 2020).
- PRADHAN, B. K. ve MAHESH, M. (2014). Impact of Trade Openness on Poverty: A Panel Data Analysis of a Set of Developing Countries. *Economics Bulletin*. 34(4): 2208-2219. <http://www.accessecon.com/Pubs/EB/2014/Volume34/EB-14-V34-I4-P202.pdf>. (20 Ocak 2023).
- PURNAMI, N. M. S. ve SASKARA, I. A. N. (2016). Analisis Pengaruh Pendidikan dan Kontribusi Sektor Pertanian Terhadap Pertumbuhan Ekonomi serta Jumlah Penduduk Miskin. *E-Jurnal Ekonomi Dan Bisnis Universitas Udayana*. 5(11): 1188–1218.
- QUIBRIA, M. G. (2003). Growth and Poverty Reduction Does Political Regime Matter?. MPRA Paper No. 10302. https://mpa.ub.uni-muenchen.de/10302/1/MPRA_paper_10302.pdf. (20 Nisan 2021).
- RAIMI, L., PATEL, A. ve ADELOPO, I. (2014). Corporate Social Responsibility, Waqf System and Zakat System as Faith-Based Model for Poverty Reduction. *World Journal of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development*. 10(3): 228–42. <https://doi.org/10.1108/WJEMSD-09-2013-0052>. (20 Nisan 2021).
- RAVALLION, M. (1988). Expected Poverty under Risk-Induced Welfare Variability.

- Economic Journal*. 98: 1171-82.
- _____ (1988a). Poverty Lines in Theory and Practice. *LSMS Working Paper*. 133. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/916871468766156239/pdf/multi-page.pdf>. (10 Kasım 2019).
- _____ (1992). Poverty Comparison: A Guide to Concepts and Methods. Washington DC: The World Bank. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/290531468766493135/pdf/multi-page.pdf>. (1 Aralık 2019)
- _____ (1995). Growth and Poverty: Evidence for Developing Countries in the 1980s. *Economics Letters*. 48(3-4): 411-417. [https://doi.org/10.1016/0165-1765\(94\)00620-H](https://doi.org/10.1016/0165-1765(94)00620-H). (2 Şubat 2020).
- _____ ve DATT, G. (1996). How Important to India's Poor is the Sectoral Composition of Economic Growth?. *World Bank Economic Review*. 10(1): 1-25.
- _____ (1996). Issues in Measuring and Modeling Poverty. *Policy Research Working Paper*. 1615. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/965061468739145705/pdf/multi-page.pdf>. (20 Aralık 2019).
- _____ (1998). Poverty Line in Theory and Practice. *LSMS Working Paper*. 133. World Bank. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/916871468766156239/pdf/multi-page.pdf>. (18 Temmuz 2019).
- _____ (1998a). Reform, Food Prices and Poverty in India. *Economic and Political Weekly*. 33: 1/2: 29-31+33-36.
- _____ (2001). Comment on “Counting the World’s Poor” by Angus Deaton. *World Bank Research Observer*. 16(2): 149-156.
- _____ (2004). Pro-Poor Growth: A Primer. *Policy Research Working Paper Series 3242*. World Bank.
- _____ ve CHEN, S. (2007). China’s (Uneven) Progress Against Poverty. *Journal of Development Economics*. 82: 1-42.
- _____, CHEN, S. ve SANGRAULA, P. (2007). New Evidence on the Urbanization of

- Global Poverty. Policy Research Working Paper. <http://econ.worldbank.org/docsearch>. (11 Mart 2020).
- _____, DATT, G. ve van de WALLE, D. (1991). Quantifying Absolute Poverty in The Developing World. *The Review of Income and Wealth*. 37(4): 345-61. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1475-4991.1991.tb00378>. (2 Şubat 2020).
- REHMAN, A., CISMAS, L. M. ve MILIN, I. A. (2022). “The Three Evils”: Inflation, Poverty and Unemployment’s Shadow on Economic Progress - A Novel Exploration from the Asymmetric Technique. 14 (14). <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/14/8642>. (20 Ocak 2023).
- REWILAK, J. (2017). The Impact of Financial Crises on the Poor. *Journal of International Development*. 30(1).
- REUVENY, R. ve LI, Q. (2003). Economic Openness, Democracy and Income Inequality: An Empirical Analysis. *Comparative Political Studies*. 36: 575–601. <http://doi.org/10.1177/0010414003036005004>. (20 Mayıs 2023).
- RICHARD, A. H. Jr. (2003). Economic Growth, Inequality, and Poverty: Findings from a New Data Set. Policy Research Working Paper. 2972. World Bank. Washington, DC. <http://hdl.handle.net/10986/19109>. (10 Ocak 2020).
- ROBB, C. M. (1999). Can the Poor Influence Policy? Participatory Poverty Assessments in the Developing World. *Directions in Development*. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/367261468285046345/pdf/multi-page.pdf>. (10 Kasım 2019).
- RODRIK, D. (1998). Where Did All the Growth Go? External Shocks, Social Conflict, and Growth Collapses. Harvard University.
- _____. (2007). Tek Ekonomi, Birçok Tarif: Küreselleşme, Kurumlar ve Ekonomik

Büyüme. Harvard Üniversitesi.

ROGERS, M. ve KONIECZNY, M. E. (2018). Does Religion Always Help the Poor? Variations in Religion and Social class in the West and Societies in the Global South. Palgrave Communications. Palgrave Macmillan. 4(1): 1-11. <https://www.nature.com/articles/s41599-018-0135-3>. (21 Haziran 2020).

ROGERS, R. G. ve WOFFORD, S. (1989). Life Expectancy in Less Developed Countries: Socioeconomic Development or Public Health?. Journal of Biosocial Science. 21 (2): 245–252.

ROMER, P. M. (1990). Endogenous Technological Change. Journal of Political Economy. 98(5): 71-102. https://www.nber.org/system/files/working_papers/w3210/w3210.pdf. (15 Eylül 2022).

ROMER, C. D. ve ROMER, D. H. (1999). Monetary Policy and the Well-Being of the Poor. Economic Review. Federal Reserve Bank of Kansas City. 21-49.

ROSIDA, L. ve MATARAM, D. S. T. P. (2018). Rural and Urban Poverty in Developing Countries, *Medya Bina Ilmiah*. 13(1):835. https://www.researchgate.net/publication/333243938_RURAL_AND_URBAN_POVERTY_IN_DEVELOPING_COUNTRIES. (21 Haziran 2020).

ROWNTREE, B. S. (1901). Poverty: A Study of Town Life. *Macmillan*. <https://iiif.wellcomecollection.org/pdf/b28063661>, (18 Temmuz 2019).

SABINA, A., JAMES, F., SUMAN, S., EMMA, S.M. ROCHE, J. M. ve PAOLA, B. (2015). Multidimensional Poverty Measurement and Analysis. *Oxford University Press*. <https://ophi.org.uk/multidimensional-poverty-measurement-and->

analysis/#:~:text=Multidimensional%20Poverty%20Measurement%20and%20Analysis%2C%20published%20by%20Oxford%20University%20Press,on%20the%20Alkire%2DFoster%20method. (10 Ekim 2021).

SACHS, J. D. (2005). *The end of Poverty Economic Possibilities for Our Time*. New York: *The Penguin Press*.
http://www.economia.unam.mx/cedrus/descargas/jeffrey_sachs_the_end_of_poverty_economic_possibilities_for_our_time__2006.pdf. (10 Kasım 2019).

_____ ve WARNER, A. (1995). Natural Resource Abundance and Economic Growth. NBER Working Paper No.5398.

_____ ve WARNER, A. (1997). Sources of Slow Growth in African Economies. *Journal of African Economies*. 6(3): 335-376.

SAIDOV, F. (2007). *Children's Voices, A Qualitative Study of Poverty in Tajikistan*. UNICEF. DFID. *Strategic Research Centre Under the President of the Republic of Tajikistan*.

SAMAT, N. (2002). *A Geographic Information System and Cellular Automata Spatial Model of Urban Growth for Penang State, Malaysia*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Leeds UK: University of Leeds.

SASANA, H. ve KUSUMA, P. (2018). Government Expenditure and Poverty in Indonesia. In *International Conference on Economics, Business and Economic Education 2018*. KnE Social Sciences. 142– 153. doi:10.18502/kss.v3i10.3125. (14 Kasım 2022).

SCHENK, A. ve OLDMAN, O. (2007). Chapter 1: Survey of Taxes on Consumption and Income, and Introduction to Value Added Tax. *Value Added Tax: A Comparative Approach*. Cambridge University Press. 5-23.

- SCHOCH, M., BAAH, S. K. T., LAKNER, C. ve FRIEDMAN, J. (2022). Half of the Global Population Lives on Less Than us \$6.85 Per Person Per Day. <https://blogs.worldbank.org/developmenttalk/half-global-population-lives-less-us685-person-day>. (20 Mayıs 2023).
- SCHOLZ, J. K., SESHADRI, A. ve KHITATRAKUN, S. (2006). Are Americans Saving ‘Optimally’ for Retirement?. *Journal of Political Economy*. 114: 607–43. https://www.nber.org/system/files/working_papers/w10260/w10260.pdf. (11 Mart 2020).
- SCHULTZ, T.W. (1979). The Economics of Being Poor. Lecture to the Memory of Alfred Nobel. <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/1979/schultz/lecture/>. (20 Aralık 2019).
- SDG (Sustainable Development Goals). (2021). No Poverty, Food and Agriculture Organization of the United Nations. www.fao.org, (10 Ekim 2021).
- SEN, A. K. (1976). Poverty: An Ordinal Approach to Measurement. *Econometrica*. 44(2): 219–31.
- _____ (1981). Poverty and Famines: An Essay on Entitlement and Deprivation. *Oxford: Clarendon Press*. <https://www.prismaweb.org/nl/wp-content/uploads/2017/06/Poverty-and-famines%E2%94%82Amartya-Sen%E2%94%821981.pdf>. (10 Ocak 2020).
- _____ (1983). Poor Relatively Speaking. *Oxford Economic Papers*. 35(2): 153-189.
- _____ (1985). Commodities and Capabilities, *Amsterdam: North-Holland*.
- _____ (1992). Inequality Re-examined. *Oxford University Press*. <https://oxford.universitypressscholarship.com/view/10.1093/0198289286.001.0001/acprof-9780198289289>
- _____ (1999). Development as Freedom. *Oxford University Press*. The Globalization and Development Reader Perspectives on Development and Global Change. (Drl. J.

- Timmons Roberts, Amy Bellone Hite ve Nitsan Chorev). Blackwell Publishing. Second Edition. 525-48.
- _____ (2000). Social Exclusion: Concept, Application and Scrutiny. *Office of Environment and Social Development*. Asian Development Bank.
- _____ (2002). Why Health Equity? *Health Economics*. 11(8): 659-739. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/hec.762>. (1 Mayıs 2023).
- _____ (2009). *The Idea of Justice*. London: Allen Lane.
- SESRIC (Statistical Economic And Social Research And Training Centre For Islamic Countries). (2015). Measurement of Poverty in Oic Member Countries: Enhancing National Statistical Capacities. <https://www.sesric.org/files/article/502.pdf>. (21 Haziran 2020).
- SESSU, A. (2019). The Effect of Tax Revenue, Investment and Foreign Debt on Poverty Level. *Advances in Social Sciences Research Journal*, 6(1): 181- 187.
- SHAMIM, A. AZEEM, P. ve NAQVI, S. M. M. A. (2014). Impact of Foreign Direct Investment on Poverty Reduction in Pakistan. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*. 4: 465. <http://doi.org/10.6007/IJARBSS/v4-i10/1244>. (20 Mayıs 2023).
- SHARMA, S. (2009). Participatory Methods, Processes and Analyses, A Handbook For Identification and Analyses of Underlying Causes of Poverty and Formulation of Strategies. https://www.care.org/wp-content/uploads/2020/10/nepal_ucp_manual-english.pdf. (2 Şubat 2020).
- SHONCHOY, A. S. ve TSUBOTA, K. (2014). Economic Impact of Political Protests (Strikes) on Firms: Evidence from Bangladesh. http://www3.grips.ac.jp/~esp/wp-content/uploads/2014/12/2015-Hayami_-Dr.-Abu-Shonchoy.pdf. (10 Ekim 2021).

- SIDDIQUI, T. (2012). Impact of Migration on Poverty and Development. Refugee and Migratory Movements Research Unit (RMMRU). Migrating out of Poverty Research Programme Consortium. Working Paper 2.
- SILVER, M. ve GHARIB, M. (2017). What's The Meaning Of The World Bank's New Poverty Lines?.
<https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2017/10/25/558068646/whats-the-meaning-of-the-world-banks-new-poverty-lines>. (20 Aralık 2022).
- SINAGA, M. (2020). Analysis of Effect of GRDP (Gross Regional Domestic Product) Per Capita, Inequality Distribution Income, Unemployment and HDI (Human Development Index) on Poverty. Budapest International Research and Critics Institute (BIRCI-Journal) Humanities and Social Sciences. 3(3): 2309-2317.
https://www.researchgate.net/publication/343926614_Analysis_of_Effect_of_G_RDP_Gross_Regional_Domestic_Product_Per_Capita_Inequality_Distribution_Income_Unemployment_and_HDI_Human_Development_Index_on_Poverty. (20 Aralık 2022).
- SINGLETON, D. (2003). Poverty Alleviation: the Role of the Engineer. The ARUP Journal, 3-9.
- SMITH, A. (1976). *The Theory of Moral Sentiments*. (eds. D.D. Raphael and A.L. Macfie) Oxford: Oxford University Press.
- SMITH, J. P. (1999). Healthy Bodies and Thick Wallets: The Dual Relation Between Health and Economic Status. Journal of Economic Perspectives: 13(2): 145–166.
- STANLEY, A. (2022). Global Inequalities, The Big Picture On Wealth, Income, Ecological, And Gender Inequality Looks Bad. Finance & Development. 50-51.
<https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2022/03/Global-inequalities-Stanley>. (20 Nisan 2023).

- STEINERT, J. I., CLUVER, L. D., MELENDEZ-TORRES, G. J. ve VOLLMER, S. (2018). One Size Fits All? The Validity of a Composite Poverty Index Across Urban and Rural Households in South Africa, *Soc Indic Res.* 136:51–72.
- STEWART, F., LADERCHI, C. R. ve SAITH, R. (2003). Does it Matter that we do not Agree on the Definition of Poverty? A Comparison of Four Approaches. *Oxford Development Studies.* 31(3): 243-274.
- STEVANS, L. K. ve SESSIONS, D. N. (2008). The Relationship Among Poverty, Economic Growth, and Inequality Revisited. *Journal of Income Distribution.* 17: 5. <https://jid.journals.yorku.ca/index.php/jid/article/view/15292>. (11 Mart 2020).
- STIGLITZ, J. (2000). *Economics of the Public Sector*. New York: Norton & Company. 455–466.
- (2012). *The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future*. New York: W.W. Norton.
- STOPLER, W. F. ve SAMUELSON, P. A. (1941). Protection and Real Wages. *The Review of Economic Studies.* 9(1): 58–73.
- STREETEN, P. (1993). Markets and States: Against Minimalism. *World Development:* 21(8): 1281-1298. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/0305750X93900439>. (21 Haziran 2020).
- SUDIHARTA, P. S. P. ve SUTRISNA, K. (2014). Pengaruh PDRB Perkapita, Pendidikan, dan Produktivitas Tenaga Kerja Terhadap Kemiskinan di Provinsi Bali. *E-Jurnal Ekonomi Pembangunan Unud.* 3.

- SULLIVAN, A. ve SHEFFRIN, S. M. (2003). *Economics: Principles in Action*. Pearson Prentice Hall. Upper Saddle River. New Jersey.
- SURYAHADI, A., YUMNA, A., RAYA, U. R. ve MARBUN, D. (2010). Review of Government's Poverty Reduction Strategies, Policies, and Programs in Indonesia. the Smeru Research Institute. <https://smeru.or.id/sites/default/files/publication/povertyreductionreview.pdf>. (21 Haziran 2020).
- SY, I. (2013). The Subjective Approach as a Tool for Understanding Poverty: The Case of Senegal. *Procedia Economics and Finance*. 5: 336-345.
- SYED, S. H. ve AHMED, E. (2013). Poverty, Inequality, Political Instability and Property Crimes in Pakistan: A Time Series Analysis. *Asian Journal of Law and Economics*, 4(1-2): 1-28.
- ŞAK, N. (2018). Panel Birim Kök Testleri. Editör: Güriş, S. Uygulamalı Panel Veri Ekonometrisi. ss. 261-309. Der Yayınları. İstanbul.
- ŞENSES, F. (2002). Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk. İletişim Yayınları. İstanbul.
- TABASSUM, A. (2005). Economic Growth and Income Inequality Relationship: Role of Credit Market Imperfection. CEPR Discussion Paper No. 2307. https://www.researchgate.net/publication/46532500_Economic_Growth_and_Income_Inequality_Relationship_Role_of_Credit_Market_Imperfection. (10 Ocak 2020).
- TAKUMAH, W. (2014). Cointegration and Causality Between Tax Revenue and Economic Growth in Ghana. *International Research Journal of Marketing and*

Economics. 1(6): 30-44. https://mpra.ub.uni-muenchen.de/58532/1/MPRA_paper_58532.pdf. (14 Mayıs 2021).

TALUKDAR, S. R. (2012). The Effect of Inflation on Poverty in Developing Countries: A Panel Data Analysis. Master of Arts Thesis. Texas Tech University. <https://ttu-ir.tdl.org/bitstream/handle/2346/46939/TALUKDAR-THESIS.pdf?sequence=1>. (14 Mayıs 2021).

TARUNO, H. T. (2019). Public Spending and Poverty Reduction in Indonesia: The Effects of Economic Growth and Public Spending on Poverty Reduction in Indonesia 2009-2018. The Indonesian Journal of Planning and Development. 4(2): 49-56. <https://doi.org/10.14710/ijpd.4.2.49-56>. (14 Kasım 2022).

TaxEDU (Tax Education Discussion Understanding). The Three Basic Tax Types. <https://files.taxfoundation.org/20210823155839/TaxEDU-Primer-The-Three-Basic-Tax-Types.pdf>, (14 Mayıs 2021).

TENDULKAR, S. D. ve JAIN, L. R. (1995). Economic Reforms and Poverty. Economic and Political Weekly. 30(23): 1373-1375, 1377.

TENZIN, U. (2019). The Nexus Among Economic Growth, Inflation and Unemployment in Bhutan. *South Asia Econ. J.* 20: 94–105.

THORAT, S. ve FAN, S. (2007). Public Investment and Poverty Reduction: Lessons from China and India. Economic and Political Weekly. 42(8): 704-710.

THORBECKE, E. (2013). The Interrelationship Linking Growth, Inequality and Growth in Sub-Saharan Africa. *Journal of African Economies*. 22: i15-i48.

TOBIN, B. Rural Poverty and Urban Poverty. Awareness, Economy, Global Poverty. <https://borgenproject.org/tag/rural-vs-urban-poverty/>. (10 Kasım 2019).

- TODARO, P. M. ve SMITH, S. C. (2006). *Economic Development*. Washington D.C.: Pearson Education. Harlow.
- TOWNSEND, P. (1979). *Poverty in the United Kingdom: A survey of Household Resources and Standards of Living*. London: Allen Lane and Penguin Books.
- TOWNSON, M. (2000). A Report Card on Women and Poverty. http://www.policyalternatives.ca/sites/default/files/uploads/publications/National_Office_Pubs/women_poverty.pdf. (10 Ekim 2021).
- TRI, N. M. (2020). *Economic Growth With Poverty Reduction in Vietnam*. *Journal Of Critical Reviews*. 7(18): 2071-79.
- UN. (1995). Beijing Declaration. https://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/Beijing_Declaration_and_Platform_for_Action.pdf, (14 Mayıs 2021).
- _____. (2007). Employment and Decent Work. <https://www.un.org/development/desa/socialperspectiveondevelopment/issues/employment-and-decent-work.html>. (20 Aralık 2019).
- _____. (2013). *Millennium Development Goals Report 2013*. New York: United Nations.
- _____. (2017). Guide on Poverty Measurement. https://unece.org/fileadmin/DAM/stats/documents/ece/ces/bur/2017/October/14_Add.pdf. (1 Eylül 2019).
- _____. (2019). *Goal 1: End Poverty in all its Forms Everywhere*. United Nations. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/poverty/>. (14 Mart 2020).
- _____. (2020). Chapter 5 International Migration: a Force for Equality, under the Right Conditions. <https://www.un.org/development/desa/dspd/wp-content/uploads/sites/22/2020/02/World-Social-Report-2020-Chapter-5.pdf>. (20 Nisan 2021).

- _____. (2020a). International Migration 2020. https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/undesapd_2020_international_migration_highlights.pdf. (14 Mayıs 2021).
- _____. (2021). List of Least Developed Countries (as of 24 November 2021). https://www.un.org/development/desa/dpad/wp-content/uploads/sites/45/publication/ldc_list.pdf. (20 Aralık 2022).
- _____. LDC Identification Criteria & Indicators. <https://www.un.org/development/desa/dpad/least-developed-country-category/ldc-criteria.html#:~:text=to%20a%20country-,Thresholds,cent%20above%20the%20inclusion%20threshold>. (15 Mayıs 2022).
- _____. Goal 1: End Poverty in all its Forms Everywhere. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/poverty/#:~:text=Eradicating%20extreme%20poverty%20for%20all,2030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development>. (15 Eylül 2022).
- UNCTAD. (2021). Global Foreign Direct Investment Set to Partially Recover in 2021 But Uncertainty Remains. <https://unctad.org/news/global-foreign-direct-investment-set-partially-recover-2021-uncertainty-remains>. (15 Kasım 2022).
- _____. About UNCTAD. <https://unctad.org/about>. (15 Kasım 2022).
- UNDP. (1997). Human Development Report. *Oxford University Press*. <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-report-1997>, (14 Mayıs 2021).
- _____. (2009). Assessing the Relationship between Natural Hazards and Poverty A Conceptual and Methodological Proposal. https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/asia_pacific_rbp/RBAP-CPR-2009-Natural-Hazards-n-Poverty-Proposal.pdf. (15 Mart 2023).
- _____. (2010). The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development. Human Development Report 2010. New York.

- _____(2015). Poverty Reduction and Economic Development. <http://undp.ru/index.php?iso=RU&lid=1&cmd=programs2>. (20 Nisan 2021).
- _____(2015). Human Development Index (HDI). <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>, (20 Haziran 2021).
- _____(2022). Uncertain Times, Unsettled Lives Shaping our Future in a Transforming World. Human Development Report 2021/2022. https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2021-22pdf_1.pdf. (13 Temmuz 2022).
- UNECE (United Nations Economic Commission For Europe). (2017). Guide On Poverty Measurement. https://unece.org/fileadmin/DAM/stats/documents/ece/ces/bur/2017/October/14_Add.pdf. (1 Eylül 2019).
- UN ECOSOC (UN Economic and Social Council). (1998). Statement of Commitment for Action to Eradicate Poverty Adopted by Administrative Committee on Coordination. <http://www.un.org/press/en/1998/19980520.eco5759.html>. (10 Ocak 2020).
- UNESCO. (2002). Education for All: is the World on Track?. EFA Global Monitoring Report. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000129053>. (14 Kasım 2022).
- _____(2021). Education Transforms Lives. <https://en.unesco.org/themes/education/>. (12 Aralık 2022).
- UNFPA (United Nations Population Fund). (2014). Population and Poverty. <https://www.unfpa.org/resources/population-and-poverty>. (10 Eylül 2022).
- _____(2014a). Annual Report. https://www.unfpa.org/modules/custom/unfpa_global_annual_reports/docs/UNFPA_annual_report_2014_en.pdf. (2 Şubat 2020).

UNICEF. Child Poverty. <https://www.unicef.org/social-policy/child-poverty>. (25 Nisan 2022).

_____. (2012). Children's Voices. A Qualitative Study of Poverty in Tajikistan. <http://www.unicef.org/ceecis/070501-Taj-ChildrensVoices.pdf>. (15 Eylül 2022).

_____. (2022). UNICEF's Commitment to Ending Child Poverty and Achieving the SDGs: Measurement, Advocacy and Evidence Based Policies. <https://www.unicef.org/media/123281/file/UNICEF%E2%80%99s%20Commitment%20to%20Ending%20Child%20Poverty%20and%20Achieving%20the%20SDGs.pdf>. (20 Aralık 2022).

_____, UN Women, UNDP ve OHCHR. (2014). TST Issues Brief: Promoting Equality, Including Social Equity. https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/2406TST%20Issues%20Brief%20on%20Promoting%20Equality_FINAL.pdf. (20 Nisan 2023).

UNISDR (United Nations International Strategy for Disaster Reduction Secretariat). (2007). Assessing the Relationship Between Natural Hazards and Poverty: A Conceptual and Methodological Proposal. Paper prepared for the UNISDR–UNDP Disaster Risk – Poverty Regional Workshops in Bangkok. Colombia. Geneva.

van der BERG, S. (2008). Poverty and Education. The International Institute for Educational Planning. The International Academy of Education.

VENETTE, S. J. (2003). Risk Communication in a High Reliability Organization: APHIS PPQ's Inclusion of Risk in Decision Making. MI: UMI Proquest Information and Learning. <https://www.proquest.com/openview/824e73cf557217a96cb332a23adc7f93/1?p-q-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y>. (14 Mayıs 2021).

WANG, H., ZHAO, O., BAI, Y., ZHANG, L. ve YU, X. (2020). Poverty and Subjective

- Poverty in Rural China. *Social Indicators Research*. 150:219–242.
<https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s11205-020-02303-0.pdf>
- WARD, J. (2017). 15 Organizations Fighting Poverty in Developing Countries.
<https://borgenproject.org/organizations-fighting-poverty-developing-countries/>.
 (21 Haziran 2020).
- WASIFAH, H. (2011). Gender Equality and Economic Growth. Press Unpad Bandung.
- WEBER, M. (2005). The Protestant Ethic and Spirit of Capitalism. Roudledge Classics.
 London and New York.
https://selforganizedseminar.files.wordpress.com/2011/07/weber_protestant_ethic.pdf. (20 Mayıs 2023).
- WHO (World Health Organization). (2003). How Much Should Countries Spend on Health?.
https://www.who.int/health_financing/en/how_much_should_dp_03_2.pdf. (1 Mayıs 2023).
- ____ (2005). Make Every Mother and Child Count. The World Health Report.
<https://www.who.int/publications/i/item/9241562900>. (1 Mayıs 2023).
- ____ (2008). Final Report: Closing the Gap in a Generation: Health Equity Through Action on the Social Determinants of Health. Final report of the Commission on Social Determinants of Health. <https://www.who.int/publications/i/item/WHO-IER-CSDH-08.1>. (1 Mayıs 2023).
- WILLIAMS, D. (2016). What are The Causes of Poverty?.
<https://borgenproject.org/what-causes-global-poverty/>. (11 Mart 2020).
- WILSON, R. (1997). Economics, Ethics and Religion: Jewish, Christian and Muslim Economic Thought. Macmillan Press Ltd. London.

- WINTERS, L. A. (2000). Trade and Poverty: Is There a Connection?. World Bank's World Development Report 2000/1 Winters. https://www.wto.org/english/news_e/pres00_e/pov3_e.pdf. (1 Eylül 2019).
- _____, McCULLOCH, N. ve McKAY, A. (2004). Trade Liberalization and Poverty: Evidence so Far. *Journal of Economic Literature*. XLII: 72–115.
- WOOLDRIDGE, J. M. (2001). *Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data*. The MIT Press. Cambridge Massachusetts. London.
- WORLD BANK. (1984). *World Development Report*. New York: Oxford University Press.
- _____. (2001). Poverty Manual. Chapter 1: The Concept of Poverty and Well-Being. <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/WBI/WBIPROGRAMS/PGLP/0,,contentMDK:20284296~menuPK:461269~pagePK:64156158~piPK:64152884~theSitePK:461246,00.html>. (10 Kasım 2019).
- _____. (2001a). Introduction to Poverty Analysis. Public Disclosure Authorized. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/775871468331250546/pdf/902880WP0Box380okPovertyAnalysisEng.pdf>. (10 Ekim 2021).
- _____. (2001b). Managing Economic Crises and Natural Disasters. Chapter 9. In: *World Development Report 2000/2001*: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/11856>. (18 Temmuz 2019).
- _____. (2002). *Globalization, Growth, and Poverty*. Washington, DC: World Bank.
- _____. (2005). *Introduction to Poverty Analysis*. Washington, DC: World Bank.
- _____. (2016). *Banking Crisis*. <https://www.worldbank.org/en/publication/gfdr/gfdr-2016/background/banking-crisis>. (10 Mayıs 2021).
- _____. (2016a). *Poverty and Shared Prosperity 2016: Taking on Inequality*. <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/bebd3e0f-05ed-5c5f-9031-4764534449ae/content>. (18 Temmuz 2019).
- _____. (2021). *Multidimensional Poverty Measure*.

<https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/brief/multidimensional-poverty-measure>. (14 Mayıs 2021).

_____(2021a).SDG	Indicator	Metadata.
	https://unstats.un.org/sdgs/metadata/files/Metadata-01-01-01a.pdf .	(5 Mayıs 2022).

WULANDARI, D., UTOMO, S.H., NARMADITYA, B.S. ve KAMALUDIN, M. (2019). Nexus Between Inflation and Unemployment: Evidence from Indonesia. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*. 6: 269–275.

VERBEEK, M. (2004). A Guide to Modern Econometrics. John Wiley&Sons. England.

YARU, M. A. ve ADISA-OHIAKA, U. (2022). Indirect Taxation and Poverty in Sub-Saharan Africa: An Empirical Evidence from Panel Data Analysis. *AJER*. 10 (5): 26-43. <https://www.ajol.info/index.php/ajer/article/view/237806/224710>. (20 Ocak 2023).

YAYAR, R. ve KASAR, S. M. (2020). MIST Ülkelerinde Yoksulluğu Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Analizi. *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. XV/I: 195-204.

YERDELEN TATOĞLU, F. (2016). Panel Veri Ekonometrisi. Beta Basım Yayım Dağıtım. İstanbul.

_____(2018). Panel Veri Ekonometrisi: Stata Uygulamalı. Beta Basım Yayım. İstanbul.